

88-4
L 156 I

Le 759

Viļa Olava
Kopoti Raksti

Pirmais sējums
**Biografija
Aforismi**

Ar 3 autografeem un 14 ilustracijām-autotipijām uz atsevišķām lapām

Līgotņu Jēkaba sakārtojumā

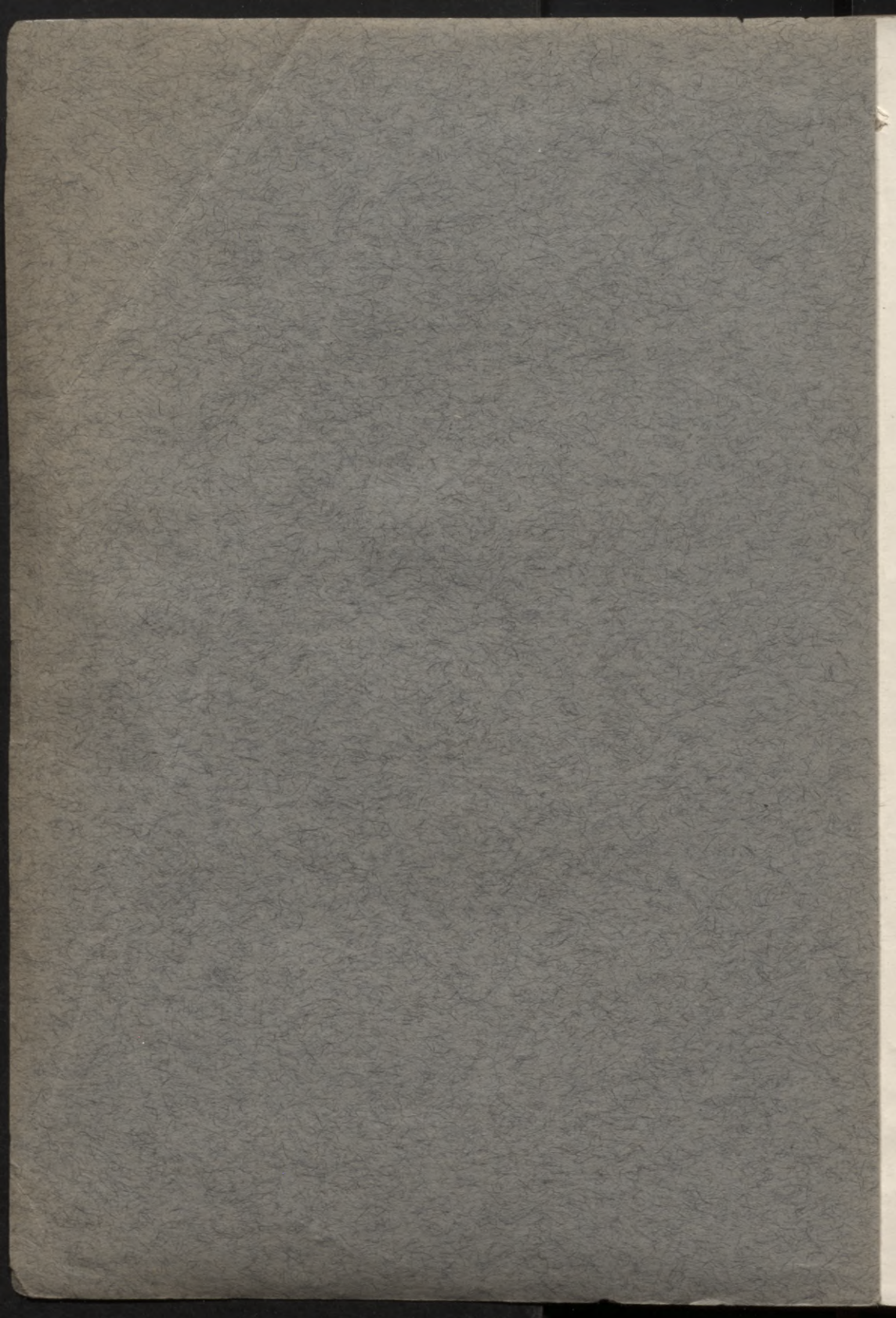
E

Rigā, 1922.

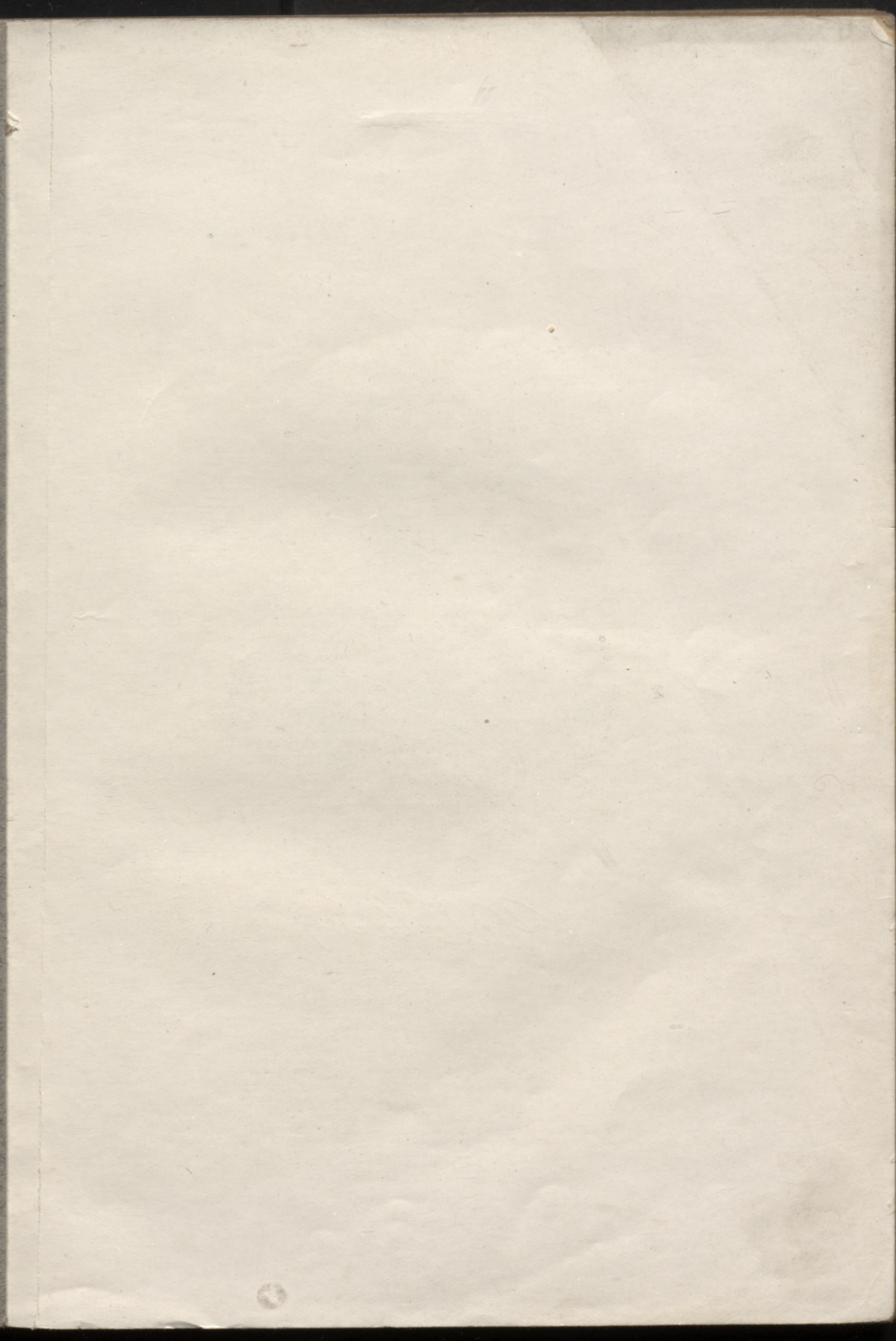
V. Olava Fonda izdevums

Krājumā pee Valtera un Rapas akciju sabiedrības

M. Claws

L 88-4
156

dupl.
3

Viļa Olava
Kopoti Raksti

Pirmais sējums
**Biografija
Aforismi**

Ar 3 autografeem un 14 ilustracijām-autotipijām uz atsevišķām lapām

Ligotņu Jēkaba sakārtojumā

Rigā, 1922.

V. Olava Fonda izdevums

Krājumā pee Valtera un Rapas akciju sabiedrības

~~XXXXXXXXXXXX~~
Latv. PSR Valsts bibliotēka

VILVA

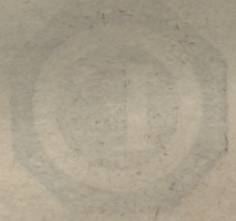
Kopoti Raksti

0309036449

Vilva 1988. gada. PSR
VALSTS BIBLIOTĒKA
88 — 43.542

Valtera un Rapas akc. sab. speestuve, Rigā, Skārņu eelā № 13

VILVA

Rīga, 1988.

V. Ojars Fonds izdevums

Kopums par Valteri un Rapas akciju sabiedrību

Vilis Olavs
savā dzīvē un darbā

Biogrāfija
no
Līgotņu Jēkaba

Biografijas
pārdrukašanas un tulkošanas teesibas
patur autors.

Pēlīmiņš.

Ka Teivini, marš, lai darītu es pēkšu?
Vēl masam eļot, jāntaja man frūts.
Kaj feldu, jāntabūs lai Tev pē mājām bērnu?
Tō mēklajūs. Tev nemilt tas, kas mirēj.

Kaj flauva palapna" pafauli" lai vārgos?
Tō neppēkji. Cās retam zjēdēus.
Bet ka es mūspu vārg-vīdās flakjus,
Tev tēks. Turp pūm, kur zītņa atradas!

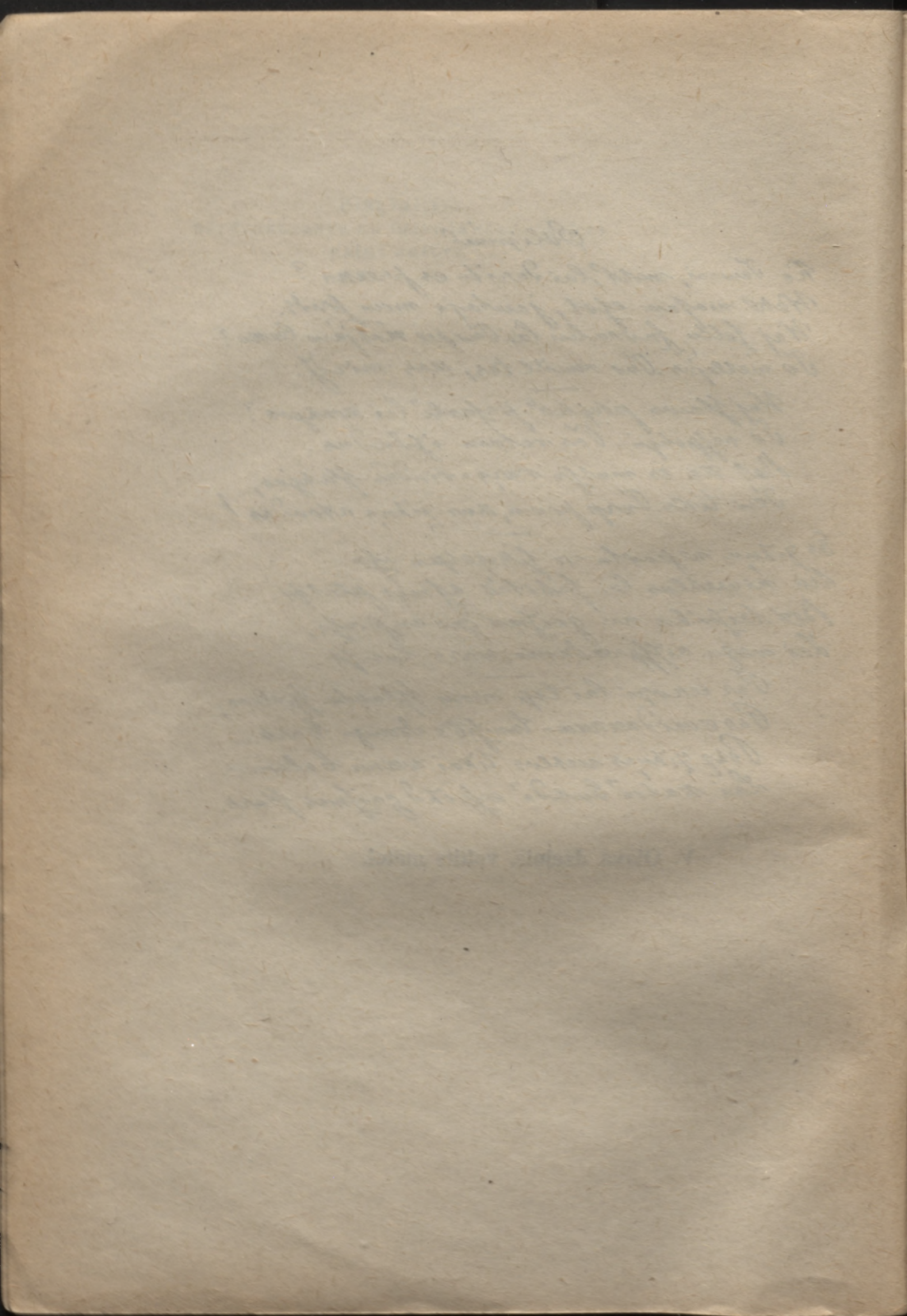
Es zītņu neprotu ar flakšpān afo
Un hēvēklos lai fahotā's afo nio palupps.

Bet tajai būn nu gāstma gan es pēra,
Lai megu ašpēradumu vāra lūps.

Par cerōzi lai top man sphaala sphaļa,
Par cuar dāx xam-tūmpit's idougn bars.

Perz zītņas vēklos tēkai vēnu buloni;
Lai katrā "būpda" ceppitē gāstmas flars.

V. Olava dzejols, veltīts mātei.

Satura rādītājs.

Pirmā nodaļa.	L. p.
Deviņdesmitē un deviņsimtē gadi latveešu kultureli- sabeedriskā dzīvē	9—24
Otrā nodaļa.	
Bērnība un skolas gadi. Pirmee vēsturiskee raksti. Teva nāve. Olavs Terbatā. Olava pirmee raksti. „Letonija“. „Latvju tauta“. Studiju beigšana Terbatā	25—42
Trešā nodaļa.	
Olavs pārnāk Rīgā. Darbs baznicā un skolā. Rīgas Latveešu Beedribā. Krīze nacīnālismā. Cīņa ar jaunstrāvnē- keem. Līdzstrādība pee „Balt. Vestneša“. Preekšlasījumi. Mācītāja palīga amats Lutera draudzē	43—54
Ceturtnā nodaļa.	
Etnografiskā izstāde 1896. Mēģinājumi dzejā. Atkal Zinību Komisijas preekšneeka amatā. Muzeja leeta. Pirmās cīņas grūtības	55—69
Peektnā nodaļa.	
Vācu konzistorija pret Olavu. Olavu neapstiprina par mācītāja Lutera draudzē. Peegreēšanās skolas darbeem. Skolas grāmatas. „Austrums“ līdzredaktors. „Talavijas“ dibinašana. Mīlestības zeedonis. Studijas Rīgas politehnikā	70—88
Sestā nodaļa.	
Olavs „Peterburgas Avižu“ redaktors. Jauni nacionāli sabeedriski mērķi. Uzbrukumi „Peterburgas Avizēm“. Polemika ar Andreevu Needru. No „Peterburgas Avizēm“ uz „Balsi“	89—104
Septitā nodaļa.	
Skolu atvēršana. Olavs kā skolotājs. Skolneeku mītiņi. Olavs „Balss“ redaktors. Pirmā nemeeru kustība. Par žīdu jautājumu. 1905. gada revolūcijas notikumi. Anarchijas parā- dības. Rīgas vēlešanu vadība. Olavs kā mācītājs. Nacionālā baznica. Lutera draudžu reforma	105—140
Astotā nodaļa.	
Olava redaktora stāvoklis revolūcijas laikā. Starp revolūciju un reakciju. Olava atstāšanās no „Balss“ redaktora amata (1906). Olavu sauc pee teesas. Gads ceetokšņa soda. Centralceetumā. „Galvenee virzeeni etikā“ I. un II. daļa. Vestulu izmaiņa. Nodoms trešo reizi studēt. Eekšejas cīņas. Atkal brīvībā	141—171
Devitā nodaļa.	
No jauna beedribās. Latveešu Izglītības Beedribā. Polemika ar Jūrgeņu. Vasaras Birzulos. Rīgas pilsētas ēle- šanu un IV. Valsts Domes vēlešanu cīņās. Runas Zinību Komisijas vasaras sapulcēs. Par latveešu tuvinašanu franču kulturai. Nacionālisma ideoloģijas padziļinašana	172—190

Desmitā nodaļa.

L. p.

Reakcijas pieņemšanās. Beedribu darbības aprobežošana. Pārkreevošana. Cīņas Rīgas Latveešu Beedribā. Darbība naudas eestādēs. Polemika ar Bēmu. Kursu sarīkošana kropicu mācīšanai. Pasaules kara sākums. Kara sekas latveešu kultūrē dzīvē. Latveeši—kara begli. Skīršanās no Birzuļiem. Bēglu katastrofa . . . . . 191—203

Veenpadsmitā nodaļa.

Latveešu strēlnieku bataljonu organizēšana. Bēglu palīdzības organizāciju preekšstāvju kongress Peterpilī. Palīdzības darba programma. Olavs—Bēglu Apgādašanas Centrālkomitejas preekšneeks. Noveetošanās Peterpilī. Traģiski brīži. Centrālkomitejas noorganizēšana. Valdes darbība. Valdības revīzija Centrālkomitejā. Uzbrukumi Centrālkomitejai un Olavam. Revīzijas cildinošās atsauksmes par Centrālkomiteju. Olava runas Centrālkomitejas sapulcēs. Kopdarbība ar latgaliešiem. Olavs aizstāv bēglus kreevu presē . . . . . 204—262

Divpadsmitā nodaļa.

Olava politiskā darbība Peterpilī. Olava raksti kreevu presē par latveešiem un Latviju. Cīņa par Kurzemi. Latvijas nākotnes plāni. „Baltijas“ izdošana un līdzdarbība . . . . . 263—275

Trīspadsmitā nodaļa.

Olava slimība. Atteikšanās no Centrālkomitejas preekšneeka amata. Skīršanās vakars. „Olava Fonda“ dibināšana. Koonkalas sanatorijā. Viborgas diakonisu namā. Darba beedru apceemojumi. Ticība uz Latvijas nākotni. Miršana. Sabeedribas un preses atsauksmes. Bēres Peterpilī . . . . . 276—299

Četrpadsmitā nodaļa.

Olava mirstīgo atleeku pārvešana dzimtenē 1921. Preses spriedumi. Olava apbedīšana Meža kapos. Latveešu sabeedriba pee Olava kapa. Olava peemiņas vakars . . . . . 300—307

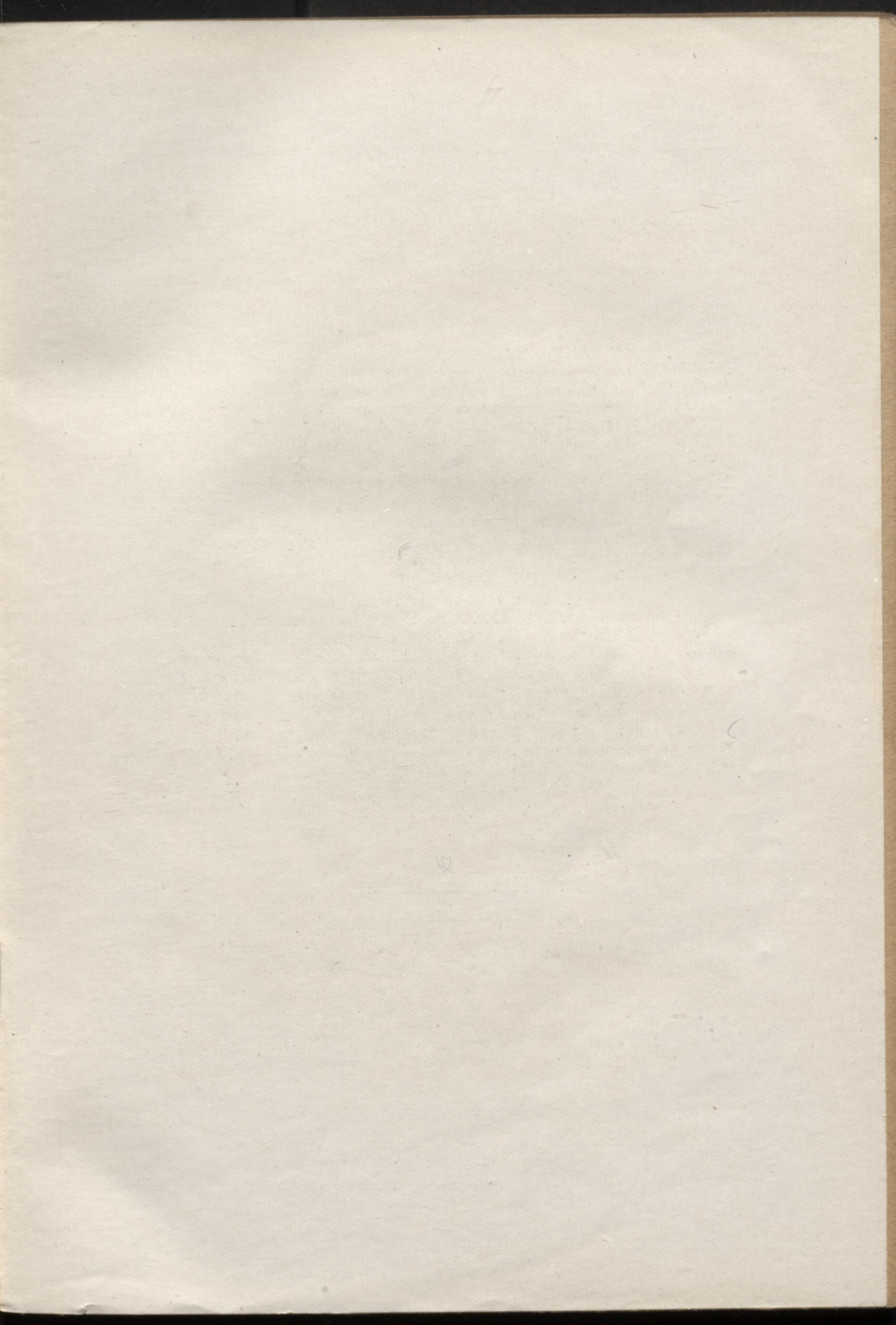
Peecpadsmitā nodaļa.

Olava karakteristika . . . . . 308—324
Avoti . . . . . 325—326

Peelikumi:

3 autografi: a) paraksts zem bildes; b) dzejols „Solījums“; c) centralceetumā rakstīta vēstule. Ilustrācijas-autotipijas uz atsevišķām lapām: 1) V. Olavs; 2) Dārta Plutte, dz. Duklav, Olava māte; 3) Dzīvojamā māja Olavās; 4—5) Latveešu etnografiskā izstāde Rīgā, 1896.; 6) Vidzemnieku senā istaba; jaunlaiku latveešu dzīvojamā māja; 7) V. Olavs savā ģimenē; 8) V. Olavs starp savām skolniecēm; 9) Birzuļu dzīvojamā māja; V. Olavs savejo vidū; 10) V. Olavs Latveešu Bēglu Apgādašanas Centrālkomitejā; 11) V. Olavs pēdejo reizi braucot uz Somiju; 12) V. Olava pavadīšana uz pēdejo dusas veetu Rīgā; 13) Seru gājeens 5. jūnijā 1921.; 14) V. Olava dusas veeta.

Dārta Plutte, dz. Duklav,
Olava māte.

Pirmā nodaļa.

Gadu divdesmit ilgais laika sprīdis, no 1890.—1910. neatskaitot pat īso 1905. gada revolūcijas uzleesmojumu, peeder pee smagakeem reakcijas gadeem latveešu kultureli-sabeedriskā dzīvē. 1891. gada beigās nomira Krišjānis Valdemars. Kreevu smago reakciju arī viņa stiprai patriota rokai un veiklai diplomata galvai neizdevās novērst no nacionālā ziņā vēl nenobreedušās latveešu sabeedribas. Šī kreevu reakcija Latvijā parādījās šādos veidos: 1) zistematiska latveešu tautas pār-kreevošana administratīvā, skolas un sabeedriskā dzīvē; 2) katras sabeedriskas darbības aprobežošana; 3) agrar-reformas un citu saimniecisku reformu sastrēgums, atstājot ekonomisko varu vācu muižniecībai uz laukeem, bet pilsētās vācu leelpilsonībai, kopā ar latveešu leelpilsonību, kuŗa tai gāja astē.

Deviņdesmito gadu sākumā latveešu kultureli-sabeedriskās dzīves preekšgalā gāja latveešu pilsonība un sauja nazionalās inteliģences. Jau astoņdesmito gadu vidū no šīs pilsonības pretneeku frontes bij izstājees Juris Maters (mir. 1885.), kuŗu jau eepreekš dzīves cīņas un temperaments bij padarijuši par invalidu. Bet arī Juris Maters necīnijās dēļ šīs pilsonības iznīcināšanas; kā mazgruntneecības ideologs un organizetajs Juris Maters tikai cīnijās par mazgruntneecības pirmo lomu latveešu kultureli-sabeedriskā dzīvē, pee tam gan izredzē bij, ka vadošais vārds, ko mazgruntneecība teiktu, izpaudisees ar Matera muti. Bet sīkstais, izturīgais un kapeiku aprēķinatajs Bernhards Dirīķis, šis latveešu sīkpilsonības dvēseles veidols uzvareja nesavaldāmo Juri Materu, izņemot tam galveno cīņas eeroci — presi no rokām (ar gudru ziņu Matera eevadīto „Baltijas Zemkopi“ tam kreditori atņēma) un atļaujot to nomākt viņa paša nedisciplinetam karakterim (kā zināms, Maters stipri dzēra). Trešie, 1888. gadā Rīgā nosvinetee latveešu vispāriģee dzeesmu svētki apzeeģeleja šo latveešu sīkpilsonības uzvaru uz

visas līnijas. Cīņas lauks bij tīrs no pretiniekiem. Pa Latvijas sētām un mājām skaneja viens zimbolistisks lozungs: „Latvju tauta dzeedataja, dzeesmu gars par tev' lai plūst.“

Vaj latveešu pilsonība bij tik akla, jeb vaj ta romantiskā sentimentalismā aizdaria acis, ka neredzeja kreevu reakcijas nezvēru, kuŗš grasījās aprīt visu latveešu sabiedrību ar viņas jauno nacionālo kulturu un nākotnes sapņiem? Krišjāņa Valdemara eevaditais diplomatiskais kurss leekas atduŗamees us aseem apakšūdens akmeņiem. No latveešem prasija Kreevijas pavalstniecības nešaubamu lojalitāti. Valdemars to deva ar gudru prātu un skaidru sirdi. Dodeet Deevam, kas Deevam peeder un ķeizaram — kas ķeizaram peeder. Izeja tikpat skaidra, cik veenkārša. Latveeši nekurnedami izpildija valdības pavēles: maksāja nodokļus, deva zaldatus, izpildija visādus klaušus. Bet ko tad deva otra puse tam pretim?

1881. gadā deklarētais likums par Baltijas tautu valodu veenlīdzīgām teesībām palika tikai uz papīra. Jau astoņdesmito gadu otrā pusē, bet sevišķi deviņdesmitos gados šis likums bij pilnīgi aizmirsts. Visur valdija noteikta pārkreevošana. Likumam par valodu veenlīdzīgām teesībām nebij nekādas peelaikošanas.

Pārkreevošanas vilnis gāja tiktāl, ka pārkreevošanas aizstāvji sāka prasīt ne vairak ne mazak, kā latveešu grāmatu drukašanu kreevu burteem. Teesa, tādu pasākumu jau uz savu galvu bij mēģinājuši Fr. Brīvzemneeks Maskavā (1873) un J. Sproģis Viļņā (1868.) eespeesdami latveešu tautas dzeesmas kreevu burteem. Varbūt šim solim vareja atrast izskaidrojumu ar to, ka šee zinātniskee krājumi tika teeši vaj neteeši izdoti par kreevu valdības naudu. Varbūt šini nejdzibā gribeja redzet latveešu sevišķu lojalitāti pret Kreeviju? Šā vaj tā, cilvekam, kas bij spējigs spreest, no šeem mēģinajumeem bij skaidrs, ka kreevu burtu zīmes neder latveešu rakstu eespeesšanai. Raksturīgi, ka pret šo pārkreevošanas soli vissparīgaki uzstājās valodneeks Dr. A. Bielensteins. Savā rakstā: „Kreevu burti latveešu rakstos“ („Magazina“, 19. sēj. 2. daļa) viņš tiktat zinātniski, cik noteikti peerāda, ka ar kreevu burteem nekādā ziņā nav eespējams „latveešu

valodas skaņas skaidri nozīmet un preekš acim stādit“ un ka tapēc kreevu burti ne latveešu rakstnecibai, ne tautai nav peelaikoti.

Latveešu pilsonība teešam izlikās bezspēcīga, lai ko darītu pret šo pārkreevošanas vilni, kas draudeja iznīcināt latveešu tautu. Administratīvās eestādēs, skolās, teesās, satiksmē — visur valdija kreevu valoda. Pārkreevotaji skolotaji, galīgi kājām midami visus pedagoģiskos principus, latveešu valodu izsveeda tepat no tautskolas, par videjām skolām nemaz nerunajot. Un tajās pašās pāris stundās, kas latveešu valodai formas pēc vēl palika pagasta skolās, no inspektora eecelte tautskolotajičinovneeki kala bērneem kreevu valodu! Tas posts, ko šī kreevu skola latveešu tautai nodarijusi, vēl gadu desmīteem uz to gulsees. Kā likteņa ironija nu bij, ka šee paši pilsonības preekštāvji gribot negribot saldu seju bij speesti visās svinībās un godos dzeedāt: „Bože, carja chraņi!“ un justees aplaimoti, ja kāds kreevu čīnovneeks izdeva atļauju kāda koncerta, vaj veesīga vakara sarīkošanai, jo par tādām leetām, kā preekšlasīju-meem un bibliotekām deviņdesmīto gadu otrā pusē nebij ko domāt.

Kādu izeju še pilsonībai lai būtu rādījis veselais prāts? Organizet zemneeku vaj tautas sacelšanos? Nemaz nevajadzeja skatītees uz Polijas nelaimīgeem sacelšanās peemēreem, katram bij skaidri, ka jebkāda aktīva pretošanās būtu devusi tikai pateicīgu barību kreevu kazaku štiķeem un lodēm latveešu mājās un ār šeem ne-meereem reizē fiziski tiktu izdeldeta arī latveešu tauta. Atlika — pasīva pretošanās. Somijas peemēri te vareja dot daudz teicamas preekšzīmes. Bet nesen no verdzības atsvabīnātais latveešu zemneeks nebij soms. Muižnecības laikmeta verdzība, padevība, lišana, mēļošana vēl leelā mērā guleja tautas asīnīs. Tautai bij daudz nacionalās sajūsmas, bet trūka nacionalā rakstura. Tikai ar to var izskaidrot pārkreevošanas leelos panākumus pee latveešeem.

Atlikās vēl plašs kulturas darbs ļaužu masās, spēcīga nacionalās apziņas izkopšana tautā, kuŗa pati tad apzinātos draudošās pārkreevošanas breesmas un atrastu li-

dzekļus, kā cīnītes. Lai šo darbu varetu strādāt, vajadzēja gūt masu labvēlību un uzticību aiz sevis. Bet šo labvēlību un uzticību vareja tautā iegūt veenīgi karojot par šīs plašās tautas zocialām un garīgām interesēm. No veenas puses šīs plašās tautas aprindas reprezentēja lauksaimniecība, no otras puses pilsētas fabriku strādniecība, kuŗa ar deviņdesmito gadu sākumu sāka veidotees mūsu fabriku pilsētās Rigā, Leepajā, Jelgavā, Ventspilī. Vaj pilsonība, nacionalo ideju vārdā bij spējīga šo cīņu vest?

Deemžēl — vēsturisku un pōlitisku eemeslu dēļ — ne! Latveešu nacionalee centeeni palika tukši vārdi, kamēr tautas ļaužu vairums smaka joprojam ekonomiskā un garīgā verdzībā. Patronats, muižas policija, kreevu skola un baznīca nu valdija par latveešeem. Kad vēl 1902. gadā Aluksnes draudzē veetejais muižneeks eelika mācītajū pret draudzes gribu, bet draudze protestēja, tad šīs muižas īpašneeks barons Fitinghofs-Šeels uz to atteica: „Tikpat kā manām aitām nav jazin, kādu suni es viņām peņemu, tāpat ari zemneekem nav jazin, kādu baznickungu es viņeem eeceļu.“ Šo vārdu tonis ļoti labi raksturo vispārejo politiski-kulturelo atmosferu, kāda bija Latvijā deviņdesmitēem gadeem izejot un jaunam gadusimtenim sākotees. J. Jansons gan asā formā, bet pēc kodola pareizi raksturo Latvijā pārkreevošanas laikmetu astoņdesmito gadu otrā pusē un vēlāk: „Divas tumšas varas tagad plosas ap tautas izglītības likteni — vācu muižniecība un kreevu birokratija: reizē ar baznīcas ķesteru spēķeem bērnu galvas nu dauzija kreevu inspektoru kulaki, — kopā ar nesaprotameem katķisma gabaleem bij zēneem un meitenēm jāeekaļ tikpat nesaprotami kreevu vokabuļi. Tautskolotajeem nu vajadzēja izkalpot diveem nejaukeem kungeem un neatlaidīgi strādāt teem uzspeesto bērnu kroplošanas darbu — kas to nespēja darit, tas tika veenkārši padzīts.“ (J. Jansona kopoti raksti, I., 41. l. p.)

Šij galigai teesiskai aprobežotibai līdztekus gāja tāda pat latveešu nomāktība ekonomiskā un kulturelā laukā. Ekonomiskā ziņā uz laukeem bij divas eevērojamas šķiras: saimneeki un kalpi. Izejot astoņdesmitēem gadeem kritās augstās labības cenas un saimneekū stāvoklis, ku-

reem vēl mājas bij izmaksajamas un jāpapildina saimniecības inventars, bij stipri grūts. Šis stāvoklis deviņdesmitos gados kļuva grūtaks, kad Latvijas pilsētās uzplaukušā rūpniecība uzsūca laukstrādneekus un darba algas pamazām sāka celtees. Sāka eevestees lauksaimniecības mašīnas, laukstrādneeku skaits mājās un muižās samazinājās, bet darbi atteecīgi pavairojās. Zemneeku mājās pazuda vēl no klaušu laikeem šur tur uzglabajees patriarchalisms, saimneekem bez graudkopības bij jameklē jaunās saimniecības nozares, arveenu palika ceetaka seena starp saimneeka un kalpu galu. Veena daļa saimneeku vareja savus bērņus sūtīt videjās un augstākās skolās, kas, protams, šķiru plaismu vēl pavairoja. Bet tee saimneeku bērņi, kuŗi nespēja skolas apmeklēt, palika mājās, no vecakeem tika izkalpināti ne sliktaki par gājejeem, vareja tikai pavairot rūktumu un rūgšanu par savu zocīalo stāvokli, kas jau visam tautas vairakumam bij nospeedoši bēdīgs. Raksturīgi, ka kreevu administracija arī ekonomiskā ziņā neļāva latveešu zemneekem atsvabinatees no vācu aizbildneecības. Vēl līdz 1905. gadam galvenās agrarkrediteestādes bij Vidzemes un Kurzemes muižneecības kreditbeedribas. Latveešu zemneekem vajadzēja pašpalīdzības ceļā izlīdzetees ar krāj-aizdevu kasu kreditu, kuŗš ar savu 3 mēnešu ilgo termiņu pavisam bij nepeemērots lauksaimniecības vajadzībām. Kautkādu finaneciļu lauksaimniecības organizaciju dibinašana zemneekem netika atļauta. Vareja dibinat šauri arodneeciskas zemkopības un biškopības beedribas, bet ir šo dibinašana deviņdesmitieem gadeem izejot atdūrās uz leeleem kavekļeem. Kādu preekšlasiņu sarikošana, peem., par šauri lauksaimneeciskeem temateem bij tāds pats retums, kā skolu biblioteku atļaušana, kuŗas katalogs bij uz nebēdu sašaurinats un viss vertīgākais izmests.

Pilsētās un meestos visa komunalā vara atradās vāceešu rokās. Brīvprātīgākais septiņdesmito gadu vēlešanu likums tika atmainīts pret 1892. gada izdoto, mūsu apstākļeem pavisam nepeelaikoto vēlešanu likumu, kuŗš pilsētu pārvaldību galīgi nodeva šaurās vācu grupas rokās. Leelākās pilsētās cīnijās tautiskās kases un pali-

dzības un dzeedašanas beedribas, bet to finacielā un garīgā vara vēl arveen bij tik neeciga, ka meētpilsonība zeedeja pilnos zeedos un pārvācošanās, peereizēsari pārkreevošanās, notika tāpat kā septiņdesmitos gados, tikai no tās drusku kautrejas, lai pasargatos no atklātības spreeduma. Pat vairak eevērojamu latveešu ģimenēs gāja viss vēl vāciski, ko nu runāt par personām, kuŗas sabeedriskā ziņā neeeņēma nekādu vaj eeņēma maz eevērojamu stāvokli.

Tāda bij sabeedriski-kulturelā atmosfera deviņdesmito gadu vidū, kad eedegās niknas cīņas starp latveešu veco un jauno paaudzi. Pateesībā šos cīņas dīgļus var jau atrast astoņdesmitos gados un proti Jura Matera eevērojamā, deemžēl tikai atsevišķi neizdotā romanā: „Patriotisms un mīlestība“, kuŗš nodrukats „Teesu Vēstneša“ literariskā peelikumā 1881. gadā. Toreiz pateesībā cīņa tika vesta starp zemneecibu un sīkpilsonību: Maters gaiši redzeja sīkpilsonības idejisko sašaurinašanos un to noteikti pārmeta saveem pretineekeem Bernhardam Dīriķim un Richardam Tomsonam. Toreiz Maters bij vēl veens kaujas laukā un viņa cīņas sauceens nomira tam uz lūpām, plašaku tautas masu dzirdi nesasneedzis.

Ši degošā tīri kulturelā cīņa tika izcīnita, cik savaditas ari izklausas, literariskas kritikas laukā. Eemeslu uz to deva deviņdesmito gadu latveešu preses cenzuras apstākļi. Par pašu kultureli-zocialeem apstākļeem ta nedrīksteja rakstīt. Literatura, vismaz toreiz, tika eeskaitīta par to lauku, kur var izstrīdetees. Ar to ari izskaidrojama leelā eevēriba, ko eeguva šī vēsturiskā cīņa, kas normalos dzīves apstākļos būtu noritejusi daudz mazak no sabeedribas eevērota.

1886. gada otrā pusē Rīgā nodibinajās otra latveešu deenas avīze „Deenas Lapa“, kuŗa sāk iznākt no 1. oktobra. Pēc ilgakas meklešanas izdeveji atrod savai lapai par redaktoru kādu jaunu advokatu Frici Bergmani, šoreiz nejaušā kārtā teešam kreetnu redaktoru, bet citadi sabeedriskā dzīvē vēl maz pazīstamu personu. Jaunajai avīzei ir vairak opozīcijas, nekā liberalisma raksturs. Matera gars nevareja kapā duset. Tikai šoreiz cīņas

karogu nenesa vis zemniecība, bet tās pašas sīkpilsonības grupas ar inteligenci preekšgalā. Rīgas Latveešu Beedribas vadošo vīru veenaldzība un abzolutisms kļuva nepanesami latveešu sabeedribai. Tamdēļ jaunā deenas avīze nostājās gan ļoti mērenā, ļoti nedrošā, bet tomēr opozīcijā pret Rīgas Latveešu Beedribu, kritizē peem. tās teatri, rīkojumus, tās domu izteiceju „Baltijas Vēstnesi“, u. t. t. Rīgas Latveešu Beedribas vīri nekādas pretrunas nevoreja paceest, un tā drīz veen sākās spēkošanās: no Beedribas sveeda laukā „Deenas Lapas“ redaktorus, „Deenas Lapu“ netureja uz lasama galda, nedeva tai sludinajumus u. t. t. Ari otrā pusē neželēja ne ģekības, ne pārspilejumus. Tā šī jautrā komedija, sevišķi par leelu sirds preeku Rīgas vāceeseem, turpinājās vairak gadus no veetas, kamēr latveešu tautā nobreest jauni sabeedriski spēki, noteek jauna šķiru differencešanās.

1892. gadā pee „Deenas Lapas“ nāca līdz (ar 17. decembri 1891. gadu „Deenas Lapas“ vadību pēc Bergmaņa un Stučkas uzņēma cand. jur. Rainis-Pleekšans) „populari-zinatniskis rakstu krājums, kuŗā eespeests Maskavas studenta Jāņa Jansona raksts: „Domas par jaunlaiku literaturu“. Pa leelakai daļai tā ir kompilacija pēc franču kritiķa Gijo un daņu kritiķa Brandesa kritiskeem apcerejumeem par Eiropas moderno literaturu, galvenā kārtā izcelot realismu un naturalismu un noskaidrojot šo literarisko skolu paņēmeenus un būtību. Atteecībā uz latveešu literaturu autors ir vēl stipri bailigs ar saveem slēdzeeneem: „Ari mūsu neecīgā, mazā literatura nav pavisam atšķirta no citu tautu plašām bagātām literaturam,“ — viņš saka eevadā, — „ari šini klusā, atstātā meža stūriti atšalc veegla vēsma no tās varenās strāvas, kas vilņo citu tautu kuplās druvās.“ Aprādijis mums tagad jau sen pārdzīvotās un labi zinamās realisma un naturalisma eezīmes, autors, un šoreiz, leekas, bez citata no Brandesa vaj Pisareva (doma bez šaubām aizģūta no teem), peesprauž no sevis šādus uzskatus par modernā rakstneeka uzdevumu: „Ja tagad rakstneeks grib un cenšas ko eevērojamu sasneegt, tad tas nekādi nevar atrautes no dzīves, tas nedrīkst neeevērot tagadnes laik-

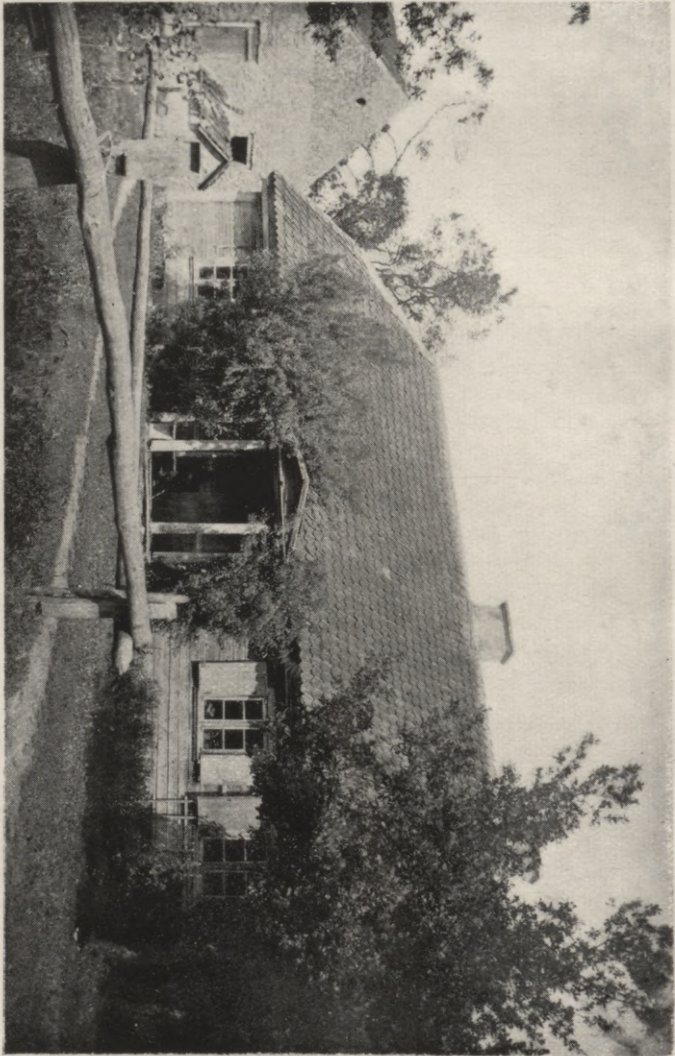

meta prasījumus. (Lūdzu greest uzmanību uz nākošo! Lt.) Tagad rakstneeks vairs nespēj noslēgtees klosterā tumšā kambarīti un tur eedziļinatees sadzeltejušos pergamentos, kamēr ārā aiz seenām kauc un viļņo kara vētra, kur jaunlaiku centeeni nemitoši skalda un dragā novecojušos aizspreedumus un uzskatus, — tagad teem jastājas šo cinitaju rindās un droši un bezbailīgi jakaro par gaismu un pateesību, par cilveces progresu. Kam tikas, lai apdzeed neapnikuši lakstigalas pogašanu, rožu saldo smaršu, mēs tomēr pastāvīgi cildinasim augstak to rakstneeku, kas dziļi līdzjūt savu līdzbrāļu laimei un nelaimei, to preekeem un bēdām; „kas viseem spēkeem strādā un cīnas viņu labā.“ Izlasot šo tiradi, varetum jautat: ja, kāda daļa tam visam ar realismu un naturalismu? Mums jau toreiz bij Kaudzišu leeliskais, nepārspētais realisms un Neikena naturalisms, bet autors vaj nu tos nepazist, vaj teē neapmeerina viņa prasības. Vaj tad idealistiskā virzeena rakstneeki necīnījās — es leetošu Jansona vārdus — par „gaismu un pateesību“, nu peem. tas pats Šillers, — kas taču neka neprata no realisma un naturalisma, bet tomēr nebij zemē metams? Tādās pretrunās autors eesteg ik uz soļa un galvenā kārtā tamdēļ, ka ar atteecīgām rakstneecibas skolām grib saveenot literariski-sabeedriskas tendences, un šīs tendences autoram bij no svara, ne literariskās skolas. Ja viņš runaja par realismu un naturalismu, tad tamdēļ, ka vaj nu pats neizšķīra rakstneecibas skolas un tendences dažadības, vaj tamdēļ, ka realisms un naturalisms vislabak sadereja ar viņa mērķeem.

Sava raksta beigās, izrunajees kodolā pēc svešeem avoteem par realisma un naturalisma būtību un par naturalisma pārmēribām, autors atkal peegreežas latveešu literaturai, šai, kā viņš saka, pavēnī palikušai bārenitei, kam „nav savas māmuliņas, kas eecēla saulītē“. Autors vēršas ar kritiku pret toreiz valdošo latveešu rakstneecību, vaj, kā viņš pareizi saka: pret pilnīgi aplami saprastu idealismu tajā. Pamatojotees uz tām eezīmēm, kādas mēs prasam no realistiska virzeena rakstneecibas darbeem, autors atrod nevērtīgus tādus latveešu rakstneecibas gabalus (pareizak lokalizejumus), kā Vilibalda:

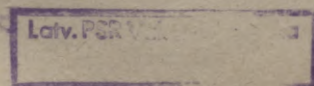
Dzīvojamā māja Olavās, Olava šīpuļa un bērniņas vecā.

„Kas uzvarēs“ vaj Allunana: „Tikai guvernante“, vaj Lautenbacha: „Zilās acis“. Autors mana jau, „ka jaunas gara saules šķēpi nemitoši nīcina un irdina izčākstejušo, salauzīto ledu“ un „apzinīgi cerē, ka drīzumā varena straume pilnīgi aizskalos šīs zemās atleekas.“

Šīs Jansona „domas“ tomēr sabeedribā palika nepamanītas; pat presē tās neeevēroja. Bet gaiss bij pilns elektrības un tam vajadzēja iztīrītees. Izrādījās, ka šīs domas bij tikai preekšspēle nākošām.

1893. gada augusta beigās Jansons nolasiya Jelgavā savas īstās „domas par jaunlaiku literatūru“, abas pirmās daļas, bet trešo daļu, kopā ar pirmām, nodrukāja „Deenas Lapā“, un 1894. gadā izdeva sevišķā grāmatīnā. (Šo apstākli beeži pat nezin mūsu tā sauktee „literatūrvēsturņeeiki“!). Es neņņēšos apskatīt šīs asās, ar leelu temperamentu uzrakstītās kritikas saturu, jo ne tas mums šoreiz no svara. Mums no svara tikai konstatet, ka no ši brīža sākot latveešu kultūreli-sabeedrisko centēnu preekšgalā stājās latveešu zocialdemokratija, pee-teikdama nesaudzīgu karu sīkpilsonībai. (Taisnības labā jaatzīmē, ka šinīs „Domās“ Jansons deezgan gaiši un deezgan pareizi formulē ari māksleneeciskās un ne tikai publicistiskās kritikas prasības no daiļliteratūras dar-beem.) Jansons prasa no daiļliteratūras zocialu problēmu atrisinašanu. Viņš izraksta citatu no kāda kritiķa un zolidarīzejas ar viņu: „Tik bezgala daudz ir to, kas smok un vārgst nezinašanā, tumsībā, kalpībā, un nabadzībā, tee mums jaatsvabīna un viņu likteņa labošanai mums jauz-upurē mūsu pašu dzīve. Mēs nedrīkstām tik strauji steigtees pēc pašu īndīduelās laimes, mēs nedrīkstām domāt, ka mūsu pašu personai, mūsu egoistisko vēlešanu apmeerīnājumeem tik bezgala leela nozīme un svars. Jaunā laikmeta audzeknis nelūkosees uz debesīm pēc savas zvaigznes, nestaiģās savā nodabā un nemeklēs romantikas zīlo puķi, viņš darbooses un cīnīsees teit pat pīšļos vīrs zemes savu nospeesto, nelaimīgo līdzcilveku labā.“ (Jansona: „Mūsu vecajai paaudzei“, — „Deenas Lapa“ 1894.) Deezgan gaiši un deezgan skaidrī. Romantiskā īdealīisma veetā stājās romantiskais zocialīsmis.

Idejiskā cīņa pret veco paaudzi, kuŗu veda no Raiņa ar leelu izturību vadītā „Deenas Lapa“, sakustināja visus prātus un peevilka daudz no latveešu atsaucīgākās inteliģences un zemneecības daļas. Bez šaubām, speesta no carisma, pagrīdē organizējās pirmā latveešu zocialdemokratija. Pilsētās ātri peeaugošais fabrikas strādneeku skaits deva auglīgu zemi zocialdemokratiskai propagandai, jo neaprobežots kapitalisms pilnīgi izmantoja fabrikas strādneekus, un kur nelidzeja proklamācijas par „šķīras apziņu“, tur lidzeja fabrikanta kulaks. Bet raksturīgākais bij, ka šī nacionalismam naidīgā zocialdemokratija vareja stātees latveešu kultureli-sabeedrisko centeenu preekšgalā. Vaj ta inteliģence un zemneecība, kas visa atklāti vaj slēpti zimpatizeja jaunai strāvai, bij zocialdemokratiska? Lūzums ar 1905. gada revolūciju jau peeteekoši skaidri rādija, ka pee leelas daļas latveešu tautas, kas vairak vaj mazak aktivi peedalijās 1905. gada revolūcijā, no apzinīga zocialisma nevareja būt ne runas. Bet kur un kādu citu izeju vareja tauta atrast no tās bree-smīgās reakcijas, kas to žņaudza deviņdesmitos un deviņsimtos gados? Abzolutisms, carisms, birokratija nomāca katru kulturelu kustību, katru saimneecisku iniciatīvi, katru nacionalu progresu. Abzolutisms kā bluķis guleja preekšā tautas attīstībai. Zocialisms bij tas, kas uzņēmās cīņu ar abzolutismu, tamdēļ zocialismam astē gāja līdz 1905. gada revolūcijai tik leela daļa latveešu sabeedribas.

1905. gada revolūcija iztīrija gaisu, lai arī neatnesa ceretās brīvības. Vispirms faktiski krita abzolutisms, lai gan vēlāk Nikolaja II. ideologi to lāga negribeja atzīt. Nodibinājās pirmā Kreevijas „Valsts Dome“, kuŗā nāca eekšā savi preekštāvji arī no Vidzemes, Kurzemes un Rīgas. Krita nepanesamee cenzuras žņaugi, krita laikrakstu koncesiju zistema, kas pee latveešeem līdzinājās laikrakstu pilnīgai nolegšanai; radās kautkāda beedrošanās brīvība, privatās skolās vareja jau mācīt latveešu valodu, tautskolās kļuva pazīstams daudzzinātais „Levšina cirkulars“, — vārdu sakot, kad pirmā asinainā migla sāka izklist, likās šis tas teešām eegūts.

Bet par kādu cenu tas bij eegūts? Soda ekspedīcijas pārstaigāja Latvijas sētas un mājas; cik netika bēgot

un pee koka nošauti, cik netika spīdzināti, cik netika cee-tumos samesti, cik mājas netika nodedzinātas, cik netika izklīdināti un mežos izdzīti. Latvijā nodibinājās pat sevišķa terminoloģija teem nelaimigeem revolucionareem, kureem draudeja nošaušana un kuŗi šādu vaj tādu eemeslu dēļ nespēja emigret uz ārzemēm. Zināms, daļa no emigrantem vēlāk, dzīves ceešanās norūdita un mācīju-sees, atgriezās Latvijā, bet cik negāja svešumā bojā, cik pavisam vairs neatgriezās Latvijā. Latveeši bij dārgi maksajuši par 1905. gada revolūciju, vairak, nekā leelā Kreevuzeme, atskaitot Maskavu.

Bet pats svarigākais veclaiku mantojums, pret kuŗu īstenībā Latvijā griezās viss 1905. gada revolūcijas nik-nums, eeskaitot muižu un piļu dedzinašanu un dažu muiž-neeku nošaušanu, proti, agrarkārtība, palika joprojam. Muižneeku latifundijas palika neaizskārtas, bezzemneeki joprojam palika bez zemes. Kroņa saimneekem atlaistās māju izpirkšanas maksas daudz nekonevareja par labu gro-zit, tamdēļ, ka veena daļa saimneeku jau bija savas mājas izmaksājuši, otrkārt, kroņa saimneeki vēl nebij ta šķira, kuŗai ekonomiskā ziņā vissmagāk būtu klājees pirms revolūcijas. Kalpu-laukstrādneeku liktenis palika jopro-jam neuzlabots, jo bez agrarjautajuma atrisinašanas teem nevareja neko līdzet. Apspreedes par Baltijas reformām pee Baltijas ģeneralgubernatora arī bij vairak birokratiska iztreekšanās, nekā nopeetni domātas, jo muižneeciba savā reakcijas aklumā, sajūsmināta no sodu ekspedīcijas leeliskeem panākumeem, domāja, ka ta droši veen vēl kādu 100 gadu neaprobežoti valdīs pār latveešu tautu, bet pēc tam kaut vaj grēku plūdi! Izņemot dažus at-veegļojumus pasu ziņā, 1905. gada revolūcija neenesa arī nekādas reformas pašvaldības leetās: ir pilsētās pa-lika vecā vēlešanu sistēma, ir uz laukeem zemneeku ko-misari. Taisni jaapbrīno tas sīkstums, ar kuŗu abzolu-tisms un birokratija turejās vecās pozīcijās. Dažus gadus vēlāk eevestā zemneeku agrarbanka, stāvot zem stingras valdības aizbildnības, arī nespēja kautcik manamas pē-das atstāt agrarleetās.

Bet 1905. gada revolūcija bij bēru zvani „jaunajai strāvai“. Bez šaubām, „jaunā strāva“ bij visvairak vei-

cinajusi revolucionaru atmosferu latveešos, bet šī pati revolucija apraka „jauno strāvu“, ta nosita viņu gluži tāpat, kā nams aklo Simsonu, ko tas sagāza ar savu spēku.

No „jaunās strāvas“ atkrita vispirms tee politiski-sabeedriskee spēki, kuŗu mērķis bij nacionalās kulturas izkopšana, bet kuŗeem šo darbu leedza valdošais abzolutisms. Nodibinajās vairak politiskas partijas, kas stāveja uz demokratiskas platformas, bet tomēr nepeeslējās zocialdemokratijai. Otrkārt, nesastinga ari latveešu nacionalisma ideoloģija. Viņas neseji un proklametaji zem „jaunnacionalisma“ izkārtnes bij Andreevs Needra un Atis Ķeniņš. Teesa, viņi mazak greezās ekonomiskā laukā, nekā to bij darijuši Valdemars un Dīriķis, viņi mazak rūpejās ari par teesisko pusi, nekā to bij darijis Varaidošu Zanderis (Vēbers) un Fr. Veinbergs, bet nacionalisma dzīvības idejai viņi mekleja dot jaunu dziļaku izteiksmi, atdzivinajot to jaunromantisma zilajā ilgu puķē, tajā pašā, ko Jansons, uzsākdams savu kritiķa darbibu, bij pametis novārtā. Pamazām peeauga sabeedriska grupa, kuŗa centās par progresu nacionalā dzīvē, kuŗa centās pēc plašakeem apvārkšņeem, un tomēr nepeede-reja ne pee vecnacionalisteem, ne pee zocialdemokrateem. Šis jaunās grupas ekonomiski-politisko seju varam saskatit jau jaunajās „Peterburgas Avizēs“, kuŗas V. Olava vadībā no O. Rāviņa izdotas 1902. gada beigās uzsāka savu gaitu. Ši grupa reprezentēja latveešu inteligēnci, kuŗai peenācās ar vācētibū vest nīknu cīņu gan saimneciskos, gan kultureli-politiskos laukos.

Sīta „jauno strāvu“ ari kā literarisku skolu. Bez šaubām, realisms un naturalisms padarija bagataku mūsu daiļliteraturu, eenesa dažadību viņas izteiksmē, apaugļoja šis daiļliteraturas filozofisku domu. Bet kā katra literariska skola, tā ari realisms un naturalisms ar laiku sastinga savās formās, bet dzīve nekad nesastingst. Tās viņas preekšrocības par jebkādu literarisku skolu.

Kaŗu „jaunai strāvai“ peeteica jauna rakstneeku pa-audze, kuŗas starpā bij tādi nenoleedzami literariski ta-lanti kā J. Akuraters, Karlis Skalbe, Jānis Jaunsudra-biņš. Gan viņu vidū žongleja ari Karlis Jekabsons, un

vēl daža laba jocīga figūra, kuŗa deva veelu „fauneem un klauneem“ un kuŗus retoriskā vārdu cīņā vareja deezgan veegli sakaut. Ari paši, sava eekšējā revolucionarisma pēc, tee drīz izklīda, jeb nogrima „Dzelmē“, kā mēs toreiz mēdzām rakstīt, bet ar viņu kaisito idejisko sēklu nebij tik veegli, kā mums, jaunstrāvniecības adeptiem, tas uz pirmo brīdi vareja liktees.

Jaunee protestanti dabuja vārdu „dekadenti“. Vārds ne visai laimīgs tajos apstākļos, kur vērtē tikai progresivitāti un programu. Bez tam dekadentu literariskos paņēmeenos bij teešām daudz kas aizgūts no citureenes, no franču dekadentu skolas, bet kreevu dekadentu atšķaidījumā, kas bij pagalam svešs latveešu veselīgai zemnieciskai dabai un mērenam, apsvērtam prātam. Tamdēļ saprotams, ka Jansonam nebij grūta cīņa ar „fauneem un klauneem“. Bez tam viņu vidū bij tik neveikli aizstāvji, kas ar saveem prātojumeem un peerādijumeem deva daudz vairak veelas jautrībai, nekā spēja atspēkot Jansona uzbrukumus.

Dekadentu nešaubamā uzvara tomēr bij idejā. Realisma nāve bij ta, ka viņš sastinga formā, ka viņš apstājās pee leetu ārpusēs, bet leetu dvēseli mekleja un to saveem papēmeeneem centās izpaust dekadence. Nav no svāra, cik dekadenteem pašēem laimejās atrast un izpaust šo „leetu dvēseli“, mekledami viņi beeži ākstijās un pārspīleja, bet princips bij nenoleedzami jauns. Tas, ko Jansons programātiski prasīja no daiļliteraturas: „skarbi tai jaapgaismo tagadejo šķiru savstarpejā satiksmē un viņu bēdigās parādības sekas, tai jaleek mums izjust šo pretejo parādību cēloņi, mums lasot jaizmana apakšā zem viņēem tautsaimniecisko likumu rūpigā, rosigā gaitā un jasaprot, kurp virzas visa mūsu tagadejā sadzīve“, — tas viss galu galā bij tomēr leetu ārejas parādības, tās bij formas, kuŗas pašas laikam mainījās līdz, bet individa dziļakee būtības problēmi palika bez atrisinājuma un to redzeja un uzrādīja dekadenti. „Veenīgi realāis, ko var saprast un aptvert cilvēka apziņā, ir viņa dvēseles eekšējie dziļakee pārdzīvojumi,“ — saka dekadenti savā „manifestā“ („Dzelme“, 5, 1906). „Dvēsele ir kā deevu laists ezers, kuŗā atspoguļojas visa pasaule,

visu leetu sākums un beigas, dzīvība, nāve un mūžība. Viņā atspīd cilvēces sapni un ceļā, sāpes un izmisums, mūžīga teekšanās pēc skaistuma un pateesības. Mākslineeks redz šai ezerā tūkstoš tūkstošus brīnumus un veido tos par daileem deevišķeem tēleem — zimbolēem. Šādos zimbolos uzglabājas, kā klintis kalti, mūžīgi raksti par cilvēces ceļānos pēc atpestišanas un pilnības.“

Jaunais gadusimtenis un 1905. gada revolūcija tā tad tomēr bij satricinājuši latveešu tautas dzīvi viņas pašos svarīgākos pamatos. Latveešu sabeedriskās dzīves veidotāji un izpaudeji nebij vairs, kā līdz deviņdesmitēem gadeem, tikai zemneecība un pilsonība, sevišķi ta viņas grupa, ko varam apzīmet par sīkpilsonību. Deviņdesmitē gadi latveešu sabeedriskās kustības klēpī bij izaudzinājuši jaunu svarīgu šķiru — fabriku strādneecību, kuŗa caur zociāldemokratiju nāca un peeteica savas teesības uz latveešu tautas vispārejās dzīves tāļakveidošanu un izkopšanu. Deviņsimtē gadi stipri attīstīja un padarīja par sabeedrisku faktoru to starpšķiru, kuŗu sauc par inteliģenci un kuŗa katrā tautā ir vairak vaj mazak viņas nacionālo ideju neseja, nacionālo ideju proklamētāja un nacionalistiskās ideoloģijas izkopeja. Ši inteliģence ir strādneeku beedribās, skolās, daždažados sabeedriskos pasākumos, ta ir bankās un palīdzības kasēs, ta ir laikrakstu redakcijās un dažādās mākslas un arodu beedribās. Lai kāda šķira būtu par sevi cik stipra būdama, šis inteliģences zimpatijas un līdzdarbība viņas centēneem ir veens no šķiras spirtās idejiskās dzīves preekšnoteikumeem.

Ir notikusi nokārtošanās vēl veenā lēģerī — latveešu pilsonības galeji labajā spārnā. Tur grupejās leelu namu ipašneeki, rentjē, leeluzņēmeji, leeltirgotāji, muižu ipašneeki un muižu arendatori. Teem latveešu nacionālā kultura vismazak rūp. Viņeem eet labi pee kreeveem, viņeem eet vēl labaki pee vāceešeem, ar kuŗeem daudzus tos saista ģimenes saites. Kaut visa latveetība bojā eet, viņi pirkstu preekš tās nepacels, ja tur nebūs eeinterešs viņu profits un stāvoklis.

Saimneeciskā krīze uz laukeem turpinājās arī pēc

1905. gada revolūcijas. Ekonomiskie problēmi lauku dzīvē palika nenokārtoti. Rīga un Ventspils pēcauga ne gadeem, bet deenām un mēnešiem. Laukstrādnieki, censdamees no darba verdzības tikt vaļā, bareem saplūda pilsētās, kur teem atvērās fabriku vārti. Daudzi saimneeki likvideja savas saimniecības, vaj nu izdodami uz ilggadeju nomu, vaj pārdodami bezzemneekiem ar agrarbankas palīdzību. Kurzemē daudzos, sevišķi pilsētām tuvajos apgabalos laukstrādniekus sāk eevest neveen no Latgales, bet arī no Kreevijas. Lai spētu kaut cik eksistēt, saimneeki cenšas pavairot savus eenākumus intensīvaki saimneekojot un sevišķi peekopjot dažadas lauksaimniecības nozares. Tā uzzeļ divas leelas ekonomiskas lauksaimneeku saveenības: Kurzemē — Latveešu Lauksaimneeku Ekonomiskā Saveenība, bet Vidzemē — Rīgas Lauksaimniecības Centralbeedriba, ar veselu tiklu mazaku zaru beedribu, kuŗas sevišķi veicina lopkopību, kā arī lopkopības produktu pārdošanu un arī lauksaimniecisko izglītību. Mūsu zemniecības jaunā paaudze pilnīgi izaug vaj nu zem veenas vaj otras šīs saveenības eespaيدا. Šīs saveenības zinamā mērā koncentrē ap sevi latveešu kooperatīvo kapitalu un sāk arveem noteiktaku lomu spēlet latveešu kultureli-sabeedriskā dzīvē.

Strādniecība mēģināja organizēties aroda beedribās. Tas tomēr grūti izdevās, jo kreevu valdība neļāva šīm beedribām attīstīties. Zocialdemokrāti mēģināja izdot savu partijas laikrakstu, kuŗš apkaŗoja reakciju un propagandeja zocialdemokratiskās idejas, bet šiem izdevumeem peenācās cīnīteēs ar leelām grūtībām un kreevu valdība tos aizleedza veenu pēc otra. Sabeedribas gara stāvokli un fabrikas strādneeku šķiru stāvokli Latvijā tomēr raksturo tas, ka Rīga no sava vidus divreiz sūtija Kreevijas Valsts Domē zocialdemokratu. Cīņa ap nacionāleem idealeem pēc 1905. gada revolūcijas itkā aplūsa, kamēr nebij noskaidrojusees jaunā sabeedriskā konjunktura un dažādu šķiru savstarpejas intereses un pretešķības. Pee latveešu tautas nacionālā kodola veidošanas, norobeŗojotees no galejā labā un kreisā spārna, stājās Olavs, izveidot latveešu nacionālo centru, no kuŗa

vēlāk veidojās Latvijas valsts pirmie darbineeki, atrast jaunas sava laika idejas, peedot tām idealu mirdzumu un vest par tām cīņā plaši apveenotu latveešu sabeedribu, padziļinat latveešu nacionalisma ideoloģiju — tas kļuva par Olava mūža mērķi un dzīves uzdevumu. Šinī darbā viņš strādaja kā jauneklis, kā vīrs, savas tautas vidū, bet pasaules vēstures laikmetu greežos, gāja svešumā līdz savai tautai, organizeja un vadija tur viņas glābšanas darbu, tureja to ticībā par saveem nacionaleem idealeem un tautas palīdzības darbam atdeva sevi. — Olava mūžs un darbs ir ceeši saistijees ar latveešu tautas vēsturi, līdz patstāvīgas Latvijas valsts tapšanai.

Otrā nodaļa.

Vilis Olavs — zemgaleetis. Tas daudz ko izteic viņa personībā, viņa cīņas raksturā, viņa apbrīnojamā darba neatlaidībā, viņa sabeedriskā taktā un pašceenībā. Spīrgts un garīgas drosmes bagāts viņš bija kā viņa senči. Tas bij laimīgs Olava bērnības mantojums.

Vilis Olavs dzimis, pēc vecā stīla, 6. maijā 1867. gadā Bauskas Pilsmuižas Olavos, kur viņa tēvs bij par saimneeku. Viņš ir sava tēva Jēkaba Pluttē un mātes Dārtas, dz. Duklav (no Bauskas Duklavām) dēls. Tēvs tam preekš pāris gadu dēsmiteem — peedesmitos gados — bij eēnācis no Bauskas Pluttēm par saimneeku Olavās. Tēvs bijis Bauskas pilsmuižas rijkuris un tam nācees izšķirtees, vaj eet zaldatos, jeb ņemt Olavu mājas, kuņas tam peedāvajis leelskungs. Jēkabs Plutte izšķirees par mazako nelaimi — peēņēmis mājas.

Pluttu ģimene bij svētita ar veenu meitu — Amaliju un četreem dēleem — Jāni, tagad saimneeku Olavās, Vili, Karli (skolotaju, mira 1922.) un Augustu, kuņš palīka par jūrneeku, bet 1900. gadā apmetās uz dzīvi Kalifornijā, Amerikā.

Olavu mājas atrodas Bauskas tuvumā, verstes 3 atstatu. Šis pilsētas tuvums deva eespaaidu uz saimneecības eekārtu un dažādu lauksaimneecības nozaņu peekopšanu; satiksme ar pilsētu skubina uz blakus peļņas nodarbošanos, bet padara cilveku arī citādi kustigaku, uzņēmigaku, rosigaku. Par Olava vecakeem tikdaudz zināms, ka māte tam bijusi apdāvinata, gaišu prātu seeveete, no kuņas Olavs mantojis arī savas cildenās prāta īpašības, kamēr no tēva jūtīgumu un laipnību. Vispirmā skola, kuņu apmeklē Olavs, tikko mājās eemācijees gramatu, ir Bauskā kādas vāceetes privatelementarskola. Te, protams, viss eet vāciski. Zēnam daudz kas jānācas, ko viņš nesaprot. Bet tas viņam raizes nedara: viņam ir ļoti gaiša galva un apbrīnojama atmiņa: viņš var

eemācītes, kaut arī eemācīte nesaprastu. No šīs privātskolas Olavs pāreēt Bauskas aprīnka skolā. Te bij programma jau plašāka, lai arī gāja viss vēl vāciski. Arī šeit skolotāji drīz veen vērsa uzmanību uz apdāvināto zēnu, kuŗš pat plūdu laikos nenokaveja skolu. Aizslēpees aiz augstajām ledus lītīm tad zēns stundām ringa un sala aukstajā pavasarā vējā, kamēr atgadījās kāds laivineeks, kas to pārcēla pāri pārplūdušai upei. Pēc aprīnka skolas beigšanas apdāvinātais zēns nekādā ziņā negribeja palikt mājās un posās tālak, ko vecaku neleela rocība tam arī atļāva. Astoņdesmito gadu vidū Vilis Olavs pāreēt uz Jelgavas ģimnaziju. Ar visām citām savām zināšanām viņš laimīgi teek cauri, tikai latīņu valoda dara leelas grūtības, jo, kā zināms, aprīnka skolā to nemācīja. Lai papildinātos latīņu valodā, Olavs gribeja ņemt stundas kādā audzēkņu grupā, bet savas zemneecības dēļ tika atraidīts. Pēdīgi ar latīņu valodas stundām izpalīdzēja kāds skolas beedrs un tā arī ģimnazijā Olavs drīz skaitījās pee labakeem skoleneem.

Jelgavas ģimnazijas gadi, bez šaubām, atstājuši izšķirošu eespaīdu uz visu Olava tāļako mūža darbību. No skolas beedreem tam tuvakee bij G. Reinharde (tagadejais Satversmes Sapulces loceklis), un nelaiķis Pava-saru Jānis. Pee skolas pastāveja jau savī literariskee latveešu vakari, kuŗos skoleni lasīja preekšā savus literariskos mēģinājumus, debeteja par dažādeem literariskeem jautajumeem, lasīja jaunakās latveešu grāmatas un laikrakstus, jo „vakareem“ bij arī sava biblioteka. Te Olavs eepazinās ar Valdemara „Peterburgas Avizēm“, lasīja Dīriķa „Baltijas Vēstnesi“, un vēlāk „Deenas Lapu“, kā arī preecajās par Jūsmaņa-Lautenbacha vadīto glīto „Pagalmu“. Bet sevišķi dziļu eespaīdu uz augošā zēna sirdī un prātu atstāja brāļu Kļaviņu „Rota“, kur parādījās Laubes Indriķa jūsmīgi uzrakstītās biografijas par Kronvalda Ati, Materu un citeem, un sevišķi Velmes Maskavā izdotais „Austrums“, kur Matiss Siliņš eepazīstināja ar somu realisteem (Peiverintu) un Krodzneeks cēla preekšā savus pirmos pētījumus par zengaleešeem. Vēsture leekas sevišķi peeēvilkusi Olavu. Eepazīšanās ar Rutenberģi un citeem Baltijas vēsturneekeem atklāj Ola-

vam visu latveešu tautas mēmi-kleedzošo verdzibas traģediju.

Jau kā Jelgavas ģimnazists Olavs vingrinajas literariski. Viņa pirmee vēsturiskee raksti dzimuši jau uz ģimnazijas skolas sola. Maskavā bij sauja tauteešu, kuŗeem dega sirds par savas tautas likteni un nacionalām tradīcijām. Starp šeem tauteešeem redzamakee bij Valdemars, Brīvzemneeks, Barons, Velme, Seetiņsons, Bandrevičs un citi. Ko tee spēja, tee darija paši, ko nespēja — pamudinaja citus darit. Un šādus pamudinajumus tee darija, izsolot premijas par raksteem no latveešu pagātnes. Eerosinajumu uz to deva apdāvinata studenta maskaveeša J. Reinberga nāve, kuŗa peemiņu godinot maskaveeši sazimeja 150 rubļu leelu naudas zumu, ko tad izmaksaja par labakeem raksteem no latveešu pagātnes. (Reinberga pirmo premiju eeguva J. Krodzneeks — 100 rubļus — par savu rakstu: „Kā muižneeku kārta Baltijā cēlusees un attīstijusees“ un K. Graudiņš — par saveem raksteem — „Senais latveetis“ un „Latveešu senlaiku svētnicas“.) Vēlak savāca no jauna zeedojumus un premiju izsolīja pa otram lāgam. Pee premijas izsolīšanas motiveem Fr. Brīvzemneeks starp citu paskaidro: „Maskavneeki caur savu mazo premiju (150 rubļu — toreiz nebūt tik maza nebij! Lt.) augstprātīgi netīko visupirms turpinat zinību, bet visuvairak tikai pamudināt darbīgus tauteešus, īpaši centīgus jauneklus, lai tee ari darbotos ar dzimtenes vēsturi un lai caur to latveešu tautai par pamācību, par gara pacilašanu un sirds eesildišanu — jo vairak rastos raksti, kas skaidro viseem saprotamā valodā pasneegtū kādas pateesas ziņas par Latvijas pagātni. Jacer, ka ja šo tuvako un, kā leekas, teešām panākamo mērķi izdotos sasneegt, ka tad ar laiku rasi iten labs kas atlēktu ari preekš pašas zinības; jo domajams, ka veselas tautas leelaka interese preekš savas vēstures radīs ari vairak strādneeku, no kuŗeem dažs labs laikam eestrādasees izredzetā eeceenitā specialībā jo dziļi . . . Ceram it īpaši uz mūsu jauno audzi. Mūsu jaunai audzei, mūsu jauneem latveešeem japeerāda darbeem, vaj taisnība veceem latveešu tautisku centeenu aizstāvjeem, veceem „jaunlatveešeem“, tautai labakus laikus sludinot,

jeb vaj taisnība šo centeenu pretineekeem, kas apgalvo, ka latveešu straumei nav labakas nākotnes. Un nākotne peeder jaunai audzei, viņas darba spēkam, viņas prāta patstāvībai, viņas sirds karstumam.“

Ši Fr. Brīvzemneeka sirsniņā ticība uz latveešu jauno audzi to nepeevila. Maskaveešu aicinājums atrada dzīvu atbalsi to jauneešu sirdīs, kuri pašlaik izglītojās jaunam sabeedriskam darbam. Uz vēstures darbeem sevišķi likās Olavs aicinats, jo jau kā skolens tas plaši eepazinās ar Baltijas vācu vēsturneekeem un zemes pagātni, bez tam, viņa apstākļi bij trūcīgi, un paskubinajumu vareja dot arī vēlešanās eegūt premiju.

Sacensdamees uz premiju nu Vilis Olavs saraksta savu pirmo eevērojamo rakstu: „Kā dzimtbūšana Baltijā cēlusees?“ Vaj šim tematam Olavs peegreezās eerosinats no nejaušas analogijas ar jau mineto Krodzneeka rakstu, vaj tas viņa paša pētījumu slēdzeens, nav zinams. 1886. gada vasarā Olavs sevišķi daudz nodarbojās ar vēsturi: viņš plaši eepazīstas ar Latveešu Indriķa kroniku, ar Ditlepes Alnpekes rimju kroniku, ar Rutemberga vēsturi un citeem pazistamakeem vācu autoru darbeem. Vēl 1886. gadā Olavs pabeidz savu sacensības rakstu.

Bez šaubām, raksts: „Kā dzimtbūšana Baltijā cēlusees?“ — nesatur neko tādu, ko nevareja smeltees no seno Baltijas vācu vēsturneeeku darbeem. Bet latveešu valodā un tādā apgaismojumā, kā Olavs to sneedz, raksts ir pirmais. Pee tam jacildina Olava skaidrā popularā valoda. Raksta sākumā Olavs uzmet vēsturisku skici par seno Baltijas tautu dzīves veetām, tikai nepeemīnēti paleek sēļi gar Daugavas augšgalu un ziņas par kuršu dzīves veetām tagadejee vēsturneeeki tik noteikti neuztur, kā tas atzīmēts rakstā: „Kā dzimtbūšana Baltijā cēlusees“. Konstatejis latgaleešu un kuršu labprātīgu padošanos vāceeseem, autors sāk savu rakstu ar vācu valdības nodibinataja Baltijā biskapa Alberta raksturojumu, atzīdams to par feodalisma eevedeju Baltijā. Jau 1201. gadā biskaps Alberts dibina pirmās lēnes — atdo dams Ikšķīli Konradam no Mendorfās, un Leelvārdi Danielam Banerovam. Soli pa solim autors rāda, ka no šīs

lēņu zistemas attīstas ordenis (šķēpnešu), kā tas sastāda pastāvīgu karaspēku, kā eegūst militarō un politisko varu arī par pašu bīskapu. Ordeņa karaspēks pamazam nožņaudz Baltijas tautas. Eedzimtee vairs nav brīvee zemes ļaudis, tee paleek to vasaļi, kuŗeem no bīskapa peešķirti viņu novadi. Bet palikuši bez varas, eedzimtee pamazam nogrimst arveen vairak savu lēnes kungu kalpībā un atkarībā. Vēl vairak — caur kristīto likumeem viņi zaudē arī savas īpašuma teesības, jo kristīto likumi deva lēnes kungeem teesību, pārvērst kādu īpašumu, kādu lēni par vispārīgu īpašumu, ko no sākuma gan mazak izleetoja, bet kas pamazām ar uzliktām nastām nospeež eedzimtos vergu stāvokli. Raksta saturu nu sastāda sekošas nodaļas, kuŗas rāda, kā vācu dzirnekļa tīkls arveen ceošaki savelkas ap eedzimto patstāvību un pēdīgi nomāc tos dzimtbūšanā: 1) Nodokļi preesteru uzturam; 2) Desmitā daļa; 3) Laicīgee eepņēmumi; — no šeem laicīgeem eepņēmumeem, kā Olavs aizrāda — attīstījās vēlakee klauši; te mēs redzam jau klaušu pirmās saknes; 4) Soģu uzturešana un 5) Kaŗa klauši. Tee vēļak izvērtās par veenu no smagakām nastām, kas izpostīja eedzimto labklājību un nogrūda viņus dziļā nabadzībā. Eedzimtee nevarēja nekad vairs nākt pee meera, nekad nevarēja meerā apstrādat savus laukus, jo bruņīneeki kaŗos veen dzīvoja, teem nekad netrūka kaŗu. „Kad ordenis bij eeguvis pārsvaru par bīskapu, tad eedzimtajeem vajadzeja eet katru gadu vaj nu uz Leetavu, jeb Kreeviju, kamēr mājā palika seeva un bērni neapsargati, kamēr varbūt pa to laiku eelauzās viņu zemē eenaidneeki, kas sadedzināja būdiņas, nopostīja druvas. Šādā atgadījumā eedzimtee jeb zemneeki gandrīz veenīgee ceeta kaŗa skādi, jo bruņīneeki glābās līdz ar savu mantu aiz ceetajeem mūreem un vaļņeem, kamēr viņeem tee bij leegti, tee bij slēgti.“

Jau šis raksts rāda, cik labi divdesmit gadus vecais Olavs jau eepazinees ar to preekšmetu, par kuŗu raksta, rāda zinamu erudīciju un neveen to, bet arī to, ka autors jūt, ka viņš raksta latveešeem, ka viņš raksta savai tautai. Vēsturneeka objektīvitate? Cik vēsturneeks vareja būt objektīvs pret to postu un verdzību, ko eekarotaji bij

nesuši eedzimtām tautām? Vaska figura ari katrreiz nav vēsturņeeks.

Bez šaubām, ka Olava raksts patika spreedēju komisijai. (Tajā peedereja Valdemars, Barons, Velme un Brīvzemņeeks — ja to neaizkaveja pārveetošanās uz Latviju.) Nerunajot par premijas materialo vērtību, ta deva leelu garīgu paskubinajumu jaunajam censonim, joprojam nodarbotees eesāktā virzeenā. Un izdevība uz to drīz veen radās.

1888. gada junijā Olavs ar teicamām sekmēm beidz Jelgavas ģimnaziju. Traģisks gadijums dzimtā tomēr bij atstājis dziļu eespaidu uz jaunekļa dvēseli: ta bij tēva nāve. Šis atgadijums bij tāds.

Jau vairakkārt starp Olavu saimņeeku un kādu tuvu kaimiņu bij izcēlušās nesaskaņas dēļ lopeem. Kaimiņa gani, tīši vaj netīši, neuzmanija savus lopus, kuŗi gāja Olava tīrumos un pļavās un nodarija postu. Kad nu kādā Jāņu deenas rītā Olavs atkal atrada kaimiņu lopus sagājušus savā tīrumā, viņš tos veenkārši apķilajis. Tas sanikņojis kaimiņu, kuŗš uzbrucis tam no mugurpuses, to necilveciģi peekāvis, pee tam sadursmē Olavu saimņeekam pilnigi izmežģita kāja. Ataicinats feldšers, kuŗš Olavu saimņeekām leelas mokas ceešot, pūlejees atkal kāju eegreest. Kautkā tas kāju ari eegreezis, bet aplami. Kāja saaugusi nepareizi. Olavu saimņeeks nevarejis vairs ne eet, ne gulet un tā kādus gadus vārģojis, kamēr miris. Šis gadijums smagi gulees uz Olava ģaišājām jaunības deenām.

Ar tēva nāvi problematisks palika ari pats studiju jautajums. Uzmācās tas pats jautajums, kuŗš neatlaidīgi stāv preekšā katram censigam latveešu jauneklim: Kur ņemt līdzekļus studijām? Olavs nebij veenigais bērns un studiju izdevumu segšana nav veegli nākusees neveenai latveešu zemņeeku mājai.

Bet Olavam bij jau divas eevērojamas īpašības, kas to neatstāja visu mūžu: griba un neatlaidīgs darbs. Viņa griba bij tik skaidra un ceeta, kā nelokams tērauds, pee tam no latveešu zemņeeku vecakeem viņš bij mantojis ārkārtejas darba spējas un izturību. Ja šīm īpašībām peeveeno vēl Olava vērtīgās gara dāvanas, tad saprati-

sim, ka tas bij kapitāls, ar kuŗu vareja ko eesākt arī bez kapeikas kabatā. Daudz neprātodams un nešaubidamees Olavs 1888. gada augustā tad arī aizbrauca uz Terbatu, lai uzsāktu studēt. Līdzekļi no mājām, protams, bij šauri. Bet viņš bij izpelnījis no maskavešiem jau veenu Reinberga premiju. Tas deva cerību, ka studējot Olavs vēl arveem varēs ko nopelnīt.

Bez tam palīdzēja arī veens otrs radnieks vaj paziņa. Tā rakstniece Ivande Kaija man savā vēstulē, kad sarakstījis ar viņu dēļ Olava biogrāfijas materialeem, pastāsta (vēstule no 18. maija 1917): „Ja, mūsu mājās te ir šogad par pusgraudnieku kāds Kurzemes saimnieks (Kā bēglis atnācis uz Vidzemi — Mālpils Gaileņiem. Lt.) Olava tuvs kaimiņš. Tas, atceredamees Olavu, stāstīja, ka Olavs, beidzis ģimnāziju, nezinājis, ko eesākt. Kaimiņš M. viņu jautājis, ko nu darišot? Olavs atteicis, kad šim būtu peedesmit rubļu ķešā, tad gan zinātu, ko eesākt — brauktu uz Terbatu studēt. M. tad eedevis to „leelo“ zummu. Vēlāk Olavs izstudejis, atdevis 200 rubļus, kad M. negribejis ņemt, Olavs uz to pastāvejis, sacīdams, ka tee peedesmit rubļi viņam toreiz bijuši no leelaka svāra, nekā vēlākā dzīvē tūkstoši.“ Ši mazā epizode nesneedz neka pārsteidzoša: jo tolaiku latvešu jaunekļiem līdzekļi bij tik šauri, ka teešam tikai ar dažādu „krusttēvu“ palīdzību vareja sadabūt līdzekļus lekciju naudām un studijām. Olava uzmanība pee atdošanas tikai leecina, cik augsti viņš vēertejis tam laikā snegtu arī mazu pabalstu.

Par savu studiju preekšmetu Vilis Olavs izvēlejš — teoloģiju. Olavs bij skaidrs prāta cilvēks un tamdēļ taisni teoloģijas izvēlešana studijām prasa kādus paskaidrojumus. Cik man zināms, Olavs pats vislabāk būtu studejis teesleetu zinātni, taču māte, aiz latvešu zemniekiem labi saprotameem eemesleem, eeteica studēt deevvārdu zinātni. Varbūt uz šo soli Olavu paskubināja arī vēlešanās pēc studiju beigšanas strādāt savas zemnieku tautas vidū. Katrā ziņā eeradees Terbatā, Olavs eestājās unīverzītātes teoloģijas fakultātē.

No Viļā Olava studiju beedreem šīnī laikā sastopami Terbatā: V. Rozneeks, A. Mačulans, G. Reinharde,

J. Pēkuls, M. Celmiņš, Ed. Zeibots, Pavasaru Jānis, P. Strautzels, Fr. Kārkluvāls un citi. Tee visi bij „letoņi“ un saprotams, ka Vilis Olavs arī pēveenojās „Letonijai“, kuŗa peekopa nacionalās tradīcijas.

Leekas, ka taisni ar Viļa Olava un viņa centeenu beedru eerašanos Terbatā latveešu studentu starpā sāktos rosīgaka dzīvība. Par to vēsturisku leecību dod kolektīvā rakstu krājuma: „Sēta, Daba, Pasaule“ atjaunošana. Kā zināms, šo krājumu nodibināja apdāvinatais Jūris Allunans un sākot no 1860. gada izdeva 3 burtnīcas. Pēc Allunana nāves vairak kā desmit gadu šim darbam neradās turpinataju. Kad Fr. Brīvzemneeks vēstulē aptaujājās Kronvalda Atim par Terbatas studenteem, Kronvalds atbild (1868), ka šīnī ziņā tam neesot nekāda preeka. Studenti par daudz eevērojot neecīgas, āriegas būšanas, kamēr sirds paleekot auksta un tukša labakeem, ceenīgakeem centeeneem. (Skat. K. Kundziņa — Kronvalda Atis — 101. l. p.) Tikai apmēram pēc kādeem desmit gadeem pēc pirmo 3 daļu iznākšanas Kronvalda Atim izdevās laist klajā „Sētas, Dabas, Pasaules“ ceturto grāmatu. To apgādāja brāļi Bušs Rīgā, bet eespeeda Laakmans Terbatā. Ta iznāca 1873. gada aprīlī. Grāmatā, kuŗa eespeesta latīņu burteem, bez dubultneekem, atrodam šādus rakstus: Ernsta Glūcka nopelni — no Kundziņu Karļa, Acs — no Zīleešu Karļa un Zolons — no Kronvalda Ata. — Uz „Sētas, Dabas, Pasaules“ pirmajeem izdevumeem atsaukdamees nu terbatneeki laiž klajā 1889. gada otrā pusē „Sētas, Dabas, Pasaules“ peekto burtnīcu. „Tagad, kur, kā augšā aizrādīts, peenācis trešais gadu desmits no ta laika, kad Terbatā iznāca šis Jūra Allunana eevērojamakais darbs, kas dažā ziņā latveešu rakstneecībā eevadijīs jaunu laikmetu, terbatneeki, gribedami ša latveešu senmeistara darbam celt pazemīgu peeminekli, nodomājuši izdot „Sētas, Dabas, Pasaules“ peekto burtnīcu... Esam gribējuši Allunana un Kronvalda goda peemiņu svētīt, ēsam vēlejušees savai tautai pakalpot.“

„Sētas, Dabas, Pasaules“ peektā burtnīca sākas ar Viļa Olava rakstu: „Baltijas tautu liktenis dzimtbūšanas vēsturē līdz 1561. gadam“, kuŗš atkal apbalvots nō maškaveešeem ar Reinberģa premiju!

Raksts, kurš tepat prāvas pusotras drukas loksnes garš, eedalits peecās nodaļās un sākas ar aprakstu par vācu-leetaveešu atteecibām. „Vairojotees vācu spēkeem, tee arveen tuvak nāk Leetavai un viņu tuvejai radneeci Zemgalei: 1207. gadā vāci izposta sēleešu pili, lai leetaveešem nebūtu kur apmestees, kad grib eelaustees Vidzemē.“ „1218. gadā vāci dabun savās rokās Mežotni un drīz pēc tam eebrūk kāds bruņineeku bars jau pašā Leetavā. Kad vāci kādu reizi ari pārspēja leetaveešus caur savu leelaku kara mākslu, tad tomēr viņi atzina, ka jarikojas vēl leeliskaki, lai varetu ko eevērojamu panākt. Un vācu vadoņi ari prata rikotees: viņi atvilināja caur leeleem apsoliņumeem kara kārigu cilveku pulkus tādā mērā, ka trīspadsmītā gadusimteņa trīsdesmitajos gados šķēpneeku ordeņa mestrs Volkvins jutās deezgan stiprs, uzbrukt leetaveešem viņu pašu zemē. Bija ari pēdejais laiks preekš tāda mēģinājuma, jo nāca drošas ziņas iz Leetavas, ka leetaveeši sāk veenotees zem Ringauta karoga, ka viņi nedzīvo vairs naidīgi savā starpā, bet atzistas par brāļeem.“

Par šo Volkvina kara gājeenu un Ringauta aizstāvešanās cīņu nu Olavs sneedz ziņas, pamatodamees uz rīmju kroniku (no 1851.—1966. p. p.). Ringautam tajā pašā laikā javed karš ari pret kreeveem. Vāceešem sākumā veices īsti pa prātam: tee aizdedzina sādžas, noposta ēkas, apkauj seevas un bērņus un paņem leetaveešu mantu. Savākuši bagatu laupijumu, vāceeši steidzas atpakaļ uz zeemeļeem, ceredami laimīgi sasneegt Vidzemes robežas. „Bet Pērkons bij nospreedis citadi: viņš bij lēmis atrebt savu zemi“ (7. l. p.). Leetaveeši, sakāvuši kreevus, dzenas pakaļ vāceešem, panāk Volkvinu, ar kuŗu ari eesākas kauja. Pēc niknas kaujas iznākums tāds: „Kad saule nolaidās jūrā mazgatees, tad viņa vareja svešām tautām paziņot par leetaveešu slaveno uzvaru un vācu leelo zaudejumu, jo uz kaujas lauka palika 48 bruņineeki līdz ar mestri un vairak tūkstošu prasto karotāju. Ari no bēģļeem tikai retajeem izdevās sasneegt Rīgu, jo zemgaleeši leelako daļu apkāva.“ Ta ir eevērojamā Saules kauja 1230. gadā. Te jau paspīd autora vēlešanās uzsvērt, ka leetaveeši tikai tad sargati,

ja paklausa veenam kunigaitim. Aplūkojis Leetavas valsts nodibinašanu, autors tālak apskata jaunās valsts leelakā eenaideeka — vācu ordeņa likteni Vidzemē līdz trīspadsmītā gadusimteņa beigām, kur viņš jau parādas kā galvenākais valdošais elements Baltijā. Olavs te izleeto galvenām kārtām kā avotus Rutenberģi, Gadebušu, Arndtu, rīmju kroniku un citus. Runadams par kara klaušām, kuŗas sevišķi smagi bijušas janēs latveešeem un igauņeem, Olavs izsakas sekoši par zemgaleešeem: „Veenigā Baltijas tauta, kas gandrīz nekad nav izpildījusi kara klaušas, ir zemgaleeši. 1272. gada nolīgumā atrodas gan peežime, ka viņeem jāeet karā, bet eevērojot, ka zemgaleeši drīz pēc tam atkrita no ticības un ka vāceēši viņeem ari ne visai uzticejās, nemaldisimees, ja peeņemsim, ka zemgaleeši vāceēšeem nav palidzejuši karot pret saveem lidzeemītneekeem Baltijā, izņemot pāris atgadījumus. Zemgales varonigēe vīri negāja laupit citeem tās mantas, ko paši aizstāveja līdz pēdejam vīram, līdz pēdejai asins lāsītei.“ („Balt. tautu liktenis“ u. t. t. 12. l. p.) OTRAS nodaļas beigās autors nāk pee slēdzeena, ka „trīspadsmītā gadu simteņa beigās balteešu liktenis lemts, viņu vārdi kā tautu vārdi pazūd gandrīz iz vēstures, tee nogrimst politiskā meegā un kalpo saveem uzvaretajeem.“ Četrpadsmitā gadusimteņa pēdeajā pusē eedzimto teesības veenigi meklejamas kungu patvaļīgā gribā un varā, kā to apstiprina ari Rusovs, ka zemneekam nav bijis vairak teesību, nekā viņa kungs gribejis. Ceturtā nodaļā jau runā par Baltijas senvēsturiskajeem landtageem, kuŗos atrodas jau pazīstamee valdošee elementi: garidzneeciba, ordenis un pilsētas. „Kā redzams,“ — saka Olavs, — „landtagos katra Baltijas kārta vareja aizstāvet un ari aizstāveja savas teesības, tikai eedzimtajeem kā dzimtlaudim nebij balss, lai gan landtags beeži par viņu likteni spreeda. Citadā ziņā Baltijas daudzee un dažadee valdneeki gan ķildojās savā starpā, bet veenā ziņā valdija viņu starpā veenprātības domas, proti, ka ar eedzimtajeem kungs var apeetees kā ar visu savu mantu.“ Šīnī savā vēsturiskā rakstā Olavs īsi atzīmē ari Kurzemes ķoniņu izcelšanos Kuldīgas apgabālā. Pēdeajā (5.) nodaļa apskata eedzimto tautu lik-

teni peecpadsmitā gadu simtenī, kad „Baltijas zemneeki peedzīvo visgrūtākos laikus savā garajā bēdu vēstures laikmetā.“ Bez visām citām mocībām nāk modē zemneeku pāršana. Protams, ka zemneekem stingri aizleegts turet eeročus. Apskatījis atkal uz kronikām un vēsturiskeem dokumenteem dibinātu faktu Olavs spreež: „Baltijas zemneeki tik stingri eekalti verdzības ķēdēs, ka nevar ne kustetees. Vācijas zemneeki tanī laikā (reformācijas) bij vēl tik pašapziņīgi, ka spēja dumpotees, Baltijas dzimtļaudis nesajūt vairis savu nastu smagumu, viņi apraduši ar savu likteni.“ Ari caur reformaciju zemneeki nebaudija nekādus labumus. „Burvjus, pūšlotajus, vārdotajus nekad tā nebijās, kā 16. gadusimtenī, bet arī viņus nekad tik beeži neuzmekleja, kā īsti tajā laikā; pat vāceeši gāja pee viņeem palīdzību meklet.“ Olavs slēdz savu rakstu ar 1561. gadu — ar vācu ordeņa izbeigšanos — kad Deeva izredzetā rikste, kā viņš saka — Maskavas cars Jānis Bārgais ar saveem kaŗa pulkeem 1558. gadā pārplūdināja Baltiju, lai peemekletu Baltijas valdineekus viņu daudzo grēku dēļ.

„Sētas, Dabas, Pasaules“ sestā burtnica iznāk gadu vēlāk — 1890. gada otrā pusē. Ari še sastopam rakstu no Viļa Olava. Bet tas rāda, ka viņa pasaules uzskats eevērojami paplašinajees. Vili Olavu jau kā teoloģijas studentu neapzīlbina romantiskā idealisma vizošais plīvuris paŗ mūsu sabeedrisko dzīvi. Viņš ir pirmais, kas šinī laikmetā greež vērību uz mūsu plašo tautas masu — uz mūsu laukstrādneeku zocialo stāvokli. Tā ari raksts saucās: „Mūsu kalpu stāvoklis“, un tanī Olavs aizkustina veenu no ta laika vārigakeem zocialeem jautajumeem. Raksts, kā to pee Olava jau esam paraduši, ļoti bagats fakteem, smelteem no oficialeem avoteem, pret kuŗeem toreizejā cenzurā nevarēja neko eebilst. Olavs konstatē, ka jau skaitliskā ziņā veen laukstrādneeki sastāda mūsu tautas eevērojamu daudzumu, proti Kurzemē pēc 1881. g. dateem kādi 125,000, kamēr saimneeku, muižu pārvaldneeku un t. t. nav vairak kā tikai kādi 25,000. Kāds nu ir šī tautas vairuma zocialais stāvoklis, viņa darba apstākļi, viņa garīgā dzīve. Olavu neapmulšina dažas mūsu jaunās nacionalās kulturas spožās puses. Viņš

zin, ka daudzina, ka nekur zemneeki neņem tik augstu kulturas stāvokli, kā latveeši Baltijā. Bet cik tāds spriedums pamatots? Ja kādā ziņā to varetu varbūt atteecinat uz saimneekeem, tad nekādā ziņā uz kalpeem, kuŗi tomēr ir $\frac{3}{4}$ no visas zemneecibas!

Olavs apskata vispirms abu kārtu vēsturisku attīstīšanos. Viņš aprāda, ka vēl klaušu laikos kalps un saimneeks veens otram ir līdzīgi. No tam gan autors nenāk pee slēdzeena, ka atteecibas starp saimneekeem un kalpeem toreiz būtu sevišķi idiliskas bijušas; bet tiklab par saimneekeem, kā kalpeem kratijās kunga dūre, un tas saistīja zinamā mērā kopā abu bēdu brāļu likteni. Bet jau saimneekeem par patstāvigeem māju nomneekeem kļūstot, mainas arī atteecibas starp saimneekeem un kalpeem. Dzīvojamās mājās rodas jau saimneeku un kalpu gals. „Dzīves veetu nošķirot,“ — saka autors, — „notika arī citi pārgrozījumi, par peemēru apģērbā un pa daļai arī ēdeenu ziņā. Var droši sacīt, ka caur šo neecigo apstākli pārgrozījās visa senakā saimneeka dzīves kārtība.“

Kad saimneeki paleek par māju īpašneekeem, eepērk mājas par dzimtu, šī plaisa starp saimneekeem un kalpeem kļūst vēl leelaka. Saimneeki uzskata sevi par kungeem, raugas uz kalpeem ar nicinašanu, kā uz zemaku šķiru. Kalpi, turpretim, dabujuši atļauju pāreet no veena pagasta otrā, sāk pa gadam staigat pee saimneekeem apkārt, mekledami veeglaku deenastu un leelakas algas.

Tāļak Olavs aplūko, kā paasinajas atteecibas starp kalpeem un saimneekeem, pēdejeem darbus aplami eedalot, uzstādot pārmērigas darba prasības, maksajot zemas algas sevišķi preceteem kalpeem, dod šliktu pārtiku, nepeteekošus dzīvokļus. Gan atzinis, ka kalpu dzīvokļi pee saimneekeem labaki, nekā muižās, kur lopu laidari labaki par kalpu dzīvokļeem, Olavs saka: „Bet arī še veena leela vaina, pat grēks un nozeegums, kā to šolaiku mācīts ārsts nosauks, proti tas, ka kalpi sabāsti par daudz beeži kopā... Ka gais kalpu istabā nepeteekošs, no tam var pārleecinatees, ja no rīta kādos plkst. 3 vaj 4 atver kalpu istabas durvis. Vājakam cilvekam,

šanas un nacionalā gara audzešanas (kas vēlāk, aiz zocialeem eemesleem gan taisni šos jauneklus nošķīra no tautas šī vārda plašākā nozīmē). Uz „Letonijas“ desmitgadu svētkem šīs korporācijas locekļi ķeras pee leelaka enciklopediska darba izdošanas, pee rakstu virknes: „Latvju tauta“. Pavisam tika projektetas 13 rakstu serijas: 1) Latvešu vēsture; 2) archeoloģija; 3) mitoloģija; 4 un 5) tautas folklorā: pirmās tautas dzeesmas un pasakas; 6) Latvijas ģeografija; 7) latvešu valoda; 8) etnografija un antropoloģija; 9) reliģija; 10) skola un zinātne; 11 un 12) mākslas un 13) latvešu peļņas avoti.

No šī plašā darba, kuŗu jauneklji, acimredzot vairak paļaudamees uz savu jūsmu, nekā uz spējām, bij uzņēmušees, iznāca tikai kādas 4 burtnīcas no atteecigeem arodeem — Olava, Pavasaru Jāņa, Needras un Ozoliņa. Kā pirmās grāmatas pirmā burtnīca Jelgavā 1892. gada vasarā H. J. Draviņ-Dravneeka apgādībā iznāca V. Olava (līdz tam laikam Olavs parakstījās — Plutu Vilis; sākot ar šo darbu — V. Olavs, kādu vārdu Olavs tad arī patureja galīgi) „Latvju vēsture līdz 12. gadusimteņa beigām“, 4 drukas loksnes un ar karti: „Baltijas jūras deenvidus un austruma peekrastes eedzīvotaji līdz 9. gadusimteņa beigām p. Kr.“ Grāmata eesākas ar Fr. Kārkluvalka paskaidrojumu par nodomatās enciklopedijas vajadzību, nozīmi un darbu izvešanu, kā to domajās sarakstītaji, un ar V. Olava „preekšvārdu“. Autors, paredzedams sava darba trūkumus un nepilnības, aizbildinas ar tautas dzeesmas vārdeem: „kur kājiņu nepeesita celmainajā līdumā“ un domā, ka viņu ne visai bargi būšot teesat, ja pētidams un mekleidams šur tur būtu maldijees.

Aizrādijis uz latvešu tautas straujo garigo attīstību pēdejos trīsdesmit gados, autors atzīst, ka bez mūsu tautas pagātnes pazīšanas nav saprotama un izskaidrojama tagadnes dzīve. „Steigsimees sīrmā senatnē, jautasim svētnīcu atlikas, tautasim pilsdrupas, kas rēgojas kalnagalā, lai tās mums vēsta par mūsu sentēvu baltām un nebaltām deenām, lai pauž par viņu tikumeem un netikumeem!... Nostaigasim uz zaļu zāli puškoto pilskalnu meža malā pee purvaja un klausisimees, ko čukst mums

kuplais ozols un smidrais bērzs par senseneem laiķiem, kad mūsu sentēvi tur pulcējās gan kara troksnim atskanot, gan dzīru kauseem riņķojot. Nebaidisimees pat eelaustees senlaiku varoņu klusajās atdusas veetiņās. Vaj redzi tur tīruma galā pee ganibas peleko akmeņu kopu riņķa veidā, kas, kā leekās, bez mērķa tur sasvaidīta? Noej turp un tu dzirdesi, brīnidamees, ka mēmee akmeņi skandina slavas dzeesmas dižvīreem, kas, dzimteni un īpašumu aizstāvot, grimuši dzestrajā kapā... Simteem un tūkstošiem skaitami pagātnes mēmee leecineeki netikveen virs zemes, bet vēl jo leelakā mērā mūsu acīm apslēpti tumšajā zemes klēpī.“

Patī grāmata eedalīta divās daļās: 1) Baltijas aizvēsture — aprakstot Senbaltijas dabu un aprādot viņas satiksmes ceļus ar vecajām kulturas tautām, fenīķeešu un grieķu ziņas par Baltiju, romneeku sakari ar Baltiju, satiksme ar goteem, normaņu cīņiņi un viņu peeminekļi Baltijā, leišu-latveešu tautas līdz devītā gadusimteņa beigām. Otrā daļā apskatīta senprūšu-leišu-latveešu dzīve zem krīvu un virsaišu valdības — un aptver Baltijas tautu vēsturi no 9. gadusimteņa beigām līdz 13. gadusimteņa sākumam. Cik Olavam vispār šis pirmais senlatveešu vēstures darbs modernās vēstures zinātnes apgaismojumā labi izdevees, par to lai spreež specialīsti-vēsturneeki, te aizrādišu tikai veenu — ka līdz pat jaunakam laikam mūsu vēstures popularizejumos redzam tos pašus pamatus, ko nodibinājis Olavs, lai varbūt ar veenu otru sīku koriģejumu, eevērojot pēdejo gadudesmitu pētījumus. Tā starp citu par Olava zinātneeķa nopetnību leecīna viņa apdomīgee spreedumi par senlatveešu mitoloģiju un deevībām, kādeem spreedumeem peekrīt ari mūsu modernakee senātnes pētneeki, lai gan vēl sastopami ekstremīsti, kuŗi par spīti tādeem neapšaubameem senlatveešu mitoloģijas leecineekeem, kā mūsu tautas gara mantas, pavisam grib noleegt ir seno deevu esamību pee senlatveešu tautām, ir krīvu valdības kultu. Sava darba archeoloģiskās ziņas Olavs visnotaļ smēlees no Kruzes un Grevingka pētījumeem, kamēr vēsturiskās atbalstās uz kronikām, Latveešu Indriķi, Dusburga kroniku un citām.

Olava „Latvju vēsture līdz 12. gadusimteņa beigām“,

ko viņš kā students Terbatā sarakstījis, paleek viņa leelakais vēsturiskais darbs un arī leelakais latveešu vēstures literatūrā, kamēr nenāk Krodzineeka „Baltijas vēsture“. Olavs, kā redzējam, vēstures studijas eemiļoja jau no Jelgavas ģimnazijas laikeem; ja viņš vēlāk nevarēja tām nodoties, kā būtu vēlejees, tad par visām leetām vainīgs tur bij leelais pasaules vēstures notikumu laikmets, kuŗš eerāva Olavu dzīvē kā sabeedrisku darbīneeku, un ne-deva eespēju meerigeem zinātnīskeem pētījumeem un no-šķirtībai.

Bet Olava atsevišķi pētījumi par senlatveešu vēsturi čakli turpinājās arī vēl Terbatā. Tā vēl pirms studiju beigšanas Olavs laiž klajā divus darbus: „Veesturs“, zem-galeešu virsaitis, nodrukats 1892. gada „Austrumā“ un „Pāvils Einhornis un viņa raksti par latveešeem“, nodru-kats 1893. gada „Austrumā“.

Pirmā rakstā, pa daļai pamatodamees uz Rutenbergu, Olavs mums skicē redzamās kontūrās šo gudro senlat-veešu valdneeku, organizatoru un karavadoni, kuŗš prata tautu pulcet un vadīt un uzvaret pretīneekus, Veestura neatlaidīgo cīņu ar vāceēšem dēļ Mežotnes pils, kur no-dzeest viņa kara slavas zvaigzne. Sava mūža pēdejas deenas Veesturs pavada Tervetē, rūpedamees par sava novada labklājību. Olavs uzsver, ka Veesturs terveteē-šeem pratis eedvest dūšību un cīņas garu. Par vāceēšu mēģinājumeem, peedabut Veesturu pee kristīgās ticības, Olavs slēdz: „Ilgi viņi (pāvesta legats Viļums ar Vee-sturu) sarunājušees, bet arī šim izveicīgajam vīram nav izdevees peerunāt stūrgalvīgo pagānu (Veesturu), lai pee-ņem kristīgu ticību. Veesturs tikai atļāva, ka kāds pree-steris uzsāk Zemgalē misijas darbu, labi zinādams, ka visi pūliņi būs velti, jo arī viņa zemgaļi bij apņēmušees, tāpat kā viņš, palikt pee tēvu tēvu ticības, labi redzedami savu kristīto kaimiņu lībeešu likteni.“

Olava vēsturiskais pētījums par Pāvīlu Einhornu un viņa raksteem par latveešeem sākas ar īsu vēsturisku at-skatu par citu latveešu labvēļu un cīnītaļu nopelnu atzi-šanu (Glika, Vecā Stendera, Garliba Merķeļa) un aizrādi-jumu, ka Pāvīlu Einhornu, Kurzemes zuperintendentu no 1636.—1656. gadam, šīnī ziņā esam aizmīrsuši. Olavs gan

atzīst, ka Einhorna „pūlīņeem nav nekāda praktiska svara un nozīmes vēlākā latveešu dzīvē, bet viņa sirds ir pukstejusi silti preekš toreizejos laikos apspestās un nicinatās latveešu tautas, viņa spalva un roka ir visu mūžu čakli strādājuši latveešu labā, lai ari bez panākumeem.“ Devis ta laikmeta vispārejo raksturojumu, bet sevišķi apskatījis apstākļus Kurzemē, Olavs tuvaki atstāsta Einhorna 1627. gadā izdoto rakstu: „Wiederlegung der Abgötteri“ un t. t. — elkukalpibas atspēkošana — un sneedz par to savu spreadumu: „Minetā rakstā izleotais un sakopotais materials ir deezgan neecigs. Viss, ko Einhorns uzzīmejis un saveem lasitajeem pasneedzis, nav pat jauns. Leela lasitaju daļa pazina no peedzivojumeem, tāpat kā viņš, dažādas latveešu māpus. Raksts vēl vairak zaudē no sava svara caur to, ka materials nav sakārtots, bet tikai kā nekā sakopots, nevar ari nomanīt pee minetā raksta kādu zinamu nolūku, bet tomēr mums viņš deezgan eevērojams, jo tee latveešu māņi, kuŗus Einhorns uzzīmejis, būs ari vēl tagad pēc vairak nekā 250 gadeem viseem peeaugušeem latveešeem leelākā vaj mazākā mērā atmiņā no viņu bērnu deenām. Tā tad mums drošs peerādījums, ka Einhorns rakstījis īstu pateesibu, bez kautkādeem izpuškojumeem un peedevumeem no savas paša puses. Viņš ir īsts taisnības draugs, kuŗu mēs vēl vairak mācisi-meem pazīt viņa citos rakstos. Preecatees varam par Einhorna spreadumu, ka viņš neuzskata par elkukalpibas un māņticības saknēm latveešu stulbibu un ļaunprātību, kā daudzi citi viņa laikā, bet aizrāda uz īstajeem avoteem, no kuŗeem tās izverdušas, proti, uz paganu laiķeem.“

Kā redzams, visu vērību Olavs peegreež Einhorna otram rakstam: „Reformatio gentis Letticae“ — latvju tautas reformacija, kuŗā Einhorns aprāda, kā pēc viņa domām būtu uzlabojams latveešu bēdīgais garīgais stāvoklis, bet šī raksta ne „Austrumā“ ne citur nesastopam. Nav domājams, ka cenzura nebūtu atļāvusi to eespeest latveešu atstāstijumā un apgaismojumā. Drīzak gan leetu atminesim, kad apceresim, ka raksta pirmo daļu par Einhornu Olavs pabeidza jau 1892. gada beigās; bet 1893. g. pavasarī beidzās studijas Terbatā, bez parasteem studiju darbeem bij čakli jasagatavojas uz gala eksameneem, ja-

raksta sacensības raksts, un tā nodomu par Einhorna tālako rakstu neizdevās izpildīt. 1893. gadā pavasarī V. Olavs saraksta savu augstskolas konkurences rakstu: „Die Bekämpfung des Heidentums bei Jesaja“ („Paganisma apkarošana Jezaja laikā), kurš tik teicami izdevējs, ka augstskola piešķir Olavam sudraba medali. Pēc pārbaudījumu izturešanas, Olavs saka ardeevas augstskolai un eemiloteem jaunakeem studiju beedreem, kuŗeem vēl studijas turpinamas, un pārnāk uz Rīgu, Latvijas inteliģences un gara dzīves centru, lai noliktu te eksamenus pee konzistorijas un tad strādātu savas tautas vidū un labā. Jaunekļa sapņi bij peepildījušees — augstskola sasneegta, preekšā stāveja vīra peenākums. Ir divi īpašības, kas jaunajam teologam Rīgā latveešu sabeedribā pašķir ceļu: viņa dzīves preecīgais, dzīvēsspēku pilnais, darbīgais, laipnais raksturs un viņa peenākuma apziņa, uzņemto darbu katrā ziņā izpildīt. Pee tam savās atteecībās ar cilvekeem Olavam nav neka no mācītāja parastā ārigā stīvuma un svētsvinības. Viņš ir veegls, dzīvs, kustīgs, gluži kā ikdeenišķs cilveks. Sevišķi mīļa viņam ir Latveešu Beedribas māja — Olavs jau pirmā gadā (1893.) tajā teek eevēlets par runas vīru — te tas sastop latveešu nacionalo inteliģenci, te tas peedalās komisiju sēdēs, te, kā puīša cilveks, tas pee reizes patura pusdeenas, te draugu pulkā palaiž jautras stundas pee alus glāzes. Ne dzērajs, ne svētulis, tas ir cilveks, kas ņem dzīvi, kāda ta ir, kuŗš tikumus nemēri ar ārejo izlikšanos, kuŗa idealisms peedod spēkus viņa cerībām un rožainām nākotnes izredzēm un kuŗš ar aktīvu darbu grib darīt labu savai tautai, aizstāvet viņas intereses, palīdzet tai grūtos brīžos, atdot tai savas augstākās cilveka spējas un centenus.

Trešā nodaļa.

Beidzis studijas 1893. gada pavasarī, V. Olavs pārnāk uz Rīgu, kā Latvijas kultūras dzīves centrā. 1893. un 1894. gadu pavasaros Olavs noliek savus mācītāja eksāmenus pēc Vidzemes konzistorijas un nokalpo savu kandidāta gadu pēc Jāņa draudzes mācītāja Veirīcha. Te, leelpilsētas dzīvē, V. Olavam atklājas luterāņu garīdzniecības ēnas puses: vispirms Olavu pašu izmanto nesaudzīgākā kārtā: gandrīz veenam tam jāapkalpo visa draudze, jāapmeerina draudzes locekļu reliģiskās vajadzības un ceremonijas, par ko tas saņem kā atlīdzību 400 rubļu gadā! Olavs noskatas, ka te garīdzniecība kalpo pavisam citiem, skaidri politiskiem uzdevumiem, kuri nesaskan nepavisam ar sludināmo Kristus vārdu. Pēc tam Olavam nepatīk eekārta, ka par garīgiem pakalpojumiem peenākas prasīt atlīdzību. Tālāk Olavs novēro kā pēc sevis, tā citiem studiju beedreem, ka latveešu tautības mācītāji, kuriem mīla sava tauta un tās intereses, un kuri nelokas vāceetības preekšā, nekūrp neteek karjēras ziņā dzīvē uz preekšu. Latveešu teologi var nodzīvot savu mūžu par palīga mācītājiem, vaj, labākā gadījumā, dabūt patstāvīgu mācītāja veetu kādā attālākā Sibīrijas stūrī vaj Eekš-kreevijas kolonijā.

Divi leetas jau pašā mācītāja darbības sākumā klūst skaidras Olavam: ka viņam, kā savā sirdī pārleecinātam un atklātam latveetim nav nekādu cerību, dabūt patstāvīgu mācītāja veetu Latvijā, otrkārt, ka nepeceeešamee dzīves uzturas līdzekļi tam jānopelna kā citādi, bet ne ar mācītāja amatu. Ņemot vērā Olava garīgās teeksmes uz izglītību — viņš top par skolotāju.

Škola ilgaku laiku paleek par Olava īsto darba lauku. Līdzteku ar ļoti rosīgu darbību Rīgas Latveešu Beedribā, sevišķi tās Zinību Komisijā un Derīgu Grāmatu Nodaļā, skola Olavam dod leelu eekšeju gandarijumu un saista viņa garīgos spēkus. Bez tam skola ir galvenā, kas sneedz tam dzīvē nepeceeešamos eksistences līdzekļus. Olavs

jau pēc sava rakstura ir audzinatajs: meerigs, apsverts, noteikts, enerģisks, darbīgs. Saveem audzēkņiem viņš ir neveen skolotajs, bet ari draugs, aizbildnis un padoma devējs. Viņš cenšas runāt neveen uz savu audzēkņu prātu, bet ari uz viņu sirdīm un garu. Zinašanas veen vēl cilvēku neizglīto, ja tam rupja un mežonīga sirds. Bet lai peekļūtu pee bērnu sirdīm, jarunā bērnu sirds valodā, jarunā tajā valodā, kurā atveras bērna dvēsele, — viņu mātes valodā. Tikai tajā var atminēt cilvēka svētākus dvēseles sappus, atvērt viņa dziļākus jūtu avotus, veidot gaišu un stipru viņu eekšejo garīgo un tikumisko cilvēku. Tā Olavs pasneedz veselā rindā Rīgas mācības eestādēs ticības mācības un latveešu valodu. Viņš darbojas kā skolotajs Lomonosova un Nikolaja ģimnazijās, Rīgas pilsētas un Petera I. realskolā, Mironova komercskolā, Maldoņa un Ķeniņ meiteņu privatģimnazijās, Latveešu Labdarības Beedribas meiteņu skolā. Te ikdeeniškā, pelekā skolotāja darbā viņš ir jaunās nacionalās latveešu jaunatnes audzinatajs un vēl tagad viņa daudzee audzēkņi nevar aizmirst to dzīvības pilno, silto, spīrgto idealisma garu, ko Olavs kā skolotajs eenesis savās stundās. Par to, cik apzinīgi Olavs centees izpildīt savus skolotāja peenākumus atteecīgās mācības eestādēs, leecina tās, ka peem. 1900. gada pirmā pusē Petera I. realskolā, kur Olavam 12 stundas nedēļā, viņš I. pusgadā nav nokavejis neveenas stundas, tāpat 1893./94. mācības gadā — Nikolaja ģimnazijā — neveenu stundu, bet Lomonosova ģimnazijā — tikai veenu stundu! (Sk. A. Vičs — „Vilis Olavs“, „Izgl. M. Mēnešraksts“, Nr. 8, 1921.)

Bet bez mācītāja un skolotāja darba šīnīs gados Olavs čakli darbojās ari beedribās, par visām leetām Rīgas Latveešu Beedribā. Jau 1893. gada pavasarī Rīgas Latveešu Beedribas pilna sapulce Olavu eevēl par runas vīru, kas peeder pee svarigakeem Beedribas amateem, kušos vēleja tikai peedzīvojušus darbīneekus. No sākuma Olava darbība Beedribā ispaužas ar peedališanos dažādās mazākās apakškomisijās, Reiņa meiteņu skolas kuratorijā, Beedribas sarīkojamos jautajumu izskaidrošanas un preekšlasījumu vakaros. Vispirmāis Olava leelākāis darbs Rīgas Latveešu Beedribā ir šīs Beedribas 25-gadu darbības

apskats, ko Olavs, kopā ar Fr. Kārkluvalku, saraksta 1893. gada vasarā un rudenī. Cik leclā mērā veens vaj otrs no autoreem pee ši darba samēriģi pūļu peelicis, nav zinams, taču darba beigās, spreežot pēc noteiktām stila pazīmēm, rakstijis Olavs. Pats pārskats aptver kādas 12 drukas loksnes, prāva formata, un sākas ar eevadu par Rīgas Latveešu Beedribas nozīmi pee latveešu tautas nacionalās attīstības. Kopeju darbu apstrādajot, autoreem, kā no grāmatas redzams, eepreekš nav bijis zistematizets plans, bet tee darbu veikuši pēc materiala daudzuma un dažadības, vērojot, kā katras nodaļas materials labaki sadalams. Grāmatas 1. daļa apskata pašas Beedribas gaitu un darbību, kamēr II. daļa — Beedribas nodaļu darbību un izcilus atgadijumus Beedribas dzīvē (Grāmatas pilns virsraksts: „Rīgas Latveešu Beedriba savā 25. gadu darbā un gaitā“, Jelgavā, 1893, drukata Zieslak'a (Draviņ-Dravneeka) drukatavā, 187 l. p.). Pirmā daļā autori apskata Rīgas latveešu pirmos mēģinājumus beedrotees sākot no 19. gadesimteņa vidus, tālak latveešu palīdzības komitejas dibināšanu (1868) trūkumceetejeem igauņeem, un pašas Beedribas organizešanos un apstiprinašanu 1868. gadā. Beedribas darbības attīstība apskatīta sakarā ar viņas preekšneekeem: 1) Bernhardu Dīriķi, 2) Richardu Tomsonu, 3) Friedrichu Veinbergu, 4) Jāni Baumanī, 5) Krišjāni Kalniņu un 6) Friedrichu Grossvaldu. No Beedribas nodaļām sevišķi plaši apskatīta Zinību Komisija, viņas nozīme, izcelšanās un mērķi un daudzējadee panākumi mūsu valodas un vēstures izkopšanas laukos. Grāmatas beigu daļā apskatīta Derīgu Grāmatu Nodaļas darbība, Teatra Komisijas darbība un dažādu pagaidu komisiju darbība. Rīgas Latveešu Beedriba ir saaugusi ar eevērojamu latveešu tautas attīstības posmu un tamdēļ pārskats par šīs Beedribas darbību sneedz mums zinamā mērā vispāreju ainu par latveešu nacionalo attīstību laikmetā no 1868. līdz 1893. gadam.

Isti rosīga top Olava darbība Rīgas Latveešu Beedribā, kad 1894. gadā, A. Vēberam atsakotees, Olavu eevēļ par Rīgas Latv. Beedribas Zinību Komisijas preekšneeķu. Ģeneralciņa starp jaunstrāvneeķeem un vecnacionalisteem bij beigusees, bet īstenībā ciņa vēl tur-

pinajās un „Deenas Lapa“ cik iespējams veda sīvu opozīciju pret Rīgas Latvešu Beedribas aprindām. Šinīs aprindās teešam bij daudz kas satrunējis, trūka gaišāka skata un tālakas izredzes par latveešu nākotni, atskaneja nesamērīga pašslavešanās un Olavam nācās eest jaunū garu Beedribas dzīvē, vismaz ciktāl tas zīmējās uz Zinību Komisijas darbību. Ja Rīgas Latvešu Beedribas aprindas, pareizāki sakot vecnacionalistu aprindas nevarēja glābt no morāliskas sakaušanas no jaunstrāvneeku puses, tad te bij tikai veens idejisks ceļš, vajadzēja atjaunot paša nacionalisma ideju, vajadzēja viņa vārdā eelikt jaunū garīgu un sabeedriskū saturu. No Valdemara, Kronvalda, Krišjāņa Kalniņa — bij palikušees tikai vārdi un viņu bildes Rīgas Latvešu Beedribas zālē. Garīgas sīkmanības, sakot ar Puriņu Klāvu, bij kapāra sīknaudā samainījušās latveešu nacionalisma leelo ideju, rautas līdz carisma reakcijas spēcīgajā strāumē, nespēja vaj negribeja vairs dot latveešu tautas plašām sabeedribas aprindām, leelas garīgas un kultūrelas vērtības, kuŗās izpaustos jaunā Eiropas laikmeta dzīves pulss, zinātnes un tehnikas leele eeguvumi, spēcīgas varenas nacionalas mākslas darbi un idejas. Neveens neka negribeja ne risket, ne pazaudet, un tamdēļ nevarēja arī neka eegūt. Sabeedriskā nošķīrošanās pilsētās un uz laukeem gāja milzu soļeem uz preekšu, nacionalisms draudeja palikt ne par nācijas, bet šauras sīkpilsonības ideoloģiju. Un taisni tautiskāi inteligēncēi, kuŗa nespēja redzet un saprast nacionalisma zocālās bāzes sašaurināšanu, vajadzēja peedzīvot nošķīršanos un atsvešināšanos no tautas. Tauta negrib arī kā nācija dzīvot tikai no bijušā (toreizejā folkloras un mitoloģijas materialu krāšana), bet arī no esošā un no topošā: viņa grib līdz radīt, līdz veidot, tikai tad nacionalisms tai top par dzīvības ideju. Vēstures pazišana Olavu pasargāja no aizraušanās ar zocialismu, bet savas tautas pateesa pazišana un viņas interešu saprašana to pasargā no tautībneeku veenpusības un gara šaurības. Darbos Olavs teešam nāca kā nacionalisma atjaunotājs. Viņš nebijās arī no cīņas ar jaunstrāvneekeem. Viņš bij citāda auguma gara cilvēks, nekā Puriņu Klāvs, Fricis Karkluvalks vaj Skruzišu Mikus.

Sīvu cīņu ar „jaunstrāvneekeem“ Olavam nākas izturet kā Zinību Komisijas preekšneekam 1895. gadā, bet sevišķi gada beigās, studentu stipendiju izdalīšanas leetā. Pee Zinību Komisijas jau no agrakeem laikeem bij nodibinajees teicams paradums, jaungada vizišu veetā eemaksat dažus rubļus Zinību Komisijai trūcigeem latveešu studenteem par labu, kuŗa tad uz jaungada izsludinaja studentu vārdus un vēlāk eenākušās zumas izdalija studenteem. Pret šo kārtību nu asu polemiku veda „Deenas Lapa“, pārmesdama Zinību Komisijai, ka ta pabalstot korporeļus uz nekorporeļu rēķina, bet dažus augstskolu mācekļus atstājot pavisam bez pabalsta. Leeta nav tik sarežģita, lai to nebūtu varejuši pārrunat meerīgā garā, bet ja ap to sacēlās tāds tracis, tad cēloņi tam bij psiholoģiski-sabeedriskas dabas.

No studentu stipendijām Zinību Komisija neka ne-guva. Viņa uzņēmās visas pūles ar listu izsūtišanu un vēlāk ar to eekasešanu, kā ari visu sarakstišanos ar augstskolu mācekļu pulciņeem. Ļoti var būt, ka veenam otram vaj izdalīšanas kārtiba, vaj zumu sadalīšana nebij pa prātam. Bet nav šaubu, ka Zinību Komisija darija to labako, kas viņas spēkos un no tīšas veenpusibas (par ļaunprātību nepavisam nedomajot) nevoreja būt ne runas. Bet moraliskus labumus Zinību Komisija no studentu stipendijām nešaubami guva: tee bij tee labumi, ko katrs labs darbs nes kā savas sekas un latveešu sabeedribā nodibinajās uzskats, ka Zinību Komisija ir veenīgā gādneece šinī tik vispārderīgā leetā. Ar šo darbu viņa vairak vaj mazak saistija pee sevis latveešu studejošo jaunatni, tā tad redzamu inteliģences daļu. Bez šaubām Zinību Komisija vispirmā kārtā centās pabalstit tos jauneešus, kuŗi kā studenti parādija interesi latveešu nacionali-kulturvēsturiskeem jautajumeem, vaj nu zinatnē, daiļliteratūrā, tautas gara mantu vākšanā un apstrādašanā un tamlīdzīgi. Tur izauga, vairak vaj mazak sekmiģi ari nākamee sabeedriskee darbineeķi, gan pa leelai daļai nacionali-konzervatīvā garā. „Jaunā strāva“, kuŗas rindās bij prāvs skaits gan studejošās, gan vidusskolas jaunatnes, nu nevoreja veenaldzīgi noskatītees uz šo aprādīto Zinību Komisijas moralisko lomu pee latveešu

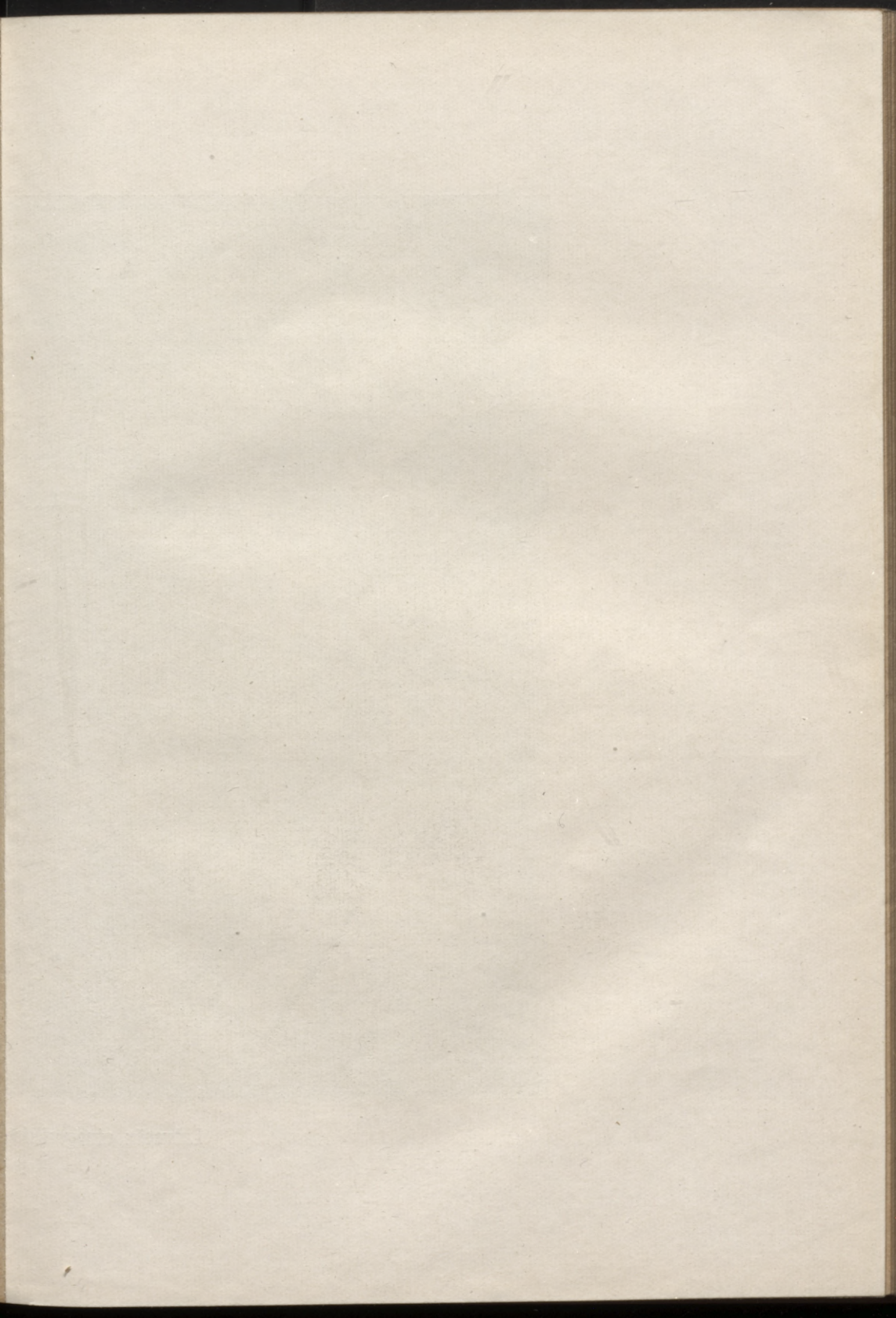
jaunatnes. Šo jaunatni vajadzēja atraut no Zinību Komisijas eespaida un šini nolūkā bij vajadzīgs kara-gājeens pret Zinību Komisiju.

Bet „Deenas Lapa“ weegli būtu savu cīņu zaudejusi, ja tai nebūtu savs atbalsts bijis latveešu sabeedribā. Pamazām latveešu sabeedribā bij sācis mainīties uzskats par ideālo latveešu studentu, un ja „Deenas Lapa“ nevarēja peekertees pee Zinību Komisijas kļūdām, tad šo sabeedribas uzskatu ta deezgan veikli prata izleetot savā labā.

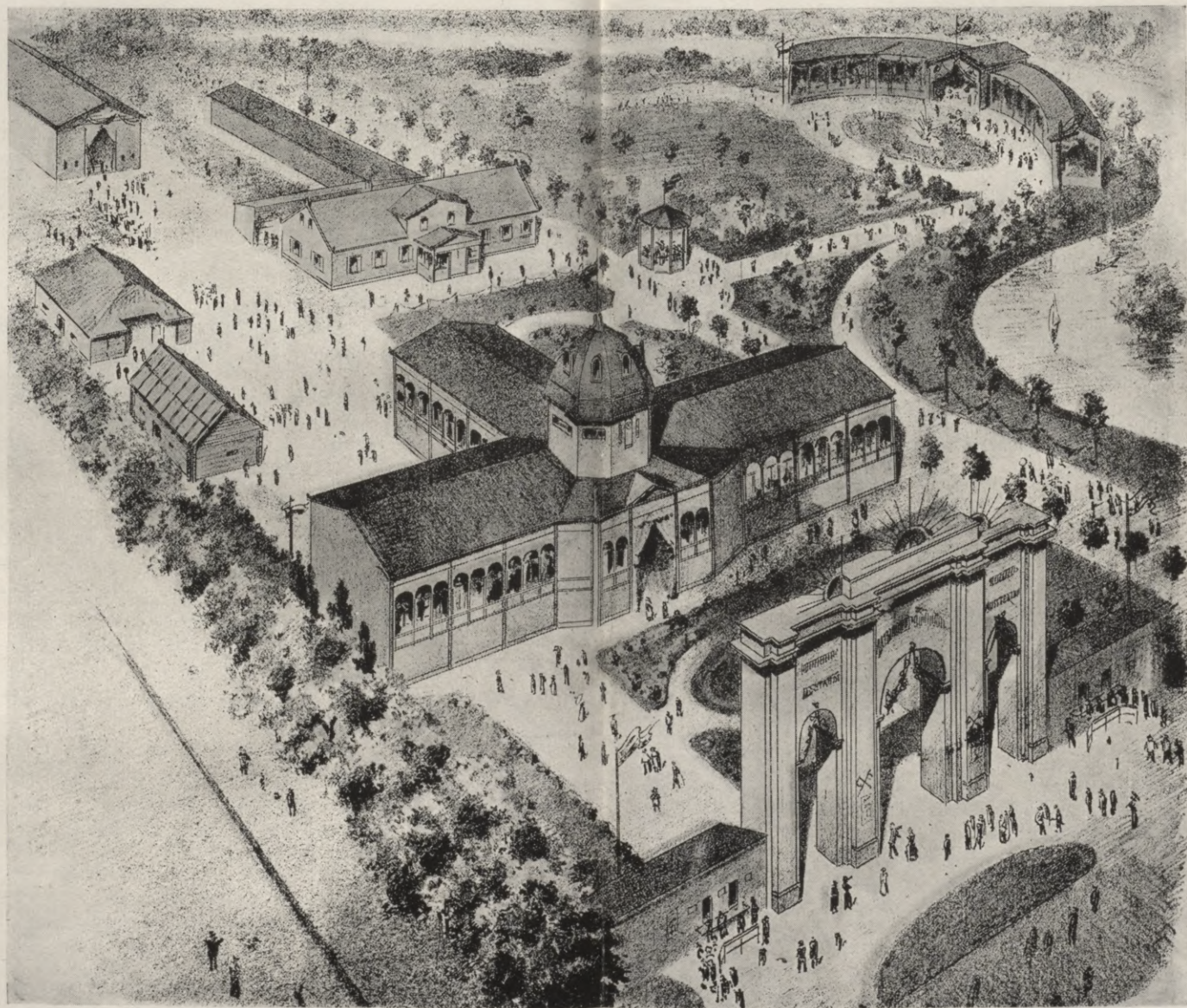
Deviņdesmitiem gadeem izejot latveešu students nebij vairs, kas latveešu sabeedribas apziņā bij palicees no Krišjāņa Valdemara, Kronvalda (Terbatas) un Krišjāņa Kalniņa laikeem. Ta jaunatne, kas toreiz reprezentēja latveešu studentību, savā labākā daļā „strādašanu tautas druvā“ tureja par savu pirmo un svētako peenkumu. Tā Juris Allunans, kuŗam nācās Peterpilī tikai vēl nobeigt Meža akadēmiju, atstāja to, lai strādātu kā redaktors pee dibināmām (tas bij vēl 1861. gadā) „Peterburgas avizēm“. Bet latveešu turibai astoņdesmitos un deviņdesmitos gados peenemotees, radās arī daudz tādu studejušo latveešu, kuŗeem „strādašana tautas druvā“ nebūt nešķitās tik peevilcīga, kas beiguši studijas, raudzijās pēc eenesīgas veetas, labākā gadījumā palika šauri specialisti, par sabeedrisko darbu neinteresedamees. Dažā labā veetā studejošais tauteetis neko neatšķirās no tāda pat sveštauteeša, ja nebij tikai vēl mantkārīgaks. Tas viss grozija latveešu sabeedribā eeskatu par ideālo latveešu studentu.

Bet šij leetai bij vēl sava dzija idejiskā puse, ko, stāvedami savā laikā eekšā, mazak redzeja toreizejee sabeedriskee darbīneeki, bet kas mums tagad vēsturiskā perspektivē gaiši top redzama. Savā vairumā un savā labākā daļā jaunatne ir arveen ideāla. Bet idealisms nav vēl sastingums, Taisni otradi: viņš prasa darbu, pūļu, riska, uzupurešanos. Bet šis īpašības viņa par maz redzeja pee teem vīreem, kas toreiz daudzīnājās „tautas druvā“ strādājot, un kuŗus pee garīgas nespējas vēl smagi māca kreevu valdības reakcija. „Jaunā strāva“, kuŗa paplašināja latveešu nacionalisma zocialo bazi, ar

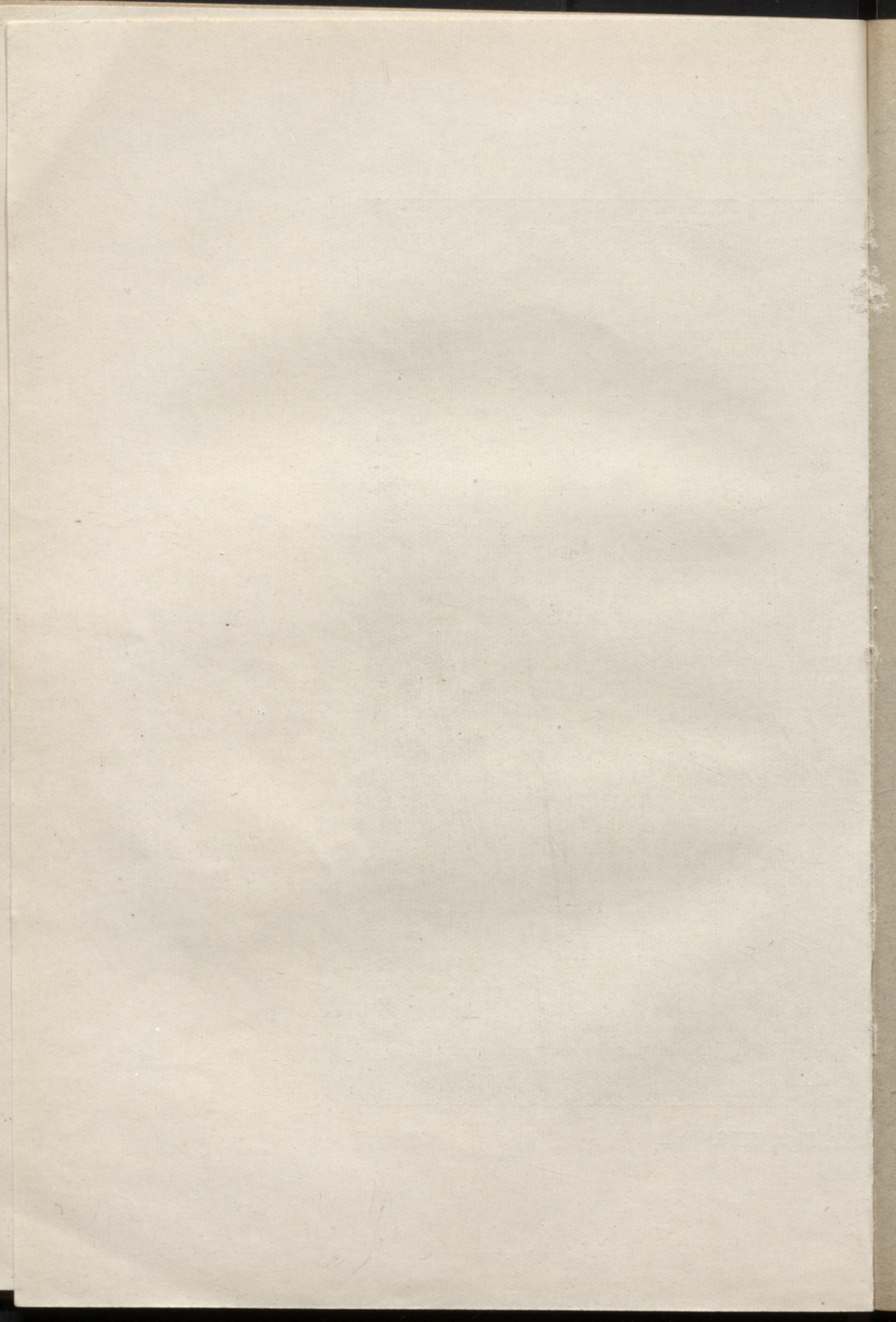

Latvešu etnografiskā izstāde Rīgā, 1896.

Kopskats.

savu konspiratīvo darbību un nešaubamo risku (nerunājot nemaz par draudošo ceetumu, daži jaunstrāvnecībā apvainotie, kā piem. ārsts Krumbergs Rīgā, ģimnazists Kreijers Jelgavā — un citi ceetumā dabuja galu), šīnī ziņā jaunatnei izlikās peevilcīgaka par zākato nacionalismu.

Un vēl trešais eemesls. Paisumam seko bēgums arī sabeedriskā kustībā. Idealajeem septiņdesmiteem un astoneesmiteem gadeem seko aukstee, aprēķinige devīndesmitee un deviņsimtee gadi latveešu sabeedribā. To vēlāk nācās konstatēt arī Olavam. Šis sabeedribas vēsums darija savu, lai publika paliktu veenalzīgaka pret studentu pabalstišanu. Mainijās sabeedriskā konjunktura. Latveešu sabeedrisko idealismu izpauda ne vairs graduētā inteliģence, bet gan citas aprindas, kuŗas vaj nu stāveja pašas vairak eekšā tautā, vaj kuŗām pee tautas bij eeešaka peesleešanās.

Uzbrukuma teešo, faktisko nepamatotību Olavs spīdoši atsita. Ar garām skaitļu rindām viņš peerādija, ka ne korporeļeem dota preekšroka par nekorporeļeem, — bet ka izdalot stipendijas Zinību Komisija raudzijusees uz uzdoto pulciņa beedru skaitu un uz lekciju naudas augstumu, piem. Rīgas politechnikā. Līdz ar to nodibinajas kārtība, ka Zinību Komisija peespreež atteecigai studentu sabeedribai stipendiju zumu pēc viņu beedru skaita, bet naudu studenteem peešķiŗ pee katras augstskolas pastāvošā izdalitaju komisija, kuŗa peešķiŗ pabalstus arī teem studenteem, kuŗi nepeeder pee kādas apstiprinatas studentu sabeedribas.

Kildu par studentu stipendijām no avižu slejām mēģinaja pārnest arī pašā sabeedribā, bet bez redzameem panākumeem. Bij veens otrs gadījums, kad kāds students demonstratīvi atteicās no viņam peešķirtā pabalsta. Bet tas leetu neko negrozija. Mēģinaja arī „Deenas Lapa“ vākt savas stipendijas, bet saprotama leeta, ka atsevišķam laikrakstam nevarēja būt ta uzticība tautā, kas ilgādejai organizacijai. Olava sapratigai rokai šīnī ziņā laimīgi izdevās atsist visus uzbrukumus Zinību Komisijai un ar savu darbību leelā mērā pacelt Zinību Komisijas slavu un popularitāti tautā. Vairojās studentu pabalstu zumas pee Zinību Komisijas, kļuva plaši pazīstamas Zi-

nibu Komisijas vasaras sapulces, tika čakli lasiti referati Zinību Komisijas kārtējās sapulcēs, izdeva Zinību Komisijas rakstu krājumus.

Beidz šo polemiku Zinību Komisija (ar Olavu kā preekšneeku) ar sekošiem atbildes vārdeem („Balt. V.“ 276, 1895.):

„Zinību Komisija nevar eeraudzīt tādā jauneklū rīcībā neka cita, kā jaunības pārgalvību, kas grib, lai visi lokās pēc viņu eedomas un gribas. Zinību Komisija nav nekad locijusees un nedaris to ari šobrīd, bet staigās droši savu ceļu tālak, vadita no taisnības un tautas mīlestības jūtām, nebēdadama par brēkuļeem, kas ar viseem spēkeem cenšas viņu nomētat ar dubļeem un kavet to viņas darbībā.“

Krājot un vācot etnografiskus un mitoloģiskus materialus, daudzos jautajumos bij eeveesusees leela paviršība apzinīgi vaj neapzinīgi no dažeem darbineekeem šinī laukā. Tas vispirms sakams par seno latveešu deevībām, kad veeglprātīgi radija veselu deevu saimi, eeskaitot tajā Rūkus, Nurkus un Kremarus, kuŗu eksistenci zinatne atteicās peerādit. Opozīcija šos grēkus ar uzkrāva „tautiskeem vadoņeem“, un Zinību Komisijai, kaut gan pēdeajā ar savu autoritāti par šeem pavirši raditeem deevu mīteem nav nekad uzstājusees. Vēl trešais tāds nelaimīgs mantojums Zinību Komisijai bij kāds no Aluksnes atvests akmens, ko dēveja par „runu akmeni“, bet kuŗā nekādas rakstu zīmes pētneeki neatrada. Izdarot etnografiskus pētījumus, ta ir parasta leeta, ka peenākas apskatīt ari etnografiskā ziņā nevērtīgus preekšmetus, tā kā Aluksnes akmens nevoreja šinī ziņā būt kāds brīnums. Bet opozīcija, ar „Deenas Lapu“ preekšgalā, šo „runu akmeņa“ leetu, isleetojot zobgalības un pārspīļejumus, izdaudzīnāja kā visas tautas leetu, pee tam Rigas Latveešu Beedribas aprindām ari pārmetot, ka tās nodarbojotees ar tik nevērtigeem darbeem un daudzīnot to par strādašanu „tautas labā“. Ari šee pārspīļeete uzbrukumi un zobgalības nesabeedeja Olavu. Par daudzīnatā runu akmeņa atrašanu viņš, kā Zinību Komisijas preekšneeks, sneedz presē šādu atspēkojumu: „Zinību Komisija paziņo, ka viņas protokolos gan minets, ka P. Abula kgs pasneedzis

referatu par ekspedīcijas panākumeem Zeemeļvidzemē, bet nekur nav minēts, ka viņš atradis runu akmeni. Leetas izskaidrošanas dēļ jāpeemin, ka Muzeja Komisija, dabujusi zināt, ka Aluksnes draudzē atrodotes akmenis ar savādām zīmēm, kuŗas veetejee ļaudis dēvejoj par raksteem, lūdza pagājušā (1894) gadā kādam tureenē saimneekam akmeni pret samērigu atvešanas maksu, bez īpašas atlīdzības par akmeņa vērtību, novest to Rigas Latveešu Beedribā. Līdz šim par atvestā akmeņa zīmēm vēl nedz P. Abula kgs, nedz arī kāds cits ko ziņojis Zinību Komisijas sapulcēs, nedz arī ta kādu spreedumu taisījusi akmeņa nevērtības resp. vērtības ziņā.“

Tāpat Olavam nācās atspēkot uzbrukumus Zinību Komisijai par Apulijas pilskalna atrašanu, resp. neatrašanu.

Opozīcija droši veen apzinājās, ka ne studentu stipendijas, ne runu akmenis, ne Apulijas pilskalns bij īstee uzbrukšanas un zobgalības cēloņi. Cīņa gāja par diveem pasaules uzskateem starp vecnacionalisteem un „jaunstrāvneekem“, par nacionalisma atdzimšanu, par viņa nacionalās bāzes paplāšinašanu. Šis bij opozīcijas uzbrukuma smaguma punkts aprindām, kuŗas sevi dēvejās par „dabigeem tautas vadoņeem“. Lai vispār uzlabotu savu moraliskā ziņā satricināto stāvokli, tautā, tas bij galvenais eemesls, kamdēļ Rigas Latveešu Beedriba Olavu, toreiz vēl samērā jaunu, bet citādi ideālu darbigu spēku, uzvirzīja tādā svarīgā amatā, kāds ir Zinību Komisijas preekšneeka amats. Un Olavs drīz veen plašākos darbos attaisnoja šo viņam dāvināto uzticību.

Bez beedribas darba un mācītāja peenākumu izpildīšanas Olavs vingrinājās arī avižneecībā. „Baltijas Vēstneša“ 1895. gada gājumā sastopam veenu otru recenziju no Olava par jauniznākušām garīgām skolas grāmatām (peem. Paukšena bībeles stāsteem) un dažas atgadījuma kritikas. 1895. gada pēdeajā pusē Olavs uzņemas „Balt. Vēstneša“ feļetona redakciju; bet viss šīnī laukā vēl eet pa vecam; pats Olavs vēl mācas kā žurnālists. — Pee reizes Olavs peedalās arī Rigas Latveešu Beedribas sārīkotos preekšlasījumu un ļautajumu vakaros. Pazīdams vēsturi un baznīcas vēsturi, Olavs labprāt paskaidro vē-

sturiskus un baznīcas jautājumus. Tā kādā jautājumu vakarā viņš plašāki paskaidro, ko nozīmē vārds: „jezuits“.

19. oktobrī 1895. gadā, tā tad reformācijas svētku deenā, Olavs tura preekšlasījumu Rīgas Latviešu Biedrībā par „Rīgas reformatoreem“. Olavs apgaismo tuvāki tos apstākļus, kādos reformācija notikusi Rīgā un kādas personas šīnī darbā spēlejušas galveno lomu. Pirmā vetā te minams Petera baznīcas mācītājs Andrejs Knepkens, kurš 23. oktobrī 1522. gadā, no draudzes pašas eevēlets un no pilsētas rātes pret Rīgas arķibiskapa Kaspara Lindes gribu šīnī amatā apstiprināts, stājas savas draudzes locekļu preekšā, lai sprediķotu Lūtera garā. Knepkenu Olavs raksturo, salīdzinot ar Lūteru: „Kad saules vaigs nav redzams, tad preecajamees arī par mēness bālgano spīdumu; tomēr nedrīkstam aizmirst, ka arī šāds spīdums nāk tikai no saules.“ Atkārtojis Lūtera vārdus, ko tas saka Vormsā 1521. gadā un kuri beidzās ar pazīstameem: „Še es stāvu, es nevaru citādi,“ Olavs pēzīmē: „Vīrs ar tādu drošsirdību un stingru pārleecinašanās veennēr var cerēt uz peekritejeem.“ Atstāstījis Knepkena īsu biogrāfiju Olavs to uzskata kā reformācijas nodibinātāju Rīgā. „Viņa darbība tadēļ bij jo sekmīgāka, ka viņš bij lēnprātīgs un laipns, netīkodams ar varu pārvērst ārīgo deevkalpošanu, bet darīt eespaaidu uz cilvēku sirdīm.“ Špilgti raksturots ir Knepkena amata un darba beedrs Zilvestrs Tegetmeiers. Sprediķojot, saka Olavs, „viņš savus klausītājus tā uzmusināja, ka tee bareem eelauzās baznīcās (katoļu. Lt.), noplēsa altārus, sadragāja senos kapu akmeņus un pastrādāja citus neģēlīgus darbus.“ — „Tomēr darītum nepareizi, ja Tegetmeieru nosodītu kā cilvēku; viņa sirds bij kreetna, tikai līdzekļi nebij katrreiz derīgie.“ Tuvāki Olavs apgaismo Tegetmeiera darbību Valmeeras landtaga laikā (1525), sprediķodams vairāk deenas no veetas. Īpašu īgnumu ar saveem sprediķeem Tegetmeiers sacēlis pēe īgaunu muižneekeem, izskaidrodams Jezaja pirmo nodaļu, kur lasam: „Tavi virsneeki ir atkāpeji un zagļu beedri; tee kāro dāvanas un dzenas pēc maksas, tam bāriņam tee nedod teesu un tās atraitnes sūdzība nenāk viņu preekšā.“ —

Kad Tegetmeieri izdzen no pilsētas, viņš sprediķo kap-sētā. „Ši drošsirdīgā un stingrā pārleecinašanās padara Tegetmeieru, neskatoties uz visām viņu nepareizībām un kļūdām, par zimpatisku un mums jamācas viņā ceenit veenu no teem vīreem, kas bijuši gatavi nodot savu dzi-vību par savu pārleecinašanos un sirdsapziņu.“

Raksturīga tālak kāda cita veeta Olava preekš-lasījumā, kurā viņš aizrāda, ka reformacija Rigā nodari-jusi svarīgas pārgrozības skolu leetās, ka tagad neveen puiseneem, bet arī meitenēm vajadzēja baudīt skolas mā-cības. Ar īseem vilceeneem Olavs prot tēlot arī vispā-rejos toreizejos apstākļus, peeminedams peemēram arķi-biskapu Lindi, kurš „bij apņēmees gādat par nabaga no-speestajeem zemneekem.“ „Rudeņos, braukdams no-dokļus no zemneekem savākt, viņš pats tos nopratinājis, vaj protot ko no svētajeem raksteem. Kas pratuši, teem devis ēst un dzert, kas nepratuši, tos līcis izpērt. Bet kronists Rusovs peemetina, ka tikai starp 1000 zemne-keem varbūt bijis veens, kas pratis skaitit pātarus (pater noster). Attēlojis Lohmüllera nopelnus reformācijas no-dibinašanā Rigā, Olavs sava preekšlasījuma beigās uz-stāda vārigo, bet mums svarīgako jautājumu: Kādu da-libu latveeši ņēmuši pee jaunās kustības? Un turpat at-bild: „Kad kungi reformaciju bij peeņēmuši, tad arī viņu dzimtsilveki — latveeši — tapa skaititi par Lutera tici-geem. Paši dzimtsilveki nebij ar tādu pārvēršanos meerā, jo katoļu laikos teem bij daudz svētdeenu un svētku deenu, kur bij atsvabināti no darbeem muižā, bet tagad teem nācās daudz vairak strādat nekā agrak. No garigeem labumeem tee maz baidija; jaunee mācītāji teem tikpat maz bij saprotami, sludinadami Deeva vārdus vācu valodā, kā katoļi, kas sprediķoja latīņu valodā.“ Tikai pamazām lutera mācītāji sāk mācītees arī latveešu valodu un māc. Ramms pirmais 1530. gadā pārtulko lat-viski desmit baušļus.

Šis preekšlasījums, kurš īsi un spilgti apgaismo „Ri-gas reformatorus“, jau met arī gaismu, kāds ir „jaunais mācītājs“ — preekšlasītājs. Tee momenti, ko Olavs izcel savā referatā, jau rāda, cik tuvu tam stāv pee sirds savas tautas gara gaisma un cilvecīga taisnība. Vaj šis jaunais

idealists zin, ka katrs viņa vārds rūpīgi teek svērts un svaru kausā likts, no teem, kas savās rokās tura baznīcas leetas?

1895. gadā Olavu eesvētija par palīga mācītāju Lutera draudzē Tornakalnā. Tagad viņš tu darbojās pilns spara un jaunības ticības. Cik ilgi?

Ceturtnā nodaļa.

Veens no Olava leelakeem darbeem Zinibu Komisijā bij „Latveešu etnografiskās izstādes“ sarīkošana Rīgā 1896. gada vasarā pa X. archeoloģiskā kongresa laiku. Šī izstāde neveen zinību vīru, bet vispār Kreevijas tautu starpā rādīja latveešus kā Baltijas nāciju un pēc vispārejiem dzeesmu svētkeem jāatzīst par leelaku sarīkojumu, kas latveešu tautu popularizeja un reprezentēja uz āru un vēl tajā laikā, kad carisma smagā reakcija nospeeda mazako tautu katru dzīvaku nacionalismu.

Maskavas Ķeizariskā Archeoloģiskā Beedriba bij nolēmusi savu X. archeoloģisko kongresu noturet Rīgā, bet par kongresa sagatavošanas komitejas preekšneeci eecēlusi grafeeni Uvarovu. Apspreežot kongresa preekšdarbus uzaicināja arī latveešu preekšstāvi un tādu Rīgas Latveešu Beedriba sūtīja savas Zinibu Komisijas preekšneeku Aleksandru Vēberu. Apspreede notika Maskavā 1894. gada janvāra pirmās deenās. Vēbers ziņoja apspreedē, ka Rīgas Latveešu Beedribas Zinibu Komisija uzņemas sarīkot pa kongresa laiku Rīgā latveešu etnografisko izstādi. Šim solim bij neveen zinātniska, bet arī nacionāla nozīme. Baltijas vāceeši, kur veen spēdami, reprezentējās kā veenīgā Baltijas veetejā tauta, vismaz latveeši tika nostādīti par tik zemi stāvošiem kulturas attīstībā, ka par teem kā nāciju nevareja būt runa. Etnografiskai izstādei nu vajadzēja peerādīt šo aplamo domu nepareizību, peerādīt, ka latveeši ir Baltijas jūras pirmtauta, ar spilgti nošķirtām nacionālām un etnografiskām savadībām, ar savu īpatneju plašu kulturas vēsturi. Bet pašā latveešu sabeedribā, eevērojot karu, kurš tika vests pret nacionalismu, nebij šai idejai necik pēckriteju, vēl mazak bij darbīneeku, kas šīs idejas labā būtu nākuši un upurejuši laiku un līdzekļus. Šo ideju pilnā mērā nācās vēl popularizēt.

Rīgas Latveešu Beedribas Zinibu Komisija jau ilgaku laiku bij krājusi materialus dibināmam latveešu etnogra-

fiskam muzejam. Tagad, kad izšķirts jautajums par to, ka Zinību Komisija sarīko etnografisko izstādi, Zinību Komisija 1894. un 1895. gadā izsūta kādas desmit ekspedīcijas uz dažādiem Latvijas novadiem, lai savāktu vēl senos tautas apģērbus un citus etnografiskus materialus. Ekspedīcijas izsūtīja ne vien uz Vidzemi un Kurzemi, bet arī uz Latgali. Šīs ekspedīcijas atgriezās ar vērtīgiem materiāliem un dažās veetās (kā piem. Dundagā, Džūkstē un citur) eeinteresēja arī pašus laucīniekus par rīkojamo izstādi. Materialu sanāk tik daudz, ka Zinību Komisija pārleecinājas, ka Beedribas telpas būs par mazām izstādei un tamdēļ 21. oktobrī 1895. gadā nolemj izstādi sarīkot uz klāja lauka un eeceļ īpašu 9 vīru leelu komisiju izstādes rīkošanai. 26. oktobrī šī komiteja, sadalot amatus, eevēl: par preekšneeku Fr. Grossvaldu, ta veetneeku — Olavu, rakstvedi — M. Skruziti, kaseeri — K. Osi.

Etnografiskās izstādes dvēsele un neatlaidīgais darba rūķis ir Vilis Olavs. Par karstako izstādes rīkošanas laiku viņš kādas ēkas istabiņā eerīkojis pat sev mitekli, tā, kā pat nakti nepārgājis savā dzīvoklī. „Austrums“, sneedzot Olava bildi (4. burtn. 1897. gadā) šādiem vārdeem raksturo Olava darbību ee izstādes rīkošanas: „Olava vadības laikā (Olavam izpildot Zinību Komisijas preekšneeka amatu. Lt.) notika visa plašā sarīkošanās uz latveešu etnografisko izstādi. Kad nodoms un plans par šo izstādi reiz bij peņemts, tad bija preeks redzet, ar kādu nelokamu sparību preekšneeks devās mērķim pretim, nobīdīdams no ceļa visus kaveklus un šķēršļus. Pluttes (to-reiz. Lt.) kgs ee šīs izstādes sarīkošanas ņēma vaj visgalvenako dalību līdz pašam pēdejam brīdim, arī tad, kad īsi preekš sarīkojuma, caur mazu eegadijušos konfliktu eekšējās leetās, viņš atteicās Zinību Komisijā no preekšneeka amata.“

Bet Olavs rūpejās par izstādes popularizešanu vēl agri pirms viņas notikšanas. Atklājot 1895. gada Zinību Komisijas vasaras sapulces, Olavs kā Komisijas preekšneeks, tura runu, kurā aprāda izstādes svaru un nozīmi latveešu tautai. „Kādu labumu mums atnes šāda rīkošanās un šādas pūles?“ — jautā Olavs. — „Materialus la-

bumus zinams ne. Bet vaj pateesi mēs, latveeši, vairs neka cita nesaprotam ceenit un atzīt, kā tikai naudu un mantu? Ja tā būtu domājuši mūsu tautisko centeenu nodibinātāji, tad nebūtu mums nedz beedribu, nedz laikrakstu, nedz grāmatu, kuŗas tagad mums tik mīlas. Agrakee censoņi strādāja, neprasadami, cik naudas atleks mums par mūsu pūlēm un tak viņi nav velti strādājuši. Ari etnografiskā izstāde nebūs veltīga. Ir tak augsts cilveka peenākums, pazīt pašam sevi. Gan šī cilveka pazīšana zīmejas vispirms uz cilveka garu, uz eekšķīgo cilveku; bet dažkārt mums par šo eekšķīgo cilveku janodod spreedums par viņa darbeem. Nekāds apraksts, neveens vēstures pētneeks nespēs mums par kādu tautu dot tik skaidru un pareizu bildi, kā etnografiska izstāde.

Un cik vajadzīga mums tāda bilde, latveešiem! Ir tak kauns mums dzirdet, ka antropoloģiski izpētītas gan hotentotu un bešmeņu tautiņas Afrikā, bet ne latveeši pee Baltijas jūras.

Mūsu peenākums ir, gādat par to, ka zinība dabutu skaidras ziņas par latveešiem bez izpuškošanas un nozākašanas. Tas neveen Zinību Komisijas svēts peenākums, bet ari visas tautas un tamdēļ, lūk, Zinību Komisija domā, ka viņai teesības, saukt palīgā visu tautu, lai tā veicina viņas darbu etnografiskās izstādes leetā.

Izstādes rikotaļeem bij veenadā mērā rūpes tā par naudas līdzekļeem, kā par darbīneekēem. Izstādes rīkošanas izdevumi tika aprēķīnati eepreekš uz kādeem 20,000 rubļeem. 1895. gadā noturetā Rigas Latveešu Beedribas ģeneralsapulce atvēleja šim nolūkam 10,000 rubļu leelu kreditu, bez tam Zinību Komisija savāca kādus 200 garantus par kādeem 4000 rubļeem. Starp garanteem bij ari daži laukpagasti, kā Dundagas un Džūkstes pagasts Kurzemē. Rigas pilsētas valde atvēleja izstādei klajumu par brīvu un 2000 rubļu leelu pabalstu, bet Vidzemes muižneecība 1000 rubļu leelu pabalstu.

Eeeja pa izstādes galveneem vārteem bij no Nikolaja bulvara starp pilsētas kanalu un Jēkaba eelu, kur eeejot pa kreisi atradās līdzās vārteem izstādes pirmā ēka, celta izstādes komitejas vajadzībām. Tālāk starp laukumeem atradās izstādes galvenā ēka, kuŗā atradās sekošas no-

daļas: Pirmā: a) kartes un skati no eevērojamākām vee-
tām Vidzemē un Kurzemē, Kurzemes un Vidzemes topo-
grafiskā karte, M. Siliņa zīmēta latveešu tautas robežu
karte, zemneeku māju kartis, Zilā Kalna, Staburaga, Gut-
maņa alas, Beverinas pilskalna un citi skati. b) Latvijas
daba: minerali, stādi, dzīvneeki, ar bagateem herbari-
jeem, Vidzemes pērlēm, kukaiņu un tauriņu krājumeem
un t. t. Nākošā nodaļa bij latveešu vēsture, teesibas un
teesašana. Te bij izstādītas senas vēsturiskas kartes, vē-
sturisku personu ģimētnes, vēsturiski dokumenti, likumu
krājumi, kronikas; Kurzemes kōniņu vēsturiskas mantas.
Trešā nodaļa sneedza antropoloģiskas un statistiskas zi-
ņas par latveešēem, pee tam latveešu kopskaits, ar ļoti
apdomigeem skaitļēem apzīmejojot latveešu skaitu koloni-
jās, teek uzdots uz 1,516,000 dvēselēm. Tālāk izstādīti
latveešu fotografiski uzņēmumi, gleznojumi un zīmejumi
no pazīstameem latveešu mākslineekeem, latveešu galvas
kausu zīmejumi un skeleti. Latveešus darbā rādīja uz-
stādītas plāveju un linu plūceju grupas, beidzot bagatīgas
diagramas. Pēdeējās bij sastādījis pazīstamais statistiķis
K. Graudiņš, bet zīmejis Olava brālis — Karlis Olavs.
Diagramas sneedza pārskatu par dzimušēem, mirušēem
un laulateem Kurzemē, par samēru starp vīreešēem un
seeveetēm, par neredzīgeem, par kurlmēmeem, par Vid-
zemes eedzīvotajeem pēc valodas, dzimuma un vecuma.
Ceturrtā nodaļa sneedza ziņas par latveešu valodu,
peektā — par senām latveešu gara mantām, sestā — par
latveešu literaturu, septītā — par skolu un izglītību,
astotā — par beedribām, devītā — par muziku un dzeeda-
šanu, desmitā — par daili, veenpadsmītā — par drama-
tisko mākslu, divpadsmītā — par apģērbeem (sevišķi ba-
gata), trīspadsmītā — būves. Būvju nodaļa izstādē bij
eeveetota vairak ēkās. Centralēkā bij izstādīti latveešu
ēku plāni, zīmejumi, fotogrāfijas, kāda īpaša ēka rādīja
kurzemneeku seno istabu, vēl kāda — latveešu jaunlaiku
dzīvojamo ēku, kurā bij uzstādītas figuras — senlatveešu
kāzineeki. Četrpadsmītā nodaļa sneedza pārskatu par
latveešu mājrupneecību, peecpadsmītā (īpašā nojumē) par
latveešu biškopību, sešpadsmītā — par lauksaimneecību
līdz ar vīseem darbā rīkeem, septiņpadsmītā — par zvej-

necibu, astoņpadsmitā — pēdejā — par kuģnecibu. Plašo uz 111 l. pusēm leelo izstādes katalogu sarakstijis Olavs, sneegdams īsas, pārskatamas, pamatīgas ziņas par latveešu zemi, latveešu skaitu, vēsturi, nodarbošanos, valodu, etnografiju un t. t. Ja eedomajamees, ka Olavs nesa visas galvenās pūles pēe izstādes organizēšanas un sakārtošanas, tad sapratisim, ka pēe šī kataloga sarakstīšanas ar vīseem daudzēem dateem un rūpigām faktiskām ziņām tam sevišķi bij daudz pūļu japeeļēek, lai darbu godam veiktu. Bet Olava enerģijai, uzcītībai un prašanai tas godam izdevās.

Izstādi, kā jau teikts, bij nodomats peelaikot šē Rigā noturamam desmitam archeoloģiskam kongresam. Juliā vidū (1896) izstādes galvenā ēka ir pilnīgi gatava. Par rīkošanas darbeem lasam toreizejos laikrakstos: „Sagatavošanas darbi latveešu etnografiskai izstādei, kuŗu uzņēmusees sarīkot Rigas Latveešu Beedriba, eet ātri uz preekšu un būs laikam jau nākošu nedēļu nobeigti. Šī izstāde ir pirmā šādā veidā Baltijas guberņās. Izstādes rīkotajeem tādā kārtā nav eespējams peesleetees agrakeem paraugeem. Neeevērojot to, jau tagad, noskatotees rīkošanas darbos, var sacīt, ka izstāde būs visai interesanta. Izstādes izdevumi sneedzas pāri par 20,000 rubļu, neevērojot visu rīkotāju un viņu tuvako inteliģento palīgu bezmaksas pūliņus.“ („B. V.“ Nr. 108, 1895.)

Izstādi vareja atklāt ar 1. augustu, tā tad ar kongresa sākumu. Izstādes leetu peenēmšanu beidza ar 15. jūliju. Eevērojot publikas dzīvo interesi, kādu ta parādīja izstādei, izstādi pagarināja līdz 15. zēptembrim (no sākuma ta bij domata līdz 31. augustam). Par izstādes izdošanos lasam („B. V.“ 38, 1897) šādu spreedumu, līdz ar atteecīgeem skaitļēem:

„Izstāde bij pilnīgi izdevusees, rādīdama latveešu tautu darbā un svētkos, viņas ēkas, darba rīkus un garīgu ražojumus, izstāde deva nopeetnu leecibu par viņas (l. tautas) nopeetno darbību un attīstību. Izstādes laukumā tika sarīkoti 3 latveešu tautas dzeesmu un oriģinalkompozīciju koncerti, bez tam pirmoreiz sevišķi celtā plašā skatuvē sarīkoja uzvedumus iz latveešu tautas dzīves ar dzeedašanu pēc brīvmākslīneeka Jurjanu An-

dreja un teatra direktora P. Ozoliņa sarīkojuma. Šais izrīkojumos kongresa locekļi leelā skaitā peedalijās kā veesi. Izstāde bij apmekleta no 40,315 maksajošiem apmekletajeem un kādām 5000 personām par brīvu, izstādītajeem un skolas bērneem. Viņa izmaksaja 22,725 rbl. 64 kap. un eeņema kopā 24,618 rbl. 84 kap., no pašas izstādes 13,320 r. 90 kap., skaidrs atlikums 1893 r. 20 kap. Zinibu Komisijai par labu.“

Zinibu Komisija peepalidzeja ari pee Dr. med. R. Veinberga zinatniskā darba izdošanas izstādes nolūkeem: „Das Gehirn der Letten“ ar 20 zīmejumu tafelēm. Eepazinees pa izstādes laiku ar latveešiem, antropologs Korocenskis nodod par teem šādu spreedumu: „Peeteek, kad tikai īsu laiku padzīvo Kurzemē vaj Vidzemē, lai pārleecinatos, cik latveeši eevērojami paceļas starp Baltijas zemes daudzām tautiņām — vāceešiem, igauņiem, žīdeem, poļeem un citeem. Jau pēc pirmā uzskateena krit acīs viņu augstais, spēcīgais augums, gīmja pasmagi, bet deezgan karakteristiski panti un latveešu tipa gaišo matu dažādība. Latveeši pēc savas meesas sastāva radnecības stāv vistuvaki leišeem, bet starp peeminetām Baltijas tautibām viņi rādas visvairak līdzīgi vāceešiem.“ (Šk. „B. V.“ 71, 1897.).

Mērķi, ko izstādes sarīkotaji pee šī darba sev bij sprauduši, un ko Olavs bij formulejis gadu eepreekš Zinību Komisijas vasaras sapulcē turetā runā, tā tad zinamā mērā bij sasneegti: latveešu tauta bij rādita savā nacionālā īpatnībā un savas dzīves būtībā, ir pate tauta redzeja savas pašas gaišu bildi, ir zinatneeki ar to eepazinās, nemaz nerunajot par izstādes moraliskeem un materialeem labeem panākumeem. Tamdēļ, gan kā leetišķa leeciba par izstādes izdošanos būs jaatzīmē Rīgas Latveešu Beedribas preekšneeka Fr. Grossvalda runa, izstādi slēdzot: Aprādijis par nedibinatām to bažas, kas šaubijušees, vaj izstādi maz būs eespējams sarīkot, Grossvalds turpina: „Šodeen šo šaubīgo valoda netikveen pilnīgi apklususi, bet viņeem līdz ar vīseem jaatzīst, kā tas apgalvots no visām pusēm, zinību vīreem un avīzēm, ka mūsu izstāde visas cerības pārspējusi, ka viņa pilnīgi izdevusēs, jo viņa mums rādīja sakopotu un sakārtotu latveešu sa-

dzīves un attīstības augļus un panākumus no sentēvu laikiem līdz mūsu deenām. Ši latveešu etnografijas aina bij nepeekusušu pūliņu un leelu upuru auglis, pee kuŗeem visa latveešu tauta jo dzīvi peedaliņās.“

Tajā pašā laikā noturetam archeoloģiskam kongresam Olavs sagatavo referatu: „Par ķēniņu latveešu pasakās“. Cik vērojams, laika trūkuma dēļ šis referats nav nolasīts. (Nolasīja L. Bērziņa izstrādājumu: par latveešu tautas dzeesmu krāšanu un metriku“ un A. Bielensteina: „Par latveešu tautas dzeesmu nozīmi preekš archeoloģijas“.) 15. augustā, slēdzot kongresu, ta dalībneeki, skaitā pāri par 100 cilveku, noskatās latveešu etnografiskās izstādes sarikotos seno latveešu kāzu uzvedumus. Sakarā ar latveešu etnografisko izstādi, „Balt. Vēstn.“ (183, 1896) nodod sekošu spreadumu par archeoloģisko kongresu, no kuŗa spreaduma redzams, ka prese vērteja ne tikai ta zinātnisko nozīmi veen: „Šinī kongresā ari mācitee vīri iz tālakeem eekšzemes un ārzemes videem dabuja rēdzet mūsu dzimteni un vairak vaj mazak pamatīgi eepazītees ar mūsu zemes un sadzīves apstākļeem. Ši eepazīšanās, kā droši cerams, būs izklidinajusi dažu labu aizspreadumu, un tas mums viseem no visleelākās svētības. Tālee kongresa dalībneeki dabuja ari latveešu etnografiskā izstādē kā kādā burvju spogulī rēdzet latveešu tautas dzīvi senāk un tagad. Nu viņi zin, kas mēs bijām, kas tagad esam; viss jaukais rīkojums leecina, ko mēs varam. Ari šajā ziņā būs izklīdis un iznīcis dažs labs aizspreadums un pārpratums un atkal tas mums viseem mūsu plašajā tēvijā par leelu svētību. Tā tad mēs redzam, ka kongresa jaukajeem panākumeem no nopelneem tīri ziniskā laukā peeveenojas it eevērojami momentī, kuŗi atteecas uz vispārejo dzīvi un satiksmi.“

Raksta vispārejaais spreadums gaiši izlasams, lai gan autors, rēķinadamees ar cenzuru, runajis miglainā valodā. Rigas vācu lapa „Rigasche Rundschau“, sneedzot rakstu par archeoloģiskā kongresa slēgšanu („Rigasche Rundschau“ Nr. 184, 1896) izsakās, zīmejotees uz latveešu etnografisko izstādi, šādi: „Sirsnigas atzinības vārds un mūsu zimpatijas mums jaizsaka ari mūsu latveešu dzimtenes beedreem, kuŗi ar sarikoto etnografisko izstādi

veicinājuši kongresa labu izdošanos.“ Atzinīgos, bet aturīgos vārdos cildina arī izstādi otrs Rīgas vācu laikraksts : „Düna Zeitung“. „Austrums“ (666 l. p. 1896) atsaucas: „Par tādu tautas kopības un stipruma uzturētāju un veicinātāju savā mērā eeskata arī no Rīgas Latveešu Beedribas sarīkoto pirmo latveešu etnografisko izstādi, kurā izrādīta, tā sakot, latveešu meesa un dvēsele. Te varam redzēt, kā dzīvās bildēs, deezgan gaiši un pilnīgi, tautas pagājušo un tagadejo likteni, viņas darbus un centēnu, sekas un nesekas, spējas un trūkumus, labumus un ļaunumus. Tur atklāta un izplēsta dzīva latveešu vēsture ...“

... „Daudz paldeevs tadēļ latveešu etnografiskās izstādes rīkotājiem un pabalstītājiem, ka viņi gādājuši par līdzekli, kā veeglā kārtā atjaunot dažam jau dzeestošo un varbūt arī jau izdzisušo atmiņu un saziņu par sevi un savu tautu, kā arī svešneekeem rādīt mūsu tautu viņas savadībā.“

Ar savu pirmo leelo darbu, veiktu kopdarbībā ar citēem tauteešiem, Olavs vareja būt apmeerinats: kreevu un pa daļai arī cittautu zinātneeku pasaulē bij nācis jauns pētišanas objekts — latveešu tauta; latveešu tautas vārds bij aizskanejis tālu pāri par latveešu zemes šaurajām robežām; redzot šo sveštauteešu interesi par latvju tautas senatni un izcelšanos, zinamā mērā vairojās arī nacionalā pašapziņa par sevi un savu pagātņi pašos latveešos; eeskatotees kā plašā panoramā šinī pagātņē, tur neredzeja tikai vergus un klaušus, bet savas īpatnejas tautas īpatneju kulturu. Par saveem karsteem darba mēnešiem un meega kavetām naktīm Olavs nevareja sūrotees. Bij eepilejis arī veens otrs sarūgtinājuma pileens darba un panākumu sveedru kausā. Bet Olava darba preeku šee sarūgtinājumi nespēja laupit; šee sarūgtinājumi arī bij vainīgi, ka Olavs tik pēkšņi atstājās no Zinibu Komisijas preekšneeka amata.

No citeem ta laika Olava darbeem vēl jaatzīmē viņa izstrādājums „Kā latveešu familiju vārdi rakstami kreevu valodā“, kuŗu apspreež Zinibu Komisijas vasaras sapulce 1894. gadā; visos jautajumos sapulce veenojās, tikai pa-

lika vēl neizšķirts jautajums, kā kreevu valodā apzīmet latveešu „ee“.

1896. gadā Rigā noturamam X. archeoloģiskam kongresam vēlami arī referāti no latveešu folkloras. 1894.—1895. gadu Zinību Komisijas kārtējās sapulcēs (Olavs teek eevēlets jau 1894. gadā par Zinību Komisijas preekšneeku) apspreež siki latveešu etnografiskās izstādes rīkošanas jautajumus, ekspedīciju sastādīšanu materialu vākšanai, starp citu veenojās arī par referateem. Olavs uzņēmās sastādīt referātu par „Kēniņu latveešu pasakās“. Cik atceros, daļa no šī referata tika nolasīta 1894. gada Zinību Komisijas vasaras sapulcē. Nodrukats šis mitoloģiskais pētījums (Olavs to nosauc par kulturvēsturisku skici) — pirmā puse „Baltijas Vēstneša“ peelikumā — Nr. 35 — 1895 (no 10. februāra), Nr. 41 un Nr. 46; tad seko pārtraukums. Referata beigas sastopam tikai gada beigās — tās pašas avizes literariskā sestdeenā peelikumā Nr. 262.

Savu apcerejumu, izleetodams galvenā kārtā Anša Lercha-Puškaiša sakrātās pasakas, Olavs eesāk ar apskatu: 1) Kāds ir kēniņš latveešu pasakās? — apskatot tuvaki: kāds tā mitekļis un kā tas eerikots? Kādi ir kēniņa pils eemītneeki — ģimene, saime, nepastāvīgee kēniņa pils eemītneeki. Apcerejuma beigu daļā Olavs apskata „Kēniņa darbību kara un meera laikos“, kā tas ved atgaiņāšanās un uzbrukšanas karu.

Archeoloģiskā kongresā, gan laika trūkuma dēļ, gan tamdēļ, ka deva preekšroku Augusta Bielensteina un L. Bērziņa izstrādājumeem, Olava referats netika nolasīts.

Dodams savu zeedu jaunībai — Olavs arī dzejo. Veens no viņa dzejoļeem, nodrukats „Austrumā“ Nr. 3. 1899. gada gājumā: „Solījums“, kļuvis populars kā Olava mūža centeenu idejisks izpaudums un peelikts šij biogrāfijai autora rokrakstā. Otrs — bet pēc nodrukašanas laika pirmais Olava dzejolis „Latvju jauneklā dzeesma svešumā“, nodrukats „Baltijas Vēstneša“ 1895. gada 268. num. sestdeenā peelikumā, raksturīgs neveen tā laika, bet arī vēlākam Olavam, teek atkārtots šīnī veetā:

„Es maldos daudz par svešumu,
 Kur bagatība mirdz,
 Un redzu dabas krāšņumu,
 Kur preekā līgsmo sirds.
 Tak dārgaka Tu esi man, Tu mana tēvija.

Es dzirdu mēles dažadas,
 Ko pasaul's tautas prot,
 Kam dzeja, mākslas bagatas,
 Spēj garam spēku dot.
 Tak dārgaka Tu esi man, Tu mātes valoda.

Es mītu leelās pilsētās,
 Kur greznums eeraugams,
 Un veesmīligi atveras
 Man svešneekam dažs nams.
 Tak dārgaka Tu esi man, Tu tēva būdiņa.

Es sveicu daudzas jaunavas,
 Kam prāts ir gaišs, gars cēls,
 Man krūtis atkal vilņojas;
 Tik daiļš ir viņu tēls.
 Tak dārgaka Tu esi man, Tu latvju meitiņa.

Šinīs daiļliteratūras mēģinašanas laikos, cik vērojams, Olavs sarakstījis arī kādu teatra lugu, ko vēlākos gados lasījis savai ligavai preekšā. Bet tā kā atsauksme par to bijusi noleedzoša, un arī pats Olavs jūta, ka daiļliteratūra nav viņa īstais lauks, tad luga nav nekur parādijusees un viņas rokraksts izgājis.

Tā beedribu, skolas un baznīcas darbā paeet četri rosigi gadi. Idealists Olavs ir paguvjis jau labi eeskatītees dzīves īstenībā. Vaj viņš jau nav peekusis, vaj viņa jauneklja idealismam nav spārni aplausti? Ir nākuši neveen smagi sarūgtinājumi mācītāja darbā Torņakalna draudzē strādajot; bet tee nāca no sveštauteešeem, no vācu garidzneecibas, kuŗa patriotisko latveešu mācītāju atklāti eenīda un nedeava tam eespēju strādat savā draudzē. Bet nāca sarūgtinājumi arī no pašu tauteešeem, tajā pašā Rīgas Latveešu Beedribā, kuŗai tas zeedoja tik daudz spēka un darba, kuŗas Zinību Komisijā un Derīgu Grāmatu Nodaļā tas eenesa jaunu dzīvību un paplašinata darba rosību. Šo sarūgtinājumu peerāda Olava atsaci-

šanās no Zinību Komisijas preekšneekā amata taisni pirms pašas etnografiskās izstādes atklāšanas. Bet Olavam aizejot darbi šinīs kulturelās eestādēs aprāvās un pēc laika lūdza un aicināja Olavu, uzņemtees atkal agrakos peenākumus. Tā 1898. gadā redzam Olavu atkal Zinību Komisijas preekšneeka amatā. 1898. gadā jūnija mēnesī noturetās Zinību Komisijas vasaras sapulces saistijušās pāri par 300 apmekletajeem no tuveem un tāleem dzimtenes apvideem, ir atkal interesanti referati un apskati, bet, kas mums šinī gadījumā krīt svarā, ta ir Olava atklāšanas runa. Ari šoreiz ta ir bagata fakteem, apskatīga, atsevišķās daļās un kopībā noskaņota, bet viņā izskan kāds personīgs apakštonis: ta ir idealista vilšanās par pirmajām cerībām, tee ir asee ērkšķi pirmo panākumu vainagā, ta ir pirmā īstemības kritika no veengabalīgā idealista. Kā viņš strādājis, gājis, aicinājis, pūlejees — un beidzot — vaj viņš nav tikai veens palicis. Nav ko runat par atzinību. Latveešu sabeedrisks darbīneeks neprasa atzinību, ja viņš redz, ka viņš katru deenu neteek ķengats, ari ta jau ir atzinība. Bet vaj viņš nav veens cīņas laukā? Ko dara viņa līdztauteeši? Kā atsauca viņa paša tuvākās sabeedriskās aprindas uz viņa darbu? Uz šeem jautajumeem šīreizejā Olava atklāšanas runa sneedz vairak zīmīgas atbildes. Par viņa jaunības idealismu gājusi pāri pirmā dzīves salna.

Vispirms savā runā Olavs atzīmē redzamākās pozitīvās parādības latveešu gara laukā. Tas ir „Latvju Dainu“ pirmā sējuma iznākšana (četrū gadu laikā, no 1894.—1898. Lt.) „Šis darbs ir teešam latveešu lepnums un pelna, ka to slavē.“ Bet tad tūlit Olavs parāda ari medaļas otru pusi: „Dainas ir cildīnatas un slavetas, tomēr vēl leelakā ceenā nekā „Dainas“, ir pee latveešeem nauda, jo tikai 2—300 cilvēku atraduši par eespējamu „Dainas“ pirkt vaj abonēt.“ — Ne mazak eevērojams darbs, — turpina Olavs, — ir Lercha-Puškaiša latveešu pasaku krājuma izdošana. Pasakas izdevuši Allunans, Dravneeks, Vissendorfs, Zinību Komisija. Izdodot VI. krājumu Zinību Komisija izmaksajusi ap 1100 rubļu, un eeņēmusi no apmēram 250 abonenteem 400 rubļu, tā kā nācees peemaksat ap 700 rubļu. Tālak seko šāda vē-

sturiska veeta Olava runā, kuŗa ir veena atbilde uz augšā uzstāditeem jautajumeem: „Cik vērtīgas latveešu pasakas, var leecināt arī tas apstākļi, ka, atskaitot abonētus, gandrīz visi eksemplāri vēl dabūjami, pat vēl vairāk, jo daži abonēti, kas samaksājuši 1 r. 50 kap. un dzīvo tepat Rīgā, nav atraduši par eespējamu, eevērot Zinību Komisijas uzaicinājumu un nostaigāt uz Brigadera grāmatu tirgotavu Berga bazarā un saņemt tur savu pasaku eksemplāru, lai gan no tā laika, kad pasakas nodrukatas, aiztecejuši jau 2 gadi.“ Ar atzinību Olavs min klasiķu — Homera, Šekspira un Ģetes tulkojumus latveešu valodā. Zīmejoties uz presi, Olavs to nosoda, ka tā beeži neved leetišķu polemiku.

Pēgreežoties latveešu vēstures laukam, Olavs saka: „Latveešu vēsturē nav jauku, patīkamu ainu, pē kuŗām lasītājs varetu pakavēties ar patīkšanu. Ja nenokāpjām teiku laikmetā un neuzkavejamees 13. gadusimtenī, kad mūsu senči cīnijās savas dzimtenes dēļ, tad nesastopam pat neveena vīra, kuŗa darbi mūs varetu eejūsmināt un pacildināt. Un tomēr šī kailā un drūmā vēsture nav tik nicinama, ka to nemaz nenāktos pētīt, nedz arī būtu vērts to pazīt. Pat no viņas varam ko derīgu mācīties. Ja tagad vispārīgi dzirdam sūdzamees par grūteem laikeem, jo lauksaimniecības krīze dažām nogurdina spēkus, tas lai palasās mūsu vēstures tumšās lapas un pārleecinas, ka mūsu sentēveem nav veeglaki klājes un tomēr tee pārceetuši visus dzīves negaisus. Izturību lai mācāmees no savas vēstures un parādam darbos.“ — Neesot par latveešu vēsturi tāda interese kā agrāk, kad maskaveeši izolījuši premijas un radušeos šo premiju reflektanti. Tagad izolītās premijas (daža pēauguši pat līdz 500 rubļu) stāvot neeegūtas. Tāpat trūkstot leelaku līdzekļu vispārejas latveešu vēstures sarakstīšanai un izdošanai.

Kad Olavs pats karsti pūlejās un cīnijās, rīkojot latveešu etnografisko izstādi, savācot tikdaudz augsti vērtīgus etnografiskus preekšmetus, likās, ka līdz ar to būs nodrošināta pastāvīga latveešu muzeja nodibinašana. Bet vaj nākošais neizskan kā ironija par Olava darbu un viņa sirds centeneem: „Īsts Zinību Komisijas sāpju bērns ir

mūsu muzejs. Pāris desmit gadu viņš krāts, daudz darba un pūliņu pee ta tērets, daudz naudas par viņu samaksats, pat vēl pāris gadu atpakaļ, etnografisko izstādi rikojojot un ekspedīcijas uz Kurzemi, Vidzemi un Inčlantiju izsūtot, izdevām taisni muzeja labā dažus tūkstošus, un tomēr mums likās, ka tas vēl veenmēr ir mazs un neecigs. Bet kad izstāde beidzās ar 3000 rubļu leelu atlikumu, un pat skauģi leecināja, ka ta izdevusees, un draugi gavileja, tad mums agrak mazais muzejs pārvērtees par tik leelu, ka mums nebij vairs telpu, kur to eeveetot.“

Tālak Olavs ar sāpēm un ironiju atstāsta, ka muzeja leetas noveetotas gan Beedribas jumta augšeenēs, gan pagrabos un sāņu telpās, svaiditas no veenas puses uz otru, bet beidzot pārveetotas uz kādu vēsturisku veetu Rigā, uz Sv. Gara konventu, jeb veenkāršā valodā runajot — eksprešu kantora spīķerī. „Ka tur mūsu muzeja leetas droši paglabatas, to pārleecinajos vēl preekš pāris deenām, kur pat ar 2 eksprešu palīdzību nebij eespējams peekļūt mūsu muzejam pat ne tuvumā. Pārejās muzeja daļas atrodas tagad izkaisitas pa Beedribas dažādām telpām.“ Visi projekti par kādas muzeja ēkas celšanu izrādijušees par nepeeņemameem. „Mēs nevaram,“ kā ar latīņu teiceenu ironizedams izsaucās Olavs.

Asa, bet taisna ir arī ta kritika, ko Olavam nākas nodot par latveešu studeteem vīreem. Kādi 3—400 studenti dabujuši savā laikā pabalstu no studentu stipendiju kases, bet no teem Zinibu Komisijā ir nepilns simts! „Senak,“ — saka Olavs, „mēdza veens vaj otrs Latveešu Beedribai vaj Zinibu Komisijai sneegt naudas pabalstu, vaj veena vaj otra mērķa peekopšanai; tagad, izņemot studentu stipendijas, tas vairs nenoteek. Senak mēdza Zinibu Komisijas bibliotekai leelā mērā dāvat grāmatas un avizes; tagad tas noteek ļoti reti. Agrak preekš sava muzeja Zinibu Komisija eeguva leetas pa leelakai daļai caur dāvanām un visi darbi tapa padarīti par velti. Bet jau pēdeajā (etnografiskā, Lt.) izstādē izrādijās, ka neeven par muzeja labā padarameem darbeem jāsamaksā milzīgas zumas, bet nācās arī maksat veselu 1 rubli un vēl vairak par zeķu vaj cimdu pāri, 1—2 par koka ilksīm, ja, katru koka gabaliņu atsvērām ar naudu, kuŗu nespējām

laikā īpašneekam atdot atpakaļ, tadēļ ka muzeju šurp turp vadaļot zīmites bij nokritušas un leetas vairs nevarēja tik ātri atrast.“ Un tad seko šāda atzīšanās, kuŗa nebūs bez savas indīduelas noskaņas: „Protams, ka tas viss ar laiku var nogurdīnat ar čaklus strādneekus. Caur to arī nākas, ka mūsu garīgā dzīvē valda tāds vēsums un ja pee laika nesāksim kustetees, tad saslimsim pavisam.“

Apskatījis šīs un citas ēnas puses mūsu gara un kultūras dzīvē, Olavs savas runas beigās uzmeeklē šo parādību cēloņus: „Latveešeem peeder kuŗi vairak miljonu vērtībā. Latveeši tikuši leelā daudzumā par gruntīpašneekem uz laukeem un pilsētās. Ka latveešeem netrūkst naudas, to varēs leecināt arī mūsu dažādās naudas eestādes, kuŗās glabajas daži miljoni latveešu kapitāla. Naudas trūkums, kā redzams, nevar būt te vainīgs.. Bet taisni otrādī, pārak leela dzīšanās pēc naudas un peļņas nonāvejusi latveešeem interesī par literārīskām un zinātnīskām leetām. Kur veen latveeši sateekas, tur dzīrd runajam par naudu, par peļņu un atkal naudu. Nebūt nesmu tādas dzīšanās pretīneeks; ir jau labī, ka latveeši arī materiēlā ziņā teek uz preekšu, jo bez turības ir ideālī nav sasneedzami. Bet ja latveeši tik tadēļ veen dzītos pēc peļņas un naudas, lai varetu ērtī dzīvot, grezni ģērbtees, gārdī ēst un dārgus vīnus dzert, tad tomēr teem labak novēletu palīkt tādeem, kādī bij latveeši gadus 25 atpakaļ, naudas un mantas ziņā 4 un 5 reiz nabagakī, bet ideālū ziņā bagatakī, nekā tagadejee. Gribetos peemīnet vēl veenu eemeslū, kas ne mazā mērā radijīs veenaldzību un gurdenu mūsu garīgā dzīvē, tas ir pašu latveešu nesatīcība un partīju gars.“ —

Savu tauteešu veenaldzību un trūkumu latveešu nacionālās kultūras leetā Olavam par šeem dažeem gadeem Rīgā darboļotees nācees jau peeteekoši novērot. Un te vēl bij latveešu garīgās dzīves centrs, kur latveešu pilsonība mīta kā kompakta masa, kur tik kuplā skaitā bij koncentrejusees latveešu inteliģence. Ta nebīj zociālistu Jānsonā apsūdźība par „vecajeem“, bet savā faktū kailumā un teešāmībā ta bij vēl bargaka un nežēliģaka. „Ja nu jūs paši tik pavisam neīntereseļatees par savu kultūru un nacionālām vērtībām, ja, kāda nozīme tad paleek jūsu

daudzīnatam tautiskumam? Pee tam tos pašus nedaudzos cilvēkus, kas strādāja nacionalās kultūras laukā, vēl pēla un ķengaja. „Teešam var gan sacīt,“ — eebilst savā runā Olavs, — „ka reti kāda tauta pasaulē parāda saveem garigeem darbineekeem tik maz atzinības, kā latveeši. Ja kāds atklāts latveešu darbineeeks paleek nezākats un neķengats, tad tas teešām var runat par laimi.“

Tas skan kā rezignacija, kā rūgtums Olava mutē. Tāda bij dzīves īstenība, kas daudzem idealisteem pirms un pēc Olava bij atņēmusi gribas preeku, strādat un cīnītees vispārības laukā. Ši dzīves īstenība negāja ari secen Olavam. Bet tas nebij vīrs, ko dzīves vētras var salaust. Kā ozols, kam dziļas saknes dzimtenes zemē, viņš stāveja vētrās un aukās. Tas jau viņam bij skaidri, kad kā mācītajs viņš nekur netīks. Bet Olavs nebij nokūsis, mācītees vēl par jaunu. Bet kas uz tauteešu atzinību zīmejās — sev viņš to nemekleja. Viņa sirdsapziņa un tautas mīlestība bij viņa teesneši un aplaimotaji.

Peektā nodaļa.

Pabeidzis savu kandidata gadu, Vilis Olavs 30. aprīli 1895. gadā teek eecelts par palīga mācītāju pee Torņakalna Lutera draudzes mācītāja Paukšena. Ar savu darbību, ar savu atklāto, godsirdīgo dabu Olavs drīz veen eekažo draudzes locekļu labvēlību un tapēc saprotams, ka pēc Paukšena nāves (1897. gada 8. jūlijā) Torņakalna Lutera draudze Olavu labprāt redzetu par savu mācītāju. Bet draudzei, pēc toreizejeem noteikumeem, nebij noteikšana pee sava mācītāja izvēles. Acīmredzot Olavs ar savu atklātības darbību Rigas Latveešu Beedribas Zinību Komisijā un latveešu vēstures laukā jau bij tik nepatīkams vācu konzistorijai, ka ģeneralzuperintendents Fr. Holmanis neparko negribeja Olavu eecelt Torņakalna Lutera draudzes mācītāja amatā. Slēpdamees aiz vīseem taisnības eemesleem Fr. Holmanis nodabuja pee malas latveešu tautības kandidatu un eelika par Torņakalna Lutera draudzes mācītāju vācu tautības Šeuermani, kas līdz tam darbojās Lubanes draudzē, bet tur bij saķildojees ar savu draudzi. Torņakalna Lutera draudze eesneedza ar kādeem 2000 paraksteem parakstitū lūgumrakstu, kuŗā prasija Olava eecelšanu par mācītāju. Bet konzistorija, protams, atstāja lūgumrakstu bez eevēribas, jo to esot parakstijuši „daži“ nepilngadigee!

Olavam jau tagad deezgan gaiši noskaidrojās viņa nākošā mācītāja karjera. Kā latveetim tam pee patstāvīgas mācītāja veetas nav cerams tikt. Viņš pēc eespējas peegreežas ar vīseem spēkeem pedagogiskam darbam. Pēc A. Viča ziņām 1898. gadā Olavs pasneedz jau kādas 30 stundas nedēļā, no kuŗām visvairums nāk uz Petera I. realskolu, kur Olavs teek eeskaitīts arī valsts deenestā. Bet Olava darbība Rigas Latveešu Beedribas runas vīros, Zinību Komisijā un Derīgu Grāmatu Nodaļā ir tikpat dzīva kā agrak. Atskaitot dažus mēnešus, 1896. gada otrā pusē un 1897. gada sākumā, Olavs joprojam ir Zinību Komisijas preekšneeks; tāpat viņš preekšneeks De-

rigu Grāmatu Nodaļai; viņš ir Rīgas Latv. Labdarības Beedribas revidents, viņš ir Reiņa meiteņu skolas kurators, dežurants Rīgas Latvešu Beedribas Muzejā! Ja eelāgojam, ka Olavs, pēc savas dabas, neveen uzņēmās, bet arī izpildīja beedribas amatvīru peenākumus, ka visi šee amati tika izpildīti aiz idealisma, kamēr smagais maizes darbs, tāpat kā citeem, arī Olavam prasīja ilgas stundas un pūles, tad sapratisim, kāda milzīga darba nasta gūlās uz Olava kameešeem, ko viņš nesa ar apbrīnojamu enerģiju, izturību un pastāvību. To nevareja veikt ne katrs cilveks. Un, kā fakti rāda, darbs, pee kuŗa Olavs leek rokas klāt, sāk tūlit zaļot. Par to daži peerādījumi no Zinību Komisijas un Derīgu Grāmatu Nodaļas darbības šīnī laikā.

Zinību Komisija, Olavam izpildot preekšneeka amatu, izdod deezgan kārtīgi savus rakstu krājumus (vēlak tee parādas ar ilgeem starpbrīžeem), izstrādā jaunu kārtības rulli un noteikumus par studentu stipendiju izdališanu, dzīvi apspreež jautajumu par latvešu konverzācijas vārdnīcas izdošanu, nolemj dibinat literatūras fondu rakstneeku pabalstišanai pee Zinību Komisijas, nolemj abonēt visus latvešu laikrakstus uz Beedribas lasama galda, eevd jaunības rakstu seriју Derīgu Grāmatu Nodaļas izdevumeem, apbalvo Barona tēvu ar 1000 rubļu leelu godalgu par viņa nopelneem pee „Latvju Dainu“ kārtošanas. Tas viss leecina, kāds dzīvs darba gars ar Olavu valdīja šīnīs eestādēs!

Pee visa šī darba Olavs atrod vēl laiku — pedagoģiskai rakstneecībai! Tā 1898. gadā otrā pusē iznāk viņa „Bībeles stāsti“. (Rīgā, 1898. K. J. Zichmaņa apgādībā, maksā 40 kap.). Grāmata sastādīta, eevērojot konzistorijas sastādīto un no tautas apgaismošanas ministra apstiprinato ticības mācības programu dažādām skolām. „Austrums“ spreež par Olava bībeles stāsteem: „Šī bībeles stāstu grāmata atšķīras no agrakām. Tūlin, pirmo stāstu lasot, redzam, ka valoda šee pavīsam cita, nekā parastā. Un tomēr šee nav darišana ne ar kādu uz labu laimi uzsāktu jauninajumu. Valoda peeslēdzas pee jaunākā pārlabotā bībeles tulkojuma, kas nupat sācis parādītees. Tā tad šai bībeles stāstu valodai ir savi ceeti,

droši pamati, kas turpmak būs visām latveešu valodā patsneegtām ticības mācībām. No skolas mācības līdzekļiem šee ir pirmee, kas uz šeeem vēl nepeeeejameem pamateem nostāditi.“

Peedzīvojumi mācītāja amatā un novērojumi sadzīvē Olavam dod bagatīgu materialu dažadeem spreedumeem, ar kuņeeem tas gribetu dalitees atklātībā. Kādu laiku (1895. gada otrā pusē) viņš ir „Balt. Vēstneša“ līdzredaktors. Bet tad mācītāja amata peenākumi, skolotāja darbība un gaitas beedribās viņu atrauj no šī darba, sevišķi etnografiskās izstādes rikošana. Pārtraucis ar 1897. gadu savu palīga mācītāja nodarbošanos Lutera draudzē, Olavs peegreežas pedagogikai, bet viņš ir arī rosīgs sabeedriskis darbīneeks. Viņa darbību Rigas Latveešu Beedribā jau redzejām. 1898. gada beigās laikraksti paziņo, ka „ar 1. februari 1899. gadu „eestājeees kā pastāvīgs darbīneeks mācītājs V. Plutte“ („B. V.“ Nr. 26, 1899.).

„Austruma“ galvenais redaktors bij Velme Maskavā. Bet izdeveji — Kalniņa un Deučmaņa firma — pūledamees pacelt žurnala tiražu, peevilka pazīstamu rakstneeku vārdus žurnalam; daiļrakstneecības daļai tee bij saistījuši Needru; sabeedrisko daļu tagad vajadzeja vadīt Olavam. Sabeedriskā satura rakstu eespeešanai eekārtoja īpašu nodaļu: „Dzīmtene“.

Olava darbība pee „Austruma“ turpinājas pusgadu un izpaužas rosīgā un daudzpusīgā kārtā. Tā „Austrumā“, sākot ar februara un beidzot ar jūlija (2.—7.) burtnīcu, nodrukati sekoši Olava raksti:

- 1) Par rakstneeku godalgām, algošanu un pabalstu;
- 2) Lauku strādneeku aizeešana uz pilsētām;
- 3) Par amata vīru celšanu beedribās;
- 4) Alkohola jautājums un krogu slēgšana Kurzemē;
- 5) Zemneeku sabeedribu magazīnas un pārtikas kapitāli Kurzemē un Vidzemē;
- 6) Eevāņgeliskās Lutera draudzes mācītāju algas Kurzemē un Vidzemē; un
- 7) Runa A. S. Puškina simtgažu peemiņas svētkos.

Kā no peevesteem apcerejumu virsraksteem redzam, visi pārrunatee jautājumi dzīvi vareja intereset to-

reizejo latveešu plašu sabeedribu un vairaki apcereti jautajumi Olavam jo tuvi stāveja viņa ikdeeniškā darbībā, peem. jautajums par mācītāju algošanu, par amata vīru celšanu beedribās un citi. Vairaki šee raksti, motiveti ar garām skaitļu rindām, leecina neveen par Olava nodzilinašanos atteecigā jautajumā, bet ari ar kādu apzinību un leetiškību viņš pūlas apskatamos jautajumus atrisinat.

Tagad, kad pārdzīvojam mūsu gadusimteneem sarežģitā agrarjautajuma radikalu atrisinašanu, nebūs neinteresanti eepazītees galvenos vilcēnos ar tām principielām domām, ko Olavs izteica toreiz, jau preekš divdesmit gadeem, un kā viņš šinī ziņā ir teešam atminejis mūsu vēsturisku vajadzību. (Idejiskā ziņā Olavam šinī laukā ir eevērojams preekšgājejs Krišjānis Valdemars!) Olavs apskata toreizejo laukstrādneeku krizi, no kuņas smagi ceeta mūsu zemkopji. Viņš apskata kurzemneeku mēģinajumu, novērst šo krizi ar eevesteem leišu laukstrādneekeem. Itin pareizi Olavs aprāda, ka tas nav radikāls līdzeklis krizi novērst, jo nav nekādas garantijas, ka šee paši strādneeki pēc gada tāpat nedodas uz pilsētu, kā latveešu laukstrādneeki. Raugotees uz Prūsijas peemēru ari mums būtu jāmēģina, kā mēs varetu mūsu pašu lauku strādneekus atturet no pārmērigas aizeešanas uz pilsētām un tos vairak saistit pee lauku dzīves. Izgaisinajis leģendu par latveešu laukstrādneeku laiskumu, Olavs apskata gājeju algas un vispār viņu grūtos apstākļus pee saimneekeem. Te Olavs attīsta domas, ko pa daļai sastopam jau viņa studenta gados sarakstītā rakstā par kalpu jautajumu. Svarigakais eemesls, kas pamudina laukstrādneekus dotees uz pilsētu, ir tas, ka teem nav sava stūriša, sava kaktiņa. Šo strādneeku dzišanas nevaram nosodit, ta ir dzišanās pēc patstāvības. Zemneeks to var eegūt, teekot pee zemes. Bet zemneeku personigee zemes īpašumi Baltijā ir tik mazi, ka tee neiztaisa pat ne 1% no viseem privatīpašumeem. Tādos apstākļos zemneekam Baltijā maz cerību, tikt pee zemes. Apskatijis, ka ar aizleegumeem nekādi nav ne eeteicami, ne eespējams strādneekus saistit pee zemes, Olavs atrod, ka veenigais labakais līdzeklis ir — dot laukstrādneekeem zemi. Jarada patstāvīgas saimneecības, kas prasa divu

spēcīgu cilveku darba spēku un apstrādājamas ar veenu vaj diveem zirgeem un spēj arī uzturet mājas dzīvei vajadzīgos lopus, kā pāris govju, cūku un t. t. Runājot par jaundibinamo saimniecību leelumu Olavs atrod, ka tās varetu būt ap 67 pūrveetas caurmērā, bet kur saimniecības apstākļi labaki, varetu pastāvēt arī 40—50 pūrveetu leelas saimniecības. Ja zemes īpašneeki un toreizejee zemes leetotaji atzītu šo vajadzību, tad Kurzemē un Vidzemē varetu nodibinat ap 45,000 jaunu saimniecību. Beedrošanās ceļā varetu tikt pee inventara jaunajām saimniecībām.

Ja mēs skatamees uz to, kā Latvijas Satversmes Sapulce tagad atrisinajusi agraro jautajumu Latvijā un kāda leeluma visvairš nodibinatās jaunsaimniecības, tad redzam, ka Olava skats agrarās leetās tvērees dziļi nākotnē eekšā.

Sen sasāpejis ir jautajums par Lutera draudžu mācītāju algošanu Kurzemē un Vidzemē. Šim jautajumam vāceeši gāja secen, jo tad teem, pārrunājot mācītāju algošanu, būtu peenācees cilat visu novecojušos baznīcas pārvaldes eekārtu Vidzemē un Kurzemē. Olava apcerejums eet pa trim „Austruma“ numureem („Evanģeliskās Lutera draudzes mācītāju algas Kurzemē un Vidzemē“) un pēc Olava eemīlotas metodes apskata vispirms garīgu darbinēeku algošanu vēsturiski, kā pirmee kristigee, paši kā judi, cenšas paturet Mozus bauslibā paredzeto draudzes ganu algošanas veidu („desmito teesu no visa sava padoma“). Kad Romas ķeizars Konstantins Leelais 323. g. padara kristīgu ticību par valsts ticību, garīdzneeki, bez visadām personiskām teesībām, eegūst arī zemi. Germaņu tautas, peenēmušas kristīgu ticību no romeešeem, algo savus garīdzneekus vaj nu ar eepēmumeem no zemes, vaj ar produkteem, vaj naudā. Eevedot kristīgo ticību Baltijā, garīdzneeku algošanu pee mums eekārto pēc Prūsijas parauga, pee tam garīdzneeki, bez ražojumeem un naudas, dabun vēl zemi ar viseem cilvekeem. Līdz ar zemi garīdzneeki eegūst lēnes kunga teesības, no kurām ar laiku attīstījās dzimtbūšana. Garīdzneeki, tāpat kā muižneeki, prasija no saveem ļaudim neveen nodevas, bet arī klaušas. Tā izskaidrojas arī eedzimto dusmas pret

garidzneekeem. Šīs dusmas izpaužas reizēm dumpju veidā. Olavs atzīst, ka uz Baltiju zīmejoties, pilnīgi veetā kronista Kelcha vārdi, ka „Vidzeme esot muižneeku debesis, garidzneeku paradīze, svešneeku zelta bedre un zemneeku elle“. Eevedot Vidzemē un Kurzemē reformāciju (1524.—1530.) mācītāju algošanas ziņā muižnecība atstāj tos pašus noteikumus, kādi bij katoļu preesteriem — tā tad atstāj teem arī mācītāju muižas. Kurzemē nāk klāt vēl mācītāju muižu ēku uzturēšana labā kārtībā, baznīcas labības bēšana, malkas, seena un ēdamu leetu došana. Vidzemē, kad ta nāk zem Zveedrijas, pastāv apmēram tāda pat kārtība. Kurzemi un Vidzemi pēveenojot Kreevijai, šinī ziņā nekas negrozās, tāpat atceļot Vidzemē un Kurzemē dzimtbūšanu. 1843. gadā teek apstiprināti Baltijas draudžu „regulatīvi“, t. i. saraksts par visām garidzneekam dodamām dāvanām, kas pastāveja vēl līdz divdesmitam gadusimtenim, resp. 1905. g. revolūcijai un pasaules karām. Sava apcerejuma vēsturisko daļu Olavs beidz ar šādu interesantu slēdzeenu, kas gaiši apgaismo to sastingumu, kāds pee mums valdīja baznīcas leetās: „Atskatoties atpakaļ uz augšā mineto vēsturisko pārskatu, dabunam pārleecinatees, ka šimbrīžam Baltijā pastāvošā mācītāju algošanas kārtība nav mūsu gadusimtena bērns, bet ka ta cēlusees daudz daudz gadusimtenus, pat dažus gadu tūkstošus agrak, un ka par spīti leelām un beežām pārmaiņām pasaules, cilveku un baznīcas dzīvē, ta savos pamatos itkā par brīnumu spējusi uzglabatees Baltijā līdz mūsu deenām.“ Sava raksta vi-dejā daļā Olavs apskata Vidzemes un Kurzemes mācītāju tagadejās algas (t. i. tās, kas pastāveja ap 1899. g.) un konstatē, ka Vidzemes mācītāji eeņem no savām muižām 242,163 (toreizejā valutā) rbļ., bet Kurzemes — 122,540 rubļu; abās zemēs toreiz izpildamo klaušu vērtību var rēķinat uz 15,300 rubļem. Visu pastāvīgo realnastu vērtību (eeskaitot klaušas) Vidzemē būtu ap 116,000 rbļ., bet Kurzemē — ap 38,600 rubļem gadā.

Raksta pēdejā daļā Olavs apraksta tā saucamos personīgos nodokļus mācītājam jeb akcīdences. Tanīs eetilpst cimdi, „jostas“, vistas, vaj „meža putni“, „cepetis“, zivis, līni, olas un t. t., un t. t. Vīsi šee prasījumi neveen no-

vecojušees, bet dažos gadījumos arī neizpildami, peem. par „meža putnu“ došanu taupamā laikā. Bez tam mācītāji dabun vēl upuŗa naudas. Kurzemē caurmērā uz katru draudzi mācītajam iznāk 2170 rubļu eeŗēmumu, bet Vidzemē — 3560 rubļu gadā. Bez tam mācītāji saņem vēl pabalstu no palīdzības lādes. Slēdzeens: Olavs peeveenojas teem, kas jau agrak prasījuŗi ŗis kārtības atcelšanu un jaunas, „laika apstākļeem vairak noderigas kārtības nodibinašanu.“ Noteikti Olavs jau toreiz prasa mācītāju māju pārdošanu saimneekeem, upuŗa maku atcelšanu, akcidenču noteikšanu naudā. Tāpat algas noteikumu reformešanu Olavs prasa baznīcas kalpotajeem.

Ar statistiskeem skaitļeem bagats Olava raksts par „Zemneeku sabedribu labības magazinām un pārtikas kapitaleem Kurzemē un Vidzemē“. ŗis jautajums izvīrzas eevērojot badu Kreevijā, ko ta pārdzīvoja peemīnetos gados. Olava eeskats ir, ka pagastu magazinas peepaturamas arī uz preekŗu, bet magazinas apzinīgu dalībneeku peenākums ir novērst dažādus nelabumus, kas eeveesušees ar labības nekārtīgu atbēŗšanu. — Runajot par amatu vīru vēleŗanām beedribās, Olavs eeskata, „lai rastos dzīvaka peedaliŗanās pee beedribu darbības arī no beedru puses un nevis tikai no amata vīru puses veen un lai eeveestos labaka satīksme beedru starpā, nekā līdz ŗim, tad būtu jarūpejas, ka pārmaiņa amatos noteek jo beeŗi,“ pee tam pakāpenīski, ka katru gadu zinama daļa pēc notecejuŗeem gadeem no amateem atstājas.

Runajot par krogu slēgŗanu Kurzemē, Olavs aprēķina, ka Kurzemei krogi izmaksā gadā kādī 2,154,110 rubļ., kādu zumu samaksā pa leelakai daļai zemkopji. Krogi slēdzami, neraugotees uz krogu īpaŗneeku lūgumeem, lai krogus atstāj. Jaatrod līdzekļi, kā apmeerinat krogu īpaŗneekus. Ja runā par zaudejumeem pēdejeem, tad nav jaaizmīrst nastas, kādas nes krogu uzturetāji.

Divi Olava apskatītee jautājumi aizskar mūsu gara dzīvi: par Puŗkinu, un par mūsu rakstneeku pabalstīšanu. Runajot par Puŗkinu, Olavs neaizmīrst aizrādīt uz tautas dzeesmu un teīku leelo nozīmi rakstnecībā, arī uz mūsu tautas dzeesmām un teīkām, kuŗas daŗi dēvē par „vecām grabaŗām“. Raksturīga ir arī Olava iztureŗanās rakst-

neeku jautajumā: nenoleedzot rakstneeku godalgošanu un pabalstišanu atsevišķos gadījumos, Olavs savu domu slēdzenā tomēr nāk pee paša galvenā: „Ja grib uzlabot mūsu rakstneeku stāvokli, tad to ne mūžam neizdarisim ar labprātīgām dāvanām, vaj pabalsteem, vaj šādeem vaj tādeem fondeem, veenigais ceļš ir, ja teem izgādajam augstaku, viņu pūlīneem vairak peemērigaku algu.“

„Austrums“ bij Olava plašākā debija latveešu žurnalistikā. Viņa līdzredaktora darbībā pee „Baltijas Vēstneša“ vēl maz izmanama viņa personība. Olava redaktora darbs pee „Austruma“ turpinajās pusgadu. Bet no Olava apskatīteem jautājumeem, no viņa nopeetnas eedzīlīnašanās katrā apskatāmā jautajumā, no viņa apdomīgeem, labi motiveteem spreedumeem redzam, ka še mums darišana ar gudru, tālredzīgu darbīneeku, kuŗš mīl savu tautu, kuŗai tas raksta, kuŗš raksta, teešam nemekledams iztapt ne veenai vaj otrai grupai, bet tā, kā tam diktē viņa sirdsapziņa un dziļākā pārleecība, kuŗam žurnalista darbs reizē ir ari kalpošana savai tautai. Tas ir gara cīnitajs savā darba laukā un mums jauzskata ne kā retorika, bet teešam kā svēts „Solijums“, kad Olavs par savu uzdevumu „Austrumā“ (3, 1899) dzeed savai mīlotai mātei veltītā dzejolī:

„Es cīņu neprotu ar šķēpu asu,
Un nevēlos, lai sārtas as'nis plūst,
Bet taisnību un gaismu gan es prasu,
Lai vecu aizspreedumu vara lūst.“

Bet Olavs nepalika par avižneeku. Kadēļ? Avižneeka stāvoklis nenodrošinaja viņam neatkarību. Katru deenu gan mācītāja, gan skolotāja, gan sabeedriska darbīneeka darbā ejot, Olavā attīstījās noteikta personība, viņš gribeja būt tas, kas viņš bija, savs es, savs neatkarīgais eekšējais cilveks, kas neslēpa, kur vajadzīgs, savu pārleecību, kuŗš nemekleja grūtā stundā sev palīdzību pee šīs zemes vareneem un bagateem. Ši eekšējā, nenomācamā vēlešanās, veidot pašam savu personību, jau to bij novedusi konfliktā ar augstako preekšneecību, t. i. augstako garīdzneecību, kuŗa to kā latveeti un patriotu nelaida patstāvīgā mācītāja amatā. Peedzīvojumi Olavam rādīja, ka viņam jameklē citi ceļi, kā tikt pee neatkarības.

Skolā Olavs, samērā, vareja justees brīvaks. Ticības mācību un latveešu valodas pasneegšanā skolu preekšneeciba grūti spēja kur eejauktees. Vairak gadus darbotees skolas laukā, Olavs eemiļo skolotaja darbu un, nespēdams pats vēl, skubina savus draugus (peem. māc. Maldoni), uz skolu atvēršanu Rigā. Bet Olavs ir patriots. Viņš tālu skatas un tāli redz. Viņš redz jauno latveešu inteliģenci augot. Bet kas no tās top — vaj nu akadēmiski izglītoti spēki, kuŗi eksportejas uz Eekškreevijas gubernām, vaj kancleju kalpotaji, kur par neecigu atlīdzību atdod savas spējas un enerģiju kreevu birokratijai. Te kas jadara. Mums jaizglīto tāda latveešu paaudze, kuŗai svešumā nav vairs maize jameklē, kuŗa var darbotees savā dzimtenē, te atrast darba lauku, te nodibinat savu stāvokli. Un tas lauks, kur latveeši, eevērojot savas zemes labvēlīgo stāvokli, var ko panākt un eegūt, ir tirdzneeciba. Latveešu jaunā inteliģence, kuŗa, pee toreizejeem politiskeem apstākļeem, nevar nodarbošanos atrast, ne valsts pārvaldībā, ne komunaleestādēs, javada citā vīrzeenā, uz tirdzneecību, uz praktiskeem uzņēmumeem, uz savas pašas iniciatīvi, kuŗa tai dos eksistenci. Tee visi ir svarīgi motivi, nerunajot nemaz par skaidri personiģeem saŗūgtinajumeem mācitaja amatā, kas Olavu skubina, jau trīsdesmit divu gadu vecumā pa otram lāgam uzsākt studentu gaitas. Olavs studē tirdzniecību, lai varētu pēc tam pats atvērt tirdzniecības skolu Rigā.

1899. gada septembrī Olavs eestājas Rīgas politehnikas tirdzneecības nodaļā. Ka Olavs šinī laikā jau arī praktiskās aprindās bijis pazīstams, leecina fakts, ka Berga Bazara Krāj-Aizdevu Sabeedribas pilna sapulce to eevēleja par Sabeedribas Padomes locekli. Olava raksturā reiz nu bij, ko darīt, to darīt pamatīgi, un vēledāmees turpmak darbotees praktiskā laukā, tas čenšas vispirms eegūt vajadzīgās specialās zinašanas.

Studijas, skolotaja darbs un beedribas, pee reizes arī mācitaja peenākumu izpildīšana, tādā mērā aizņem Olava laiku un spēkus, ka rakstneecības laukā pagaidam (1899. gada otrā pusē līdz 1901. gada vidū) to redzam mazak darbojamees.

1899./1900. gads Olavam paeet čakli studejot, izpildot

savus skolotāja peenākumus skolās, kaut arī te studijas peespeež veenā otrā skolā atsacitees no stundām. Tā ar 1899./1900. mācības gada sākumu Olavs atsakas no stundu pasneegšanas Lomonosova ģimnazijā, bet no nākamā 1900./1901. mācības gada — arī Nikolaja ģimnazijā, palikdams veenigi kā skolotājs Petera I. realskolā ar kādām divpadsmit stundām nedēļā. No viņa darbeem skolas literaturas laukā atzīmejams „Mazā Cuka katķisma“ tulkojums (Sichmaņa apgādībā). Sašaurinājas arī Olava darbība beedribās, atsakotees tam no Zinību Komisijas un Derīgu Grāmatu Nodaļas preekšneeka amata, bet peepaturot arveen runas vīra peenākumus Rigas Latv. Beedribā un mazak atbildīgus amatus citās mazākās beedribās, kā arī Berga Bazara Krāj-Aizdevu Sabeedribā Padomes locekļa amatu.

Latveešu studentu skaits, peeaugot latveešu sabeedribas turībai, pamazam politechnikā peeaug. Studenti nodalījušees divās pretejās kategorijās: veeni — „Selonijā“, ar parasto studentu korporāciju dzīvi, bez dziļakeem idejiskeem centeneem, otree — „Zemgalijā“, — kuŗai bij vairak vaj mazak apslēpts revolucionars virzeens. Rodas grupa studentu, kuŗa, stāvot uz nacionaleem pamateem, grib eenest latveešu studentu dzīvē vairak nopeetnības, un nav apmeerināti ar līdzšinejām korporācijām. Tee lūdz Olavu uzņemtees studentu sapulces vadību un 1900. gadā sasauc Rigas Latveešu Beedribā studentu sapulci, kuŗa nodibina „Talaviju“. Tās devīze ir: „Roku rokā. Darbs ceļ vīru.“ Arī Olavu eevēl „Talavijas“ prezidijā. „Talavijas“ liktenis Olavam top par viņa sirds un goda leetu un viņa audzinošais eespaids uz šo grupu toreiz studejošo latveešu jaunekļu ir nenoleedzams.

1900. gadā rodas jauns svarīgs faktors Olava personīgā dzīvē: Rigas Latveešu Beedribā kādā akteerju ballē viņš eepazīstas ar Friedu Eizenberg jkdzi, savu nākamo dzīves beedreni. Ta dzīvo Peebalgā, Olavs darbojas Rigā un starp abeem norisinājas dzīva sarakstišanās, pēc tam kad 1900. gadā martā notikusi saderināšanās.

Šis vēstules bagātas ar zeedoņa romantiku un humoru, bet atkal un atkal eeskanas kāda nopeetna skaņa,

kas atgādina viņu autora īsto dabu. Tā 1901. gadā Rīgas domneeku vēlešanās latveeši, gan savas šķelšanās, gan citu eemeslu dēļ, izkrita cauri. Olavs par to peezīmē, vēstulē no 19. marta: „Mūsu domneeki izkrita cauri un dzēra bēres. Dūša teem tomēr ļoti leela; es palepojos, teikdams: Tas tikai tamdēļ, ka es nebiju līdzī; redzesat nākamo reizi, kad es būšu vēletajs, tad viņmesim.“ — Ar to tee bij meerā.“ —

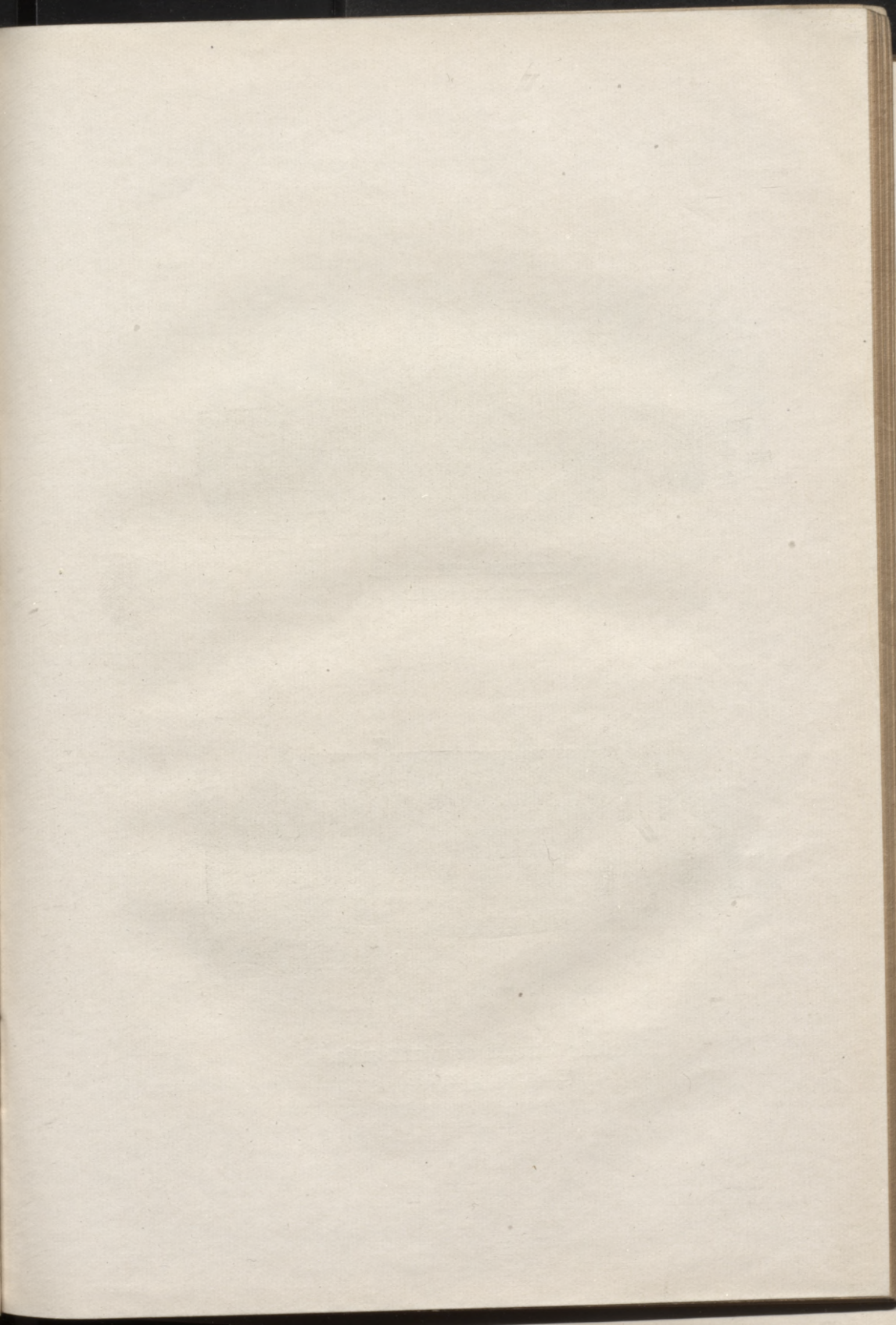
Bet vēlešanu uztraukums sagrābis arī jaunatni, starp latveešu un vācu tautības studenteem noteekas atklātas sadursmes uz eelas, veesnicās, vaj citur, kur gadas satiktees. Olavs raksta: „Ari manas studenta asinis sāk dzīvaki riņķot. Nebūtu skolotajs, mācītajs un par visām leetām brūtgans, deezin vaj arī nebūtu metees vidū. Tagad varu pateiktees tikai Tev par veselu ādu.“

Mīlestība un citi, sabeedriski peenākumi nekavē studijas. Veenigais, veenā otrā reizē Olavs atraujas no izrikojumeem. Tā 19. marta vēstulē Olavs peezīmē: „Man bij eksameni līdz 1/2 10 vakarā, biju noguris un neaizgāju“ (uz akteerņu vakaru). Bet svētdeen ir Rīg. Latv. Labdarības Beedribas ģeneralsapulce. Olavs domā, ka to atvaļinās, „bet eevēleja atkal no jauna uz trim gadeem Komitejas locekļos.“

Laimīga jūtu dzīve puško ar zeedeem. Olava darba gaitas. Neviļus tas izpaužas arī vēstulēs veenā otrā veetā, lai gan Olavs skops, runajot par savu eekšejo dzīvi: „Svētdeen saņēmu arī Tavu atklāto vēstuliti. Tīri brīnums, kādu preeku var darīt tāds mazs papiņa gabaliņš. Tu, cilvēks, viņu lasi, noleec pee malas, ņem atkal rokās un lasi no jauna. Tīrais brīnums!“ Olavs raksta ligavai, ka izsūtījis saderinašanās kartis (skaitā kādas 300), pee tam peezīmē: „Daži vecpuiši Rīgā tagad pavisam apjukuši, redzedami, ka es, veens no viņu pīlareem, palicis neuzticīgs, tee sāk lakstotees ap jaunkundzēm un man šķeet, ka nepaees ilgs laiks, kad es dabušu redzet dažu labu no saveem paziņām staigajam zem rokas ar skai-stuliti. Redz, ko izdara peemērs.“

Bet šee laimes brīži un humors nevar likt aizmirst neveenu brīdi dzīves nopeetnību un dzīves cīņas. Viņa li-

Vidzemneeku senā istaba.
(Etnografiskā izstādē.)

Jaunlaiku latveešu dzīvojamā māja.
(Etnografiskā izstādē.)

gava raksta par ceļa eespaideem, škirotees no Rīgas. Olavs uz to atbild: „Labprāt vēlētos zināt, ko Tu visu tai ceļā (no Cēsīm līdz Peebalgai) nesapņoji. Nekas, pasapņo veen, nežēligā dzīve jau tā kā tā uzmodinās deezgan agri. Nedomā tadēļ neka ļauna. Es tikai viņai neticu, jo tas jau būtu pārāk jauki, ja tā paliktu veenmēr kā tagad. Atcerotees šos laimes brīžus, esmu gatavs saņemt no dzīves arī dažu rūgtaku malku.“

Atgriezoties pie jau peeminētās Labdarības Beedribas pilnas sapulces, Olavs paskaidro līgavai motivus, kāpēc atļāvis sēvi atkaleevēlet: „Mani bijušeē beedri (skolotaji) lūdza, lai neatsakotees, jo pret viņeem bij nodibinajusees pretpartija, kas gribeja tikt kuratorijā un tad pamazināt veco skolotaju algas. Es, turpretim, atrodu, ka skolotaju algas jau tā kā tā ir par zemām, kur nu vēl pazemināt vēl vairak.“ Pie šīs pašas reizes Olavs izsaka šādu raksturīgu pašatzīšanos: „Ar teem amateem (beedribās; Lt.) būs Tev leels karš. Man viņi patīk un es ātri ļaujtos peerunatees, kautgan pats atzīstu, ka tee man kaitīgi un ka citadi darbodamees, varetu pastrādat ko derigaku.“ (Vēstule no 22. marta 1901. g., līgavai.)

Sestdeen, 24. martā 1901. g. Olavs izbrauc uz Vecpeebalgu, lai apceemotu līgavu. Tur viņš ceemojas līdz aprīļa pirmām deenām. Atgriezees Rīgā viņš raksta par mājā braucot saņemteem eespaideem un peedzīvojumeem. „Ap pulksten 1/29 biju mājās, bet nu taisni notika tā, kā seevas māte domaja, ka mājas vairs nepatikšot. Negāja ne vakariņas pee sirds, ne gribejās avizi lasīt. Māte vēlejš tuvakas ziņas par Peebalgu no jaunajeem radeem, bet es paguvu pateikt tikai, ka esmu ļoti sirsnīgi saņemts, labi eedzīvojees un visai lepns uz jaunajeem radeem, kuri viņai, t. i. mātei, sūta sveicinajumus. Arī Tavejo no-devu.“ (Vēstule no 5. aprīļa 1901. g.)

Otru deenu Olavs pagūst pastāstīt mātei tuvaki par jaunajeem radeem, par nākamo vedeklu. Māte to noklausas, precīgi smaididama. Olavs raksta: „... Es domaju, ka viņai bij uz to pilnīgs eemesls. Viņa vislabaki zin, ka man dzīvē putejuši daudz idealu, ka es dažreiz gan pūlejees, bet algas neesmu saņēmis. Bet tagad man laime negaidot un nepelnot eekrīt klēpī.“ Tad Olavs at-

ceras pēdejo šķiršanos un turpina: „Kad es eedomajos Tavu noskumušo mīlo ģīmiti, tad man teešam paleek Tevis no visas sirds žēl un uznāk pašam par sevi dusmas, ka es nespēju Tavās bēdās tā eedzilnatees un pat vēl varu preecatees par sasneegto laimi. Esam gan mēs vīreeši, t. i. es domaju, kā daudzi citi ir tādi paši kā es, varen ceetsirdīgi radījumi. Es vīsmaz varetu deezin ko darīt, bet to jūtu dziļumu, kāds Tev, es nespētu eegūt. Mums ir tikai saltais prāts, kuŗu es tagad, pirmoreiz sāku uzlūkot kā kādu nepatīkamu leetu. Tomēr neka nevar darīt, kad prāts saka, ka jašķiras, tad sirds gluži meerīgi padodas, teikdama, ka leeta citada jau nevar nemaz būt.“ (Vēstule no 5. aprīļa 1901. g.)

Bet ari še vēstulē romantika jauca ar nopeetnām leetām... 6. aprīlī ir Vidzemes Savstarpīgās Kreditbee-dribas pilna sapulce. Olavs raksta: „Aģiteja leeliski, pat damas maisijās pa starpām, eedamas no mājas uz māju. Tomēr nekas nelidzeja, mēs literāti un mazee kvekšķi pilnīgi sakavām resnos naudas maisus. Mūsu kandidats, advokats Fr. Veinbergs tika par direktoru ar 2 reizes tik leelu balsu vairumu, nekā bij pretneekam, kuŗš bij savācis kādas 40 pilnvaras no žīdeem. Ši uzvara man dara milzīgu preeku.“ (Vēstule no 9. apr. 1901. g.)

Turpinajas vēstulēs pārrunas par Olava nopeetnību. Vēstulē no 12. aprīļa 1901. g. Olavs šīnī leetā izsaka šādas domas: „Tad Tu ari mani norāj par to, ka es „raugotees pagātnē“, vajagot vairak domat par nākotni. Tas ir pareizi. Es ari esmu pilnīgi ar sevi un mūsu nākotni skaidribā. Lai Tevi jo vairak pārleecinatu, tad salīdzinašu cilveka dzīvi ar jaunu podu. Jaunībā, kamēr trūkst peedzīvojumu, tam ir jauka, tīra skaņa, kā veselam podam. Kad dzīves vētras to mētājušas, tad tas līdzinas sasistam podam, kas neizdod vairs labu skaņu. Tomēr prātīgs cilveks nemet suķes pee malas; tas tās salasa, sašuj un aptin ar tāsī. Tad podu var atkal leetot un viņš ir vēl stipraks nekā agrak, nav ari vairs tik vārigs kā jaunais pods. Salāpitais pods esmu es, lāpitaja Tu, un es ceru, ka pods izturēs vēl daudz, daudz gadu un derīgi pildīs savu uzdevumu, pateicotees lāpitajai. Skaņas var-

būt nebūs tik jaukas, kā agrā jaunībā, bet podu jau arī neveens netura mājās par muzikas rīku.“

1899. gada beigās un 1901. gada sākumā Olavs saraksta savu baznicas vēsturi tautskolām „Stāsti iz kristīgas draudzes vēstures“. Manuskripts eet caur konzistorijas cenzuru. Ta peesūta manuskriptu mācītajam Hillneram Koknesē cenzešanai. Aprīļa vidū Hillners ar visu manuskriptu apceemo Olavu, lai aprunatos par „šaubīgām“ veetām manuskriptā. Eenācis pee Olava tas ilgi pētī un pārlasa plakatu Olava darba istabā pār rakstamu galdu: „O mihi praeteritos referat si Juppiter annos!“ („Kaut Jupiters man atdotu manus aizritejušos gadus!“) Izrunājees tas atrod, ka manuskripta eespeešanai no konzistorijas puses nav nekādu šķēršļu un uzraksta atļauju to eespeest.

Sabeedribā mana jau 1905. gada revolūcijas preekšvēstnešus. Kreevijā noteek deezgan plašā nemeeru kustība augstskolās. 15. aprīlī Rīgas Politehnikā profesoru vadībā noteek trokšņaina studentu sapulce, pēc tam institutu slēdz uz 9 deenām. Olavs par šo gadījumu raksta: „Korporeļi un mūsu pulciņš (t. i. „Talavija“; Lt.) tomēr nemaz negājām, lai neeepiņķetumees nepatīkamās leetās. Kreevi, žīdi un armeņi varen neganti. Veena daļa latveešu viņeem peebeedrojušees, kaut gan tas, pēc maneem eeskateem, pavisam mulķīgi. Tas pats liberalais kreevu students, kas jaunībā tik kārs pēc brīvības, pēc dažeem gadeem būs kreevu činovneeks un kā tāds ar aukstām asinīm apspeedīs poļus, žīdus, armeņus, latveešus un vāceešus. Tad viņš prasīs: Tīj russkij, tīj pravoslavnij? Tad nebūs vairs „tovarišč“. Mums vajadzētu preecatees par Deeva taisnību, kas pašeem kreeveem leek uzstāteees pret kreeveem, bet mūsu karstgalvji grib Deeva sodību aizkavēt un izvilkt suni no ūdens. Lai dara, gan jau eekodīs rokā.“ (Vēstule no 16. aprīļa 1901.)

Studentu kustībai neaprimstot, Politehnikā pabeidz lekciju lasišanu, bet eksamenus izsludina parastā laikā. Studenteem ar rakstu jāpaziņo direktoram par eksameņeem, ko tee grib nolikt, un tad tee saņem pa pastu atbildi. Kāda puse no studenteem eet parastā kārtā uz

eksameneem. Olavs grib izturet 8 eksamenus, no kurēem 4 prasa vēl nopeetnā darba. Maija beigās tas cer atsvabinatees no eksameneem.

Sarakstotees ar ligavu, Olavs ari ko peemin par saveem literariskeem darbeem un nodomeem. Jokojot ta atbild, vaj Vilis tikai neaizrausees no „slavas“. Olavs uz to atbild (vēstulē no 23. aprīļa 1901. g.): „Teešam, Tev vareja tā izliktees, ka es esmu slavas un godkārigs, jo esmu Tevi pēdeajā laikā pārak daudz mocijis ar dzejoleem un savām grāmatām. Leeta tomēr ir pavisam veenkārša. Veenaldzigeem un svešeem cilvekeem es nekad neka nestāstu ne par saveem nodrukateem, ne sacereteem, nedz nodomateem raksteem. Tee dabū tos tikai no grāmatu pārdevejeem. Draugi gan visu dabuja zinat. Bet tā kā nu Tev to rindā peeder pirmā veeta, tad domaju pareizi darijjs, ka Tev par visu izstāstiju. Eenaidneekeem pre-tim gan leeku manit, ka es ari kādu reizi esmu ko labu pastrādajis. Draugu pulkā, klusumā, mēdzu būt pavisam maziņš. Viss, ko esmu darijjs, man izleekas tik neecigs un nenozīmigs, ka teem allaž nācees mani sapurinat. Šai ziņā Tev plašs darba lauks preekšā. Gan Tu redzesi, ka Tev vajadzēs eedomato „slaveno Vili“ labi eedrošināt un paskubinat, lai neleektu galvu pavisam pee zemes. Gan jau redzesi.“

1901. gadā sāk iznākt „Rotas“ nodibinataja Kļaviņa redakcijā deenas laikraksts „Vārds“. Izdeveju aprindas domā par V. Olava saistišanu pee redakcijas, jo Kļaviņš beeži slimoja. Taču Olavs bij atturigs šini leetā, Kļaviņš nomira un tā avize apstājās.

Zem dzidrās milestibas eespaida Olavs atsakas no reibinošu dzēreenu leetošanas un ar humoru peemin, ka ar to „aiztaupot daudz laika, naudas un vēselības.“ 14. aprīlī Olavs peedalas „Talavijas“ vakarā, starp citu — spēledams ari teatri, uzstājotees veesnicneeka lomā!

Atkal un atkal Olavām raizes dara studiju gaita, jo nav noteiktas ziņas par eksameneem. Tikai maija sākumā izskaidrojas, ka tas var likt divus: 16. maijā — jaunako vēsturi, bet 18. maijā — par biržām. „Preekšmeti,“ — raksta Olavs vēstulē no 10. maija 1901. g. — nav ne

grūti, nedz plaši. Būs ap 400 drukatu puslapu. Bet laika nav daudz, tadēļ deezgan ko rautes. Leeta vēl ta, ka es līdz pēdejam acumirklim strādāju citas leetas (franciski, aritmetiku u. t. t.). Galā tomēr tikšu, kaut gan būs jamācas līdz 10 stundu un pēdejās deenās pat 12. Ja Tu tagad būtu Rigā, tad Tu gan redzetu, cik nepanesams cilvēks ir Tavs Vilis. Viņš ne ar veenu nerunā, Ātri paēd, eet pastaigatees un klūp atkal pee grāmatas. Tādos gadījumos deezin vaj Fridai ari būtu kāds eespaidis uz Vili.“

Par Olava svišanu eksamenu darbā lai runā vēl sekošas rindas no 16. maija (1901. g.) vēstules: „Nupat atnācu no eksamena un dabunu drusku atvilkt elpu. Bija deezgan ko rautes. Sākumā domāju, ka tikšu galā strādādams 10 stundu deenā, drīz pavairoju uz 12 un vakar notupeju ne mazak kā 18 stundas pee grāmatas. Par to pats esmu varen preecigs, jo tas atgādina man Terbatas laikus, Rigā nebiju vēl nekad tik ilgi strādajis. Pee tam nejūtos nemaz sevišķi noguris, teešam ir vēl spēks kaulos. Rezultati ļoti labi. Man gan līdz šim visi diploma eksameni ir uz „5“, bet šīs deenas leekas tak labaks par agrakajeem. Eksaminators mani atlaida pēc desmit minūtēm, teikdams: „Vi prelestno znajeķe“ (t. i. jūs ļoti labi zināt; Lt.). Norakstiju Tev vēstuli, eešu labi izstaigatees, tad izgulešos un rīt nosēdešu atkal savas 14—16 stundas pee grāmatām. Peekdeen plkst. 9 no rīta ir otrs un pēdejais eksamens. Negribetos izblametees pēc leelajeem preekeem, lai gan tas allaž tā mēdz notiktees. Īsti leelas bailes gan neturu.“

Vasaras svētkus (1901. g.) Olavs, eksamenu dēļ, pavada Rigā. Pēdejo eksamenu viņš teešam izturejis atkal ļoti labi. Tagad tas raksta vēstules, apceemo draugus (Gailiti, Ruceli). Līgava, eepreekšējā vēstulē, minejusi, ka grāmatas, kuŗām tagad Vilim janododas, „garlaicigas“. Uz to Olavs raksta (vēstulē no 21. maija 1901. g.): „Tu eeminees, ka grāmatas esot garlaicigas, man tur drusku ļapretojas. Sākumā, kad grāmatu tikai no āreenes aplūkoju un vēroju viņas beezumu, man nebūt negribas ķertees klāt, ta teešam izrādas pārak garlaiciga. Es desmit reižu nocilāju kādu grāmatu, pirms

viņai īsti ķeros klāt; bet ja termiņš klāt un citadi nevar, ka jamācas, tad saņemtu dūšu un sēžos klāt. Ar laiku eedraudzejos ar grāmatu, tā kā negribas ne nost likt. Es dažreiz tīri joku dēļ ņemos izmācīties visu, arī to, kas teešam ir nevajadzīgs. Tā uz pēdejo eksamēni es biju samācījies uzskaitīt visus likuma paragrafus. Eksaminators mani par to drusku peezoboja, sacīdams: „Vaj jūs teešam esat pūlejušies tos visus paturet!“ Kas atteecas uz pūlēm, tad tās nebij visai leelas, bet man tā patik kādu grāmatu pavisam izmācīties, tad jūtos stīpraks, leelaks un lepnaks.“

1901. gada maija beigās Olavs pārļabo Paukšena bībeles stāstus jaunai drukai, bez tam sakārto materialus savai plašakai baznīcas vēsturei, ko uzsāk rakstīt Vecpeebalgā. (Iznāca 1903. gadā ar virsrakstu: „Svarigakee notikumi iz kristīgās baznīcas vēstures“. Lt.)

2. jūnijā 1901. g. Olavs izbrauc uz Cēsīm un tad uz Peebalgu pee ligavas. 15. jūnijā tas izbrauc uz Aumaleem, tur, uz prāvesta Irbes lūgumu, nozvērīnat leeci-neekus, bet 17. jūnijā, ar ta paša prāvesta peekrišanu, tura sprediķi Drustu baznīcā.

Tee ir darba, ilgu un zeedoņa sapņu mēneši Olava dzīvē. Ko viņš tagad bēdā par likteni: „Tu sūdzees, ka zeedonis beidzees,“ — Olavs raksta savai līgavai vēstulē no 28. maija 1901. g. „Nezinu daudz, kā tas ir Rigā, neesmu nekur bijis. Man ir veenalga. Zeedonis neatkarajas no laika un dabas, bet no cilvēkeem pašēem. Kad tee paši jūtas zeedonī, tad pat mitras leeldeenas teem izrādas jaukas. Tadēļ rūpes zeedoņa dēļ pee malas!“

Pēc dažām patīkami pavadītām vasaras nedēļām Vecpeebalgā, Olavs ir atkal Rigā. Pārtrauktā sarakstišanās ar līgavu atkal turpinajas. No tās mēs atkal varam redzet Olava galveno darbu un pārdzīvojumu gaitu.

Sākot ar jūlija mēneši inspektors O. Rāviņš cilā planu par laikraksta izdošanu Peterpilī, kuram Olavs būtu redaktors. Taču šī nodoma realizešanās eet stipri gausi un Olavs no sākuma neleek uz to leelas cerības. Jau pirms tam viņam peedāvata kāda vidusskolas vadi-

taja veeta Peterpilī, bet gribedams pabeigt studijas, viņš no tās atsakas.

Eevērojot izdeveja Zichmaņa vēlēšanos, Olavs pagaidam atstāj Vecpeealgā eesāktās baznīcas vēstures rakstišanu, bet saraksta plašakus bībeles stāstus. (Iznāca zem virsraksta: „Deeva valstības vēsture“, 1903. g. Lt.) Šis darbs tā sekmejas, ka Olavs raksta tepat rakstamu burtnicu pa deenu un augusta beigās darbu pabeidz.

Augusta vidū sākas Olava stundas vidus skolās. No politehnikas eevāktās ziņas dod izredzes, ka nākamā (1902.) gada vasarā Olavs varēs beigt studijas. Eevērojot Olava sekmes, kreevu valodā un vācu korespondencē to pārved uz nākamo (pēdejo) kursu bez eksamina, tāpat vācu korespondencē un vēl citos 5 preekšmetos. Veenīgi jaiztur tikai matematikas pārbaudījums, bet ari uz to ir Olavs sagatavojees, tā ka tas, paša vārdeem, „vaj pat jau rītu var eet uz eksameneem.“

Vasarā Olavs sarakstījis kādu zatīru: „Muļķiši un Leelmanis“. To gatavojas nolasīt Latveešu Beedribas sarīkotā vakarā, bet beidzamā brīdī — vakaru aizleedz gubernators! Šinī zatīrā graizīti vāceēši, cik no Olava vēstulēm var noģist par zatīras saturu.

Tuvu Olavam stāv „Talavijas“ leetas. Atkal un atkal tas atgreežas vēstulēs pee šīs (vēl toreiz neapstiprinātās) korporācijas likteņa. Zituacija ir tāda, ka teem atleek vaj nu asimiletees un eegūt krāsas, vaj atlikt apstiprinašanas jautajumu uz nenoteiktu laiku. „Pārdomašu, kas darams,“ — raksta Olavs. „Ceru, ka vajadzēs izvēletees pēdejo, jo mūsu patstāvība ir vairak vērts nekā krāsas... „Talavijas“ dibinašana, kā leekas, būs tomēr veens no teem maneem planeem, kas izputēs. (Šis Olava pesimisms nebūt nepeepildījās. Lt.). Nu, desmit gadu vēlāk katrs kreetns latveetis atzīs, ka blakus „Selonijai“ vajadzīga otra latveešu studentu organizeta beedriba. Varbūt, ka ari „Talavija“ nebūs līdz tam izputejusi. Zēni manim leeliski uzticas. Žēl, ka mani gadi un stāvoklis neļauj vairak peedalitees, tad varetum leeliski cirstees ar pretineekeem.“ (Vēstule no 4. oktobra 1901. g. līgavai.)

Ari politechnikā 1901. gada otrā pusē neet bez traucējumiem, tā ka Olavam nekas neiznāk no nodomatiem eksamēniem. Bez tam daudz laika, bez parastiem skolas un beedribas darbiem, tam aizņem arī „Jaunās Peterburgas Avizes” noorganizešana. Viņš beidza studijas ar pirmās šķiras diplomu 1903. gada maijā, sarakstījis diploma rakstu: „Anglijas bankas ekonomiskā nozīme”.

Zeemsvētkos 1901. gadā Olavs apprecas ar Fridu Eizenberg jkdzi. Tajā viņš bij atradis uzticīgu draugu un gaišu galvu un saprātīgu palīgu dzīves baltās un nebaltās deenās.

Sestā nodaļa.

Ta ir liktenīga sakrišana, ka arī Viļa Olava publicista un sabiedriska darbinieka vārds saistīts ar „Peterburgas Avizēm“, gan ne ar sešdesmito gadu Krišjāņa Valdemara „Peterburgas Avizēm“, bet ar preses organu, kurš iznāca latveetībai smagā reakcijas laikā gadusimteņu maiņā un kurām peeder savi nopelni pee latveešu sabiedriskās domas tālakveidošanas un attīstīšanas. Jaunās „Peterburgas Avizes“ 1901. gada beigās Peterpilī izdeva O. Rāviņš, kuram bij sakari ar dažām pee kreevu cariskās valdības eespaidīgām personām, kurš dabuja koncesiju un vareja cerēt uz dažēem atveeglojumeem cenzuras ziņā, salīdzinot ar latveešu presi Rīgā un citur Latvijā. Olava kā avižneeka vārds latveešu pilsonības aprindās jau bij labi pazīstams no „Austruma“ laikeem, kad tas 1899. gada pirmā pusē vadīja ta sadzīves nodaļu. Pa daļai studijas, pa daļai citi eemesli pārtrauca toreiz Olava žurnalista darbību. Saistot Olavu pee jaunās avizes, izdevejs tai eepreekš nodrošināja eepreekš paredzamu liberālu virzeenu un daļu popularu līdzstrādneeku.

Jautajums par jauno „Peterburgas Avižu“ izdošanu tika jau cilats 1901. gada vasarā. 19. jūlijā no Peterpils Rīgā bij eeradees O. Rāviņš, lai stātos tuvākos sakaros ar domato redakcijas personālu un veenotos ar to par nosacijumeem. Olavs no savas puses uzstāda vispirms noteikumu, ka viņš rediģēs avizi uzturotees joprojam Rīgā, lai te politehnikā beigtu eesāktās studijas. Redakcijas sastāvs šīnīs sarunās jūlija mēnesī tika paredzets šāds: Andreevs Needra — avizes feletona redaktors, Vilis Olavs — eevada raksti, ārzemes politika, Vidzeme, Kurzeme un Rīga. Veetejās Peterpils ziņas, Kreevijas ziņas un telegramas bij paredzets, kā rediģēs Kažoku Dāvis (D. Pelcs) Peterpilī. Alga Olavam kā galvenam redaktoram tika paredzeta uz 1500 rubļu gadā, ja Olavs pāreēt Peterpilī, tad 2400 rubļu. Avizes parauga numuram vajadzeja iznākt jau augusta mēneša beigās. No sā-

kuma domaja, ka Rāviņš dabūs avizi „bez cenzuras“, resp. bez eepreekšējās cenzuras, kā tas bij pee galvas pilsētas leelajām kreevu avizēm. Pārrunajot avizes politiski-sabeedrisko programu, domaja, ka brīvi varetu iztirzāt latveešu atteecibas ar vāceešiem, luterāņu baznīcas eekārtu, trūkumus pagastu pašvaldībā, vecnacionālistu un jaunstrāvnēeku centeenus un stāvokli latveešu sabeedribā.

No šeem pirmēem nodomeem vēlāk tiklab redakcijas personalā, kā cenzuras ziņā šo to nācās grozīt. Vispirms nokavejās pašas avizes iznākšana, jo Rāviņš līdz domātam laikam nepaguva nōkārtot ne avizes finansiēlo, ne tehnisko puši.

Olavam, peeradušam pee apzinīgas peenākuma izpildīšanas, jaunpeņemtais redaktora amats dara rūpes. Tā jūlija beigās savai līgavai (vēlāk kundzei) rakstītā vestulē Olavs saka: „Avizes dēļ galva pilna dažādu domu, tā, ka vajadzētu kādam tās uzticēt. Laudis gan visi saka, ka tas labi, ka es uzņēmes redakciju, bet tas apstākļis man taisni dara rūpes. Tee sagaida no manis leelas leetas, pavisam jaunu laikmetu avižneecībā, bet man bail, ka es nespēšu izpildīt uz mani liktās cerības un tad būs visēem rūgtā peevilšanās. Par darbu un laiku es tik daudz nebēdāju, es vairak raizejos, vaj man būs ta spēja. Nav mūsu latveeši tik veegli apmeerinami. Dārišu vismaz, ko spēšu.“

Augustā sākumā noteek jauno „Peterburgas Avižu“ aicināmo līdzstrādneeku plašāka sapulce Rīgā. Andreevs Needra centās izpeldēt pirmā veetā. Neaprunajees ar savu koleģi, Needra ņem sapulces sasaukšanas iniciatīvi savās rokās un Olavu nostāda fakta preekšā. Šij sapulcei vairak bij reklamas, nekā leetišķības daba. Pārrunās Olavs izteica savus principus, pee kuņeem tas turesees avizi vadot. Rakstneeki domaja, ka avize jāredīgē tā, kā tee rakstīs. Veens gan teem bij jaatzīst, ka Olava programa skaidra un noteikta.

Septembra otrā pusē sākās politehnikā studijas (vasaras brīvlaikā Olavs bez tam čakli rakstīja paplašinātus bibelstāstus, kas iznāca Zichmaņa apgādībā), taču tas nekaveja Olavam organizēt avizes vadības darbus:

sazinatees ar līdzstrādneekem, uzmeklet korespondentus, sastādīt adreses, pārdomat principiela satura rakstus. Atnāk oktobris, bet 1. oktobrī ligavai datetā vēstulē Olavs konstatē, ka „no Rāviņa nav jaunu ziņu“. Oktobra pirmās deenās Rāviņš, lai pasteidzinātu avizes iznākšanu, lūdz Olavu, nobraukt uz Peterpili. Olavs nevaļas dēļ no sākuma kautrejas, bet vēlāk leetas labā paklausa aicinājumam.

Oktobra vidū, pēc Olava atgriešanās no Peterpils, leeta jau tiktāl nokārtota, ka var ķertees pee avizes parauga numura sastādīšanas. Bet apdomīgajam un godprātīgajam Olavam arī te nācās peedzīvot, ka viņa apdomīgums vairak kā veetā un godprātības veetā viņa kontrahents nebij tik jūtigs kā viņš. Tā Rāviņš, aicinot uz Peterpili, Olavam bij solijis atlīdzinat visus ceļa izdevumus un peesūtīt arī dzelzsceļa biļeti, bet peesūtīja dzelzsceļa biļeti uz mehaniķa „G. Ravinga“ vārdu un no Peterburgas uz Rīgu atkal atpakaļ! Tā ka Olavs nebij ne mehaniķis, ne Ravings, tad tas, prōtams, biļeti neleetoja, bet aizveda to Rāviņam atpakaļ. Par ceļa izdevumeem beidzot veenojās, ka tos sedza uz pusēm. Pee redakcijas personala peeveenojās vēl Rudolfs Blaumanis, kuŗš, kontaktā ar Olavu, vadītu veetejo nodāļu, būtu ekspeditors, korektors u. t. t.; pee tam Blaumanis dzīvotu Peterpili.

Uz 1. novembri jauno „Peterburgas Avižu“ parauga numurs sastādīts. 31. oktobrī Olavs, kopā ar Plūdoni, pārlasa avizes materialus un tam leekas, kad „kautkas mums būs“. Bet otrā rītā Olavs jau ar sastādīto nemeerā. Salīdzinot avizes materialu ar citu laikrakstu saturu, Olavs nav apmeerinats. „Nezinu, kas tas ir, man neveenu darbu uzsākot nav bijis tik maz pašpaļāvības, kā ar šo sasodīto avīzi,“ — sirdas Olavs vēstulē no 1. novembra un turpat peebilst, ka „varbūt tadēļ, ka leeta tik ilgi vilcinās.“

Pamazam Olavs nāca tomēr īstam nesekmības cēlonim uz pēdām. Viņa ticība uz cilvekeem vēl leeku reizi stipri tika pārbaudīta. Avizes iznākšana, aiz nenokārtoteem tehniskeem un finansielem apstākļeem, vēl aizveen nokavejās. Un nu leekas pilns reiz paceetības

mērs arī Olavam. 8. novembrī 1901. gadā līgavai rakstītā vēstulē Olavs uzzīmē šādas rūgtas atziņas rindas: „Viss būtu labi, kad tik reiz tiktu galā ar to Rāviņu. Bet tadēļ par mani nebēdā! Nodarbojos jau ar domām, šo savu jauko projektu aprakt kā jau daudzus citus. Nūdeen, ar avizēm nav laimes. Tas nokavejums pats par sevi jau nebūtu tik leela leeta, bet svarīgākā ir cita, avizes izdeveja bērna prāts, kas ar solijumeem grib izdarīt leelas leetas. Solijis viņš teešam daudz, tikai nav no tam nekas peepildijees. Ja nu es ar tādu vīru saistītos uz ilgaku laiku pee kopīga darba, tad varu tā eekertees, ka nākas varbūt nožēlot visu mūžu.“

Avizes iznākšanas leeta pagaidam tomēr vēl nerādijās tik ļauna. 21. novembrī Olavs izbrauc uz Peterpili, lai dotu aizrādījumus pee avizes eekārtošanas un materiala eedališanas. Nosūtītā materiala ir tik daudz, ka peeteek vaj diveem numureem. (Numurā Olava vadītā daļā eegāja ap 1800 rindu.) Trešdeen, ceturdeen, peekdeen (22.—24. nov.) drukatava darbojās ar salikumu. Trūkst tehnisku spēku, Olavam un Blaumanim jamāca avizes teksta aplaušana un eekārtošana. Trīsdesmit stundas no veetas Olavs neizeet no drukatavas! Beidzot tomēr parauga numurs (ar 22. nov. datumu) ir gatavs un dabujis dažus eksemplarus, stipri pārpūlejees un gaidu pilns Olavs sestdeenas rītā (25. novembrī) pārbrauc Rīgā.

Kā avize apmeerina lasitajus, kādu eespaidu ta atstāj sabeedribā? Saturs, tendence, varbūt aiz taktiskeem eemesleem, lai ar pirmo numuru nesaceltu jau konzervatīvās aprindas pārak kājās, bij eetureti deezgan mērenā, atturīgā garā. Salīdzinot ar Rīgas cenzuras gluži nomākteem laikraksteem, saturs tomēr ir jauns un svaigs. Japeezīmē, ka ir „Peterburgas Avizes“ galā tomēr bij padotas cenzurā, bet turpat Peterpilī, kur tās cenzeja samērā par Rīgas Rupertu neatkarīgaks cenzors Remiķis, kuŗš sevī glabāja dažas mūsu tautiskās atmodas laikmeta labākās tradīcijas.

Jauno „Peterburgas Avižu“ programas raksti pauraugnumurā ir divi: pirmais „no redakcijas“ — arī V. Olava sarakstīts, ir vairak principiēlas dabas: „„Peterburgas Avižu“ draugi un pretineeki.“ Otrs teeši ar

Olava šifru („V. P.“ — Vilis Plutte) atzīmets: „Cik ilgi jūs klibosāt uz abām pusēm,“ — jau tīri konkrētā formā apskata latveešu nacionālo jautājumu. „Peterburgas Avizēm“ ir trīs mērķi: veicināt latveešu peļņas avotu vairošanos, izplatīt izglītību, skubināt uz tēvzemes neleekuloju mīlestību. Divus no šiem mērķiem jau peekopa Rīgas prese; ko viņa neuzsvēra — aiz cenzuras eemesleem — bij skubinašana uz tēvzemes mīlestību. Tā tad no programatiskā stāvokļa ņemot „Peterburgas Avizes“ sneedza maz jauna. Vispirms viņas grib kalpot mūsu zemkoļeem, tad viņas uzsver, ka labprāt dos telpas jautājumeem par amatneecības šķiru, veicinās tirdzneeicību, jo „latveešeem jatop par tirgotajeem,“ lai izmantotu tos labumus, kas teem atlec no viņu dzīves veetas eevērojamu ostas pilsētu tuvumā un no veeglās satiksmes ar ārzemēm. Kā ko jaunu tanī laikā varetu atzīmet deezgan tumši programās rakstā izteikto apņešanās, peegreest vēribu tai plašajai laucineeku šķirai, kuŗai japārteek no savas gada algas un deenas peļņas — tā tad — laukstrādneekeem. No inteligences — „Peterburgas Avizes“ sevišķi uzsver — tautskolotajus un rakstneekus.

Bet „Peterburgas Avizes“ peeteic ari karu: divi pretineeku lēģeri tai formulēti deezgan skaidri. Pirmais ir privileģētā vāceetiba Baltijā. „Ar tādu pat meerīgu seju, kā vagonā eeejot uz nopirktās biļetes pamata prasam peenācīgu veetu, nebēdajot par to, ka citeem braucejeem, kas līdz tam omulīgi bij izsteepušeas, varbūt taps— drusku neērtaki, ari dzīvē prasisim preekš katra cilveka tādu veetu, kāda tam peenākas, veenalga, lai tas peederetu mūsu vaj svešai tautibai.“ Otrs pretineeku lēģeris, ko Olavs uzsver kā svarīgako, ir pretineeki pašu mājās, ta ir „vecā strāva“. „Vecā strāva“ jau gan agraki tika apkarota pirms Olava, bet šī cīņa tika vesta zocialdemokratijas vārdā, ar veenas sabeedriskas šķiras lozungeem. Olavs latveešu pilsonības vārdā nostājās pret „vecu strāvu“. Atzinis „vecās strāvas“ vēsturiskos nopelnus, Olavs saka: „Ta (vecā strāva) itkā sastingusi savos veecos uzskatos, nespēj vairs eejūsminat un sevīm līdzī raut jauno paaudzi. Pat vēl vairak: ta top netaisna pret

jauno paaudzi, runadama ar uzpūtibu par saveem nopelneem un noleegdama jauneem idealus centeenus. „Peterburgas Avizes“ grib saskaņotees ar „jauno strāvu“, eet roku rokā ar jaunajeem, kad tee eejūsminasees preekš jaunakeem zinibas panākumeem, jaunlaiku mākslas un daiļliteraturas, vaj pūlesees par savas tautas saimneecisko apstākļu labošanu. Šis Viļa Olava ideoloģijas apakšpamats ir latveešu liberalismā pirmā oficialā atkratišanās no latveešu konzervativās pilsonības, kuŗai tas līdz šim bij gājis astē, ta ir Krišjāņa Valdemara demokratiskā karoga jauna pacelšana, ta ir latveešu nacionalisma ideoloģijas paplašinašana, apveenojot nacionalisma vārdā tās šķiras, kuŗas no latveešu veengabalainās sabiedrības bij izkūņojušās astoņdesmitos un deviņdesmitos gados: mazgruntneeciba, amatneeciba, laukstrādneeciba, inteliģence (skolotaji, rakstneeki un citi). Cīņa pret veco strāvu tika vesta ne cita, kā ta paša nacionalisma vārdā un Olavs, kuŗš tik ceeši stāveja latveešu pilsonībā, ari šini ziņā redzeja „vecās strāvas“ jeb vecnacionalistu vājās puses.

Ši vecās strāvas vājā puse bij viņas oportunisms, viņas laipošana taisni nacionalā ziņā. Kā īstis nacionalists Olavs te nepazīst nekādu divkosību, nekādu peekāpšanos, nekādu mīkstčaulību. Viņš sit asi un ceeti. „Vecā strāva“ teicas aizstāvam nacionalismu, bet šis nacionalisms tai bij pārades nacionalisms, oficials godību mundeeriņš, ko mājas dzīvē, paša ģimenē novilka nost un eekāra skapī. Konkretā ziņā toreiz, runajot par nacionalismu, cīņa tika vesta par latveešu aizstāvību pilsētu pašvaldībā. „Latveeši,“ — saka Olavs rakstā: „Cik ilgi jūs klibosat us abām pusēm“, — „izrāda cenšanos, eedabut pilsētu domneeku amatā leelaku skaitu tādu vīru, no kuŗeem cer, ka tee aizstāvēs viņu intereses.“ Tamdēļ Olavs, bez visām citām kandidatam vajadzīgām īpašībām, vēl prasa sevišķi, lai tee pazīst latveešu eedzīvotaju vajadzības savā pilsētā un ir gatavi ar visu spēku aizstāvet savus vēletajus pilsētas domneeku sapulcē, un domā, ka latveešus vislabak varetu aizstāvet latveeši. Bet nu apskatot uzstādītos kandidatus, Olavs atzīst, ka teem nav nekas vairak no latveetības, kā latveešu dzi-

mums un retam arī latveešu vārds. Vairāk kā pusī vislabākā gadījumā var apzīmēt par klibotajeem uz abām pusēm.

Savam apgalvojumam Olavs peevēd teešus peerādījumus. Veenam kandidatam jakristī bērniņš. No sākuma tēvs grib, lai kristības izdara latveešu valodā, bet kad māte kategoriski prasa vācu valodu — tēvs padodas. Otrs caur latveešu krājķasi ticis pee prāva veikala, bēdajas, vaj varēs peeteekoši labi apkalpot vācu dzimuma pircejus. Trešais, kuŗam dzimuši dvīņi, veenu leek kristīt latveešu, otru — vācu mācītajam! Kā jauneklī šee domneeku kandidati izrādījušees leeli nacionalisti, bet par vīreem kļuvuši aprecejuši vaj nu vācu seevas vaj pārvācotas latveetes! Savus bērņus tee uzaudzina vāciski! Pēc šeem un citeem peemēreem Olavs nāk pee slēdzeena: „Kam nav dūšas aizstāvet savu tautību paša mājā un dzimtā, kā gan tas spēs aizstāvet latveešu vēletaju intereses pilsētas domneeku sapulcē? Tāds eeņems tikai bēdīgu nulles veetu starp citu tautību domneekem.“

Gan Olavs prasa, lai šee klibotaji, ja tee vāceetības peekriteji, pāreēt pilnīgi un aiz pārleecības vācu lēģerī, kā to preekš vīņeem jau darijuši tūkstošeem latveešu. Bet lai nepadara par apsmeeķķu latveešu tautību vācešeem un kreeveem. Ja tee ir latveeši, tad lai atzīst savu tautību arī atklātībā un ir gatavi nest upurus savas pārleecības labā!

Korektā tonī eeturetais, ar visu leetišķību uzrakstītais raksts tomēr sacēla leelu niknumu pee Rīgas turīgeem latveešu pilsoņeem. Kāda redzama Rīgas tautiska vadoņa ģimene pārtrauca ar Olavu sakarus. Citi atrada, ka nebijis diplomatiski, zinamos faktus par tauteešu klibošanu izpaust jau pirmā numurā. Ridzīneekem veenam nepatika tas, otram šis pee jaunās avizes. Pats Olavs pēc pirmā numura saņemtām atsauksmēm raksta: „Agrak biju veenmēr tais domās, ka ļaudis vēlas stingraku uzstāšanos, tomēr, kā tagad dzirdu, un pat no draudzigām pusēm, tad es esot par skarbu... Pēc manām domām, šee nevar ņemt ļaudis par mēraukķķu, bet jarīkojas pēc pārleecības.“ (Vēstule no 3. dec. 1901. g. — līgavai.).

Bet līdzās ar noleedzošām atsauksmēm pacēlās arī atzinīgas balsis. Olavs nejutās veens karotājs uz cīņas lauka, tas pavairoja viņa sparū. Viņš nebīstas no asakās kritikas, viņš ar meeru, kur tāda būtu, atzīt savu maldīšanos, tikai veena pārleecība tam neapšaubama, no tās izverd viņa spēka avots, viņš pateešam grib strādāt savai tautai par labu!

Parauga numurā eesāktā garā tad arī Olavs turpina savu redaktora darbu jaunajās „Peterburgas Avīzēs“. Avīzes kārtējā pirmā numurā Olavs sneedz rakstu: „Gurdenums tautiskos centeenos“. Viņš konstatē nenoledzamu veenaldzību un gurdenumu tautiskos centeenos pee tagadejās paaudzes, salīdzinot ar paaudzi tautas atmošanās laikmetā. Vispirms tautiskeem centeeneem ir atņemts viņu kaujas raksturs, tapēc, ka vāceetibai ir tagad lausta viņas visvarenība, kaut gan baznicā un zemes pārvaldišanā tā vēl savā agrakā spēkā. Otrkārt mūsu smagā un vēl maz izpētītā vēsture arī maz dod veelas tautiskai sajūsmībai. Treškārt, arī mūsu mitoloģija, kas nesen padota ļoti noleedzošam virzeenam (jaunstrāvnēeku uzbrukumi), nevar spirdzinat tautiskos centeenus. Pēc tautas folkloras sakrāšanas un izdošanas arī te vairs nevar sacelt agrako eejūsmību.

Konstatejis jaunās sabeedriskas šķiras, proti pilsētas strādneecības izcelšanos, latveešu tautas strukturā, kuŗai strādneecībai rodas „jauni cīniņi, jauni mērķi, jauni dzīves uzskati“, izveidojas jauna psiholoģija, tai maz preeka pee mūsu tautas dzeesmām un pasakām, tā meklē sev apmeerinajumu jaunlaiku mākslā un literaturā, Olavs atrod, ka šai jaunai paaudzei arī tautības apziņa neparādās vairs agrakā, bet jaunā veidā. Nevar sacīt, ka šai jaunai paaudzei nebūtu vairs tautiskas apziņas: to dabuja pee sevis pārleecinatees pat „Deenas Lapa“, no kuŗas atkrita pat viņas karstakee peekriteji dēļ viņas prettautiskās izturešanās Rīgas pilsētas vēlešanās. Tapēc peem. pilsētu komunalās vēlešanās nebūtu grūti atrast kopīgu darba lauku ir jaunajeem, ir vecajeem. Šis kopejs darbs bez šaubām varetu atdzīvinat tautisko centeenu apziņu. Bet pēc Olava domām ir veens lauks, kur vecee un jaunee varetu satiktees — tas ir tautas izglī-

tibas lauks, ar kuŗu stāv bēdīgi uz laukeem, bet vēl bēdigaki pilsētās.

Olavs, kuŗš pats peedereja pee „vecajeem“, bet dēļ viņu garīgā sastinguma atkratijās no teem nost, tad vispārejo latveešu nacionalo centeenu vārdā greezās pee jaunās paaudzes, mekleja ar to kopeju valodu, kopeju darbu, kopeju saprašanos. Kāda latveešu sabeedribas daļa stāveja aiz Olava. Rigas Latveešu Beedribas aprindās? Olavs bij runasvīrs Latveešu Beedribā, Zinību Komisijas, pee reizes arī Derīgu Grāmatu Nodaļas preekšneeks, bet šīs aprindas bij pārak konzervatīvas, vismaz savā leelākā un noteicošā daļā, lai sekotu Olava ideoloģijai. Par strādneecību, kuŗa vairak vaj mazak saistījās ar zocialisma tendencēm, vēl mazak vareja būt runa. Atlika inteliģence, brīvās profesijas, amatneecība, daļa jaunakās zemneecības. Bet šīs aprindas savā starpā katra vēl stāveja pārak savrup, norobežojušās vaj nu ar audzinašanu, vaj tradīcijām no otras. Ja Olavs tagad greežas pee jaunās paaudzes, tad pēc deviņdesmito gadu plaisas, ko radija jaunstrāvneecisms, šīs Olava solis ir pirmais nopeetnais mēģinājums apveenot latveešu tautu uz tautisko centeenu pamata. Cīņā par latveešu tautas teesībām pilsētu pašvaldībā un latveešu tautas izglītības darbā varetu saprastes konservatīvās un radikālās latveešu tautas aprindas. Šo jauno nacionali-sabeedrisko mērķu nospraušana un iztirzašana padziļina mūsu tautiskā atmodas laikmeta ideoloģiju, kuŗas avoti no Kronvalda Ata laiķeem bij aizbiruši.

Peeturotees eesāktā virzeenā drīz veen peenācās cīņu vest uz veenu un otru pusi, gan pret vāceešeem, vāceešu draugeem, bet sevišķi pret konservatīveem latveešeem. Tee bij (un līdz Olava mūža galam palika) vissivakee Olava pretneeki, un šīnī ziņā tiklab „Balss“, kā „Baltijas Vēstnesis“ un „Vārds“ vilka uz veenas stīgas. Radās vesela strīdus literatūra par klibiķeem. Ja nebūtu rūgta pateesība, tas skanetu kā ironija, ko Olavs atbildeja saveem pretineekeem: „Kas kautrejas veesnicā sulainim pa latviski pastellet pudeli alus, vaj neuzdrošinājas veikalā komiju uzrunat latveešu mēlē, kur lai tas ņem dūšu domneeku sapulcē runat latveešeem par labu.

Tadēļ jaceļ stingri vīri, kas nebaidas no pretrunām. Tādam veenam būs leelaka nozīme domneekos, nekā desmit klibotajeem.“

Pareizi Olavs novērtē arī latveešu seeveetes lomu latveešu tautisko centeenu izkopšanā un veidošanā. Te Olavs ceeši peeslejas Auseklim. Ko Auseklis dzeedaja kā dzejneeks („Es latvju tautas meitens! Man skarbas acis tādu mēd, tās tādu mēd, kas raugas citu tēviju!“), to Olavs kā politikis un sabeedrīksks darbīneeks uzstādīja kā programmas prasību. Olavam jakonstatē bēdigā pateesība, ka turīgēe un izglītotee latveeši Rīgā neturas vis latveešu draudzē, bet vācu draudzē. Turīgu latveešu pilsoņu kundzes, nododot savus bērņus vidusskolās, lūgtin lūdz skolas preekšneecību mācīt ticības mācības viņu lolojumeem vācu valodā, lai gan likums atļauj to latviski. Šo turīgo latveešu pilsoņu etisko pagrimšanu Olavs kā mācītajs un ticības mācības skolotajs vidusskolās ļoti labi zināja no peedzīvojumeem, tamdēļ nav brīņums, ka tik nosvērtais un lēnais Olavs šinī jautajumā var rakstīt šādus asus vārdus: „Pee citām tautām turīgā un izglītotā ļaužu šķīra mēdz izkarot vispārībai teesības, pee mums latveešeem ta pati šķīra nevīžo papemt pat tās, kuŗas tai dāvā valdība, jo ko nupat minejām par Rīgu, tas noteek arī citās Baltijas pilsētās un nereti uz laukeem. Tadēļ latveešu seevas, kas jūs velceet savus vīrus vācu Deeva vārdos, nebrīnatees, ka jūs netaupa! Jūs teešam esat pelņījušas, ka atklātīpa jūs soda.“

Latveeši neizleeto pat tās teesības, kas teem ir skolās mātes valodas un ticības mācības ziņā. Poļu seevas prūšos ceeš ceetuma sodu un viņu bērņi saņem kūleenu, tadēļ, ka negrib Deevu citā valodā mācītees. Bet ko redzam pee latveešeem — prasa Olavs. „Pašas mātes izleeto visadus līdzekļus, gan atļautus, gan neatļautus, ķeras pee viltus un meleem, lai tik eedabutu savu bērņu tai nodalā, kur var mācītees ticības mācību pa vāciski. Neveens veen latveešu mātes lolojums birdinajis asaras par to, ka viņam pēc skolotaja preekšraksta bij jamācas ticības mācība latveešu valodā. Un tomēr viņa vecaki saucas par latveešeem, domajas pat esam patrioti un jūtas breesmīgi aizskārti, kad viņeem taisni acīs saka, ka tāda izturešanās ir neleetība.“

„Peterburgas Avizes“ uzsāka savu kārtīgu gaitu ar 15. decembri 1901. g. (bet ir vēlāk, aiz tehniskeem un finansielem eemesleem numuri iznāca ar traucejumeem), bet jau 1902. gada sākumā Olavam bij pilnas rokas darba, vedot polemikas ar latveešu, vācu un kreevu lapām un atspēkojot uzbrukumus. Netrūka arī rīdīšanas valdībai, lai ta slēgtu liberalo laikrakstu. Šinī ziņā pirmā bij eespaidīgā „St. Petersburger Zeitung“, — kuŗa vilka paraleles starp Valdemara un Olava „Peterburgas Avizēm“ un atrada, ka pēdejām vajadzēšot peedzīvot pirmo likteni.

Olavu tomēr šee uzbrukumi nesabaidīja un viņš ne par neeku neatkāpās no uzsāktā ceļa. Viņa raženā doma darbojās ar leelu intenzivitāti, viņa redzīgais prāts apskata visus ta laika asakos latveešu sabeedrīskos jautajumus un ar īsta politiķa tālredzību viņš audzina latveešu sabeedrīsko domu un gatavo mūsu tautu politiskam nobreedumam. Savos spreadumos viņš viscaur leekas vadītees no gaišeem prāta slēdzeeneem, ne no jūtu impulseeem. Tā viņš apskata jautajumu, ar kādu tautu latveešeem beedrotees? Viņu nesajūsmina liriskee motīvi par leišu-latveešu senatnes kopību. Viņš nesagaida arī leelas leetas no draudzešanās ar igauneem. Daudz vairak eemeslu viņš atrastu latveešu un vāceešu draudzībai, bet vācu šaurredzīgā politika pagaidam neka leela neļauj sagaidīt no šīs draudzības. Atleek draudzešanās ar kreeveem aiz tīri politiskeem aprēķīneem. Politikai mainītees var jukt arī tāda draudzība. Olava slēdzeens: „Latveešeem jācenšas ne tikdaudz pēc beedrošanās ar citām tautām — tas ir vājuma zīme, bet gan jārupejas, lai pašu spēki taptu veenoti un attīstīti. Mūsu labklājībai nebūs izaugt no svešas palīdzības, ta eekarojama ar pašu spēkeem.“

Ja Olavs kā politiķis un sabeedrīskis darbīneeks toreizejos apstākļos necereja leelas leetas no beedrošanās ar citām tautām, un atzina toreiz beedrošanos tikai aiz politiskeem nolūkeem, tad jo vairak viņš prata meklet un atrast jaunus spēka avotus pašā latveešu tautā. Šinī ziņā viņa darbība eenes jaunu spīrgtumu latveešu tautiskos centeenos, paplašina mūsu nacionalos ideālus, dara mūs

stiprākus kā tautu. Olava prasības, ko tas uzstāda savā redaktora-politiķa darbībā un kas izteiktas „Peterburgas Avīzēs“, formulējamas šādās tēzēs: 1) tautiskus centeenus stiprināsim prasot no tautas vadoneem, lai tee neveen vārdos, bet sirdī un darbos būtu pateesi latveeši un dzīvē aizstāvetu latveešu teesības; 2) tautiskos centeenus padziļināsim, izglītojot un garīgi paceļot latveešu tautas visplašākās aprindas; 3) tautiskos centeenus stiprināsim, nodibinot garīgas saites ar latveešu kolonijām, gādājot tām literatūru, veicinot latveešu skolu nodibināšanu u. t. t.; 4) tautiskus centeenus stiprināsim, apveenojot latgaleešus un latveešus garīgā kultūrelā darbā, gādājot par latgaleešu gara apgaismību u. t. t.; 5) tautiskos centeenus stiprināsim, padarot saimnieciski un kultūreli stiprāku pašu latveešu tautu, sevišķi gādājot par kalpu šķiras stāvokļa paceļšanu, nodibinot jaunas saimniecības. Ta visa ir tikpat noteikta, cik plaša darbības programma, ko Olavs kā redaktors spēja attīstīt nepilnā gada laikā. Pašu tautas tikumiskai paceļšanai, godprātībai, godīguma un vīrišķības audzinašanai pašā latveešu tautā Olavs pēgreež ārkārteji lelu nozīmi un par to viņš kaŗo savos eevadrakstos, to veicina ar laikrakstos eevetojamām korespondencēm. Asi viņš nosoda sevišķi Rīgas krāj-aizdevu kasu darbībā eevesušos kasu direktoru kukuļošanas zistemu, par ko izceļas polemika ar Rīgas latveešu laikraksteem, kuŗi pārmet, itkā Olavs būtu no-melnojis visus kasu direktorus. Olava centeeni par apveenošanos ar latgaleešeem, kā arī par mūsu kalpu šķiras stāvokļa paceļšanu un sikgruntneecību dibināšanu veenadā mērā nodod labako leecību par Olava kā patriota, tautsaimneeka un politiķa spējām un tālredzību.

Ja nu Olavs tik sekmīgi uz āru veda kaŗu ar savu uzskatu un domu pretineekeem, eegūdams sev siltus draugus latveešu sabeedribā un pazišanu jaunai avīzei, tad veens uzbrukums tam nāca no tās puses, kur to vismazak sagaidīja, tā sakot — uzbrukums no muguras puses, pašu mājās, tas ir tajā pašā „Peterburgas Avīzē“. Tāds gadījums, ka pašam redaktoram uzbrūk viņa avīzē, līdz tam laikam nebij peedzīvots latveešu avižneecībā un šis slepeno minu licejs un spridzinatajs nebij neveens cits

kā — Andreevs Needra, toreizejais avizes literariskās daļas vadītājs.

„Peterburgas Avižu Literariskā Peelikumā“, 67. numurā 1902. gadā nodrukats Andreeva Needras raksts „Atklātības darbineeku mājas dzīve“, kurā autors, atsaukdamees uz pāris galvenā lapā nodrukātām korespondencēm, apkaņo ne vairak ne mazak kā visas Olava vadītās galvenās lapas politiski-sabeedrisko virzeenu, par visām leetām pārmesdams Olavam, itkā tas uzbruktu zināmām personām, bet ne cīnitos par principeem. Šis Andreeva Needras uzbrukums bij tikpat nepamatots, cik netaisns. Runadams par zinameem ļaunumeem turigu un izglītotu latveešu pilsoņu dzīvē, peem. viņu klibošānu, izlikšanos un mazdūšību tautības leetā, Olavs bij salīdzinājis zināmu latveešu izturešanos ārpus mājas un mājās, pee tam šis personas veenkārši peemēra dēļ atzimejis ar A, B, C u. t. t., tā tad no uzbrukuma kādai personai nebij ne vēsts; tāpat runajot par kases direktoreem Olavs atzīmē kases Nr. 1, Nr. 2, Nr. 3 u. t. t. direktorus. Ja Andreevs Needra te uzvelk morales teesneša mēteli, tad tās ir tikai konzekvences no tās pašas izturešanās, ko tas parādija jau avizes dibinašanas sākumā, dabut pats veenigo noteikšanu par visu avizi un neraudzitees uz līdzekļeem, lai izceltu Olavu no avizes atbildīgā vadītāja krēsla. Izcēlās polemika starp diveem redaktoreem veenā un tajā pašā avizē, starp avizes galveno lapu un literarisko peelikumu, kurā jau toreiz noskaidroja abu redaktoru moraliskās sejas, kādas tās jo spilgtaki vēlāk apgaismoja latveešu kulturcīņas un politiskee notikumi.

Savā atbildē „Needras kungam“ Olavs apskata tos konkretos gadījumus, uz kuņeem savu apsūdzību pamato Andreevs Needra. No Vecpeebalgas ziņo, ka tur kāds M. K. eerīkojis zināmu pasta kārtību, bet tas saņem neveen savas vēstules un citus sūtījumus, bet par atlīdzību izdala tās arī kaimiņeem. Ja nu apkārtne maksā, tad protams tai arī teesība līdzrunat kādu vārdu par izdališanas eekārtojumu. Andreevs Needra visu to eeskatīja par M. K. „mājas leetu“. Otrs gadījums vēl spilgtaks. No Cēsu 8 jauneevēleteem latveešu domneekeem, trīs bij kaunejušees nodot zvērestu latveešu valodā, bet izdari-

juši to vāciski. Šo gadījumu nu „Peterburgas Avizes“ vilka klajā. Andreevs Needra arī zvērestu bij atradis par „mājas leetu“, slēpjamu atklātībai, un uzbruka Olavam, kurš gadījumu bij publicejis. Starp šiem „kaunigajiem“ latvešiem jeb „klibotajiem“, kā tos dēveja „Peterburgas Avizes“, atradās arī pazīstamais Zariņu Karlis, ko Needra ņēma savā sevišķā apsardzībā. Olavs atbild Needram, ka tas uzskata zvērestu par atklātu leecību, ja nu pilsētas domneeks, latveetis būdams, pats sevi par tādu dēvedams, peerakstas pee vācu draudzes un atklāti nozvēr vāciski, vaj tas pats sevi nenostāda par veenaldzigu tautiskās leetās? Vēl mazak attaisnojams, ja to darijis Zariņu Karlis. Nenolegdams Zariņu Karļa nopelnus atklātībā, Olavs saka: „Es nevaru viņa darbeem peelikt citu mēru, nekā es liktu līdzigos gadījumos pee tādeem vīreem, kam nav nekādu, vaj ļoti maz nopelnu, jo tas tak nozīmetu divejadu teesu — savu preekš zemeem, savu — preekš augsteem.“

Needras uzbrukums Olavam nāca negaidīts. Needra nebij par to ar Olavu ne pušplēsta vārda runājis, ne mēģinājis savu uzbrukuma rakstu nodot galvenam redaktoram eespeešanai avizē. Needra pārmeta Olavam „urravu patriotismu“, „āreju uzstāšanos“, „moralisku bendes darbu“. Atbildot Needram laikraksta 70. numurā, veenā leetā jau Olavs nācis pee pareiza slēdzeena, ka tam „nestāv blakus darba beedrs, bet pretineeks.“ (Driz no Needras puses to vajadzeja peedzīvot vēl avizes trešam līdzredaktoram R. Blaumanim.) Par Needras uzbrukumeem vispārīgi Olavs atbild ar vārdeem, kuri palikuši raksturīgi preekš Olava neveen kā „Peterburgas Avižu“ redaktora, bet kā redaktora arī pee citeem latveešu politiskeem preses izdevumeem. „Teem līdzigus (kā Andreeva Needras) un vēl skarbakus uzbrukumus esmu beeži dzirdejis no simtām pusēm tai laikā, kad nācās dot „Peterburgas Avizēm“ zinamu virzeenu. Ko toreiz eekaroju; to tagad bez cīņas negribu atkal atdot.“ Tāļak Olavs kopā savelkot precizē savus uzskatus par redaktora peenākumeem: „Es atzīstu; ka blakus citeem darbeem laikraksta peenākums ir turet atklātu teesu, kur uzklausa sūdzetaju, neleedz vārdu apsūdzetam, sarežģitos

jautajumos leek runat leecineekeem, bet ja leeta vēl nav skaidra, tad redaktoram pašam jāpūlas to apgaismot, lai lasītāji zinātu spreest, kam taisnība. Leela neskaidrība vēl valda tautiskos jautajumos. Leetas, par kurām cit-tautesi aiz kauna nosarktu, latveši nereti pūlas pārklāt ar „lēnprātības un mīlestības segu.“ Es atrodu veenal-dzību, remdenību un pašmīlību tautiskās leetās par kaiti-gām parādībām, kas kavē mūsu attīstību un mazina mūsu spēku. Tādas parādības es atklāti nosodu, veenalga, kur tās sastopamas, vaj pee veenkārša latveša, vaj augst-skolās izglītota tautesa, vaj drauga, vaj eenaidneeka. To daridams es ceru, ja nu ne ari atgreest pašus remdenos jeb klibotājus, tad vismaz atturet jauno paudzi no aklas pakalķēmošanās.“

Ar 1902. gadu izbeidzās Olava darbība „Peterburgas Avizes“. Gan Olavs atsita sava „koleģa“ Andreeva Nee-dras uzbrukumus, bet bij citi faktori, kuri svarīgi dar-bojās uz avizes likteni, par visām leetām izdeveja ne-rationela saimneekošana. Tas viss speeda Olavu aizeet no darba, kurš ar tādu enerģiju, izturību un leetpratību bij eevadits.

Bet „Peterburgas Avizes“, pēc žurnalista mēģināju-meem „Baltijas Vēstnesī“, pēc atklātās līdzredaktora de-bijas „Austrumā“, tomēr palika jau grūtaka, bet eevēro-jamaka redaktora skola Olavam: „Peterburgas Avižu“ vadību viņš pats organizēja un noteica tās virzeenu, rū-dija tajā savus jaunus spēkus, attīstīja savu nacionali-politisko domu, modināja un sasauca kopā tos latvešu tautas spēkus, kuri negribeja eet pakal zocialismam, bet nevoreja palikt ari pee „vecās strāvas“ pašpeeticīgā sa-stinguma. Vairak kā pāris gadu desmit nomāktāis lat-vešu liberalismis nokratīja savu meegu, modās augšam, un caur Olavu eeguva jaunus idejiskus spēkus un prak-tiskus mērķus. Nobreest apstākļi Olava jaunam plašakam sabeedriskam uzdevumam. Jau 1903. gada vasarā sākās sarunas par Olava kā redaktora aicinašanu pee „Bafss“, kurš nodoms peepildījās ar 1904. gada rudeni. Olava re-daktora darbības programa te dabuja tālaku attīstību un jaunu praktisku peelaikošanu.

Septitā nodaļa.

1903. gada pavasarī Olavs pabeidz studijas politehnikā ar ļoti labām sekmēm. Pastarpām jo populāras kļuvušas viņa grāmatas ticības mācības, tiklab bibelstāsti, kā baznīcas vēstures (plašāka un mazāka). Tagad Olavs var pamazām tuvoties saveem agrāk sprāustajiem mērķiem. 1903. un 1904. gada vasarās Olava kundze uzturas pie saveem vecākiem kādas nedēļas; no šā laika uzglabājušās dažas vēstules, kas ļauj mums tuvāki ieskatīties Olava dzīvē un gaitās šinīs gados. 26. jūlijā 1903. gadā Olavs ziņo kundzei, ka veenojies ar Maldoni par stundām: par 4 latv. valodas stundām a 75 r. = 300 rubļu un, ja apstiprinās, par 6 vācu — a 75 rbļ. = 450 rubļu, kopā 750 rubļu.

Sakarā ar A. Vēbera slimošānu „Balsis“ izdevei domā par jaunu redaktoru savai avīzei. Skatītecas uz Olavu, kurš, kā avižneeka vārds, tagad, pēc „Jaunām Peterburgas Avīzēm“, bij sevišķi populārs progresīvās pilsonības aprindās. Taču, eevērojot grūto apstiprinašanas procedūru, veenojās, ka pagaidām vēl paliks Vēbers, tikai Olavs būs gatavs darbu uzņemties, ja Vēbers aizees.

1903. gada jūlija beidzamās deenas un augusta pirmās deenas Olavs pavada uz laukeem Olavās, Kurzemē. Pēradušanā pie ģimenes dzīves ērtībām, Olavam tagad jāizteek bez tām, kas to pie reizes dara nervozu, kas sevišķi atspoguļojas viņa 30. jūlijā (no Bauskas) rakstītā vēstulē. Olavs savā vēstulē uzdod sekošus sava saīguma eemeslus:

1) „Neveicas ar Dz. (tuvas radniecē; Lt.) leetas nokārtošanu. Šodeen brauksim atkal uz pagasta teesu.“

2) „Man dara nepatīkšanas dažī tādi, kurus esmu laulājis, kristijis un citādi. Tā peem. veens Vērnens meklē pie manis sava bērna kristamo zīmi, kautgan es tūlit pie kristības nosūtiju zīmi pie peederības.“

3) „Tad manī vēl gaužām kaitina baušķeneeku bezkaunība. Es, protams, ar teem neelaižos nekādās dari-

šanās, bet tas tos bailīgi krenķē un tadēļ dažs kundziņš bāžas visadi virsū. Eesākt ar tādeem ķildu ir preekš manis tikai zaudejums. Tomēr daudz netrūka, ka veenam būtu gāzis, kaut arī ne glāzes nedzēris. Tomēr iztiku tāpat.“

4) „Mammai pa Olavām arī neēt tā kā pa sveestu ... Iši sakot, nav lāga dūšas.“

Olava slēdzeens:

„Preecajos, ka būšu drīz Rigā un tad pēc īsa laiciņa atkal kopā ar savu seeveli. Citur jau es nekur vairs nevaru tā dzīvot. Veenā ziņā tāda šķiršanās ir gan laba, tad tik īsti nomana, cik mīļi ir daži cilvēki. Tad rodas neapturama ilgošanās un tad tu, cilvēks, īsti nomani, ka bez tādas mīļas seeviņas, kā man, nav nekāda dzīve. Tā tad uz tikšanos.“ Un nākošā vēstulē: „Ilgojos tikai pēc savas mīļās seeviņas un Viliša un kavejos domās pa Upkalneešiem.“

1903. gada rudenī Olavs grib atvērt kursus, taču leekas, kuratora kavešanās un eerunu dēļ, no teem nekas neiznāca. Vēstulē no 8. augusta (1903. g.) Olavs par šiem nodomateem kurseem un citeem pasākumeem raksta savai kundzei: „Leeta ta, ka kurators negrib kursus atļaut, jo man esot daudz darba. Bij peesūtīts raksts direktoram, kur apvaicājas, cik man stundu un vaj nebūšot mācībām zaudejums caur kurseem, it īpaši vēl tadēļ, ka es esmot „Tirdzneecibas un rūpneecibas avizes“ redaktors. Šim brīdim nav man vairak kā $14+4=18$ stundu, tadēļ direktors vareja dot labvēlīgu atbildi un bez tam par tirdzneecibas avizi augstos kungus drusku pazobot, ko tee pēti pēc avizes, kuŗa nemaz neeksistē. Kuratora kanceleijā man šodeen atbildeja: „Pro vas idut spravki.“ Par spravkām gan nebēdaju un kursus gan atvēlēš, bet nu ceļas jautajums, ko teiks direktors, ja nāks peeprasījums dēļ Maldoņa, Ņeniņa un „Balss“. Skaidra leeta, ka uz viseem darbeem es nedabušu atļauju, kaut gan direktors man labvēlīgs. Nolēmu šimbrīžam šādi rīkotees. Maldonim atteikt 6 vācu valodas stundas un 1 stundu Ņeniņam. Pirmejās jau atteicu, tadēļ, ka man maksāja jaunu darbu, par otro vēl vilcinos. Turpretim 4 latveešu valodas stundas pee Maldoņa došu, jo tās ir

neobligatoriskas un tadēļ cerams, ka man dos atļauju. „Balss“ dēļ gribu uzstātees stingri, kaut vaj ari tās 14 stundas realskolā būtu jazaudē... Preekšā stādits vēl neesmu par „Balss“ redaktoru.“

Šinī pašā laikā Olavs var sākt tuvotees savam sen lolotam nodomam — par seeveešu tirdzneecibas skolas atvēršanu Rigā. Kapēc taisni tirdzneecibas skolu — šos eemeslus apskatiju jau pa daļai sakarā ar Olava eestāšanas otrreiz augstskolā, lai studetu tirdzneecibu. Te vēl jaaizrāda uz dažeem. Skolu atvēršana, ipaši latveešeem, toreiz bij stipri apgrūtinata, sevišķi, ja atļauja bij jadabon no tautas apgaismošanas ministrijas. Toreiz daudzinatajā „liberalajā“ finanču resorā šis formalitates bij mazakas. Te ari nelika tikdaudz svara uz „politisko uzticamību“, kuŗa Olavam, kā nacionalistam, ari pee kreevu valdibas nebij leela. Tirdzneecibas skolas stāveja finanču ministrijas pārziņā, šo skolu programma bij elastigaka, vairak dzīvei peemērojama, tamdēļ bez viseem citeem, jau aprāditeem cēloņeem, Olava domas teecās uz šāda tipa skolas atvēršanu.

Bet kapēc Olavs atveŗ seeveešu tirdzneecibas skolu, ari tam bij savi eemesli.. Dzīve Olavam peeteekoši gaiši rādija, ka latveešu seeveete atrodas saimneeciskā un garigā ziņā visnevarigakā stāvoklī. Kamēr par dēleem gādaja, tos raidot vaj nū augstakās skolās, vaj mācot kādus amatus, māsas strādaja mājās visus kalpones darbus un gaidija laimigu precineeku. Ja nu tāds neradās, un tādi beeži neradās, ja vecaki nevareja dot vērtigu pūru līdz, tad atlikās kalpones deenas līdz vecumam un beidzot nasta brāleem un citeem tuvineekeem. Tas bij latveešu seeveetes pavisam neapskaužamais stāvoklis. Te vajadzēja un vareja palīdzet, radot kādu praktisku, jaunavām veegli sasneedzamu mācibas eestādi, kuŗa tām mācija kādu praktisku nodarbošanos, palīdzēja tikt pee zinamas saimneeciskas neatkaribas un, ja ari neapprecejās, pasargaja vecuma deenās no nepatikamā stāvokļa, ka tās pāluka sev un citeem par nastu.

Bet ari garigā ziņā latveešu seeveetes stāvoklis toreiz nesneedzās daudz tam pāri, kā Ibsens tēlo savā „leļļu namā“ („Nora“). Ipaši tas sakams par meitām latveešu

birģeļu ģimenēs. Aspazijas Laimas izmisuma kleedzeens „Zaudētās teesībās“ (1895. g.) un Veltas varonīgais protests („Neaizsneegts mērķis“), bij cildeni-patetiska sabiedriska romantika par latveešu seeveetes nomākto stāvokli, tee sajūsminaja jauno paaudzi, vareja audzet „jaunstrāvniecees“, bet praktisku izeju, kā katrs idejisks sakuštinajums, tee nevareja dot. Seeveešu emancipācijas jautajums, ar mums latveešeem peemītošo lirismu, toreiz izpaudās vairak problematiskā jūsmošanā (Ibsena lugas te deva daudz veelas), nekā praktiskā darbā. Olavs, kā reals domatajs, kā leels praktisku ideju cilveks, no vārdeem pāreēt uz darbeem. Viņa skola audzina latveešu seeveeti, kuŗa būs vēlak māte un saprātīga bērnu audzinataja nacionalā ģimenē. Neskatotees uz skolu praktisko raksturu, tajās māca latveešu valodu un Olava skolniecees bauda eespējami nacionalu audzinašanu. Cik leelā mērā dzīve šo Olava uzskatu attaisnojusi, to peerāda prāvais latveešu inteligento seeveešu skaits, kas nācis no Olava skolām un kuŗu ģimenēs valda spirts, latvisks gars.

Visi šee motivi ir tik svarīgi, ka Olavs atveŗ savu tirdzneecibas skolu, neraugotees uz to, ka tajā pašā laikā Rigā kāds Dolgijs un kāda francuzeete Depreo atveŗ tamlidzīgas skolas. Koleģi beedina Olavu no caurkrišanas. Tā Mironova komercskolas inspektors ironizē: „Atveŗat veen savu tirdzneecibas skolu, bet pēc gada to taisisat ceeti.“ Latveešu izglītības leetai par laimi šee pesimistiskee pareģojumi nepeepildijās.

Tā paeēt 1903. gada rudenis. Uz kurseem Olavs teešam dabun atļauju. Audzekņu ir tik daudz, ka Olavam nobreest nodoms ar 1904. mācības gadu sākot atveŗt seeveešu tirdzneecibas skolu. 1904. gada vasara paeēt galvenā kārtā rūpēs par skolu un tās eekārtošanu, bez tam ar 1. februārī 1904. g. sākot Olavs ir arī „Balss“ redaktors. Skolas vajadzībām Olavs eepircis Marijas eelā Nr. 26 koka māju, kuŗa nu japārbūvē. Tā rodas raizes par būves gaitu, naudu, kreditu. 14. julijā (1904. g.) Olavs var ziņot kundzei uz Vecbeebalgu: „Ar mājas pārbūvi eet žigli uz preekšu. Koka darbi augšstāvā būs šonedel pabeigti. Apakšstāvā ees drusku ilgak.“ Un nākošā vēstulē no

18. jūlija: „Ar skolu eet labi; var rēķinat ap 200, kas peeteiksees uz eksameneem...“ Kādi kavekli Olavam jāpārvar pee skolas atvēršanas, leecina starp citu tāds sīkums. Skolai jāizleek izkārtne. Tā kā skola atrodas finansu resora pārziņā, tad to atzīmē arī uz izkārtnes. Izkārtnes ir gatavas, bet nevar tās izkārt. „Šos vārdus,“ — raksta Olavs vēstulē no 21. jūlija 1904. g. savai kundzei, — „man striķē tas pats bargais cenzors, kas Tevi ķircināja. Lai gan laika maz, tomēr cits nekas neatleek, ka jāgreežas pee policijmeistara, un ja tur neizdodas, pee gubernatora. Bet ja arī tur ne, tad pee finanču ministra. Tas vīrs (cenzors. Lt.) mani par daudz kaitina. Muļķība top vēl leelaka caur to, ka taisni viņš dara pret statuteem, bez tam aizrādiju uz Mironova skolu, kurai ir taisni tāds uzraksts, kā es gribu.“

Birokratiskā muļķība pārak leela, lai to ar tādeem līdzekļiem pārleecinātu, kādus leeto Olavs.

Galū galā leetas nokārtojas. „Balss“ Nr. 30 no 1904. gada lasam: V. Olava Seeveešu Tirdzneecibas Skola Rīgā. Finanču ministrs 18. augustā š. g. atļāvis inspektora peenākumus augšminētā skolā izpildīt skolas dibinatajam mācītajam un tirdzneecibas zinību kandidātam V. Olavam (Plutte). Skolā šimbrīžam 133 skolneeces. Peeteikšanās uz eksameneem turpat līdz 1. septembrim, izņemot 1. klasi, kurā pārpildīta.“ Šinī laikā Olavs, ar atteecīgu atļauju, Pluttu Viļa veetā, sāk leetot kā uzvārdu „Olavs“, laikam gan peeturotees pee sava dzimtenes māju nosaukuma.

Tā tad skolas sākums bij laimīgs. Pamazam peeauga arī skolneecū skaits. Jau nākamā mācības gadā skolneecū skaits peeaug uz kādi 200 un skolā bez 4 pamatklasēm darbojas divi sagatavošanas klases. Olava peedzīvojumi skolas laukā, viņa mīlestība uz skolas darbu, viņa idealisms, ko tas eeleek savā darbā, atver Olavam sirdis tā pee audzēkņeem, kā skolotajeem-līdzbeedreem. Tā skolotāja E. Adamovič kdze savās atmiņās raksta par Olavu:

„... Olava skolu dibinatajs atradās savos spēka gados. Atceros kā šodeen to brīdi, kur tas bij atnācis mani aicināt par skolotāju savā skolā. Bija janvaris 1906. gadā.

un peebilda pats: „Es nešaubos par to, ka cilvece nav ļauna, vēl ticību es uz labu neesmu zaudejis.“ Tikai labs, kreetns cilveks savā līdzcilvekā meklē un atrod labu. Un tāds viņš bija.

Ar kādu saudzību tas domāja par citeem, ar kādu ceenību un mīlestību tas runāja par latvju māmuliņas sastrādatām rokām, par viņas rūpēm un raizēm, bērnus audzinot. Bet latvju māmuliņas rūpes un raizes, viņas bezmeegu naktis atmaksāja kreetnā dēla tikumi un centeeni.“

Ar katru gadu peeaug Olava skolotāja darbs. Izrādas, ka peemīnētās pārbūves nespēj apmeerinat visas vajadzības pēc klasu telpām. Tad Olavs izšķīras, celt skolu vajadzībām sevišķu namu. Tas noteek 1910.—1913. gados. Tee ir vētraiņi darba un cīņas gadi, sakarā ar pārdzīvojamo revolūciju. Bet Olavs ir ozols, ko ari revolūcijas negaisi nevar izkustinat no viņa tikumiskām saknēm. 1906. gadā Olavs savu tirdzniecības skolu pārvērš par komercskolu ar trim augstakām klasēm. Skolneeces, kas beigušas tirdzniecības skolu, tagad spēj tepat dzimtenē turpinat savu izglītību komercskolā. 1907. gadā Olavs pārvērš savu tirdzniecības skolu kopeju zēneem un meitenēm. Tāpat viņš eekārto pee savām skolām mašīnrakstītaju un stenografijas kursus.

1905. gada revolūcijas troksnis atbalsojas ari mūsu skolu seenās. Kā sabeedrīks darbineeks, kā politiķis Olavs saprot, cik nepeeceešami vajadzīgs, reformet dzīves eekārta, par to viņš cīnas ari savos vadītos laikrakstos. Bet kā audzinatajs, kā īsts pedagogs tas zin, ka ne skolēni var būt šo reformu izkarotaji un cīnītaji. Kad 1905. gadā sāk „streikot“ jau dažās skolās skolēni, kad tee sāk jau „boikotet“ savus skolotajus, Olavs redz, ka ta ir nedabīga laika parādība, kuŗai jāizzūd kārtīgi nostādītā skolas dzīvē. Kā tas ir nācees, ka bērni tagad peesavinajušees vecaku lomu, eet mītiņos, demonstracijās, pat uzstāda prasības? Bez šaubām, vispirmā kārtā tur vainojama ir skolu pārvalde, ar savu, aklo, bezsirdīgo rīcību tā izdzinusi no skolām sīrsnību, atklātību, uzticību, mīlestību, tanī veetā, kā Olavs saka, eevedot aukstu formalismu un zinības veetā gara verdzinašanu valsts politikas labā. Dzīve tagad nu dod šīs politikas augļus.

Oktobrī — novembrī (1905. g.) mītiņu drudzis pārņem arī skolenus. Rīgā, Romanova eelā Nr. 25 noteek „skolenu mītiņš“, kurā peedalas 800—1000 skoleni. Ši mītiņa kopeespaids atstāj bēdigu ainu; tur peedalas bērni pat 10 gadu veci un spreež neveen par skolas leetām, bet par streikeem, zocialdemokratu partiju, valdibas gāšanu. Šo bēdigo dzives ainu noskatas arī Olavs. Ar rūgtumu sirdi viņš raksta „Balsī“ („Skolneeku mītiņi“, Nr. 46, 1905. g.): „Esam noslīdejuši savā sabeedribā tik zemu, ka pat bērneem jau jasāk spreest par valsts un kārtibas labošanu?“

Eeskatotees latveešu dzīvē, Olavs redz, ka peemums beeži ne vecaki bijuši bērnu audzinataji, bet otradi — bērni — vecaku. No pilsētas skolām pārnākdami bērni zinaja stāstit par dažadām valdibas vīru netaisnībām un pārestībām, kādas ziņas vecakeem izklautisijās pēc tīrā evaņģelija. Pēdejo apstākli izleetoja zocialdemokratija, ar saveem runatajeem padarot augstako klasu skolenus un skolneeces par savu ideju peekritejeem. „Skolu audzekņos,“ — turpina Olavs, — „eedeģās vēlešanās, eet cīnitees par mazajeem brāļeem, kas driskās staigaja un smaka ceetumos, ja, izrādija slāpes pēc brīvības un teesībām. Jo vairak vaijaja zocialdemokratijas peekritejus, jo vairak eedeģās bērnu sirdis viņu labā, kamēr beidzot noveda līdz tagadejam stāvoklim, kur bērni uzsāka pilnigu krusta kaŗu pret valdibu, kas apspeeda zocialdemokratu centeenus. Mums teešam nav pazīstams iz vēstures tāds bērnu prātu uztraukums, izņemot krusta kaŗus, kā tagadejais. Kā toreiz bērni bēga no vecakeem, lai eetu eekarot svēto zemi, ceļā ceeta badu un slāpes un gāja bojā, tā tagad tee pret vecaku un skolotaju griibu gatavi nest visus upuŗus, lai gāstu valdibu un pastāvošo sadzīves kārtību. Krusta kaŗos bērni līdz Jeruzalemei nenotika, arī tagad tee mazak spē labot valsti un sabeedribu, nekā tām kaitet.“

Kādu izeju no šeem nedabigeem apstākļeem nu atrod Olavs? Leetu nelabos ar spaidu līdzekļeem. Vajadzīga neveen valdibas un skolu apzinīga un sapratīga rīcība, vajadzīga arī vecaku līdzdarbība, lai ar tēvišķeem padomeem, lēnprātību un mīlestību skubinatu bērņus at-

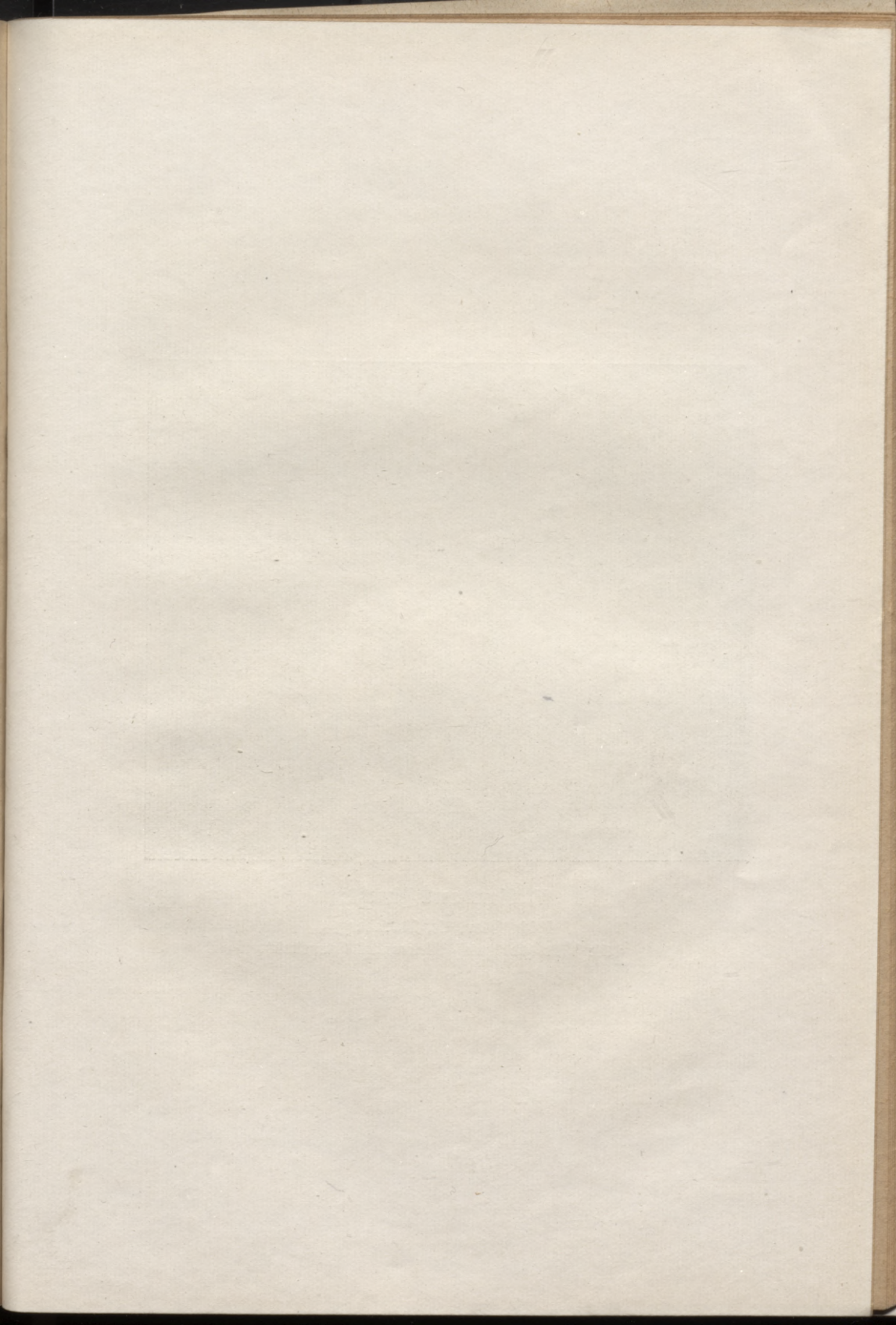
turetees no politikas jautajumeem, aizrādot, ka viņu spēki, zeedoti skolas gados mācībām un zinībām, ar laiku atnesis tēvijai vairak labuma, nekā viņu pārāgrā eejaukšanās politiskos jautajumos.

Ko Olavs prasa no skolas? Šee uzskati viņam bij skaidri un teem viņš visu mūžu palika uzticigs: „Pēc mūsu domām skola tik tad kalpos saveem īstajeem mērķeem, kad no skolas izslēgs politiku katrā veidā un kad izsludinās skolas neaizskarāmibu. Skolas lai ir preekš vispārigas izglītibas un zinibas, ne preekš politikas.“ („Balss“, Nr. 36, 1905. g.)

Tas skan sausi, ceeti, es teiktu — pat konzervatīvi, un vēl tādā vēstures brīdī, kad katrs pēc eespējas pūlejas puškotees ar progresīvām un vēl vairak kā progresīvām cepures spalvām. Olavs bij tikumiski noskaidrojees cilvēks, lai mekletu ar frāzēm izpatikšanu pee ļaužu pūļa, kurš mētajās šurp un turp politisko kaislibu vilņos. Olavs bij arī pārak audzinatajs un izglītots audzinatajs, lai savus audzinašanas principus upuretu politiskās modes elkam. Varbūt laikeem tā var zaudet popularitāti, bet audzinašanā taisnakais ceļš ir arī tas pareizakais, to Olavs peerādīja sava mūža darbā pats kā audzinatajs un skolu preekšneeks.

Apstiprinašana par „Balss“ redaktoru, ko Olavs sa-gaidīja jau 1903. gada rudenī, dažadu eemeslu dēļ novilcinājās. Tikai ar 1. februari 1904. gadu Olavs uzņemās „Balss“ vadību. Šis laikraksts bij Aleksandra Vēbera nodibinajums un lolojums. Viņš sāka savu gaitu 1878. g., tautiskā laikmeta zeedu posmā, eevadīts no Ausekļa, paša Vēbera (Varaidošu Zandera) un citeem ši laikmeta jūsmigeem darbineekeem. Tepat divdesmit peecus gadus šo laikrakstu ar neatlaidīgu, veiklu žurnalista saprātu un godprātību bij vadījis Vēbers, padaridams „Balsi“ par mūsu laucineeku eeceenitu laikrakstu. Laucineeku materialās un garīgās vajadzības „Balss“ eevadrakstos arveen atrada leetišķu un daudzpusīgu apgaismojumu, viņu sāpes un preeki uzticīgu atbalsi daudzos ziņojumos no Kurzemes, bet sevišķi Vidzemes. Dzīvi tajā atspoguļojās arī mūsu tautas vispārejee nacionalee centeeni, pee tam Vēbers bij pratis laikrakstu izsargat no rupjām perso-

V. Olavs savā ģimenē:

Frida Olav, dz. Eizenberg,
dēli: Vilis (vecakais), Aleksandrs (jaunakais).

nigām kildām un zemsirdības. Jo peeminama ir „Balss“ sīkstā un neatlaidīgā pretimturešanās pārkreevošanas tendencēm.

Par šī laikraksta tālaku vaditāju ar savu plašo, tālo skatu, ar saveem žurnalista peedzivojumeem, ar savu darba un tautas mīlestības un nacionalās cīņas garu nu nāk Vilis Olavs. Savu darba lauku un savu stāvokli jaunais redaktors cenšas noskaidrot jau avizes eevadā. „Balss“ 5. num. 1904. gadā Olavs raksta: „Stiprināsim centru.“

Vispirms Olavs savā programmas rakstā uzsver „Balss“ tradīcijas. „Balss“ ir bijusi laucineeku laikraksts. Tadēļ „Balss“ arī joprojam peegreezīs nopeetnu vēribu laucineeku dzīvei. Bet latveešu dzīve gadu no gada kļūst kuplaka. Aptvert visu latveešu dzīvi tagad laikrakstam grūti eespējams. Tamdēļ Olavs savu darba lauku sašaurina, „lai vāretu pamatīgāki aplūkot un aizstāvet veenas latveešu šķiras, t. i. laucineeku intereses.“

Tālak Olavs turpina:

„Valdība un kreevu laikraksti pēdejā laikā daudz spreeduši par „centru“, t. i. zemneeku kārtu eekšējās guberņās. Viņi atgādina, ka „centrs“ darijis Kreeviju leelu un slavenu, tas nesis grūtumus gan kara, gan meera laikos; tadēļ peenākas aplūkot, vaj tas ilgi būs spējīgs šādu uzdevumu izpildīt. Viņi atrod, ka tas jāstiprina, lai viņa spēki nepagurtu un tas joprojam izpildītu to lomu, ko līdz šim. Līdzīgi apstākļi novērojāmi arī pee mums. Mūsu laucineeki ir mūsu „centrs“. Tee devuši mums mācīto šķiru, tee radījuši mūsu pilsoņus un citus pilsētu eemītneekus, tee sūtījuši latveešu kolonistus svešumā, mūsu kuģineekus jūrā. Tee ir klēpis, kas lolojis visu tagadejo latveešu tautu. Ja nu peegreežam vēribu savam centram, tad nebūt nevarām sacīt, ka tur viss ir kārtībā un pilnībā. Man leekas, ka arī mums nākas pee laika to stiprināt un nodrošināt. Jo stiprak stāvēs mūsu centrs, jo vairak mums būs arī panākumu citās šķirās.“

23. janvarī 1904. gadā sākās Kreevijas karš ar Jāpanu. Tas modina sabeedribā rosīgaku peeprasījumu pēc laikraksteem, tas padara arī dzīvaku žurnalista dzīvo darbu.

Vispirms Olavs eevada savus lasitajos tādā laukā, kas tiem deezgan svešs vēl, bet tomēr jūtīgi aizskar viņu intereses: valsts finansu laukā. „Bals“ 6. num. (1904. g.) Olavs sneedz rakstu: „Valsts bankas zelta krājums.“ Populārā formā, ar izcilus statistisku datu palīdzību, Olavs apgaismo lasitajeem zelta un kreditbilešu nozīmi valsts saimniecībā un Kreevijas valsts financielo stāvokli uz-sāktā kara gadījumā.

20. februāris 1904. gads ir jubilejas gads 1804. gada „Vidzemes zemneeku likumeem“. Šinī gadījumā Olavs sneedz rakstu, kurā aprāda 1804. gada likumu kodolu, stingru robežu novilkšanu starp muižneeku un zemneeku zemi un zemneeku klaušu un papildu klaušu normešanu „vaku grāmatās“, un uz 26. marta 1819. gada zemneeku likumu, kurš gan deva zemneekiem personīgu brīvību, bet peespeeda tos zaudēt zemi. Daudzus zemneeku ceematus peeveenoja muižām, jo uz to muižneekus skubināja divi eemesli: labības cenas cēlās un Baltijā sāka audzet kartupeļus spirta dedzinašanai. Tikai 1849. gada likums pa daļai atjaunoja zemneeku zemes robežas. Otrkārt 1819. gada likums atcēla klaušu nomu, atstājot zemneekiem teesību, eegūt zemi „brīvā ligumā“, t. i. nododot tos ekonomiski muižneeku atkarībā. Šī raksta tendence gaiši rāda Olavu, kādu viņu pazīstam no atjaunoto „Peterburgas Avižu“ redaktora laikeem.

Ar starptautiskām financielām atteecībā mūs eepazīstina Olava plašais raksts „Vekselu kurss“ (Nr. 8), veenīgais tāds visnār mūsu avižneecībā līdz šim laikam, kas eepazīstina lasitajos ar starptautisko vekselu diskontu. Šai rakstu serijai peerindojams raksts (līdz tam laikam necilats temats latveešu avižneecībā): „Mūsu četru procentu valsts rente no 1894. gada.“ (Nr. 11, 1904. g.)

Rigas Latveešu Beedribas Lauksaimneecības Nodaļa 22. un 23. martā 1904. gadā, sakarā ar Vidzemē izdarāmo nekustamu īpašumu novērtēšanu, sarīko preekš-lasījumus un paskaidrojimus „par nekustamas mantas vērtēšanu Vidzemē dēļ aplikšanas ar zemes nodokļeem.“ Referatu izstrādašanai eevēl īpašu komiteju, kurās sastāvā ir arī Olavs. Veselā rindā rakstu, sākot ar Nr. 12.,

Olavs nu sneedz „šini jautajumā „Balsī“ savus un citu komitejas locekļu izstrādājumus; tas ir pamatīgs darbs, kas plašām laucineeku aprindām atver acis uz leetas svarīgumu. „Leeta teešam nebūtu deezin cik svarīga, ja ta aizskārtu zemes nodokļus veenīgi naudā, bet pēc nekustamas mantas pārvērtēšanas sāka pēc tās izdalīt ari valsts nodokļus, naturalnastas, draudžu un pagasta nodevas, varēs rikotees mantu dalot un izmainot, pārdodot, pērkot, eekilajot un apdrošinot. Ja nu mantu vērtejoj notiks eevērojamaka klūda, tad ta darīs eespaudu neveen uz pāris rubleem zemes nodokļu, leeta atteeksees ari uz citeem nodokļeem un atsauksees daudzējādā ziņā uz saimneecisko dzīvi; klūdas sekas būs jaceeš ilgaku laiku, jo izlabošana notiks, ja ātri, tikai pēc desmit gadeem.“ Šo eevērojamo rakstu seriija turpinajas no Olava līdz 16. nūm.

Kurp vēl sneedzas Olava skats? Viņš aprēķina (rakstā: „Leels parāds“, Nr. 49, 1904. g.), ka mums toreiz ir kādi 3000 latveeši ar augstaku izglītību, kuŗu skološana izmaksajusi zemkopjeem kādi 6 miljoni rubļu, nerēķinot papūtinatas mājas un to, kas atrauts citu bērnu izglītībai. Gādajot naudu dēleem, vecaki dabujuši agri likas muguras un sirmus matus; tas ir parāds, kas miljonos nav aprēķinams.

Kā nu šee skolotee latveeši savu parādu atlīdzinājuši? Leelum leelā daļa, saka Olavs, — no teem aizmirsuši savu tautu, un beeži veen ari savus vecakus — zemkopjus. „Kas no viņu darbeem nāk zinams atklātībā, ir: tee ēd, dzeŗ, ģērbjas un amizejas pēc izglītotu ļaužu modes. Tauta par teem spreež: tee ir mūsu pazuduši dēli, bet tādi, kas nemēdz atgreestees.“ Vecaki nopūšas: „Lūk, ko dabuji par dēla skolojumu!“ Olavs atgādina izglītoteem latveešeem, ka viņu parāds nav izlīdzinams ne naudu krājot, ne vecakus apgādajot, bet gan „darbibā, kas visu zemkopju kārtu ved ļabakai nākotnei pretim.“ Norādīdams uz igauņu un daņu peemēreem, Olavs uzsver, ka turpmak nu izglītoteem latveešeem japeegreež vairak vēribas vīseem jautajumeem, kas aizskar zemkopju intereses, jadarbojas vairak par zemkopju kārtas pacelšanu.

Uz tautas pašapziņas izkopšanu, uz tautas veenprātību cēlakā nozīmē sauc „Balss“ jaungada (1905. g.)

numura ēevads, kuŗam par motīvu Olavs ņem bībeles vārdus: „Mēs savās acīs bījām kā siseņi.“ Aizrādījis uz racionelas lauksaimniecības panākumeem Somijā, Danijā, Holandē, Vācijā, bet uz latveešu mazdūšību un bezcerību: „Ko tee tur, to mēs nespējam,“ Olavs atgriežas pēe sava motīva un saka, ja Izraeļa bērni būtu toreiz apzinājušees, ka ari sīkakais kustonītis var taŗt spēcīgs sa-beedribā ar citeem, tad tee būtu sevīm aiztaupījuši 40 maldišanas un klejošanas gadus. „Lai tik aplūkojam tik to pašu nicinato siseņi. Veens, vaj pa pārīm, tas teešam neko nenozīmē: Ar kāju to samīn, ar pīrkstu to nospeeŗ pat vaj mazs bērns, bet kāds tas top leels un vārens kopā ar citeem beedreem.“ Citejis pravēša Joēļa vārdus par siseņeem (Joēļa gr. 2, 7) Olavs turpīna: „Ja nu tāds spēks peemīt sīku neattīstītu kustonišu pūlim, veenprātīgi un sabeedribā ar citeem cīnotees dēļ kāda mērķa, cik daudzreiz leelaks tas būs cilvekam, ja tas savus spēkus zeedos vispārībai. Ir jau pateesība, kā mēs, latveeši, skaita ziņā esam maz, ari mūsu izgītība nav leelā un ar mantu nevarām lepotees, tomēr ir ari teesa, ka mūsu spēki var desmīt un simtkārt paleelinatees, ja atmetam savstarpīgās ķīldas, neuzticību un veenaldzību pret vispārības darbeem. Ja tā darīsim, tad vēl tagadejais augums eees saīmnieciskajā Kanaanā, tāī zemē, kur peens un medus tek un kuŗas augļi ir gārdi. Ceresīm, ka tā notīks un mums nebūs jāgaida 40 gadu, kamēr tagadejā paaudze apmīrst un tikai mūsu bērni eeeet tāī zemē, ko mēs jau no tāleenes skatām.“

1904. gadam uz beigām ejot, sabeezē sabeedrīskī-polītīskā atmosfēra. Kreevījas karŗ ar Japanu neeet tā, kā to pareģojuši kreevu urravu patrioti. Japana gūst veenu panākumu pēc otra. Tas speeŗ publiku pārdomat. Sāk kustētes neveen kreevu revolucionarā, bet ari liberālā inteliģence. Sāk runat par jaunām „vēsmām“, par „pavasari“ Kreevījas dzīvē.

„Balss“, lai ātraki informētu savus lasītajus par strauji skrejošēem notīkumeem, sāk īznākt divreiz nedēļā. Prāvu daļu no avīzes satura sāk aizņemt informacījas ziņas, principieleem raksteem paleek mazak veetas. Olavs pats ņem galvenā kārtā tikai tad spalvu rokā,

kad jaraksta par svarīgiem principiem jautājumiem.

1905. gada Leeldeenu svētkos Olavs raksta „Balsī“ svētku eevadu (Nr. 15) par to, ka tam, kas savu laiku pārdzīvojis, novecojis, tapis nespēcīgs, ka tam jaiznikst. Tāds likums valda neveen dabā, bet arī sabeedriskās organizacijās. „Ja aplūkojam savu tēviju, dzimteni un mājas, tad ik uz soļa sastopam parādības, kas savu laiku pārdzīvojušas un tadēļ pelna, ka tās gulda kapā. Bet šo darbu mēs varam darīt tāī cerībā, ka viņu veetā celsees daudz derigakas un spirgtakas parādības mūsu politiskā, saimneeciskā un tikumiskā dzīvē. Cik bēdīgs arī nebūtu bijis pēdejaī laiks mūsu tēvijai, tomēr ta ceriba vēl mūs visus uztur, ka drīz peenāks augšamceļšanās stunda, kur visi mūsu spēki sāks darbotees ar jaunekļa sparū un vedīs mūs pretim labakai, jaukakai nākotnei, nekā bijusi pagātne.“

Šī jaunā laika nākšanu kā politikis un izglītots cilvēks, manija arī Olavs. Bet viss vecais, pamatots uz autokratismu, birokratismu un militarismu stingri stāveja savā veetā un neparko negribeja dot jaunam veetu bez asas cīņas.

1905. gada pavasarī Latvijā klaji sāk parādītees nemeeru kustība. Izpaužas šī kustība īsos streikoes lauku muižās, kroņa degvīna pārdotavu izsišanā, pagasta teesu un valžu akšu iznīcinašanā, deevkalpojumu traucejumos baznicās. „Balss“ 24. numurā Olavs sneedz noteiktu rakstu: „Ārā ar politiku no baznicas“, kurā, nosodot baznicas eejaukšanu nemeeros, tikpat gaiši aizrāda uz šīs parādības cēloņiem: baznicas eekārtas sastingumu, ka vāceeši līdz šim izleetojuši baznicu par savas politikas eeroci, tagad ļauj ko sējuši. Baltijas vācu aprindas te nebūt nedomā par dzīves eekārtas nepeeceešāmām reformām un ja arī domā, tad atjaunot savu varu tādos apmēros, kādos tee valdija vēl klaušu laikos. Olavs sneedz rakstu: „Kā vācu laikraksti iztēlo Baltijas nākamību“, sakarā ar „jaunajām vēsmām“ Kreevijās dzīvē, kas teem sola ceribas, eegūt mātes valodas leetošanas teesību privatskolās. Ja vāceeši paši izleetotu sev šo teesību, par to varetu viņiem no sirds novēlet. Bet vā-

ceeši grib ar to aplaimot arī tos „miļos latveešus“. Ka šī viņu cerība nav gluži bez pamata, saka Olavs, — pēdējā dažu latveešu domneeku peekrišana Rīgas pilsētas peticijai, kurā, starp citu, arī lūdz vācu mācības valodas eevēšanu Rīgas politechnikā un Terbatas univerzitatē.

Vācu plans ir neveen leelakās pilsētās, bet arī mazākās pilsētās, meestos, uz laukeem atvērt vācu skolas un tādā kārtā stiprināt vācu elementu ar atveřamo skolu skolotajeem, panziņu turetajeem, vācu bērnu vecakeem un citeem. Tāpat būtu eestādami veetās vācu melderi, krodzineeki, arendatori, muižkungi, kuņeem katram būtu sava bīse, un kuņi uz pirmo sauceenu steigtos paligā, kad kungam iznāk klizma ar revolucionareem. Veetejā policijā, teesās un administratīvos amatos sēstos atkal muižneeki. Ta būtu pilnīga Deeva zemīte vāceeseem. „Deevam žēl,“ — saka Olavs, — „teem divi miljoneem latveešu un īgaunju tee neatrod veetas. Tee, kā vācu laikraksteem leekas, šai idilliskā zemītē dzīvos laimīgi, meerīgi, godīgi un deevbijīgi. Kritika še leeka. Ari visveentesīgākais latveetis nopratīs, ka vācu laikrakstu cerības neveenā veetā nesaeetas ar mūsejām.“

Tā neveenu brīdī Olavs neļaujas alotees par savu cīņas uzdevumu, par latveešu tautas teesību un stāvokļa aizstāvēšanu Latvijā. Kur viņš to nespēj pozitīvi, tur viņš to dara ar vācu kritiku. Vācu nodomi tika atklāti sabeedribai ātraki, pirms vāceesi tos spēja realizēt.

Vācu laikraksti pārmet latveešu laikraksteem, ka tee, klusedami, pabalstot nemeerneekus. Olavs sneedz šini leetā eevadu „Savs laiks klusuceešanai, savs laiks runāšanai“, kurā aprāda, ka vispirmais „Balss“ un „Baltijas Vēstneša“ klusešanas eemesls bijis tas, ka nemeeru cēloņus tee redzejuši dziļaki, nepeeceesāmās reformās dzīves eekārtā, ko tagad atzinusi arī valdība, kamēr „vācu laikraksti zinājuši tikai šķendetees par nemeerneekeem. Otrām kārtām, „Balss“ klusejusi tamdēļ, ka nemeerneeki savu gara barību ņemot nevis no „Balss“, bet no proklamacijām un radikaleem raksteem. Ka „Balss“ atturīga bijusi no vācu lapām cildinatā pašaizsardzības jautajumā, kurā pārmetot latveeseem glēvumu un bezdūšību, tam bijuši šādi eemesli: Vācu laikraksti ne veenreiz veen žē-

lojušees, ka apbruņoti policijas kārtībneeki neka nespējuši darīt nemeerneekeem. Pretošanās no neapbruņotem zemneekem te vēl mazak iespējama. Muižneeks asakas sadursmes laikā var aizbraukt uz pilsētu, savus īpašumus apdrošināt, bez tam tee zolidari savā starpā. Zemneeks nevar katru labibas gubu apdrošināt, nekur aizbraukt, ne likt leelas ceribas uz citeem zemneekem. Tadēļ dūšas izrādišana no zemneeka un muižneeka ir divi pavisam savadas leetas, no pēdejā ta prasa daudz mazakus upurus, nekā no pirmā. Ar to izskaidrojas „Balss“ apdomiba šīnī jautajumā.

Nemeeru kustibas tālak vāceešiem dod teicamu eemeslu rokās, nemitīgi rīdīt pret latveešiem, kā pret nozedzneeeku tautu, kuŗa visnotaļ sodama, neizšķirot vainigos no nevainigeem. Ši vācu politika dod eemeslu Olavam uzstātees atklāti pret šiem aplameem eeskateem un aizstāvet latveešu tautas godu. Vāceešiem par visu varu vajaga vainu par nemeereem uzkrāut latveešu tautiskeem centeneem. Olavs aprāda latveešu tautiskos centenus kā tādus, kas pārgrozibas un nepeecešamās reformas centušeēs panākt likumīgā ceļā. Ja ari daži prasījumi, kas izteikti peticijās, bijuši augsti, bet tamdēļ vēl nav eemesla latveešu nacionalo centenu aizstāvjus bāst veenā maisā ar nozedzneeekem, kā to dara vācu prese.

Revolucijas laikā veetveetām Kreevijā noteek žīdu sišana. Par godu kulturelai Rigai, ta no šiem rupjeem eksceseem svabada. Kāds bij Olava uzskats žīdu jautajumā? Viņš izsaka savu nožēlošanu par šiem tumšajiem varas darbeem, bet aizrāda, ka žīdi paši izaicinajuši laužu dusmas ar savu pārgalvīgo, uzbāzīgo, bezkainīgo, pee reizes pat varmācīgo un asinskāriģo izturešanos. Olava spreadums izteic Olava uzskatu žīdu jautajumā: „Mums ne prātā nenāk kaut jel kāda žīdu pilsoņu aprobežošana, bet ta gan mūsu pārleeciba, ka žīdeem mazak rūp visas valsts un sabeedribas labklājība, nekā savi pašu veikali. Aiz ta eemesla latveeši nevarēs peekopt nekādu leelu brālību ar šo elementu mūsu valstī“ („Žīdu sišana“, „Balss“ Nr. 46, 1905. g.).

1905. gada revolucijas notikumi ar savu neatturamo vilni, kas daudzū veco nojauc, izārda, izposta, speež

Olavu pārdomat visas šīs laika parādības un meklet tām dziļāku izskaidrojumu. Viņš ņem palīgā vēsturi, ļaužu psiholoģiju, varas faktoros. Bet ir momenti, kad, leekas, dzīve eet pavisam savu gaitu. Ir kautkas elementiski aptverošs, kas kā epidēmija sagrābj masas, leek tām viņņotees, sakustetees, eekrātām spēkam izpaustees dažādās parādībās, lai vēlāk atritetu savā gultnē. Tas ir laika gars. Kristīgā ticība, ticības reformacija, konstitucionēlas valdības, verdzības un dzimtbūšanas atcelšanas — tas viss ir izpaudees sakarā ar sava laika garu. Laika garam veenmēr jaatdurās uz sīvu pretestību pee teem, kuŗu intereses tas aizķer, vaj kuŗu omulību traucē. „Cīņa,“ — saka Olavs, — „top asaka vēl aiz ta eemesla, ka leelais pūlis, sekodams laika garam, mēdz pastrādāt kādas aplamības. Aizrauti no laika gara, cilveki bez apdoma kauj, laupa, dedzina, posta un pastrādā citas leelas negēlibas, par kuŗām vēsture spreež bargu teesu. Cik asa ari nebūtu cīņa, tomēr laika gars eet savu virzeenu.“

Bet šīs laika gars nekad neeet veenā virzeenā. Pēc saspīļējuma nāk atslābums. Olavs atgādina mūsu tautiskās pamošanās laikmetu, kur katrs bij varonis, kas tureja latviskas runas un eesūtija avizei kādu latvisku korespondenci. Tagad tas viss pārgājis. Un taisni šee pārspīļējumi katrā laikmetā ir tee, kas veicina jaunu virzeenu eegreešanos. Tapēc Olavu nesabeedē ari 1905. g. revolucijas mutuļi: „Leekas, ka pat tās varmācības, kuŗas tagad noteek, jau šobrīd eevada jaunu laikmetu. Tas pats laika gars, kas tagad visu satricinajis, tas atkal to atjaunos. Šis un tas, kas būs leeks, varbūt gan atkritis, bet kas pateess, tas paliks, par spīti viseem nemeereem un atentateem.“ („Bals“, Nr. 46, 1905. g.)

Olavs ir politiķis un tautas audzinatajs, kas nepazaudē galvu vēstures brīžos, kad masas seko savam sajūsmības instinktām. Mēs redzejām, cik siksti un neatlaidīgi, sākot ar 1899. gadu, pat vēl agraki (studenta laika darbos) Olavs veda cīņu ar Baltijas muižneecību un šeejeenes garīdzneecību, kas drebedama turejās, savu privileģiju labā, pee novecojušās dzīves eekārtas. Viņu nesabeedeja nekāds policijas terors un vācu lapu apmelojumi, mainīt savu taktiku. Bet tikpat nelokams stāv

Olavs savā veetā, kad dzīves ūdeņi, sabangojušees, drāžas uz otru pusi. Atkal tikpat gaiši, droši, virišķīgi, kā toreiz, skan viņa balss, neraugotees, kurā pusē viņa pretineeki un cik leelas, acumirkli, ir viņu varas pilnvaras. Olavs apskata veenprātību, kas sagrābusi latveešu saheedribu 1905. gada oktobra deenu posmā un pūlas izskaidrot šis veenprātības cēloņus. Ir zināmi eemesli, kas veicina šo latveešu veenprātību. Latveešu kopīgais slogs ir — birokratijas un muižneecības jūgs, zem kuŗa tee tik ilgi smakuši un ko tagad cenšas novelt no saveem kameešeem. Bet šis faktors nav veenīgais. Tagad ir mītiņu mode. Un ari mēs latveeši esam čakli modes kalpi. Tāpat kā tagad mītiņu laiks, mums ir bijis savs dzeesmu svētku, savs zaļumu, savs Manaseina laikmets. Tee visi ir pārgājuši, tāpat pārees tagadejais mītiņu laiks, tapēc nevajaga pazaudet galvu.

Bet bez modes ir vēl kāds cits veenprātības cēlonis, kas pat „leelako stūrgalvi un apdomigako vīru peespeež bez pretrunas padotees vispārīgai strāvai. Tee trīs draugi saucas: Brauniņš, Sarkanaiss Gailis un Boikots. Brauniņš nemēdz leetot daudz vārdu. Viņš tik eesaucas: paukš! un pretineeks ne domat vairs nedomās uz pretimrunašanu, uz kādu šķelšanos... Sarkanaiss Gailis ir gan šejeeneetis un mums vecum vecais paziņa, bet atbalstidamees uz draugu Brauniņu, tas tapis visai pārgalvigs, tā ka mūsu latveetis ari no viņa pavisam satrūcees. Trešais beedrs, kas māca latveešeem veenprātību, saucas par Boikotu...“ („Balss“, Nr. 5, „Savada veenprātība“).

Tādai māksligi radītai, no laika notikumeem dzemdetai veenprātībai savā eekšējā būtībā liberalais Olavs nevar peekrist. Viņš atzist veenprātību, kuŗu rada kopīgas intereses, bet ne terors. Pat šinī terora tvana pildītā atmosferā Olavs prasa pēc brīvām vēlešanām. Un brīvas vēlešanas tikai tad būs, kad nevaldīs Brauniņš, Sarkanaiss Gailis un Boikots.

Revolucijas mutulī sāk noskaidrotees pirmo politisko partiju konturas. Olavs eepazīstina savus lašitajus vispār ar politiskām partijām, sadalidams tās trijās grupās: revolucionārā, reakcionārā un liberalā („Balss“, Nr. 52,

1905. g.). Aprādījis, ka latveešu tauta savā vairumā nevar eet ne ekstrema revolucionaro partiju ceļu, vēl mazak beedrotees ar reakcionarām Baltijas vāceešu, vaj kreevu birokratu aprindām, Olavs nāk pee tāda slēdzeena: „Vidū starp abām galejām partijām stāvēs liberalā grupa. Pirmā veetā šai grupā būtu minama zemneeku partija. Ta prasis radikalas reformas agrarleetās, skolā, baznicā un teesās; viņa cīnisees par plašu zemes pašvaldību. Nodibinajusees tāda partija pee mums gan vēl nav, bet viņas nodibināšanās ir dabīga vajadzība un dažas zīmes teešam jau rāda, ka jautajums par šīs partijas dibināšanu top kustinats dažās aprindās. Tā Krodera kgs 19. novembrī sasaucis sapulci Rigā, Sabeedribas telpās. Kā domajams, tad šīs partijas nodibināšana būtu veegli izdarama. Vajadzētu tikai katram pagastam atsevišķi apspreest savas vajadzības un tad eecelt savu delegatu pagastu saveenībā, kā tas eeteikts mūsu šīs deenas lapā (Uzaicinajums no pagastu preekštāvju kongresa sasaucejas komitejas. Lt.). Tādai pagastu saveenībai būtu politisks un saimneecisks spēks. Šim bridim pagastu saveenība būtu stipri radikala, eetu kādu laiciņu roku rokā ar revolucionareem, tomēr mēs nešaubamees, ka ar laiku ta atsvabinatos no zocialdemokratu eespaideem, jo pēdejo ideals, pārvērst privatīpašumu par valsts peederumu nebūt nesaskan ar mūsu laucineeku idealeem. Pret zocialdemokrateem uzstāsees neveen saimneeku, bet arī kalpu kārtā. Jo eegūt savu stūriti un kaktiņu kalpam izliksees daudz peevilcīgaks mērķis, nekā karot par problematisko privatīpašuma iznīcināšanu. Kalpus droši dabūs savā pusē ta partija, kas visvairak rūpesees par sīku saimneecību nodibināšanu ar valsts un sabeedribas palīdzību. Ja kalpi redzēs, ka dažeem viņu beedreem eespējams ar mazu krājumiņu eegūt savu zemes stūriti, tad tee negribēs ne dzirdet par kādām uto-pijām.“

Šis uzskats raksturo mums Olavu neveen kā dziļi pārleecinatu liberalu vispār dzīvē, kuņu no viņa uzskateem un pārleecības nevar atvilt, ne grozit vētrainees revolucijas notikumi ar jaunām sabeedriskām zītuacijām, bet arī viņa politiķa skateeņu, kādā veidā, notikumeem,

bez asinainās, toreiz vēl needomajamās reakcijas ejot, še notiks jauno dzīves apstākļu nokārtošanās. Olavu nebūt nebeedē zocialisms: kā straujākā viņa spēlē pirmo lomu pee revolucijas izcīnišanas, bet pee revolucijas eeguvumu, un sevišķi saimnecisko eeguvumu nostiprinašanas nāks mērenakas, nāks liberalas aprindas, kuŗas pratis rēķinatees ar tautas realām vajadzībām un viņas psiholoģiskām teeksmēm. Ja Olavs runā par „zemneeku partijas“ kopā eešanu kādu laiciņu ar revolucionareem, tad tas ir taktikas, ne politikas jautajums. Olava politiskais veedoklis joprojam paleek negrozams. Bet Olava pretneeki, no vācu muižnecības aprindām, kuŗeem nekādi līdzekļi nebij par ļauneem, lai Olavu nodabutu pee malas, labprāt izleetoja šo rakstu kā apsūdzības materialu par Olava zimpatijām pagastu delegatu kongresa lēmumeem. Liberalais Olavs, kuŗš neatlaidīgi cīnijās ar likuma palīdzību un ar savu tālo politisko skatu un sabeedriska darbīneeka spējām bij eeguvis plašu popularitāti tautā, teem bij daudzkārt eenistaks par galejo partiju darbīneekeem, ar kuŗeem veegli bij izrēķinatees, tos rokā dabujot, un kuŗu aģitacija darbojās tikai pūļa psihozē, bet ne pēc rāmas un meerigas pārlikšanas, no kuŗas normalos apstākļos izreet cilveka darbība. Visu to šejeenes muižnecība un vācu mācītajū aprindas, ar ģeneralzuperintendentu preekšgalā, jau rūpigī bij krājušas un eerakstījušas Olava pārkāpumu reģistrī. Un nāca laiks, kad šo reģistri vareja gaismā celt.

Bet revolucijas notikumi gāja savu gaitu un Olavs stingri cīnijās tajā uzdevumā, kuŗā to bij aicinajusi viņa tautas mīlestība un darba peenākums. Kā kuģineeks aukā un negaisā, tā Olavs revolucijas virpulī cīnas pret teroru, varmācību, ļaužu prāta pazaudešanu. Viņš atrod, ka jau anarchija kļuvusi par ikdeenišķu parādību, ka darbs, kas pamatojas uz likumu un kārtību, tāds pat retums, kā astes zvaigzne pee debesīm. Bet revolucija jāņem kā tāda, pee viņas nevar peeeet tikai ar nosodišanu, jarauga izprast viņas dziļāki cēloņi, ideoloģiski izskaidrot viņas parādības, tad varēs arī nojaust virzeenu, kurp ta vērsisees. Olavs saprot, ka revoluciju nerada tikai aģitatori. „Šī kustība,“ — saka Olavs, — „ir kautkas elementars.“ Šij

pirmai latveešu revolūcijai netrūkst, pēc Olava eeskata, savas bērnišķās un naivās nokrāsas. Bērnišķīga ta ir ar savu nejaušību, ar kādu ta uzšāvās. Naiva ta ir, ja apdomā gala mērķi. Vaj mēs gribam šķirtees no Kreevijas, kā Somija un Polija, tas nav. Vaj eegūt tādu autonomiju, kā dažām Anglijas pavalstīm, Kanadai, Deenvīdafrikai, Jaunzelandei, un t. t. Ari tas grūti ticams, vēl vairak jašaubas, vaj Kreevija peclaidis tādu zeparatismu. Bet ja mēs gribam eegūt tikai reformas veetejā pašvaldībā, vaj tad bij vērts tādas jukas sacelt. Olavs domā, ka ne. Viņam leekas, ka caur Valsts Domi vareja ceret panākt mūsu vajadzību apmeerinašanu.

Bet revolūcija eet savu gaitu. Uz viņas notikumeem Baltijā reaģē jau Kreevijas valdība. Viņa eecel Baltijas ģeneralgubernatoru ar plašām pilnvarām. Viņa padod ta rīcībā veenu korpusu karaspēka nemeeru apspeešanai. Bet viņa grib ari izdarit reformas. Šinī nolūkā pee Baltijas ģeneralgubernatora teek nodibinata īpaša 18 vīru leela padome, no katras guberņas pa 6. Bet Olavs jau pašā sākumā skaidri un gaiši pasaka: „Ši padome, pēc mūsu domām, ir nepeeteekoša, lai pareizi un pamatīgi izspreestu zemes vajadzības. Svarigākā leeta tomēr būs, kā lūkosees pats ģeneralgubernators uz reformu vajadzību.“ („Balss“ Nr. 58, 1905. g.). Olava skepticismu dzīve tūlit attaisnoja: karaspēka bij liku atlikām nemeeru apspeešanai, bet no ģeneralgubernatora padomes un viņas projektētām reformām gluži neka pozitīva neiznāca.

Latveešu pūlis sirgst ar „melnās sotņas“ masalām. Tas ir revolūcionaru manevers, turet ļaudis nervozā sašpīļejumā. Olavu pārņem žēlums par mūsu tauteešu lētīcību. Tas ir tas pats, ja peeauguši cilvēki bītos no buļa. Reiz ļaudis uztraucās par burvjeem un raganām, kā tagad par melno sotņu. Tad Olavs ceeti un noteikti pasaka: „Itin tāpat kā neveens nav redzejis velnu ar asti un rageem, itin tāpat, kā nav bijis burvju un raganu, tā ari nav melnās sotņas, vismaz tādā veidā, kā ļaudis to eedomajas. Tadēļ ari visas bailes no tās ir pilnīgi nedibinatas, no kuŗām jaatkratas tāpat kā no bailēm, kuŗas eedveš eedomas par spokeem.“

Atkārtota ģeneralstreika mēģinājums draud zemi no-

vest pee ekonomiska posta. Olavs sauc: „Deezgan ar ģeneralstreiku“ un izsaka savas domas, ka strādneekus nevar paēdinat ar skaļām frazēm un politiskām prasībām. „Maizi rada tikai darbs, īpaši zemkopja darbs, vaj nu viņa īpašums leels vaj mazs; un naudu maizei rada rūpneeku, tirgotāju un amatneeku darbs; bet ģeneralstreiks izposta visu šo darbibu.“ („Balss“, Nr. 58, 1905. g.). Ar aukstu prātu Olavs beedina ļaudis, neticet aģitatoru pasakām, ka „zaldati nešaus“. Viņš peemin Stukmaņu un Tukuma gadījumus, kuŗi rāda, kādā virzeenā eet leetas. Nepagāja vairs dažas nedēļas, un Olava pareģojums, daudz sma-gaki, nekā viņš to bij paredzejis, peepildījās uz visas re-volucionarās linijas. Jau decembrā sākumā (1905. g.) iz-manams revolucionaro masu nogurums: ģeneralstreiks ir divpusīgi greezigs zobins, kuŗu ļoti uzmanīgi vajaga leetot ari viņa draugeem. Citadi tee paši cērt savā meesā. Kad Rīgā (decembrī) strādneeku delegateem jaizsakas pār ģeneralstreiku, tad tikai 74 ir par to, bet 197 pretim! Valdība gaidit gaida revolucionaru pagurumu, lai varetu sākt rikotees enerģiskaki. Strādneeku partiju organiza-cijas ar šādu ricibu tikai vājina savus spēkus un bojā savas pozīcijas.

Uz šī lūzuma pamata revolucionarā psiholoģijā jau daudz maz gaiši var redzet ari viņaš nākošo gaitu. Īs-redzigakee elementi ir tajos eeskatos, ka aktivo revolu-ciju var joprojam turpinat. Tālredzigakee redz, ka revo-lucijas rezerves jau izmantotas un eeteic izmantot to, kas būtu vēl eegūstams. Vēsturiskee notikumi ari šīnī ziņā attaisno Olava taktiku un politisko tālredzību. Pee Rīgas mācības apgabala teek sasaukta komisija, kuŗa spreedis par skolu leetu nokārtošanu Baltijā. Šīnī komi-sijā nav neveena pedagoga, par viņu pacelts boikots. Ko saka Olava politiķa prāts? Pedagogi, bez šaubām, bij vajadzīgi šīnī komisijā. Bet ja nu tee tajā nav aicināti, vaj komiteju boikotet? „Mūsu skolas trūkumi ir tik vis-pār pazīstami, ka katrs cilveks ar veselu prātu zinās tos uzrādīt. Tāpēc lai eet mūsu aizstāvji advokati Reinfelda un Pauluka kungī uz mineto sēdi un teic īsi un noteikti, ka bez mātes valodas eevešanas un bez atsvabinašanās no birokratijas jūga mūsu tautskolas nav labojamas un

izvedamas iz ta purva, kurā tās eestigušas un eenākušas līdzī ar mūsu jauno paaudzi.“ („Balss“, Nr. 63, 1905.g.) Tāpat Olavs eeteic neboikotet sagaidamās Valsts Domes (pirmās) vēlešanas, ne padomi pee Baltijas ģeneralgubernatora. „Atsakotees no peedališanās pee padomes sēdēm mēs panāktum tikai veenu no diveem, vaj nu novilcinatu reformu gaitu, vaj atkal atstātu reformu leetu pilnīgi vācu rokās. Tas nedrīkst notikt. Tam mazumam aizstāvju, kas mums atļauti, neveen jaet uz sēdēm, bet atklāti un noteicoši jauzrāda mūsu dzīves kaites, bez kuŗu ārstešanas caur derīgām reformām nav panākams Baltijā paleekams un drošs meers.“ („Balss“, Nr. 63, 1905.g.).

1906. gada sākumā jau manama asiņainās reakcijas izrēķinašanās ar revoluciju. Aktivakee revolucijas cīnītāji jau aizbēguši vaj nu uz ārzemēm, daži uz Eekskreeviju, daži, kuŗem nav ne līdzekļu, ne valodas prāšanu, pārceeš salu un necilvecigu postu, slapstas par mežeem, radot tā meža brāļu saimi. Latvijā sarīko „soda ekspedīcijas“, kuŗas vada nezinami vadoņi, kreevu oficeeru drēbēs pārģērbusēes muižneeki, eedzīvotāji teek uzmekleti pēc īpašām, no nezinamas rokas sastādītām listēm, tad vaj nu „bēgot“ vaj citādi kā nošauti, spīdzināti, pusdzīvi aprakti bedrēs. Tee ir šausmu un asiņu darbi, ko še vācu muižnecība pastrādāja kopā ar kreevu birokratiju, kādus cilveces vēsture pazīst tikai vēstures vistumšākos laikmetos. Breesmu darbi notika veenadā mērā, kā uz laukeem, tā pilsētās, par teem bij pilnas ārzemju brīvprātīgākās avīzes, par teem interpeleja Valsts Domi. Cik Olavs agrak pūli ir beedinājis no aizraušanās ar revolucijas romantismu, cik neatlaidīgi cīnījees pret masu teroru un varmācību, tikpat vīrišķi un apsvērti viņš uzstājās par savas tautas un līdzcilveku dzīvībām un interesēm, kad sāk plosītees reakcijas breesmu darbi. Viņš aprāda, ka nevar akli nosodīt kādu elementaru parādību, bet jarauga saprast tās dziļāki, sabeedrīski cēloņi. Gadu desmitus latveešu tauta ir ceetusi pārestības un netainsību un arveen tikai lūgusi un žēlojusees. Lūgusi dēļ pārgrozībām pašvaldības leetās, skolu un baznīcas leetās, agrarleetās. Bet viss tas palicis rakstīts un sacīts kurlām ausīm. Bij Baltijas zemneeku aizstāvji — zemneeku leetu

komisari, bet tee taisni aprobežoja zemneeku teesibas. Bij policija, bet tās nekad nebij tur, kur tās bij vajadzigs, tikai ta aprobežoja meerigako eedzīvotaju brīvību. Nodokļi galvenā kārtā gulās tikai uz zemneekem. Mūsu mazgruntneeki, rentneeki, bezzemneeki, — tee vis bij aprobežoti dažnedažadeem aizleegumeem un pavēlēm. Mūsu inteliģence nekur netika peelaista plašākā valsts un komunalā darbā, viņas iniciatīva aprobežota. Visi šee apstākļi vareja veicināt tikai revolucionarās propagandas izplatīšanos. Pēdīgi Kreevijas karš ar Japānu galīgi sadragāja valdības autoritāti eedzīvotaju acīs. Dīvaina bij arī sākumā valdības izturešanās, kuŗa necinijās pret revolūcijas teroru. Visi šee apstākļi darija savu eespaīdu uz ļaužu prāteem un eerāva revolūcijas virpulī eedzīvotajus, kas citādi nemaz nebij revolucionāri. Tamdēļ soda ekspedīcijas nedrīkst sodīt bez izmeklēšanas un teesas, dedzināt mājas, no kuŗām aizbēguši kādi revolucionāri, par dažu personu vainu sodīt veselus pagastus, aizbēgušo bērnu veetā sodīt viņu vecakus vaj radineekus. Olavs aizrāda, ka pagastu delegātu peenākums būtu, atjaunot veco kārtību, uzdot galvenos aģitatorus, bet par pārejeem eemītneekem uzstātees kā nevainigeem. Viņš aizrāda uz delegacijām, kas jau šinīs leetās greezušās pee ģeneralgubernatora un eeteic vēl uz preekšu tā rīkotees.

Ja Olavs, kā sabeedrisks darbineeks un patriots dalas savas tautas liktenī un nelaimēs, ja viņš beedina no pārsteidzības, no varas darbeem, no terora, dusmojas par revolūcijas aktīvo vadoņu gļēvulību, tad tikpat gaiši viņš redz nelaimi, kas draud no otras puses — no reakcijas.

Tāpat kā revolūcija, arī reakcija pārtaksē savus spēkus. Dabujusi acumirkļa uzvaru par revolūciju, reakcija domā, ka solītās reformas var atstāt tikai solījumos. Ar Valsts Domes sasaukšanu vilcinājas. Viņas saņākšanas termiņš teek atlikts aizveen tālak un tālak. Acīm redzot, reakcija, noreibusī no savas acumirkīgās uzvaras, domā, ka ta varēs dzīvi atkal sastindzināt. Un Baltijā? Kuratora sasauktā konference skolu leetās atlikta atkal uz nenoteiktu laiku. Neka nedzird arī par provinces padomes sasaukšanu pee ģeneralgubernatora, kuŗai nāktos izstrādat Baltijas reformu projektus. „Pee Šipkas viss meerīgi!“

Reakcijas asins laikos Olavs meklē pēc kāda eekšeja spēka avota reakcijas terorizetai un arī asins darbeem no-beedetai tautai. Olavs raksta rakstu par to, kā tas ir bijis, kā tagad ir un kā turpmāk būs („Balss“, Nr. 14, 1906. g.), un skatas pēc teem garigeem spēka avoteem, kas tautu stiprinājuši gadusimtenus.. Tee ir reliģija, darbs, uzticība valdībai. Ar darbu un enerģiju latveeši ir tikuši pee savas tagadejās labklājības, ar savu godigumu un uz-ticību tee eemantojuši labu slavu savam vārdam, ar savu ticību stiprinājušees pārbaudījumos. Kas notiks turpmāk? — prasa Olavs un tad atbild: „Praveetim būt ir nepatei-cīga loma, bet arī bez tādas lomas var apgalvot, ka bez ticības nebūs tikumības, bez valdības nebūs kārtības un bez darba nebūs maizes.“

Drīz reakcijas slogs uzkrīt ari pašai presei. Laikrakstus aizleedz veenu pēc otra, redaktorus leek ceetumā, aprobežo teesībās. Reakcija negrib pavisam rēķinatees ar sabeedribas balsi. Ta svin savas neaprobežotas uzvaras svētkus. Lat-vijā sākas zaļumu baļļu un rupjako krogus dzīru laikmets, tautai „jagavilē“, lai sabeedribas ausīs neskanetu nošau-jamo vaidas pee ceļmalas bērzeem, ne „bēgot nošauto“, vaj pee oficeeru segleem peeseeto un vērstem līdzrauto nelaimīgo revolucionaru un nerevolucionaru kleeedzeeni. Apturot „Balss“ apgādneecības izdoto deenas laikrakstu „Baltijas Vēstnesi“ — „Balss“ stājas viņa veetā un Olavs klūst par politiskas deenas avizes redaktoru. Tas ir grūts laiks, ko viņš tagad pārdzīvo — veenadi grūts sabeedribā, skolā, kā redaktoram. Olavs saprot, ka reakcija nogaida tikai momentu, lai arī atrautu viņu no sava uzdevuma un atreebtos par to sabeedrisko darbu, ko viņš strādājis tautas labā. Olavs lūdz apgādneecību, stādit preekšā ad-ministracijai laikrakstam „Balss“ jaunu redaktoru. 1906. gada vasarā (ar 131. num.), pēc divi un pusgada ilgas laikraksta vadības, Olavs atvadas no „Balss“ lasitajeem. Viņš nerunā par pārdzīvotā laikmeta leeleem notikumeem, viņš runā tikai par principeem, pee kādeem turejees avizi vadot. Šee principi bijuši mērenība un apdomība spreedumos, bet šī mērenība nav peelidzinama mazdūšībai, at-turetees no tišām polemikām, censtees pēc pateesības. Ko Olavs sagaida no nākotnes? Viņš runā par tautas eek-

šēju, moralisku spēku stiprinašanu. Kur trūkst eekšēja spēka, tur nekādi acumirkligi āreji eeguvumi nebūs paleekami. Tapēc pār visām leetām: centisimees tapt par pilnigakeem cilvekeem intelektualā un moraliskā ziņā. Lai tad eet kādi revolucijas viļņi eedami, lai brāžas kāda reakcijas vētras brāzdamās: cilveks uzvarēs.

Tā tad nekādi revolucijas pārspilejumi, nekādas reakcijas plosišanās nebij spējusi Olava eekšējā cilvekā satricinat veenu: viņa ticību uz cilveku. Ši ticība kā dārga manta visu mūžu palika viņam neaizskārta.

Latveešu avižneecībā bij sācees jauns laikmets. Eepreekšējā cenzura bij kritusi. Bet avižu redaktori tagad pilnīgi bij padoti administrācijas patvarībai. Nebij vairs „cenzuras“, bet preses brīvība pārdzīvoja aprobežojumus, kādus ta nebij peedzīvojusi pat autokratiskā režīma laikmetā. Viss atkarajās no administrācijas eeskata. Redaktorus ikdeenas lika ceetumā, par neecigakeem pārkāpumeem teesu palata spreeda ceetuma un ceetokšņa sodus. Olavs šķīrās no „Balss“, bet ne no avižneecības: kā saheedriskam cilvekam tam prese arveen bij nepeecešama kā cīņas līdzeklis par teem idealeem, kas tam arveen bij dārgi: par viņa tautas teesībām, par viņas garīgu un materialu labklājību.

Pilsētu vēlēšanu likums, veidojot 1872. gada vēlēšanu likumu, eeveda arī Baltijā tik augstu vēlēšanu cenzu, pirmkārt nododot pilsētu pārvaldību tikai namīpašneeku rokās, otrkārt — pat ne viseem namīpašneekeem, bet tikai teem, kuŗeem bij leelaki īpašumi, leelā mērā izslēdza latveešu pilsonību no pilsētas pārvaldības. Redzedami, ka šī cīņa ir itkā bez izredzes, latveešu vēletaji vaj nu pameta tai ar roku, vaj ta daļa, kuŗai bij vājaka nacionala apziņa, gāja vēlēšanās roku rokās ar vāceeseem, kuŗi tad dažus no šeem sen radneecīgi tuveem elementeem uzņēma savā kandidatu sarakstā.

Tā tas bij arī Rīgā. Bet peeaugot latveešu pilsonības nacionālai pašapziņai, arī Rīgas latveeši sāka atzīt, ka šis stāvoklis nav viņu ceenīgs, un domāt par savu teesību aizstāvešanu. Šāda cīņa, nerunajot nemaz par to, vaj viņa veda pee uzvaras vēlēšanās vaj ne, tomēr leelā mērā au-

dzināja latveešu pilsonības nacionālo pašapziņu, modināja tos uz kopību zināmās interesēs, radināja tos pēc disciplīnas un zolidaritātes. Un atkal Vilis Olavs ir tas vīrs, kuram peenākas leelo lomu spēlēt pēc savu līdzpilsoņu organizēšanas un viņu nacionālās pašapziņas izkopšanas. Pirmoreiz aktīvāku lomu Olavs spēlēja 1906. gada Rīgas domneku celšanās, kad arī pats tas Rīgā eeguvis namu un līdz ar to vēlēšanu tiesības.

Vēlēšanu programma ir sastādīta, rēķinoties ar latveešu vēletāju psiholoģiju. Latveešu pilsonim jau no laika gala ir respekts pret vācieti kā komunālsaimneko-tāju: viņš ir taupīgs, par visām lietām taupīgs izdevumos: algās, plašākos pasākumos; tādā kārtā viņš spēj sneegt zināmu labeerīcību par mērenu atlīdzību — kā eelu apgaismošanu, ūdeni, elektrību. Par tautas izglītību sevišķi gādneki vācēši nav, bet latveetis, Rīgas eedzīvotājs, nav izlutināts ar pilsētas labeerīcību: viņam preekšā tēlojas Kreevijas pilsētu aziātiskee apstākļi, no kuriem Rīga ir pilnīgs izņēmums, ne augsti kulturelas Vakareiro-pas pilsētas, kurās viņš nepazīst. Tamdēļ latveešu vēle-tājs ir bailīgs no radikālām maiņām pilsētu saimneecību vadībā. Latveešu vēletājam eet tāpat, kā kāpejam uz nama jumta: uzkāpt nu gan uzkāpšu, bet vaj man gālva nereibs?

Olavs eestājās vēlēšanās ar visu savu enerģiju, neatlaidību, drosmi un konzekvenci. Viņš pazīst savu preti-neeku, bet zin arī savus līdzcinitājus. Kamēr otrā pusē stāv visi veenprātīgi kā seena par savām interesēm, latveešu pusē katru brīdi patejās intereses paceļās pār kope-jām, daudzi, taisni daļa labako elementu ir pavisam veen-aldzīgi, daļa skeptiķu jau eepreekš paredz caurikrišanu — vaj tad maz vērts cīnīties? Vēl kāda daļa eet tikai tad vēlēšanu cīņā, ja viņš pats, vaj viņa draugs uz kandidātu listes. Jasaprot pilnīgi masu audzinašanas nozīme, lai mēs peenācīgi spētu vērtēt Olava sabeedrisko un nacio-nālo darbu Rīgas pilsētas domneku vēlēšanās. Olavs ir nepekusis organizetājs. Viņš māc eesildīt veenaldzīgos, eedvest ticību skeptiķeem, apmeerīnat ķildīgos un god-kārīgos, skubināt remdenos, un par visām lietām — sa-turet tos visus kopā un vest veenam mērķim pretim. Eekš tam pastāveja viņa leelo gara dāvanu spēks un tautas va-

doņa rakstura spējas. Viņš ir nenogurstošs komitejās un dežurās, sēžu vadītajs un principiēlu līniju nospraudejs. Nemanot, nekur neizceļot pats savu personību, neuzstādot sev kādus personīgus labumus, neveenai pusei neleekulodams, ne ari leetodams kādu sevišķu diplomātisku veiklību, Olavs savā apkārtņē ātri eegūst apbrīnojamu autoritāti un visi, kas ir pee leetas, viņam seko. Olavs nekad neleelas, bet kad viņš ko teicis, tas tam otrreiz nav jaatkārto.

9. decembrī 1905. gadā notek pēdejaais termiņš vēletaju saraksta pārlabošanai vaj papildinašanai. Trokšņainee laika notikumii itkā aizrauj vēletaju intereses uz citu pusi, kas sevišķi var būt pa prātam latveešu pretineekeem vāciešiem — tee jau savu peenākumu neaizmirsis. Olavs sauc latveešu vēletajeem: „Neaprokat uzticeto podu!“ („Balss“, Nr. 48, 1905. g.) Viņš atspēko visas eerunas un leek pee sirds, lai latveešu vēletajii izleeto savas teesibas. Lai ari līdzšinejās vēlešanu teesibas ir šauras, bet tas, kas neceenī savas pastāvošās teesibas, nepelna, ka tam dāvā jaunās.

Latveešu vēletaju komitejas mēreniba nebūt nesku-bina uz tādu pat mērenibu vācu grupu. Tee ir bijuši līdz šim valditajii un valdišanu grib paturet ari turpmak. No 96 domneekeem latveeši no sākuma prasa sev 40, vēlāk peekāpjas uz 32, t. i. veenu trešdaļu. Leelakais, ko vācieeši sola latveešiem, ir 20 kandidati! Uz ko vācieeši rēķina, jo tas viņeem tāpat zinams, ka latveeši sastāda apmēram pusi no visu vēletaju skaita. Acimredzot vācieeši rēķinajās ar latveešu tautas vecumveco indevi — neveenprātību. Tā tad cīņa nenovēršama.

Latveešu sastādītā kandidatu liste uzrāda 25 kreevus, 16 vācieešus, 55 latveešus. Šis kreevu kandidatu leelais skaits izskaidrojas aiz taktiskeem aprēķineem: pēdeajā brīdī latveeši izlīguši ar kreevu vēletaju daļu un vēlešanās eet kopā. Tas viss pavairo latveešu izredzes. Pee tam šis izredzes pavairo visas latveešu preses veenprātīga izturešanās vēlešanu jautajumā, kamēr pirms četreem ga-deem daļa latveešu preses taisni veicināja šķelšanos.

10. martā 1906. gadā noteek vēlešanu cīņa. Latveeši eet apveenotā frontē — tomēr, ari šoreiz tee zaudetajii! Vācieešu pārsvars ir kādas 656 balsis. Vācieeši gavilē.

Bet tas nebūtu cīnitajs, kurš nevarētu paceest arī zaudejumus. Pats Olavs aukstu prātu raksta: „Cīņa dēļ domneeku celšanas Rigā beigusees preekš latveešem visai nelaimīgi.“ („Balss“ Nr. 13, 1906. g.). Bet šī zaudētā cīņa arī rāda, kur slēpjas vēl latveešu vēletaja vājība un kā to novērst? Ta ir skola, varbūt bēdīga, tomēr šoreiz nenovēršama skola, lai nākotnē tiktu pee panākumeem.

Latveešu pašu vainas ir: mazticība saveem spēkeem, daudzu latveešu vēletaju saimnieciska atkarība no vāciešeem, un veenaldzīgee latveeši, kuri palikā no vēlēšanām mājās. Savas kļūdas arī latveešu vēletaju komitejai. Ta grozijusi savu programu, beigās uzstādidama leelaku latveešu kandidatu skaitu, nekā sākumā domats, otrām kārtām — kandidati nav atstāti izraudzit latveešu vēletaju pilnai sapulcei, bet tos jau uzstādijusi latveešu vēletaju komiteja un vēletaju sapulcei peenācees tos tikai sankcionet. Tas sakaitinajis dažu labu latveešu vēletaju. Pēdigi, daudzi latveešu vēletaji, apstrādāti no vācu aģentem, vaj nu atturejušeos no vēlēšanām, vaj veenkārši balsojuši vāciešeem par labu.

Tee ir slēdzeeni no šīs, šoreiz pazaudetās, bet ne velti vestās cīņas. Šīs kļūdas jānovērš, kad latveeši pēc 4 gadeem, no jauna dosees cīņā. No šīs cīņas mācijās neveen vēletaji, bet arī to vadoni.

Olavs studeja deevvārdu zinības. Pa daļai tas notika uz mātes vēlēšanos. Tautiskā laikmetā latveešu gruntneekam bij kāds ideāls, kas saistijās ar viņa dēla izglītību — lai tas taptu mācītajs. Ta bij pēc sava amata augstākā persona, ar ko laucineeks redzejās un sastapās savā dzīvē: ar šo amatu bij saveenota ārēja ceņa un mantas labklājība. Mācītajs bij draudzes gans un padoma devejs, viņš neveen sacija no kanceles sprediķus, neveen izdarija peenācīgas baznīcas ceremonijas, bet arī laicīgās vajadzībās deva padomus un aizrādījumus teem, kas pee viņa greezās. Bez tam — mācītajam bij muiža, eenākums no saimneekeem, eenākums no draudzes locekļeem. Tā tad turība, ja nu ne tik leela, kas vareja salīdzinatees ar

barona turību, tad katrā ziņā leelaka, nekā jebkuŗam pārtikuŗam draudzes loceklim. Tas viss skubina latveŗu saimneekus, kuŗi spēj dot saveem dēleem augstaku izglītību, likt studēt par mācītājeem.

No ņeem eeskateem vairak vaj mazak ļāvās vaditees Olava māte, jo tēvs mira, Olavam apmeklejojot ģimnaziju. Olavs neĵūt seviŗkas dziņas uz mācītāja amatu, bet mācītāja amats sola tam darbu tautā, preekŗ kuŗas tas sapņo cīnītees un tai strādat jau kā ģimnazists. Tamdēļ saprotami, ka Olavs neceļ nekādas eerunas vecaku nodomeem.

Bet pamatīgaka eepazīŗšanās ar Baltijas vēstures ļautājumu ģimnazista un studenta gados Olavam atklāj tuvaki viņa tautas vēsturisko likteni un uzrāda gaiŗaki tos spēkus, kas taisni ļaunā nozīmē darbojuŗees uz ņis tautas likteni. ņee spēki ir vācu muiŗneeciba, kuŗa eet roku rokā ar garidzneecību, veenalga, lai ta viduslaikos katoļu, vēlaku — luterāņu. Olava raksts „Auŗrumā“ (Nr. 3, 1899. g.) par mācītāju algām jau leecina, ka Olavs gaiŗi saprot arī to politisko lomu, ko luterāņu garidzneeciba, resp. vācu mācītāji ņee spēlē pee sastinguŗās sadzīves kārtības uztureŗanas Baltijā. Kad viņŗ pabeidz studijas un stājas dzīvē, Olavs sateekas vaigu vaigā ar vācu garidzneecības preekŗstāvjeem, kuŗi viņa agrak nodibinato eeskatu var tikai pastiprinat.

Vidzemes ģeneralzuperintendentam Holmanim jau nepatīk Olava eksamena sprediķis par Lukasa evaņģelijuma vārdeem (Luk, 20, 1—8.) par rakstu mācītāju un augsto preesteru strīdu ar Jezu, kādā varā tas sludina savu mācību un kas ir tas, kas viņam ņo varu devis. Holmans atrod, ka ne temats, ne eedalijums nav ļaimīgi formulets. Kad Olavam peenākas mācītāja veeta Torņakalna Lūtera draudzē, Holmanis izleeto visu savu varu un valŗķību, lai tikai atteecīgām latveŗu tautības kandidatam nebūtu ņi veeta ļadabun. Ar Holmaņa pēcnāceju Gaethģenu Olava atteecības nebūt netop ļabakas.

Olavs paleek „brīvi praktizejoŗs mācītājs“, mācītājs bez veetas. 1897. gada rudenī Olavs atstāj mācītāja amatu Torņakalna Lūtera draudzē, kur pret draudzes gribu konzistorija eecēļ vāceeti ņeuermani. Vēļ pāris gadus viņŗ darbojas kā ceetuma mācītājs. Bet personu,

kas reiz eesvētita mācītāja amatā, konzistorija nespēj bez atteecīga teesas spreeduma izslēgt no mācītāja kārtas. Viņa stāvoklis sabeedribā, viņa augstā inteliģence padara Olavu par ļoti eeceenitu latveešu inteliģences mācītāju Rīgā. Svinigos sabeedriskos gadījumos, pee beedribas namu atklāšanas un t. t., Olavu aicina par mācītāju, peem. pee atturības beedribas „Ausekļa“ nama eesvētišanas, pee „Zeemeļblāzmas“ nama eesvētišanas Mīlgrāvī un tamlidzigos gadījumos. Ir gadījumi, kad Olavu dēvē par „Rīgas mācītāju zvaigzni“.

Ja runā par Olava inteliģenci, par viņa cēlo personību, tad, bez šaubām, Olavs ir veens no pirmajām personībām deviņsimto gadu Rīgas latveešu mācītāju saimē. Bet kā runatajs Olavs nepacēlās sevišķi starp saveem beedreem, lai šinī ziņā viņa sprediķus varetu sevišķi augsti stādīt.

Olavs ir prāta cilveks, ne jūsmotajs. Ši gara īpašība uzspeež arī savu zīmogu viņa sprediķeem. Viņa sprediķi ir labi pārdomāti, sevišķi teicama ir arveen viņu vēsturiskā puse, viņa domu gājeens motivets, arveen reals, ne žolastisks, viņš pazīst savu klausitāju dzīvi un idealus, un nešķiras no teem arī savos slēdzeenos. Viņa sprediķi pārleecina, bet neaizrauj klausitāju. Ta viņa labā un vājā puse. Labā puse tamdēļ, ka neprasa no klausitāja eepreekšeju reliģiozu gara noskaņotību, viņš var nākt baznicā bez sevišķas cildenības sajūtas. Olava sprediķis to pakāpeniski, pa loģikas trepēm novedis līdz reliģiskai gara pacilatībai, un meerigs un noskaidrots tas atstās deevnamu. Bet neaizraudamees pats, Olavs ar savu sprediķi arī neaizrauj klausitājus: viņš nav runatajs preekš tām misteriozi-raudulīgām dabām, kas jau kabatas lakatiņu likdamas pee acīm, eenāk baznicā. Olava sprediķī nav hiperbolu, viņš nepeld, kā Needra, retorikas augstajos viļņos, pat periodu lāga nesastop viņa sprediķos. Tapsim cilveki, būsīm cilvecigaki — tā tad deevišķigais cilveks, ar deevības ideju apskaidrots cilveks, ir augsts Olava ideals, ko viņš kopj savu klausitāju dvēselēs.

Ko Olavs kā mācītājs prasa baznīcas uzbūvē? Lai baznīca būtu nacionāla. Tas ir veens no Olava ceeša-keem un neatlaidigakeem pamata princīpeem, kuŗam tas

palika uzticīgs visu mūžu. Viņš polemizē ar Baltijas vāciešiem, kuri apgalvo, ka evaņģēliju var sludināt katrs kristīgs cilvēks, lai peederetu pie kādas tautības peederedams. („Balss“, Nr. 68, 1906. g.) Vācu mācītāji pat runāja no kancelēm latviski, bet tautas sirdi tee nav varejuši eekarot. Ja šis tautas prasījums (lai baznīca būtu nacionāla), būtu laikā eevērots, tad, pēc Olava domām, nebūtu izcēlusees tāda plaisma starp baznīcu un draudzēm, kādu Latvija peedzīvoja 1905. gadā, kad parādījās baznīcu apgānīšana un mācītāju peesmeešana. „Tas viss bij sekas no ta,“ — saka Olavs, — „ka nacionalismu nīcināja, jo kur baznīcās eevērots nacionalitātes princips, tur mācītāji ar draudzēm allaž sapratušees pat tādos kustības laikos, kā pērn. Lai atgādināamees tikai Somiju un Lētavu, kur mācītāji, būdami savas tautas locekļi, aizstāvejuši savu tautu un tauta arī tos pratusi ceenit, kā tee pelnījuši. Visa mūsu baznīcas nākamība atkarājas pa leelai daļai no tam, vaj baznīca taps nacionāla.“ (Turpat.)

No kādeem avoteem izreet Olava kā mācītāja reliģiskee principi. No Kristus mācībām un no sirdsapziņas imperativeem. Savā polemikā ar Jūrģena kģu par „Ētikas“ I. daļu, Olavs, runājot par sirdsapziņas attīstību, izsaka arī cilvēka tikumiskos mērķus, kuri visnotaļ saskan ar viņa kā mācītāja uzskateem. Sirdsapziņas attīstībā Olavs redz četras pakāpes. Pirmā cilvēki rīkojas pēc ārejā spaida imperativeem, tee apzinas Deeva un sabee-dribas autoritāti un izpilda tikumības prasījumus, baidīdamees no soda. Otrā pakāpē cilvēks dzenās pēc tikumskeem darbeem, nevis baidīdamees no soda, bet mekle-dams slavas un ceenās. Šai pakāpē pastrādāti darbi daž-reiz spilgti mirdz ļaužu preekšā, kautģan notikuši aiz tīrā aprēķina. Trešā pakāpe ir ceenšanās pēc paleekama apmeerinājuma, kas ir Olava tikumības ideāls un pēc kura ceenstees Kristus skubinājis savus mācekļus. Aizsneegs šo pakāpi, pēc Kristus apsolījuma, veentesigee, pazemi-gee, lēnprātigee un meermīligee. „Līdz ar teem kristi-geem cilvēkeem,“ — saka Olavs, — „arī es ceenšos aiz-sneegt šo pakāpi un eeteicu vīseem pēc tās dzītees.“ Šis tips bez šaubām atgādina mums mūsu literatūrā jau labi pazīstamo „sirdsšķīsto ļaužu“ tipu (atgādināsimees: Ap-

sišu Jēkaba „Andra tēvu“; Poruka: „Kukažiņu“, „Zalkšņu tēvs“, „Zuzīte“ un citi), bet viņu pozitīvās īpašības stipri mazina šo tipu pasivitate. Raksturīgi, ka pēc Olava uzskata, paleekamais apmeerinajums panākams caur nesavtīgiem darbeem sabeedribas labā, kas pastrādāti aiz līdzceetības un labvēlības uz tuvako, bet šis paleekamais meers nav sasneedzams slinkojot un pūstot, rokas klēpī turot un aizkrāsnē sēžot. Ceturtā un pēdeajā pakāpe ir teekšanās pēc cilveces augstakā dzīves mērķa. Cilveku leelumleelajam vairumam tā ir par augstu, pēc Olava domām, tai daudz maz spēj tuvotees tikai izredzete, bet pilnīgi to izdevees sasneegt tikai Kristus („Latvija“, Nr. 265, 1910. g.).

Tikdaudz par kriticisma būtību Olava pasaules uzskatā.

Bet Olavam ari deezgan skaidrs plans par Lutera draudžu reformu Baltijā. Šis reformas galvenee vilceeni šādi: (dati ņemti pēc kāda Olava izgatavota un no atteecigas puses Padomei pee Baltijas ģenerālgubernatora eesneegta projekta):

1) Patronata teesības dod eespēju veenai personai, neeevērojot vairak tūkstošu draudzes locekļu gribu, eecelt draudzei mācītajū beeži aiz politiskeem nolūkeem, nerēķinajotees ar draudžu reliģiozām vajadzībām. Tāpēc patronata teesības eeskatamas kā galvenais kaveklis Lutera draudžu reliģiskās dzīves attīstībai un atceļamas, un mācītajū vēlešanas teesības jadod pašee draudzes locekļee vaj nu baznīcas konventa vaj padomes sēdēs.

2) Šim nolūkam, kur vēl nebūtu (peem. Kurzemē) dibinami baznīcas konventi, bet tur, kur tādi jau pastāv, viņu sastāvs papildinams ar bezzemneeku un citu profesiju preekštāvjeeem, kuŗi nav vēl reprezenteti tagadejās padomēs. Šo konventu galvenais uzdevums būtu bez mācītajū eevelešanas, pārzinat baznīcas mantību un apspreest visus veetejās baznīcas saimneecības jautajumus.

3) Lai draudzes ganus tuvinatu ar viņu draudzes locekļee, jareformē pastāvošās zinodalsapulces tādā kārtā, lai viņās būtu teesiba peedalitees un balsot ne tikai garidzneekeem, bet pa veenam delegatam no katra konzistorialapgabala. Tādā kārtā zinodalsapulcēs varetu apspreest

bez garigeem arī ekonomiskus jautājumus, kuŗi atteektos uz visām vaj dažām draudzēm, un izdarit konzistorijas preekšēdetaja un viņu locekļu vēlēšanas.

4) Radikala reforma vajadzīga pašām konzistorijām, kuŗās veenigi valda vāceēši, neraugotees uz to, ka viņi sastāda tikai 8% no viseem Baltijas eedzivotajeem. Ši reforma būtu izdarama tā, ka tagad pastāvošās apgabalu konzistorijas: Kurzemes, Vidzemes un Igaunijas tiktu atceltas un viņu veetā nodibinatas vācu, latveešu un igauņu konzistorijas. Tāda reforma izbeigtu pastāvīgās nesaķaņas starp vācu draudzes locekļeem no veenas, ņet latveešu un igauņu draudzes locekļeem no otras puses.

5) Nobeidzot igauņu un latveešu draudžu vajadzību uzrādišanu, vēl jāaizrāda uz kādu eevērojamu trūkumu Terbatas univerzitates deevvārdu fakultatē, kur līdz šim visi preekšmeti teek lasiti vācu valodā, neskatotees uz to, ka igauņu un latveešu jaunekļi, kas eestājas šinī fakultatē, ticības mācību vidusskolā mācijušees savā mātes valodā. Veena vaj divu preekšmetu lasišana šinī fakultatē latveešu un igauņu mātes valodā ar obligatorisku pārbaudijumu šinis preekšmetos visām personām, kuŗas vēlāk grib darbotees latveešu vaj igauņu draudzēs, daritu par neeespējamu, ka varetu atkārtotees tādi gadijumi, ka vācu tautības kandidats tikai dažus mēnešus pirms eestāšanās mācītaja amatā sāk mācītees savu nākamo draudzes locekļu valodu un jau amatā eestājotees ar savu pilnīgu valodas neprašanu rada nemeeru draudzē.

Ar Latvijas valsts nodibinašanos, radikali mainijusees arī mūsu draudžu satversme. Ja mēs salīdzinam Olava projektu, ar to virzeenu, kādā šī reforma notikusi, tad redzam, cik tuvi jau toreiz Olavs stāvejis savas tautas garīgām vajadzībām un pratis tās formulēt un aizstāvet.

No 1907. gada otrās puses politiskā atmosfera sāk daudz maz noskaidrotees. Reakcija tagad ir droša: viņa ir uzvarejusi. Agrako neaprobežoto patvarību veetā sāk nodibinatees valstī kurmet nepeeceēšamas juridiskas normas. Latveešu nelaimīgā prese sāk atkal pacelt galvu, izmēģinat eesistencees eespējamības. Ar 1. novembri 1907. gadā, pēc kāda pusgada klusešanas, B. Dīriķa un

beedru firma sāk atjaunot sava deenas laikraksta izdošanas mēģinājumu. Izdod „Dzimtenes Vēstnesi“. Par redaktoru stāda preekšā avizes ilggadejo korektoru Augustu Krūmu, par izdeveju parakstas Reinholds Nicmanis. Avizes redakcijā ņem dalību arī Olavs, bet aizkavets ar skolas un sabeedriskeem darbeem, tas maz raksta. No Olava plašakeem raksteem šinī laikā „Dzimtenes Vēstnesī“ atzīmejami raksts par teoloģijas profesurām latveešu un igauņu valodās Terbatas augstskolā. Jautajums teek cilats, sakarā ar to, ka tautas apgaismošanas ministrija atzinusi tādu profesoru nepeeceesamību un eesneegusi atteecigu likumprojektu Valsts Domes apspreešanai („Dz. Vēstn.“ Nr. 46, 1908. g.). Deemžēl Valsts Domes apakškomisija šo preekšlikumu atraidijusi. Sagaidams, ka preekšlikums par jaunu nāks apspreešanā Valsts Domes virskomisijā. Pa to laiku vācu prese taisa labvēlīgu gaisu sabeedribā saveem nolūkeem, proti, lai latveešeem un igauņeem nelabvēlīgais apakškomisijas lēmums tiktu apstiprinats virskomisijā. Šinī leetā Olavs ņem vārdu, lai te aizstāvetu latveešu intereses.

Uzticīgs savai metodei, Olavs sāk ar vēsturi. Kristīgā ticība ir izaugusi no jūdu ticības. Ebreju valodu, kuŗā bij lasami Mozus un pravēešu raksti, uzlūkoja par īsto baznīcas valodu. Kad deevvārdus sāka sludināt un rakstīt, kā to Pavils darija, greeķu valodā, tad ebreji par to kurnēja. Vēsture eet savu gaitu un greeķu valoda top kristīgā baznīcā par valdošo valodu. Kad 3. gadu simtenī sāk sačeret baznīcas tēvi savus rakstus par ticības jautajumeem latīņu valodā, izsaka pārmetumus par agrākās baznīcas (greeķu) valodas atmešanu. Latīņu valoda top par baznīcas valodu katoļu ticībai. Kad Lutērs cīnas par reformaciju, starp citeem grēkeem tam pāvests pārmet bibeles tulkošanu vācu valodā un vispār vācu valodas eevešanu teoloģijas zinībā un deevkalpošanā. Tridentes koncils (1546. g.) atzina veenīgi latīņu valodā tulkoto bibeli par „svēteem raksteem“. — „Tagad pēc kādeem trīs ar pus simts gadeem,“ — izsaucas Olavs, — „stāvam atkal uz tās pašas veetas: Deeva vārdu zinības peekopšana latveešu valodā top uzlūkota par baznīcas aizskāršanu un ticības nicīnašanu. Vēl veenmēr ta pati pazīstamā izruna:

vecajā valodā ir plaša ziniska literatura, jaunajā vēl neka nav, ko varetu likt vecās izkoptās zinības veetā.“ Olavs nenoleedz, ka vācu valodā teešam ir jau teoloģiskā zinātniskā literatura, kuŗas latveešu valodā vēl nav. Bet ja lekcijas lasīs latveešu valodā, nekas nekavēs ne profesorus, ne studentus izleetot arī šo literatūru vācu valodā. Jautājums, pēc Olava domām, negrozās ap zinību. Ja zinība spētu dzeedet visas kaites baznīcās dzīvē, tad peemums, kur lekcijas lasa zinātniski peeteekoši sagatavoti profesori, vajadzētu būt visam preekšzīmīgi šinī baznīcās dzīvē. Bet trūkumus mūsu reliģiskā un tikumiskā dzīvē atzīst paši vāceeši, tā tad zinība nespēj darīt eespaaidu uz draudžu garīgo dzīvi, jo te zinība eet pār ļaužu galvām, nav peemērota viņu dzīvei. Cerības šos trūkumus novērst var būt tikai tad, ja peeteekoši sagatavo nākamos draudzes ganus tam darba laukam, kuŗā teem jāstrādā. Ne zinības trūkst mūsu mācītajeem, bet viņi nepazīst ne draudzes, ne apstākļus, kuŗos teem jāstrādā. „Kā lai mācītājs būtu dvēseles ārsts laudīm,“ — vaicā Olavs, — „kuŗu dvēseles tam ir septiņām zeeģelēm aizzeeģeleta grāmata.“ Olava slēdzeens: „Kas cīnas dēļ vēsturīgām un dabīgām teesībām, tur uzvara allaž bijusi pēdejo pusē. Mūsu dabīgās teesības prasa tādu profesuru nodibinašanu un tās kādu reizi arī nodibinās, lai arī pirmajā laikā varbūt tikai tādu eelāpu kā docenturu veidā.“ (Turpat.)

Otrs garaks raksts „Dzimtenes Vēstnesī“ 1908. gadā no Olava ir par tikumiskeem virzeeneem latveešu attīstībā (Nr. 34). Olavs apskata tuvaki hedonismu, enerģismu un moralismu, kādu lomu katrs no šeem virzeeneem spēlejis latveešu tikumiskā attīstībā. Tuvaki šos uzskatus Olavs izlīcis savos rakstos par etiku. Šinī veetā mūs sevišķi var interesēt kāda Olava īsa, bet izcilus atsauksme par tautisko kustību, no kādas atsauksmes var noģist, ar ko viņš neapmeerināts šinī kustībā: ka ta par maz peegreeza vēribas tautas garīgā līmeņa pazelšanai. Latveešu tikumiskā dzīvē dziļās saknes laidis hedonisms. Hedonisms ir tas, kas izaudzinājis starp latveešeem tās vagaru dvēseles, kas tikai sava labuma dēļ kalpinaja savus tautas brāļus; pee hedonisteem peedereja kārklu vāceeši, kas pārdeva savu tautību, lai varetu baudīt ērtaku

dzīvi. Tāpat hedonisti ir daži tā sauktee „progresisti“, kureem progress tik daudz vērts, cik tas atnes teem materialu labumu, tāpat pee hedonisteem peeskaitami tādi tauteeši, kas vicinaja un vicina tautisko karogu veenigi aiz ta eemesla, lai eegūtu peļņu. Pretim hedonismam stāv enerģisms. Bet šim virzeenam Olavs redz stipri peļamu īpašību: enerģisma attīstība ceeši saistita ar vājako kalpinašanu un apspeešanu. „Vāceeši par kristigās ticības atnešanu uzspeeda latveešiem dzimtbūšanu. Un ko deva mūsu tautiskās apziņas modinataji? Tautiskos vadoņus un labakās familijas.“

To tikumisko virzeenu, kas veicinams latveešu dzīvē, Olavs redz moralismā. Ar kādu apziņu cilveks ko dara, tāda moraliska vērtība ir viņa darbam. „Īsta laime atrodama tikai labvēlībā uz tuvakeem un nesavtigā darbā vispārības labā.“

1907. gada beigās un 1908. gada sākumā redzam itkā klusumu Olava sabeedriskā darbā. Vaj Olavs būtu peekusis? Tas nebij tas vīrs, kuŗš nodevās grūtsirdībai, skumjām, nevarībai! Daudz darba viņam bij ar skolu, laiku prasija „Dzimtenes Vēstneša“ redakcija, bez tam palika viņa peenākumi Rigas Latveešu Beedribas runas vīros un dažādās mazakās komisijās, tāpat IV. Savstarpejās Kreditbeedribas Padomes preekšsēdetaja peenākumi. Bet 1907. gada jūnija beigās Peterpils Teesu Palata savā delegācijas sēdē bij izteesajusi Olava kā „Balss“ redaktora prāvu. Mēs redzejām, kādā garā Olavs vadija „Balsi“, tā kā še par kādu nopeetnaku juridisku pārkāpumu, apvainot Olavu par valstsgāzeju, nebij ne mazakā pamata. Bet teesai to nevajadzeja. Kreevu valdība deva gandarijumu teem, kas par revoluciju prasija „latveešu tautas sodīšanu“. Tā ka fiziski nebij eespējams visus latveešus ne apkaut, ne izsūtīt, tad atreebšanos izdarija peē tautas redzamaakeem preekšstāvjeem un Olavs bij veens no teem.

Spreeduma izpildišanu vareja sagaidīt katru brīdi un tas bij peeteekošs eemesls, atturetees no plāšakeem sabeedriskeem darbeem. Latveešu nacionalkonzervativām aprindām Olavs palika vēl jo bīstamaks. Olava garigam cilvekam līdz šo baltudeen šīs aprindas parādijušas savu pilnigu nesaprašanu.

Astotā nodaļa.

Vilis Olavs dzīvē tika uzskatīts par mērenu, apdomīgu, praktisku cilvēku. Mērens — ja gan, ja nāca runa par darameem darbeem, par izvedameem pasākumeem — tad Olavs bij mērens vārdos un pareģojumos. Bet kad bij izšķirušees, ka darbs jadara, kad tas bij eesākts un javed galā, tad Olavam bij jauneklja dedzība, vīra spars un neatlaidība un īsta latveešu izturība. Viņš bij apdomīgs vairak solit, nekā dot, apdomīgs, redzot kādu leetu ne tikai viņas sākumā, bet arī galā, praktisks, kad ar šaurēem, vispārībā vāktem līdzekļem vajadzēja izvest kādu sabeedrisku pasākumu. Bet ja Vilis Olavs kādu darbu bij uzņēmes, tad nekādi vēji, nekādi negaisi viņu nevarēja no ta novērst, ne grozit pa labi, vaj kreisi.

Tādu redzam viņu arī kā avižneeku un redaktoru pee „Austruma“ (1899. g. — vadot nodaļu „Dzimtene“), pee „Jaunām Peterburgas Avizēm“ (1901.—1902. g.), tādu arī pee „Balss“, (no 1904.—1906. g.), kuŗu no sākuma tas vāda kā nedeļas laikrakstu, bet vēlāk, „Baltijas Vēstnesi“ apturot (no 12. febr. 1906. g.), pārvēŗš par deenas avizi. Tā atbildīgo redaktora peenākumu tam nākas izpildit vētrainā 1905. gadā. Cik Olavs atturīgs un nesaudzīgs ir pret varas darbeem, kuŗi saveenoti ar revolucijas kustību, tikpat stingri un vīrišķīgi tas uzstājas, kad īsajam brīvības uzleesmojumam seko soda ekspedīciju asiņainais gājeens. Viņš ir bijis leecineeks tam, kā revolucionarā kustība Latvijā izaugusi, viņš vislabaki zin, cik mazā mērā pee šīs kuŗstības vainīga pati tauta, bet cik leelā mērā to izaudzinājuŗi Baltijas muižneečība, garidzneečība un kreevu administracija. Pirmāis spilgtais revolucijas kuŗstības izpaudūms uz āru ir 9. janvaris (1905. g.), kad Rigā teek sarīkota demonstracija, kuŗa prasa smagus upuŗus kā kritušos. Tad revolucionarās kuŗstības zīmptomī ik mēnesi peeaug. Vasarā sākas nemeeri baznicās, ūur tur uzleesmo laukstrādneeku streiki, ar pirmām rudens deenām sākas monopolu siŗanas. Viss latveeŗu preses vairums reģistrē

faktus — un — klusē! Kas tas? Vācu prese apvaino latveešu avižneecību par slepenām zimpatijām nemeerneekem, par viņu pabalstišanu klusejot. Brīdis ir nopeetns. Svaru kausā krīt visas latveešu tautas liktenis. Šinī brīdī nem vārdu Olavs, kā „Balss“ redaktors. Ši laikraksta 13. num. 1905. gadā laikraksta pirmā veetā viņš raksta:

„Balss“ neveen zin peenākumu, bet zin ari līdzekļus, ar kuŗeem tādās reizēs vislabak apkaŗojami. Šos līdzekļus leelā mērā leeto kreevū avižneecības labākā daļa, kas nelamajas par dzērajeem, nedraud ar ceetumu un sodu, bet uzmeklē nemeeru cēloņus, iztīrā sabeedribas nepilnības un eeteic nepececešamās reformas, kuŗas eevdot nemeeri paši par sevi izbeigsees. Šādu līdzekli atzīst ari „Balss“ par veenīgi derigo un labprāt to leetotu, ja tas stāvetu viņas spēkā. Cik sika šinī ziņā latveešu laikrakstu spēja, to mūsu lasitaju leelākā daļa labi saprot, to zin ari vācu avižneecība. Ja nu pēdejam tomēr vēl izsaka augšejo pārmetumu, tad ta peelidzinama cilvekam, kas atradis kādu vīru ar saistītām rokām un kājām un aizbāstu muti, eesper pēdejam ar kāju, uzsaukdams: „Ē, vīrs, kapēc tu neizpildi savu peenākumu!“

Cik sāpīgi ari nebūtu dzirdet šādu nepelnitu pārmetumu, tomēr „Balss“ atzīst, ka klusu ceošana par mineeteem jautajumeem tik ilgi ir vajadzīga, kamēr netīks dota mums eespēja, pilnīgi svabadi izteikt savas domas.“

Ta bij gaiša un skaidra atbilde, bez ķircinašanās un savstarpejeem apvainojumeem. Ja, latveešu prese kluseja, bet ta bij tai veenīgā moraliskā teesība, kas tai bij atlikusi pee smagās eepreekšējās cenzuras kārtības, kuŗa avižneecību pārvērta par veenpusīgu informācijas avotu valdībai patīkamā garā. Presei trūka viņas dzīvības noitekuma — spreeduma brīvības. Tagad nu bij peenācis vēstures brīdis, kad valdībai eevajadzejās preses pakalpojumu. Bet viņai par labu rakstija jau viņas, vaj tās pabalstīti organi. Neatkarīgā avižneecība negribeja peedalītees šinī korī, un ja ta nevareja brīvi savu spreedumu izteikt, ta kluseja. Vaj vācu avižneecība to nesaprata? Bez šaubām, bet viņai bij atkal izdevība, beedīnat kreevu valdību no latveešu nacionalās kustības, tapēc vācu avizes visu vainu par revolucijas parādībām uzkrāva latveešu

nacionalismam un apsūdzeja latveešu nacionalo presi; vācietības aģenti uzmanīja katru latveešu sabeedrisko soli, lasīja latveešu laikrakstus starp rindām un atklāti un slepeni kūdīja kreevu administrāciju pret latveešiem. Latveešu sabeedriskeem darbīnieceem atlikās vaj nu peesleetees sociāldemokratijai, kuŗa veda slepenu cīņu pret novecojušos valsts eekārtu, vaj peesleetees latveešu stingri konzervatīvajai strāvai, kuŗa savu šķiras interešu dēļ centās izdabāt valdībai un kuŗai no nacionalisma nebij ne lāga izkārtne. Olavs nevarēja peesleetees ne veenam, ne otram virzeenam. Viņš bij noteikts nationalists, reals domatajs, visnotaļ brīvprātīgs savos uzskatos, kuŗš zināja, ko viņš gribēja un zināja, kas tautai vajadzīgs. Tagad, kad Kreevijas vēsturē pašlaik revolūcija gatavojās uz cīņu ar reakciju, viņa, kā liberalisma preekštāvja, stāvoklis bij sevišķi grūts. Taču vīrišķība un atklātība, ko Olavs parāda visā šīnī grūtā laikā, saveenota ar viņa goda prātu un taisnības mīlestību, palīdzēja tam uzvaret.

Kā ūdeņi pavasara palos, kas ilga sala dēļ vēlu eestājās, ātri aug tēcēs, strautos un upēs, ar katru stundu kāpj krastos, lauž ledu un appludina lejas, tā gadusimteneem aiztureta dzīves attīstības kustība tagad neatturami mekleja savu izeju revolūcijā, kuŗas preekšvēstneši dažādu streiku, demonstrāciju, uzbrukumu vaj dedzinašanu un postīšanu veidā drīz parādās veenā un otrā veetā un avižneekam atkal peenākas atgreestees pee šīm parādībām. Peterpilī, Kobeko vadībā, nodibinājas komisija, kuŗai jāizstrādā brīvprātīgaki nosacījumi avižneecībai. Latveešu preseī, kuŗai jāceeš vēl no daudzēem blakus apstākļēem, šīs cenzuras slogs daudz smagaki jūtams, nekā kreevu. Sakustas arī latveešu avižneeki un telegrafiskā eesneegumā apgaismo latveešu preses apstākļus un lūdž — par kādām preekšrocībām latveešu preseī nav jau ko domāt — lai latveešu presi teesiskā ziņā peelīdzina kreevu preseī. Ari Olavu redzam eeintereseto redaktoru vidū.

Bet birokrātiskais reformu aparats, salīdzinot ar nemeeru kustības gaitu, darbojas pārak lēnī. Nemeeru kustības parādības neveen beežaki atkārtojas, bet paleek arī dažadakas. Kad Latvijā nemeeri pāreet baznicās, Olavs, nem atkal vārdu, lai Baltijas muižneecībai un kreevu ad-

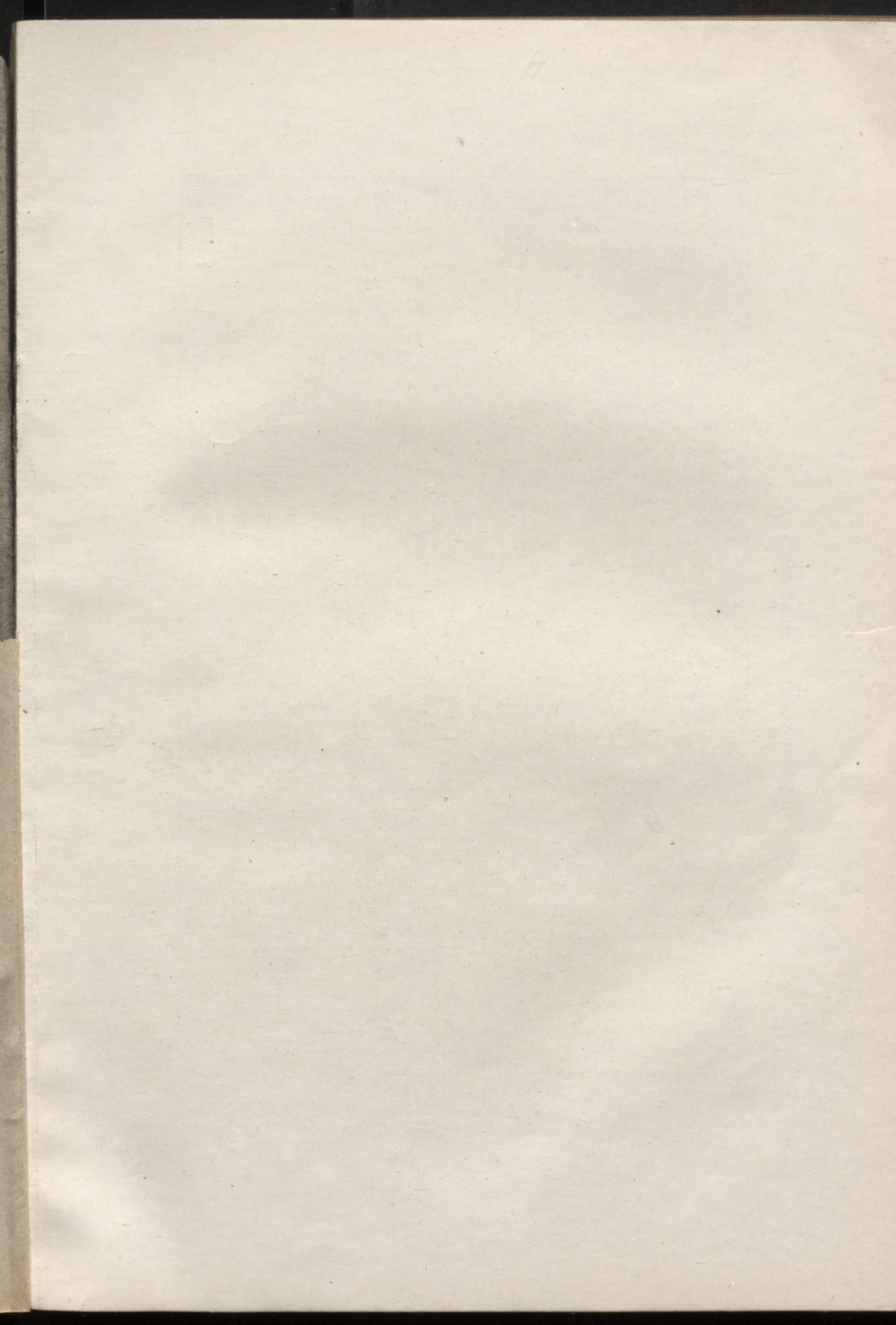

ministracijai leeku reizi atdaritu acis par nemeeru īsteem cēloņem. Latvijā baznīca nav bijusi ticīgo lūgšanas un atspirdzinašanas veeta, ta ir bijusi politikas eeroeis un tamdēļ nav brīnums, ka nemeeru kustiba tik spēji aizteek arī baznīcu.

„Tagadejos nemeerus,“ — raksta Olavs 15. jūnijā 1905. gadā — kad neveens vēl neparedzeja oktobra revoluciju — „kas nebaidas apgānit pat baznīcas, mēs varam peelidzināt plūdeem, kuŗi ar neatturamu sparū veļas pāri visam, kas teem gadas ceļā. Cilveki, protams, mēģina no plūdeem sargatees, bet to tee dara pee lajka, celdami dambjus, rakdami kanalus un gādadami par citeem aizsardzibas līdzekļeem, lai novērstu plūdu breemas. Līdzīgu darbu gadū gadeem strādajusi latveešu avižneeciba pee evangeliskās Luterā baznīcas. Latveešu laikraksti aizrādija bez mitešanās uz reformu vajadzību, tee beeži rakstija, ka baznīca jaatdod draudzei, ka tai nebūs kalpot politiskeem, bet reliģiskeem mērķeem, nebūs būt par teesas un soda namu, bet par veetu, kur apbēdinatee var smelt preeku un meeru. Tā rakstidami tee gribeja novērst plūdu breemas, kādas tagad (jau maijā — jūnijā! Lt.) nākušas pār mūsu tēvijū. Bet ko darija mūsu vācu beedreenes? Tās latveešu laikrakstu labi domatus vārdus un aizrādijumus neeevēroja un pašus laikrakstus apmeloja par kūditajeem. Pēc viņu domām, tur bija viss pilnīgākā kārtībā, tadēļ, ka baznīca bij vēl veenīgais pīlars, kas pabalstija vācu politiku Baltijā. Notikās, ka ne desmiti, ne simti, bet tūkstoši lūgtin lūdzās, lai kungi baznīcu atdod draudzei, itkā izsalkuši bērni lūdz pēc maizes kumosa. Tomēr tee kungi, kam ta vara, tureja vācu politikas un tautības intereses augstaku par baznīcas un reliģijas interesēm. Ar aukstām asinīm tee neželīgi atraidija sirsnīgus lūdzējus, nebēdadami, ka politiku eevedot baznīcās, tee vairo starp draudzes locekļeem veenaldzību un īgnumu pret šo baznīcu. Tagad parādas viņu darbības augļi.“

Tik noteikti un atklāti Olavs kā politiķis un sabee-drīks darbīneeks noskaidro vāceešeem un valdībai pre-tīm savu stāvokli nemeeru leetās. Viņš redz veeen pa-rādības, bet saprot arī viņu cēloņus. Bet alotos tee, kas domatu, ka Olavs, ja viņš saprot baznīcas nemeeru cēlo-

V. Olavs starp savām skolniecēm.

rus, šādus cīņas līdzekļus peņem vaj atteecīgā vēsturiskā zituācijā pat atrod tos par peēļaujameem. Šis domas izklīdina jau peeminētā raksta tikpat stingri noteiktās beigās, bet nu jau auresetas latveešu sabeedribai:

„Mēs uzsaucam katram latveetim, ārā ar politiku no baznicas! Neaizteekat svētumu, atstājat vismaz veenu meera veetiņu, kur nogurušee var eepreecinatees un stipriņatees pēc dzīves raizēm un vētrām. Bet mēs ari zinām, ka panākumi šādam sauceenam tikai tad būs, ja at-sacitos no līdzšinejās kārtības, izleetot baznicu par poli-tikas arenu. Vaj gribat?“ — Olavs vaicā to vāceeseem un Baltijas politikas vaditajeem. Bet Olavs pārak labi pazīst zemes vēsturi, lai ticetu iluzijai, ka Baltijas muižnee-ciba labprātīgi varetu savu stāvokli grozīt. „Šaubamees,“ — uz savu uzstādīto jautajumu atbild pats Olavs. „Mēs domajam, ka labaki apsargās baznicas un mācītaju draudzes mīlestība un uzticība. Ja jūs šādu darbu gribat strādat, tad eesim kopīgu ceļu, tad mūsu darbam netrūks ari sekmju; bet ja ne, tad mūsu ceļi šķirti, tad jūs varat par mums ķengatees, cik gribat, mēs paliksim pee saveem uzskateem un savas pārleecības.“

No kopīga darba ar vāceeseem, protams, nekas ne-
vareja iznākt. Baltijas muižneecība nekad nav bijusi ta,
kas jebkad kādu kopīgu darbu meklejusi ar veetejām tau-
tibām, otrkārt — vēsturiskee notikumi gāja tik strauji, ka
lēni apsvērtus politiskus uzdevumus nespēja nemaz uz-
sākt atrisināt, kad jau jauni bij klāt.

Nemeeru parādībām baznicās atkārtojotees, paceļas
ari latveešu draudžu balss. Tā Raunas draudzes preekš-
stāvji, atzīmejojot nemeeru kustību veetejā draudzē, saka:
„Nepeeteek ar to veen, gādat, ka baznicas apsargā un
acumirkli aizkaivē baznicā nemeeru sacelšanos, bet jo
vairak par to rūpetees, ka teek novērsti tee cēloņi, kas
draudzēs modīnājis tādu veenaldzību pret baznicu: proti,
ka no baznicas teek izstumta katra šķiru un tautības poli-
tika un mācītaju vēlešana, kā ari baznicas pārvaldība
teek atdota pašai draudzei.“ („Balss“, Nr. 30, 1905.)

Tā tad — latveešu prasība te jau konkrēti apzīmēta.
Olavs, kā politikis, saprot, ka principiēlai politiskai cīņai
tad ir panākumi, ja tai seko praktiski politiski eeguvumi.

Bet neveen par draudžu, ari par citām mūsu zemes pārvaldības leetām runā Olava vaditā „Balss“, arveen noteiktak prasot viņu pārveidošanu demokratiskā garā, tāpat plašaku teesibu peešķiršanu latveešu valodai („Latv. valoda pagasta valdes eekšējās darišanās“, „Balss“ Nr. 31, 1905.)

6. augustā 1905. gadā teek publicets Nikolaja II. manifests par Kreevijas Valsts Domes nodibinašanu. Latveešu liberalās aprindas no sākuma raugas ar uzticību uz šo faktu un sagaida, ka reformu vēsmas beidzot aizķers ari Baltiju. Bet kaŗa stāvokļa eevešana Kurzemē un veselu pagastu sodišāna par atsevišķu nemeerneeku nodariteem pārkāpumeem drīz veen izgaisina radušās ceŗibas un peespeež ari Olavu protestet, ka latveešu tautu izrauga par masu sodišānas objektu. („Par latveešu tautas sodišānu“.)

No 1. oktobra 1905. gadā, lai ātraki informetu savus lasitajus par Japaņu kaŗa notikumeem, „Balss“ sāk iznākt divreiz nedelā. Ar to Olava redaktora peenākumi pavairojas. Reizē ar to, politiskeem apstākļeem sarežģijotees, šee redaktora peenākumi top arveen grūtaki, vēl grūtaki vīram, kam bij dārga viņa liberalā pārleeciba un vajadzēja cinitees pret divām frontēm: galejo konzervatismu un kreiso revolucionarismu. Revolucijas notikumi peenņēma jau tādu veidu, ka laikrakstam beeži peenācās viņus konstatet jau kā notikušus faktus, bet nevoreja domat saheedribu šai ziņā ko eespaidot. Nāk oktobra manifests un ari latveešu prese, atsvabinajusees no cenzuras, dabū eespēju runat brīvu vārdu. Tagad jau Olavam peenākās vairakkārt brīdinat tautu no pārmēribām kreiso pusē. Nākamee notikumi (asiņainā reakcija) vēl tīti nezinamībā, bet Olavs atkal un atkal konstatē, ka no veenas nebrīvības mēs draudam eelekt otrā. Pastarpam Olavs cenšas savus lasitajus eepazīstinat ar teem peenākumeem, kuŗi viņeem (t. i. lasitajeem) peekrīt kā pilsoņeem konstitucionelā valstī („Par tautas veetneecību un vēlešanu teesibām“, „Balss“ Nr. 41, 1905.) 3. novembrī 1905. pee Vidzemes gubernatora Rigas pili noteek Rigas apriņķa pagastu vecako un skrīveŗu apspreede. Uzstāda tēzes par izvedamo pagastu pašvaldības reformu. Apspreede eeceļ 4 preekš-

stāvjus no pagastu vecakeem un 4 no pagastu skrīvereem, kuŗi sastāda biroju, kam jauztāda un pamatīgi jaiztirzā prasību projekts nākamai sapulcei, kuŗu biroja vārdā un uzdevumā uz 19. novembri izsludina Kokneses pagasta skrīveris Kroders Latv. Sabeedribas namā Romanova eelā Nr. 25, un lūdz uz šo sapulci sūtīt pagastus savus preekštāvjus. 10. novembri 1905. Rigā notiek skolo-taju kongress, kuŗš apspreež jautajumus par nepeecešamo skolas reformu un par latveešu valodas teesibām skolā.

Kā izturejās V. Olavs pret visām šim svarīgām politi-skām parādībām, kuŗu virzītāji vairak vaj mazak atklāti bij zocialdemokrati? Ar savu politisko gatavību Olavs ļoti labi māceja atšķirt nobreedušās dzīves prasības no kādas partijas lozungeem un ar viņam peemītošo vaļsirdību atklāti pasaka, „leelakai daļai mēs peekrītam viņu prasījumeem, bet ne viseem“ („Balss“, Nr. 41, 1905.). Tapēc par visām tām nepeecešamām dzīves reformām, kuŗu vajadzība Baltijā bij sen nobreedusi, kā baznicas, skolas, pašvaldības eekārtas un t. t., „Balss“ sneedz vaj nu principielus rakstus, vaj ari plašu informaciju, kā peem. par notikušo skolotaju kongresu. Bet turpat Olavs protestē pret to kārtību, kas notiek „tautas sapulcēs“, kur „brīvības“ vārdā taisa lēmumus, kas pavisam nesaskan ar dalībneeku pārleecību. Ta ir savada veenprātība, raksta Olavs 15. novembri 1905., ko novēro tādās sapulcēs, jo tur uz šo veenprātību speež trīs faktori: brauniņš, boikots un sarkanais gailis.

Bet decembra beigās (1905.) jau sākas reakcija ar soda ekspedicijām, meesas sodeem, nošaušanu bēgot, pakāršanu, revolucionaru māju dedzināšanu, peederigo spīdzināšanu. Leela daļa no revolucionarās kustības vadoņeem emigrē, „masas“ teek pamestas savam liktenim. Glābdami katrs savu ādu, šīs „masas“ dalībneeki nekautrejas no zemakeem līdzekļeem, kā apmelojumeem un nodevībām, lai vainu novirzītu uz citeem. Un ja par Olava etiskā cilveka un patriota sirdscēlumumu, skaidrumumu un drosmi mums vēl leeku reizi vajadzētu kādu peerādījumu, tad šī laika viņa vadītais laikraksts dod vairak kā vajadzīgs atteecīgus peerādījumus.

Reakcija uzbrūk arī latveešu preseī, jo vācu prese sen jau kleegusi un kūdijusi, ka latveešu prese līdzvainīga pee nemeereem. Aizleedz „Deenas Lapu“, aizleedz „Baltijas Vēstnesi“ un veselu rindu citu preses organu Rigā, par Leepajas, Jelgavas un t. t. izdevumeem nemaz nerunajot. Vēsturiskee notikumi izvirza Olavu visgrūtākā reakcijas laikā atbildīga preses organa vaditaja veetā. Kad 1906. gada februārī aptura „Balt. Vēstnesi“, izdeveji pārvērš „Balsi“ par deenas laikrakstu un V. Olavs paleek joprojam tās atbildīgais redaktors.

Vācu muižniecība izleeto atkal reiz radušos vēsturisko izdevību, izrēķinatees ar latveešeem, sevišķi ar latveešu inteliģenci, un faktiski muižneeku vaditās soda ekspedīcijas nezin vairs ne mēra, ne robežu savā atreebibas kārē. Teek šausti veci un jauni, seeveetes un bērni, šauti, kārti, spīdzināti, ar valgu apmestu kaklu peeseeti pee segleem un verstēm rauti līdz jātneekam. Latveešu tauta peedzīvo mocības, kas atgādina vidus laiku vistumšako inkvizīciju. Leetas noet tiktāl, ka sāk protestet pat cilveeigakee soda ekspedīciju dalībneeki, kā gadījumā ar 100 nagaiku cirteeneem kādam zemneekam, kuŗa meesa sakapata gaļas gabalam līdzīgi („Balss“, Nr. 29, 1906., pēc valdības ārsta protokola!). Ceetumi pārpilditi, šauj un dedzina ar un bez teesas spreeduma, Baltijas muižniecība apreibusi svin savas asins dzīres.

„Balss“ saturs šīnī laikā ir — drūmi nopeetns, bet nekad salausts un gauduligs. Nekādas vētras un zibiņi nebeedē vīrišķīgo Olavu. Viņš zin, cik augsta vērtība šīnī liktenīgā stundā viņa vārdeem latveešu sabeedribā un viņš runā visur vīra valodu. Tā „Balss“ numurā no 16. februāŗa 1906., kad reakcija bij sasneegusi savu augstako punktu, Olavs, par ļaužu neapzinīgo nošaušanu raksta: „Lai arī dažos gadījumos sods neizbēgams (revolucionareem), tomēr nevar peekrist soda mēram un veidam, ēku dedzīnašanām, ka peederīgos spaida aizbēgušo dēļ, nederīgs arī meesas sods, sodi bez eepreekšejas, rūpīgas izmeklēšanas.“

Un šīnī pašā reizē Olavs nebīstas droši un atklāti pateikt, kas arī tagad tura īstos atreebibas grožus rokās, peeminot, ka tautas balss norāda, ka:

„Muižneeki sastāda vainīgo un eedomato vainīgo listes, ka pārģērībušes pavadot karaspēku un īpaši veicinot bargu sodu peesprešanu.“

Un atkal Olavs nepaleek neaizrādījis, teem, kas šīnī brīdī lemj par eedzīvotaju dzīvību un nāvi, kur slēpjas ne-meeru īstais cēlonis:

„Mēs vēlamees, lai likums ar vajadzīgām un nepee-ceešāmām reformām eet pa preekšu, bet nevis nogaida, kamēr reformas teek eevestas no pašas dzīves un tad tikai tām klibo pakal.“ („Balss“, Nr. 26, 1906.).

Pee Olava personas tikumiskas novērtēšanas šī viņa laikmeta darbība mums ceeši jānem vērā. Ta noteek tānīs apstākļos, kad visi daudz maz redzamaki revolucionari un progresīvi darbineeki vaj nu atstājuši Rīgu vaj atrāvušes no katras atklātības, kad visur Rīgas latveešu inteliģences un strādneeku dzīvokļos katru nakti noteek kratišanas un apceetinašanas, kad Rīgas slepenpolicijā apzinīgi rikojas ar apceetinato politisko spīdzinašanu, kad Smilšu kalnos, centralceetuma tuvumā, gandrīz katru nakti īsi pirms gaismas svīšanas atskan nošaujamo lāsti, protesta sauceeni un izmisumā kleedzeeni. Šādos vēsturiskos brīžos uz pretneekem runat vīrišķīgu un drošu valodu savas tautas teesību vārdā, par savu personu nedomajot, tas eespējams tikai nedaudzeem, kuŗu dvēseles deg patesā savas idejas un svētas pārleecības ugunī.

Redzedams, ka reakcija! uzvaru svinot, valdība, leekas, pilnīgi aizmirsusi savus reformu nodomus Baltijā, V. Olavs neatlaidīgi brīdina:

„No ka mums jābaidas?

Ari Baltijā, leekas, vilcinamees ar reformām. Kuratora sasauktā konference skolu leetās atlikta atkal uz nenoteiktu laiku, kautgan tai vajadzeja sākt savas sapulces jau pāg. gada vasarā. Neka ari nedzird no ģeneralgubernatora par provinces padomes sasaukšanu, kuŗai nāktos izstrādat reformu projektu. Meera labad nepee-ceešami vajadzīgs, ka pee reformu darba ķeras bez kaveššanās.“ („Balss“, Nr. 4, 1906.)

Protams, ka ari šo brīdinājumu valdība palika ne-eevērojusi.

Olavs ceeš līdz ar ceetejeem. Niknā mechaniskas varas laikā viņš atgādina tautai uz eekšejo tikumu spēku, viņš aizrāda, lai pārbaudījumos smeļas spēkus darbā, reliģijā, līdzceetīgi izturotees pret saveem līdzcilvekeem. Tā „Balsī“, Leelās lūdzamās deenas apcerejumā (no 21. februāra 1906.) Olavs starp citu raksta: „Eesim ari tagad, katrs klusi sevī un apzinadamees mūsu līdzdalību pee notikušā, nerunasim ar rūgtumu un ceetsirdību par teem, kuŗeem nācees ceest, bet peeminesim tos ar nožēlošanu. Nestee upuri lai der par izlīdzinašanu pagājībai un par pamudinajumu uz turpmaku nesavtīgu atjaunošanas darbu.“

Ari Olavs nevar izbēgt progresīvas avizes redaktora parastam liktenim šini laikā. Pret viņu, kā „Balss“ redaktoru, drīz teek celtas sūdzības par dažādeem preses pārkāpumeem. Ar 1906. gadā vidu izbeidzās Olava kā atbildīgā redaktora grūtākais un čaklākais darbības laiks. Atvadotees tas runā („Balss“ Nr. 31, 1906. no 3. jūlija) ari kādus vārdus par saveem redaktora principieem. Aprādījis, ka veco Kreeviju no jaunās šķir bezdibens, Olavs raksta:

„Daži ar leelu skubu, pārgalvīgi un ar urravām centās tikt uz jauno Kreeviju. Mans princips bij un ir, ka par tiltu un sevišķi tādu tiltu, kuŗ abās pusēs atrodas bezdibenī — reakcija un revolucija — jāeet apdomīgi, turotees pee latveešu parunas: lēnam par tiltu! Kas šo principu neeevēro, var eegāstees bezdibenī. Man zinams, ka dažēem tāda mērenība un apdomība izlikās par mazdūšību un pat par veenaldzību pret tautas brīvību. Par dūšu negribu runat, jo nav man bijis gadījuma, kuŗ būtu varejis to peerādīt, bet kas ateeecas uz tautas brīvību, tad novēlu latveešeem nākamos pāris gados pateesi baudīt brīvību tādos apmēros, kā es to „Balsī“ aizstāveju; tad latveešu tauta varēs gadu desmitus laimīgi nodzīvot.“

Bet tikpat ceeti, cik mēreni bij Olava uzskati nacionālās politikas jautājumos.

Vaj Olavs bij revolucionars? Viņa redaktora darbība gan pee „Austruma“ (1899.), gan „Jaunajām Peterburgas Avizēm“, bet sevišķi pee „Balss“ dod uz to noteiktu atbildi: ja, kad eet runa par vecās eekārtas re-

formešanu Baltijā, par latveešu tautas teesibu paplašināšanu, par latveešu tautas goda aizstāvešanu, par nacionālā kulturas darba eevadišanu jaunā gultnē. Bet tikpat noteikti būs jaatbild ar „ne“, kad ees runa par revolucijas līdzekļeem varas aktu, varmācību un dažadu ekscesu veidā, kuři Olava etiskai personibai bij tikpat nepeene-mami, kā konzervativo reakcija. Ne par velti Olavs rakstija 1905. gada revolucijas straujakās deenās, kad pūlis, apreibis no frāzēm, gāzās otrā ekstremā: „Nabaga latveeti! Nebrīvs tu esi bijis, nebrīvs tu paleec, tikai tavi kakla kungi mainas! Vācu mācitajs tevi pēra ar pātāgām, kreevu eerednis ar skarpijoneem, latveešu tautas labdari tevi pārmāca ar pistoli. Tadēļ mostees latveeti un stājees pretim katrai nebrīvībai, veenalga, no kādas puses ta nāk, vaj vācu, vaj kreevu, vaj latveešu.“

Olava brīvā cilveka ideals šinīs vārdos gaiši formulets. Tas bij ideals un velti to vēl bij meklet tautā, kuři līdzšim bij audzinajusi vara un varmācība. Ekstrems vareja tikai ekstremu radit.

Ja tādi bij Olava etiski-politiskee uzskati, ko viņš neslēpa ne dzīvē, ne savos rakstos, tad reakcija gribeja ar teem vismazak rēkinatees. Viņai Olavs bij eenistaks, nekā karstgalvji revolucionari, kuři aģiteja veenā otrā sapulcē, vaj izpaudās kādā revolucionarā aktā un tikpat aši pazuda. Olavs bij vīrs, kas stāveja latveešu tautas sabeedrisko darbineeku redzama kā veetā, darbojās neatlaidīgi, bet ar taktu, darbojās gudri un ar leelu tautas mīlestību, vīrs, kuŗš prata ap sevi pulcet zinamas sabeedriskas grupas, eedvest tām uzticību un vadit tās kopejā darbā un kuŗa darbību atklātā ceļā likumīgā kārtā bij grūti, tikpat kā neeespējami traucet. Tapēc saprotami, ka šī reakcija tagad ar abām rokām peeķērās pee gadijuma, kad ar kādeem likumigeem līdzekļeem vareja Olavu nodabut no sabeedriskā darba lauka. Šis gadijums bij: Olava kā „Balss“ redaktora darbiba. Olavu apvainoja uz Kreevijas sodu likuma 129. § pamata par valsts kārtības gāšanu! Kāds šim apvainojumam bij teesisks pamats? Par to vēl tagad var pārleecinatees, pašķirstot mēreni, sausi-leetišķi vaditās „Balss“ lapas — nekāda, gluži nekāda! Bet reakcija ari tāda, leekas, nemaz ne-

mekleja. Var teikt, Peterburgas Teesu Palatai, kura 26. jūnijā 1907. gadā Rīgā izteesaja Olava prāvu, jau uz Rīgu atbraucot par Olavu bij spreedums gatavs! Tee pirksti, kuri rakstija uz soda ekspedīciju listēm nošaujamo latveešu vārdus, ļoti labi Peterpili zināja ceļus un līdzekļus, kā padarīt sev nekaitīgu latveešu eevērojamo sabeedrisku darbīneeku. V. Olavu aizstāveja zvērīnats advokats A. Krastkālns. Neraugoties uz aizstāvja leetišķo runu un neapšaubameem argumenteem, Teesu Palatas spreedums skaneja:

par kongresa lēmumu, partiju programu (pīlsonisku!) un par kādas korespondences nodrukašanu no Jaunjelgavas, kurā apvainots karaspēks, — mācītais Vilis Olavs, kā avīzes „Balss“ redaktors, teek notesats uz veenu gadu ceetokšņa soda. Apsūdzeto, pagaidam, atstāj uz brīvām kājām, pret 1000 rubļu zalogu.

Spreedums jau pīrms pasludīnašanas bij taisīts negrozams. Protams, ka Olava pārsūdzība palīka bez sekmēm.

Tā pagāja klūmīgais 1907. gads, kad Olavs, stipri at-rāvees no sabeedriskā darba, galvenā kārtā nodevās tikai skolas darbam, tā peenāca 1908. gads, kad visas pārsūdzības tīka pamestas bez eevēribas un bij jagatavojas uz soda izceešanu. Bet reakcija ari šīnī ziņā prata spīdzīnat savus upurūs: termīnu, kad būs sods jasāk izceest, nezīnāja. Šāda gaidīšana, nerunājot nemaz par psīcholoģīsko pusī, notesato kaveja nodotees kādam plašakam darbam vaj eevadīt kādu sarežģītaku uzņēmumu. Vajadzeja mocoši skaitīt deenas un būt gatavam.

Tā ari V. Olavam.

29. augustā 1908. gadā pēkšņī nāk rīkojums, ka Olavam jasāk izceest peespreestais sods. Spreedums skaneja — ceetokšņa sods — tas īr apceetīnašana pee zīnāmeem atveeglojumeem satīkšanās, grāmatu un dažādu darbu zīņā. Olavs teek tik steīdzīgi aizvests no mājas, ka nedabun ne atvadītees no savejeem. Tikko noveetojees savā jaunajā mīteklī, Olavs raksta savai dzīves beedrenei:

„Esmu tagad jau eerīkojees savās jaunajās mājās.

Žel tikai, ka nedabuju no Tevis atvadītees. Tas viss nāca pārsteidzoši. Tikai tagad redzu, cik rūpīgi Tu mani apgādajusi. Paldees Tev no visas sirds par to. Par mani nebēdā: man ees labi. Gulta ir labu labā, rakstīt ari varešu. Satikšanos atļauj reiz nedēļā. Pirmā satikšanās būs, kad atnāksi. Varesim tad personīgi satiktees. Veenu daļu leetu, kuras nelaida cauri, varesi saņemt atpakaļ. Bet par to nekas, man visa peeteek. Acumirkli nezīnu ari neka cita, ko par sevi rakstīt. Garlaikotees vēl neesmu dabujis. Tikai nebēdajees Tu. Esi labi dūšīga un stipra, gan jau šo gadu pārdzīvosim. Lai Deevs dod Tev veselību un spēku, pārceest visas raizes. (Seko sveicinājumi peederigeem, darba beedreem.) Pateic vecakajām skolnecēm, lai ir čaklas un rātnas. Saki viņām, ka tādā kārtā tas atveeglinās manu sēdešanu. Varetu vēstuli beigt, bet laika man deezgan un domas veennēr greežas atpakaļ pee Tevis. Es domaju, ka Tev šobrīd būs daudz drūmaki ap sirdi nekā man. Ja nebūtu šo bēdu, tad es būtu pilnīgi apmeerinats. Tagad redzu, no cik leela svāra, ka cilvēks ved ari garīgu dzīvi. Manas domas ir manas beedrenes un laika kavetajas. Un to man netrūkst. Nezīnu gan, ko visu nesagudrošu šinī gadā. Varbūt, kā līdz pirmajai satiksmei jau būšu nācis pee noteikta plana.“

Teešām — Olava domas bij viņa beedrenes, tās neatstāja viņu ari šinīs veentulības deenās starp eeslēgteem mūreem un deva viņa dzīvei pilnīgu garīgu saturu. Vajadzēja tikai noskaidrot, ko uzsākt, ko strādat. Pirmā deenā ceetumā tam gadas pee rokas kāda franču grāmata par tirdzniecību, Olavs lasa to un atrod, ka viņa stāvoklis jo derīgs valodas studijām. Taču valodneecība viņu, kā prāta cilvēku, nepeevilka. Pārlaidis pirmo nakti savās jaunajās mājās, Olavs ziņo: „Nekas, var iztikt. Tikai uguns, kas deg (kamerā. Lt.) cauru nakti, drusku traucēja. Agrako skubu vajadzēs atmest, jo te viss jadara lēnām; laika deezgan.“

Veentulība dod eespēju Olavam daudz domāt par etikas un filozofijas jautājumeem. Jau gatavodamees uz soda izceešanu un garīgi sevi stiprinadamees, Olavs par šeeem jautājumeem daudz domājis. Par šeeem jautājumeem domāt Olavu skubina neveen paša personigee pārdzīvo-

jumi, bet arī novērojumi, ko tas peeredz mūsu sabeedriskā dzīvē. Latvešu sabeedriskā dzīvē, jau asiņainās reakcijas deenās, kad Blaumanis sacereja savu vēsturisko „Danse macabre“ („Kad tauta raud, tad kokneseši dejo“), bet Rīgā dancoja pa ballēm un dzēra kā vēl nekad agrāk, visā krāšņumā zeedeja dzeltenee hedonisma zēdi. Var teikt, apzinīgākā tautas daļa šini nāves deļā nepeedalijās; latveši bij centiga tauta. Bet vaj enerģisms, bez tikumiska pamata, var dot tautai laimi? Pēc Olava eeskata ne. Tautas progresam japamatojas uz tautas tikumību, citadi visa tautas labklājības ēka būs celta uz veegli birstošām smiltim. Šee ir dziļakee, psiholoģiskee cēloņi, kas skubina Olavu sarakstit viņa „Galvenos virzeenus etikā“, no kuŗa darba pirmos uzmetumus sastopam Olava rakstos jau 1907. gada rudenī. Tagad veentuliba ceetuma seenās un teoretiskā nodziļinašanās atteecigā literaturā, Olavam deva eespēju šo nodomu izpildit.

Atzīmesim vēl veenu leetu, kas krit svarā pee apskatamā jautajuma. Olavs smagi ceeta ceetumā, ceeta neveen fiziski, ko viņš veeglak būtu panesis, bet arī garīgi. Pirmās pāris nedēļas ceetuma salauza cēlo, stalto stāvu, padarija to vecu, balsinaja matus. To leecina viņa dzīves beedrene, to viņa sūrā likteņa līdzdalibneeki centralceetumā. Olavs ceeta neveen atrauts eemiļotam sabeedriskam darbam un peenākumeem mājā un skolā. Vairak kā gadu desmit viņš ikdeenas dzīvi bij darbojees beedribās un skolās un citur sadzīvē un nu visi šee dzīvee paveedeeni ar šo darbu bij kā ar nazi pārgreesti. Bet Olavs ceeta un leelā mērā arī no tam, ko viņš pats vislabak apzinajās, ka šis sods bij pilnigā mērā netaisns. Viņš labi saprata, ka ta bij viņa politisko eenaidneeku uzvara par viņu; vismaz āreji. Tādā momentā cilveks meklē savā dvēselē, vaj tur neslēpjas kādi spēki, kas ir stipraki par acumirkļa mechanisku varu, vaj tur nav kādas varas, kas cilvekam leek droši galvu uz augšu celt un saveem pretineekeem acīs skatotees sacit: labi, teesajeet mani, mana eekšejā pārleeciba ir skaidra, un mans darbs mani attaisnos vēstures preekšā. To pilnā mērā vareja par sevi sacit Olavs, bet par kādām eekšejām ceesanām viņš šo atziņu eeguva, to zin tikai viņš pats.

„Galvenee virzeeni etikā”, pirmā daļa eesākta ceetumā zeptembra mēnesī, tomēr čakli tika turpinata. Par Olava paša šinī laikmetā izcīnitām eekšejām cīņām un sājpu pārdzīvojumeem zinamu eeskatu dod viņa ši laika vēstules. Veentulibā laika deezgan sevi analizet, iztirtat savu dzīvi. Olavs pārbauda sevi, iztirtā, sijā savus darbus, nekautrejas sevi sodit, kad domajas pagātnē nepareizi darijis, un meklē joprojam pēc tām vērtībām, kas cilveka mūžam vispār varetu dot saturu un nozīmi. Olavs visnotaļ savā dzīvē bij sabeedrīks cilveks — sabeedrīks darbs — beedribās, skolās, mācītāja runataja krēsļā un peenākumos — atņēma tam visu galveno laiku un maz atstāja brīžu intimai individa dzīvei. Starp kameras četrām seenām, kad Olavs mehaniski atrauts no ši darba, tagad sajūtā nāk reakcija. Ta izlasama ari Olava vēstulē no 2. decembra 1908. viņa dzīves beedrenei.

„Cik sāvadi gan noteekas cilveka dzīvē. Viņš meklē un grūstas pa malu malām, lai uzeetu laimi. Kur es neesmu klenderejis: gan pa beedribām, gan avizēm, tad domaju to atrast skolā, tad atkal rakstneecībā; tagad esmu pārleecinajees, ka man pilnīgi peeteek ar to laimi, kas pee sāneem.”

Olavs, protams, bija un palika sabeedrīks cilveks, kuŗu šauraka, lai ari idilliska ģimenes dzīve veen nevereja saistīt, kā tas apstiprinajās pirms un pēc viņa ceetumneecības gada. Bet augšejee vārdi tikai leecina par eekšejām cīņām un sajūtām, ko Olavs pārdzīvoja savā veentulibā. Pēc ilggadeja, ļoti strauja, ar pretešķībām un panākumeem saistīta sabeedrīksa darba, šis Olava gara stāvoklis bij veselīga reakcija, lai individs atpūstos, garīgais cilveks sevi eekšeji pārbauditu un noskaidrotu un sakrātu spēkus turpmakam darbam. Šee motīvi mums jāņem vērā, kad redzam Olavu savā veentulibā atgreežotees pee idilliskeem pagātnes brīžeem: „Tagad, laiku pakavedams, garā attēloju visus tos notikumus, ko šais 7 gados esam peedzīvojuši. Ļoti silti top ap sirdi ee-domajotees upiti, pussalu, Zelpu kapsētu, sēņošanu, izbraukumu uz Alaukstu, bet vispatīkamāki tomēr bij brauceeni no Peebalgas uz Valgancēm. Visi bijām jautri, jauni, bezrūpīgi un aizbraucām kā mīļi, gaidīti ceemiņi.

"Tas ir pagājis." (Vēstule no 2. dec. 1908.) Bet šī cilveka intīmā laime nav tikai idile. Olavs atgādinājas tos laikus, kad viņš ar savu dzīves beedreni: „turejušees kopā kā izbaidīti putni, kuŗu ligzdu eenaidneeks teecas izpostīt“ (1905. gada vētrainās revolūcijas deenās).

Manas domas ir manas beedrenes — saka Olavs — un ceetuma kameras veentulibā tās leek atminet Olavam visus cilveka būtības problemus. No ārejās kustības un aktivitātes atrautais Olava prāts novirzas uz abstrakteem problemeem, cenšas noskaidrot cilveka garīgas disciplīnas, bez reliģiskā dogmatisma meklet citas mērauklas cilveka labeem un ļauneem darbeem. Tā Olavs nonāk pee filozofijas. Katra doma tā top ne tikai par cilveka beedreni, ta top par viņa sastāvdaļu. „Blakus svētdeeniām, (kad to apmeklē peederigee) — mans leelākais baudījums ir filozofija,“ raksta Olavs vēstulē no 23. janvāra 1909. „Tas gan jāsaka, ka ta (filozofija) ir veena laba lecta. Es domaju, ka pee manas apmeerinašanās ar visu, tai arī sava daļa nopelnu. Tagad pārleecinoss, cik daudz, daudz nepareizību esmu darijis dzīvē, kaut gan nedomaju stāvam grēcineeku pirmajās rindās. Visa dzīve man top skaidraka, noteiktaka, pilnīgaka. Vaj manam rakstam („Etikai“) būs kāda nozīme preekš vispārības, nemāku teikt, bet preekš manis paša tam milzīga vērtība. Par dažām nodaļām gan esmu pārleecinats, ka Tu lasīsi ar sprigstošām acīm un pukstošu sirdi. Tad kopā pārspreedisim un ejot pastaigatees visu galu no gala pārrunasim un sapņosim par augsteem cilveka idealeem, kurēim es tomēr ticu, neskatotees uz visām tām neizdevībām, kādas dzīvē gadijušās. Bet kam gan viņu nav? Labi, ka mums nav viņu vairak, nekā spējam viņu nest.“

Lasot filozofiskus rakstus un aperot filozofiskus problemus, sakarā ar rakstamo „Etiku“, — Olavam rodas nodoms, vaj viņš nevaretu pa trešam lāgam nodotees studijām, lai eegūtu atteecīgu augstskolas gradu filozofijā. Februari 1909. gadā Olavs greezas šinī jautajumā ar vēstuli pee profesora Lautenbacha Terbatā. Bet izrādas, ka šim nolūkam rodas grūti pārvarami kavekļi. Filozofijas disciplīnā var sākt tikai ar maģistra gradu; bet preekš tam vajadzīgs būt vaj nu kreevu valodas, vaj lite-

raturas kandidatam vaj vecklasiskās filozofijas kandidātam. Ja arī Olavu peelaistu pee atteecīga pārbaudījuma bez eepreekšejas klausīšanās, tomēr vajadzīgs kādus 8 rakstu darbus sagatavot, ko nevar bez saešanās un sastapšanās ar atteecīgiem profesoreem. Šee un citi motivi speež Olavu atmest nodomu par filozofijas maģistra grada eegūšanu, pēc tam, kad tas tuvaki eepazinees ar šī nolūka praktisku izpildišanu dzīvē. Šis nejauši radees blakus nodoms tomēr nekavē eesāktō „Etiku“ neatlaidīgi turpināt un darbu godam galā vest.

Veentuliba ved tālak pee paškritikās. Olavs analizē sevi, sijā savus darbus, nekautrejas sevi sodit, bet tomēr meklē tās garīgās vērtības, ko tas lūkojis eegūt savā mūžā un kuņas viņa dzīvei devušas saturu.

„Cik ģeķīgi gan ir cilveki, ka tee meklē dzīves mērķi mantas daudzumā un nezin kādā slavā un peekrišanā pee savas apkārtnes,“ — raksta Olavs vēstulē no 23. janvāra 1909. „Tam visam tik teešam ir tik acumirkliģa nozīme. Man tagad beeži nāk prātā Kristus vārdi: „Ko tas cilvekam palīdz, ka viņš visu pasauli eemanto un tam tomēr dvēsele zūd?“ Es nedomaju — saka Olavs — at to nebūt pee nemitīģas pātaru skaitīšanas, bet pee dvēseles meera un stipra pamata, ko nevar satricinat ārejee dzīves apstākļi. Ta ir augstakā manta un es ticu, ka cilveks var to eegūt, ja labi cenšas.“

Asā paškritika dažkārt kavē Olavu pat viņa kārtējā darbā. Tā vēstulē no 12. marta 1909. viņš atkal raksta savai dzīves beedrenei: „Rakstit šonedēļ neesmu daudz varejis. Pa starpam kaujos ar velneem. Tu tiri sabīsees, bet tā ir. Tagad pārdomaju visu savu dzīvi, par daudz ko stipri kaunos un stingri noņemos, sasoditus velnus padzīt, kā peemēram: negausību, godkāribu, dusmas, eenaidu, raizes un citus. Leekas, ka leelu daļu no teem paspēšu, tikai veens vellens atradis deezgan siltu veetu manā sirdī — tas saucas skaudība. Tas allaž mani uztrauc, un man rādas, ka tik drīz to nedabušu vēi pee seenas peespeest. Pūletees tomēr gribu, jo pašam par viņu leels kauns.“

Kāds bargs Olava spreedums pašam par sevi! Katram ir savas cilvecīģas vāģības, bet ka Olavs sevi re-

dzejis no negausības, skaudības un citeem velneem ap-
sēstu, tas gan vairak leecina par to, cik Olavs saudzīgs
un peedodošs bij sabeedribā pret citu vainām un trūku-
meem, tikpat stingrs, pat partejiski netaisns viņš ir pret
savām pateesām vaj eedomatām cilvecīgām vajībām.

Garīgais darbs ir tas, ar kuŗu Olavs cenšas panākt
savu dvēseles meeru un stipru pamatu, kā viņš pats saka.
Jau 16. janvarī 1909., tā tad pēc kādu 4 mēnešu ceeša
neatlaidīga darba viņš pabeidzis savas eevērojamās grā-
matas „Galvenee virzeeni etikā“ (no drukas iznākusi
Derīgu Grāmatu Nodaļas izdevumā 1910.) pirmo daļu.
„Te apstrādāti visi tee jautajumi,“ — saka par šo grā-
matu pats Olavs, — „kas visvairak mēdz uztraukt prā-
tus. Esmu eevērojis bez filozofijas paša peedzīvojumus
un literaturu. Tas ir pilnīgi noslēgts darbs un ja turpina-
juma ari nebūtu, tad velti nebūs laikam strādats. Kritika
jau varēs gan daudz kur peeķertees, bet pavisam neap-
gāzīs, kādas nodaļas gan tikpat atliksees.“

Literatura, ko Olavs studejis, savu darbu sarakstot,
ir plaša. Sevišķu vēribu viņš gan peegreezis Vundta,
Paulsena un Eikena raksteem. Vispirms Olavs sneedz
negarū eevadu par etikas veetu starp citām filozofijas
nozārēm, par viņas uzdevumu un normām. „Etika, vis-
pirms, izpētī cilveka gribu; viņa cenšas uzzinat, ko cil-
veks grib nevis acumirkli, vaj tikai zem zinameem
eespaideem, bet ko cilveks pastāvīgi grib, ko viņš galu
galā var gribet. Eepazīstinajusi ar cilveka gribu, etika
uzstāda cilveka dzīves mērķi jeb dzīves ideālu un uz-
rāda līdzekļus, ar kādeem tas sasneedzams“ („Galv. vir-
zeeni etikā“, I. daļa, 7. l. p.). Galveno grāmatas saturu
sastāda divi daļas: a) etikas pamata virzeeni, un b) etikas
jaukti virzeeni. Pirmā daļā Olavs apskata hedonismu,
enerģismu un moralismu, kamēr pēdeajā daļā: pesimismu,
individualismu un zocialismu. No pirmās daļas nodaļām
plašākā ir nodaļa par moralismu, kuŗā Olavs galvenā
kārtā atbalstas uz Platona un Kanta mācībām, peevdot
gan ari kritikas galvenās eerunas pret Kanta uzskateem.
Noslēdzas šī nodaļa ar īsu pārskatu par moralisma ten-
dencēm latveešu daiļliteratūrā, tuvaki peeminot Neikenu,
Apsišu Jēkabu, Sauleeti un dažus citus. Paša Olava uz-

skatus šinīs sarežģītos jautajumos, man šķeet, vislabāk raksturo pirmās daļas beigu citats no Getes: „Lai garīga kultura pastāvīgi attīstas, lai aug veenmēr dabas zinības plašumā un dziļumā, lai paplašinas cilveka gars: kristīgās ticības cēlumu un tikumīgo kulturu, kā ta vizuļo un spīd evaņģelijos, ta nepārspēs.“ Grāmatas otrā daļā Olavs plaši apskata pesimisma kritiku, iztirzadams sīkaki Šopenhauera mācību un aprādidams tās zinātnisko nepamatotību. Slēdzeenā, peeminedams Veidenbaumu, Olavs aprāda arī politisko un zocīalo apstākļu eespaīdu uz sabeedrisco pesimismu dzīvē. Nodaļā par individualismu, protams, ilgaki nākas pakavetees pee Nicēšes mācībām. Nodaļā par zocialismu Olavs eepazīstīna ar Hegeļa dialektikas pamatjēdzeenu un tad ar Marksa un Engelsa mācību kvīntesenci, ka sabeedribā saimneeciskee apstākļi noteic galu galā teesību un sabeedribas kārtību, reliģiju, filozofiju, morali un mākslu, kas kā virsbūve pāceļas pār saimneeciskeem pamateem. Peevedis Marksa teorijas kritikas, un šīs teorijas nepareīzības tagadejās zinātnes gaismā, Olavs konstatē: „Marksa nopelns paleek, ka viņš ar saveem skāļajeem sauceeneem modīnāja neveen strādneekus, bet arī valdošās šķīras, kas tagad sāk peegreest nopeetnu vēribu strādneeku jautajumam, ko nekādi vēl nevar uzlūkot par izšķirtu.“ Iznīcīnošu plašu kritiku Olavs nodod par šķīru morali. Bet iztirzajot un atspēkojot zinātniski zocialisma teoriju Olavam nekad nepazūd gaišs skats uz otru pusi: „Pilsoņi tagad žēlojas par proletariata baudu kāri, neuzticību pret augstākām šķīrām, eenaidu pret valsti un sabeedribu un izplatīto neticību. — Bet kur tad cēlās rupjais hedonisms, bezsirdīgais enerģisms, materialiskais pasaules uzskats un veenpusīga ārejās kulturas ceenišana? Tee visi ir vaj nu agrakās vaj tagadejās buržuazījas gara bērni.“ Noslēdzas pirmā daļa ar spreedumu: „Lai nāktu kas nākdams pār mūsu tautu, trīs leetas mums palīks: ticība, cerība un mīlestība, bet mīlestība ir ta leelākā starp tām.“

Oktobrī 1908. gadā centralceetumā nākas izceest sodu Jelgavas advokātam, tagadejam Latvijas Teesu Palatas loceklim Konstantīnam Gaigalam (Hiršam), kuŗš

bij notesats kā brīvprātīgā (nezocialdemokratiska) laikraksta „Spēks“ redaktors (Minetais laikraksts iznāca Jelgavā 1905. gada novembra-decembra mēnešos, pavisam 13 numuri). Gaigala no ģimnazijas laikeem jau ir pazīstams ar Olavu, kā ar savu bijušo skolotāju. Abi kā veenkameru eemītneeki drīz veen sazinajas savā starpā. Kad pee apkopšanās Olavam izdodas sastaptees ar Gaigalu, pirmais Olava jautajums ir: „Nu, cik tad ilgi?“ Olavs viņa leetā vēl nezinaja sreedumu. Vēlak Olavam rodas domas, vaj viņi abi nevarētu sēdet veenā kamerā? Bet tā ka Olavs jau dažus mēnešus sēdejis, un soda izceešana veenkamerā tika eeskaitu par leelaku sodu, nekā kopkamerā, tad Olavs, ceredams, ka soda laiks, saskaņā ar likumu, tam tiks saīsinats, no šī nodoma atteicās. Sodu tomēr nesaīsināja. Sākot ar decembri līdz februarim (1909.) abeem eeslodziteem pastaigašanos eekārtoja reizē un tee var savā starpā šo to sarunates. Olavs izsaka domas (kas izlasamas viņa ta laika vēstulēs), ka viņš turpmak grib atteiktees no politiski-sabeedriskās dzīves un nodotes zinatniskai darbībai un eeteic to darīt ari savam otram beedrim. Stāstījis ari par pašlaik kamerā rakstamo grāmatu: „Galvenee virzeeni etikā“, pee kuŗas pirmās daļas beigām tas toreiz strādajis. Pārrunājuši ari mūsu draudzes eekārtas jautajumus. Pēc Olava domām personīgu naidneeku toreizejā augstakā vācu garīdznecībā tam neesot bijis, bet šij garīdznecībai nepaticis Olava nacionalisms un par visām leetām kādi raksti no Olava (gan bez viņa paraksta) Rīgas kreevu laikrakstā: „Rižskij Vestņik“, kuŗos rakstos Olavs kritizejis luterāņu draudžu novecojušos eekārtu un eeteicis to reformet nacionalā garā.

Pēc G. kga atmiņām Olavs ari ceetumā baudījis leelu autoritāti un visās veenkamerās sacēlis leelu uztraukumu, kāds atgadījums, kad Olavs, nākdams no apceemojuma kādā svētdeenā, ticis no sarga kratīts, bet kad Olavs kādas eerunas cēlis, sargs grasījees sist. Leeta tikko nenogājusi līdz bada streikam.

Pēc G. kga atmiņām, Olavs ceetumā pee soda izceešanas nekādas preekšrocibas nebaudījis — veenīgās, kamera tam bijusi saules pusē un gultā bijis brīv turet

matraci. Pats Olavs tajā laikā bijis arī fiziski stipri sagrausts, nomākts, noleekts, kas bijis vērojams tam arī pastaigājoties.

Persona, ko Olavs peemin kādās savās vēstulēs un ar kuŗu tas vedis pastaigājoties strīdus par reliģijas un zinātnes jautājumiem, cik spriežams no atmiņām, bijis kāds igauņu sociāldemokrāts, noteesats kā laikraksta redaktors.

Februārī (1909.) G. pārveetojās uz citureeni un te viņa atmiņas par Olavu šīnī dzīves posmā beidzas.

Bet Olavs ar savu izturību un neatlaidību veica arī grāmatas otro daļu. (Iznākusi 1918. gadā kā V. Olava Fonda izdevums.) Janvāra vidū (1909.) 28. veenkameras eemītneeks „Vilhelms Olavs“, kā uz burtnicas ar zīmuli atzīmets, saņem plašu kladi „Etikas“ II. daļas manuskriptam. Bet pirms Olavs ķeras pee šīs daļas sarakstīšanas, viņš atkal daudz lasa, starp citu tādus autorus, kā Engelsu, Marksu, Isajevu, James, Eikenu, Otto, Rožkovu un citus.

„Galvenee virzeeni etikā“ otrās daļas pirmā nodaļā: „Etikas pamata jēdzeeni un principi“ autors sneedz noskaidrojošu apcerejumu par apziņu — līdz šim gan veenigo plašāko darbu, kas mums ir šīnī literāturās nozarē. Olava terminoloģija savā vairumā noteikta un nepārprotama, lai gan autoram tos atrodot peenākas daudz pūletees. Peemēri motivejumiem un analīzei pa leelai daļai nemti no latveešu dzīves. Par veentuļās seenās pārlaistām Olava eekšejām cīņām arī šee atrodam daudz leecibas. Tā runadams par cīņām Olavs saka: „Mūsu jauniba degtin deg pēc ārejas cīņas, dažu reizi aizmirzdama, ka uz panākumiem āreajā cīņā tik tas var ceret, kas vispirms sekmīgi vedis eekšejo cīņu. Eekšējā cīņa nav veenkārša un veegla. Ari ta var panākt spīdošās uzvaras un ceest neizlīdzinamus un neizlabojamus zaudejumus.“

Plaši Olavs apskata gribas sarežģīto problemu. Saheedribas attīstība — saka Olavs — pamatojas uz indiividualās un kopīgās gribas pamišu darbību un savstarpēju pabalstīšanos. Saheedriba rada problemas, indivīds tos atrisina. Indiivida galvā ceļas jaunas domas, kas vispirms izplatās šaurās aprindās, vēlāk plašākās un dažreiz

mūsu deena ar peedzīvojumeem: proverka, atdaiķe stārij hļeb! Polučīķe moloko i bulki! Uborka! Čaij! Obed! Čaij! Progulka! Uborka! Proverka i — koņec. Bez tam 2 reiz vingrošana. Tas iztaisa 12 stundās — 13 traucejumus —“ ironizē Olavs, — „dažu deenu peenāk vėl pa kādam klāt caur bibliotekaru, veļu un tamlīdzigeem. Varu teešam sacit, ka tu, cilveks, neveenu stundu nevari netrauceti nodotees savam darbam!“

Beidzot tomēr eevērojamais darbs tuvojas beigām. Taču tas nenoteek bez kavekļeem un grūtībām. Olava veselība grūtajos ceetuma apstākļos laiku pa laikam sāk šķobitees. Tad viņš slimo ar influenci, saaukstešanos, reimatismu. Bez tam, ceetuma veentulībā sēdot, beeži mainas gara stāvoklis, tā ka ir ar stingru gribu ne ikreiz vari sevi disciplinet. Rūpes dara arī apstākļi mājās, kur dzīves beedrenei gaidams jauns ģimenes loceklis. Pirmais nopeetnakais saslimšanas gadījums ir decembrī (1908.). Atsauktais ārsts konstatē, ka sirgst nervi un ka pee slimošanas vainīga „pastāvīgā, nopeetnā strādāšana pee tāda darba kā etika.“ Pēc jauna gada Olavs preecajas, ka „laiks skreen ātri“ un cerē, „ka grūtākais laiks būs pārlaists, jo rudens ir veenmēr preekš manis bijis tas nemiligākais no visām sezonām.“ Noguris no nopeetnajām filozofiskām studijām, Olavs lūdz, lai tam ceetumā eesūta daļliteraturu, ko lasit. Kad nāk svētdēenas, kad to var apmeklet peederīgi, tad Olavs par to laimīgs. „Deenas aizskreen ļoti ātri. Preecajos uz svētdēenām, kā bērns uz zeemassvētku eglīti. Kad svētdēena atnāk, tad izrādas gan, ka daudz neka jauna nav ko teikt, bet ir tik labi un patīkami ap dūšu, ka veegli var izturet nākamo nedēļu un preecatees atkal uz jaunu satikšanos. Man jau vairak neka nevajag, kad es atkal Tevi redzu, parunaju miļus vārdus, tad jūtu atkal preeku un spēku strādāt un paceetīgi gaidīt, kamēr peenāk beigas.“

Te japeemin Olava labais gars šīnī veentulības un ceešanu gadā sevišķi, bet viņa dzīvē vispār — viņa dzīves beedrene. Viņa ir nepeekususi gādnece neveen par skolu, bet arī par savu ceetumneeku, viņa apgādā to ar eespējamām materialām ērtībām, viņa peegādā tam grāmatas, viņa uzmodina un stiprina to grūtos brīžos, kad

uzmācas grūtsirdība, kad pašanalīze sagāž idealus. Viņa seko Olava garīgam darbam, lasa viņa rakstus, kritizē, izteic savus spriedumus. Parasti Olavs ar to sastopas svētdeinās, kad atļauts eeslodzītos apmeklet, bet pārējā laikā var izmainīt vēstules, lai gan arī to skaits mēnesī ir aprobežots. Atpūtinādams garu, Olavs lasa šād un tad daiļliteratūru. „Pēdējā laikā tā paslinki strādādams, labi daudz lasu stāstus. Pee tam eegadijušeēs vairaki, kur seeveetes ir varones. Vīreeši kā nu kuŗu reizi, bet pa leelakai daļai plēguri, tā kā nevar seeveetēm ne tuvumā nākt tikumības, smalkjūtības, paceetības, izturības un dzīves saprašanas ziņā. Dažu reizi tīri asaras speežas acīs. Ka tādi tēlojumi nav pārspīleti, to dabunu peedzīvot te ceetumā. Leela daļa no šeejeenes eemītneekeem ir paši caur savu veeglprātību te eekļuvuši. Savā vaļā dzīvodami, tee par ģimeni maz domajuši. Dažs labs atstājis to bez kapeikas, tā ka nabaga seevām japelna pārtika sev un bērneem. Bet kad atnāk satikšanās deena, tad ar darbeem apkrautā un raizēm nomāktā seeva neiztrūkstoši eerodas un steepj šurp, ko veen saprazdama. Nē, tādas uzupurešanās pee vīreešeem gan nav.“

Ši vēstule rada domu izmaiņu, kas mums dod eespēju eeskatītees Olava un viņa dzīves beedrenes idealās atteecībās un tajos intimos dvēseles stūrišos, ko cilveks veegli nemēdz otram atklāt. „Man deezgan patikami dzirdet,“ — raksta Olava dzīves beedrene vēstulē no 21. aprīļa 1909., — „ka Tu pa vaļas brīžeem stāstīnus lasīdams eepazīstees tuvaki ar kreefnu un idealu seeveešu raksteem. Tu jau esi gudrs cilveks un vari apbrīnojami eedomatees otra dvēseles un jūtu stāvokli, bet vīreetis paleek vīreetis un visos smalkumos viņš seeveeti nekad nevar saprast. Tā Tu p. p. nevari eedomatees, ka ta enerģiskākā seeveete arī savā ziņā ir bērns, kas prasa, varbūt tik arī klusībā, savās domās, tāpat kā bērni, laipnus glāstus, mīlus vārdus un mazas uzmanības, jo viņai nepeeteek veen ar to apziņu, ka viņu teešam mīl, bet to gribetos šad un tad arī vārdos dzirdet un neecigos sīkumos redzet. Ka seeveete var vairak uzupuretees, ir taisnība, arī ceest var seeveete vairak. Bet maziskaka ir tomēr ta leelākā seeveete, nekā vīreetis, tamdēļ viņai

ari tee sīkumi ir tik nozīmīgi. Tāpat vīreetis ir daudz taisnāks un godīgāks, viņš nemīl eet pa sāņu ceļiem, kamēr seeveete, lai sasneegtū savu mērķi, labprāt peemeedz aci un izleeto ari sliktakus līdzekļus, nekā tas būtu atļauts.“

Olava uzskatus un atteecibas ar viņa dzīves beedreni raksturo šādas rindas no viņa vēstules: „Bet tas nu gan nav, mīlā, pareizi, ja Tu eedomajees, ka es Tev vairak devis, nekā Tu man. Tikai pateicotees Tev es atradu spēku atrautes no tās dzīves, kas nesaskan ar manu darbu (Olavs aizrāda, ka pirms eepazīšanās ar savu dzīves beedreni grozījies pa tām aprindām, kurās nav ceenijis, kuru dzīvi nosodijis, bet nebijis deezgan spēka no tām atsvabinatees. Lt.) un sāku veenmēr vairak un vairak peegreestees savam darbam un mājai. Bet kadēļ gan vareju eemilet tā māju, kur agrak neveenas deenas nespēju iztikt bez svešas sabeedribas? Tak ne to pakšķu dēļ tupu uz veetas. Ne, mīlā, bez Tevis tai mājai nav vērtibas. Tu dažu brīdi tīri brīnees, ka es tik maz runajot ar Tevi par mīlestību. Man leekas, ka par šo vārdu nedrīkst daudz runat, jo tad viņš drīz var tapt par frāzi. Bet just jau viņu jūt, kad mīlejamās personas tuvums eedveš meeru, preeku, laimi, tā ka cita pasaule top deezgan veenaldzīga un nenozīmīga, jeb patur tikai nozīmi preekš abeem caur mīlestību veenoteem. Viss darbs un pūlešanās grozās ap to leetu. Grūts jau gan būs tas laiks, kur Tevi neredzešu, bet ja tikai zinašu, ka Tu spirgta un žirgta, tad par mani nebēdā, es visu pārceetišu, jo kad mans mīlais mīlais palīgs man paleek, tad man būs spēka deezgan un dūšas papildnam vēl labi daudz cīnitees — un varbūt arī eegūt veenu otru uzvaru.“

Ceetuma veenmulā dzīves ritmā pārmaiņu eenes kāds koleģis, ari noteesats redaktors, igauņu zocialdemokrāts. Pastaigajotees Olavs ar to sateekas un parunajas. Šis koleģis nemitīgi uzbrūk reliģijai. Abu sarunu galvenais temats grozās ap zinātni, ar kuru koleģis tik lepns. „Pee tam izrādas,“ — raksta Olavs vēstulē no 22. aprīļa 1909., „ka es, kas uz pestišanu no zinātnes neceru, tomēr to pašu zinātni labaki pārvaldu, it īpaši, kas zīmejas uz zocioloģiju, tautsaimneecību, financēm, filozofiju, psi-

choloģiju, etiku un vēsturi. Lai nu gan mans pretineeks nav nekāda leelā zvaigzne, tomēr ir pašam patīkams gandarījums, ka esi pārleecinats, ka visi viņa argumenti Tev sen jau eepreekš zinami un arī atbildes pa leelai daļai uz teem jau gatavas. Tādi brīži stiprina pašpalāvību un pārleecina mani, ka gluži tik dumjš neesmu, kā pašam dažreiz tas rādas."

Aprīļa mēneša vidū (1909.) Olavs bij nobeidzis kādu pusi no „Etikas“ otrās daļas. Viņš strādā pašlaik pee nodaļas „par altruismu un egoismu“. — „Tā leekas viss veenkāršs,“ — raksta Olavs, — „altruisms labs, egoisms slikts, bet sākot tuvāk pārdomat, kur beidzas altruisma labums un kur sākas egoisma slikturns, leeta uz reizi sāk sarežģitees. Nevar būt cilveks ne bez egoisma, ne bez altruisma. Bet kur ir robeža? Tā japaleek stāvam un jalauza galva.“ Olavs nāk pee slēdzeena, ka šis un vēl citi filozofijas problemi palikuši un jaatstāj neatrisināti.

Jo tālak eet deenas un izceešamais soda laiks raujas īsaks, jo labaks kļūst Olava gara stāvoklis, sekmejas darbs, neķeras pee sirds rūpes par ārpasauli. „Leekas tīri,“ — raksta Olavs vēstulē no 12. maija 1909., — „ka tās raizes mani būs atstājušas uz viseem laikeem. Labi arī būtu, jo ta raizešanās neko nepalīdz un bez tam leelas leetas skolā nevar pārgrozitees. Ja būtu svabads, tad varbūt tagad daudz domatu un gudrotu par mājas celšanu, māinišanu, vaj citas pirkšanu. Bet tagad pat no tādeem projekteem esmu brīvs un pilnīgi palaižos, ka tad, kad peenāks laiks, atradisees arī padoms kaut kā lidzetees. Acumirkli esmu tik apneeerinats cilveks, ka pat vēlešanās nav. Manas ceetumneecibas deenas aizrit neatturami un neizleekas nebūt pārak garas. Pēc 109. deenām, rēķinot no šis deenas, es esmu svabads par spīti viseem cirkulareem un senata izskaidrojumeem.“

Ar šeem cirkulareem un senata izskaidrojumeem, ko Olavs šini vēstulē peemin, bij šāda leeta. Olavs bij no Peterburgas Teesu Palatas notesats uz 1 gadu ceetokšņa soda. Izceešot šo sodu ceetumā, vajadzēja to pēc toreizeeem noteikumeem par $\frac{1}{4}$ saīsinat. Taču kreevu teesas, aiz visadeem eemesleem, leedzās to darit, starp citu,

Lentule, 26/1/09

Klauva dārgā! Šķūdeni ir tāds vārdi kāds. Šķū-
 gan mēģināji jau laikus nosūstīt šīs lāmes
 vēlējamu, bet nepu, kad to dabuši: var-
 baid agrāk, varbūt vēlāk. Tādsch uflak
 Ro pto par i kko, kaut gan šū vārdi dabuši,
 ja labi, tad 2 nedēlas vēstak, bet arī nam
 vārdmaš to preept-rosīto, ko saapstis tāsi
 pšūdeni ap palak. 9 vīllā. Wīnys leepne,
 ko pēc tēvis vārdajū. Wāpārejas frās par
 tāvas vēselības laboplaas šīsi jāpāruja
 vārdpū tagad ēsmu gūvigi un mēģigi loti
 špīnēto, laikas šī jāpāru un mēģigos, vīsi
 vārdū leexas frās vārdū, Friede un arī
 ap šīdi tagad ir mēģi un labi. Pats jau
 nū gan nēvāru leudt pēc tēvis, bet mānū
 vēstā tās ir māpāi dēplis. Tas-āspārdū,
 ko nēpi vēlvu un ko arī gūti pēc tēvis
 vārdū un ko tā frāse vārdāpū. Pēplēpū
 tēcs ar vīnu un paglaudātes. Šū zaurkellē
 līnī šēst, lai es tāllā vārdū nēscāpū
 šī ēst tā vīsi gūvīti. Lēlārais gūv-
 tūnū pāpāreto, jūstā tagad špāru pūekū
 un gūvū dārbū šūpūat. Šmū špāru tān
 ēpūvūdejees, jū pāpāru pū, tad dārd
 kā-ēš vōjū un bāpū jāpāru vārd no gūti.
 Tā leudt vēllā, lai es lēpūpū. Špūvū pūvū
 ar dāru dēplū! Es nēcos pēc dārbū tās vīti.

Centralceetumā rakstīta V. Olava vēstule dzīves beedreņi.

uzdodot eemeslu, kapēc Olavs nav gājis uz Peterpili, kur sodu būtu varejis izceest ceetoksni.

Kad Olava lūgumi dēļ soda laika sāisinašanas tika pamesti bez eevēribas (Rigas centralceetums nepeederot pee tām veetām, uz kurām varot atteecināt soda sāisinašanu), Olavs eesneedza lūgumu dēļ vispārejas soda apželošanas. Augstakā instance peeprasija atsauksmes no veetejām eestādēm: tās deva visnotaļ labvēligu atbildi, bet kādā veetā lūgums atdūrās. Olavs mekleja tuvāk pakal. Izrādijās, ka nelabvēlīgo atsauksmi par Olavu deva Rigas slepenpolicija. Tai bij eesūtīts par Olavu apmelošanas raksts. Viņa kodols bij tas: Olavs kā IV. Rigas Savstarpejās Kreditbeedribas direktors devis tūkstoš rubļus eeroču eegādašanai 1905. gada revolucijas laikā. Pateesībā minetā naudas eestāde nebij devusi vis 1000 rubļu eeroču eegādašanai, bet kā atpirkšanās maksu dažām organizacijām, lai bankas naudas veenkārši neeksproprietu. Bet tas bij eemesls Olavu neapžēlot. Olava peederīgee greezās pee kāda Rigā labi pazīstama advokata un reakcionara politiķa, lai tas sastādītu lūgumrakstu uz Visaugstako vārdu (ķeizara) dēļ Olava apželošanas. Kad Olavam aiznesa šo rakstu ceetumā parakstīt, izrādijās, ka raksta saturs bij tāds, ka Olavs gan bij aprādīts kā gluži nevainīgs par teem apvainojumeem, ko viņam uzkrāva „Balss“ prāvas leetā, bet vaina tika uzvelta kādam otram popularam progresivam sabeedrīskam darbīneekam. Olavs par tādu cenu savu apželošanu nepirka un ar leelu gudribu sastādītais lūgumraksts palika neparakstīts. Tā Olavs arī palika „Visaugstakās apželošanas“ nelūdzis.

Veentulībā un ceešanās, tomēr garīgā neatlaidīgā darbā, dzīvā interesē par visu pagāja Olava soda gads. Bez šaubām, viņa fīziskee spēki no šī gada palika eedragati uz viseem laikeem. Bet viņa dvēseles spēki palika vēl stipraki un nesalaužamaki kā agrak, viņa eekšejais cilveks pilnīgi izkristalizejās tajā gaišā personībā, kāda mums no Olava paleek mūsu tautas kulturvēsturē.

Par Olava pārļaištām eekšejām cīņām ir leecineeces arī sekošās rindas Olava vēstulē no 7. maija 1909. gadā: „Es gan jau agrak ar viseem spēkeem atraidīju drūmas,

nospeedošas domas, bet cilveka apziņa ir kā purvs: pa virsu dažureizi var veegli staigat, bet no apakšas paceļas visadi tvaiki, kas samaitā gaisu. Man pašam likās, kā es meerigs, nocetinajees, bet apakšā, zem pašas apziņas, bij slēpušās bailes, nemeers, rūgtums, raizes. Nu, paldees Deevam, bīstamais purvs nobrists, viņa kaitigee ūdeņi izsikuši, un pee manis ir tīrs gaiss kamerā un eekšā. To var drusku pat ar skaitļeem peerādit: Sešās nedelās ap leeldeenām uzrakstiju ar bezgalīgām pūlēm 65 lapas puses. Tagad no 26. aprīļa līdz 10. maijam, tā tad 2 nedelās, kādas 40 lapas puses, gluži veegli un omulīgi. Tagadejā etikas nodaļa (par gribas brīvību) neleekas būt par grūtu preekš maneem spēkeem, ari latveešu valodu sāku labaki pārvaldit.“

No šīm eekšējām cīņām, no šī ārejā darba un eekšējām pārdomām iznirst Olava veentulības deenās tas ideals, kādu viņš eedomajās kā mērķi sabeedriskam darbineekam un patriotam. Šis ideals ir — eekšeji brīvs cilveks, kuŗu vada darbos viņa mīlestība uz tautu. Olavs saka savā vēstulē: „Pee manis ir tīrs gaiss kamerā un eekšā,“ t. i. dvēselē, jo tikai tāds cilveks, kuŗš eekšeji bij neveen pārdomajis, bet gan izceetis un pārdzīvojis, vareja savas etikas II. daļā rakstīt vārdus, kuŗos viņš itkā praveeša acim paredz nākamos leelos vēstures notikumus:

„Psiholoģisko un moralisko brīvību var saukt par eekšejo, nošķirot no ārejās, pilsoniskās brīvības. Eekšējā brīvība var pastāvet bez politiskās un pēdejā var būt bez eekšējās brīvības. Par spīti ļoti brīvai politiskai satversmei, tauta var būt nebrīva, saistita pee baudijumeem, mantas, slavas, goda un varas kāribas. Pee eekšejas brīvības, turpretim, cilveks var tikt visados apstākļos, un lai ari būtu dzimis vaj vergu ķēdēs. Eekšeji brīva cilveka brīvība pastāv pareizā grībešanā un pareizā darišanā. Neveens pasaules varenais nespēj aizkavet, ka cilveks vismaz grib pareizo. Neveena valdneeka pavēle, un lai ta būtu deezin cik varena, nevar eespeestees cilveka dvēseles dziļumos.

Eekšējā brīvība allaž izrādas stipraka par ārejo, tadēļ politiskā brīvība tik tad ari droši var pastāvet, ja ta

dibinas uz eekšēju brīvību, uz tautas garigo un tikumisko spēku. Katrai politiskai brīvībai maza vērtība, vaj drīz jaizbeidzas, ja ta neeet roku rokā ar tikumības izkopšanu un eekšejas brīvības ceenišanu. Brīva satversme nevar līdzet nebrīveem ļaudim, kas eestiguši materialismā, ļaujas valdzinatees no ārejā goda un spožuma, peekopj partiju garu, ceeš teesās un pārvaldēs kukuļošanu, mīl lišanu un apmelošanu un neceenī taisnību."

Ka ceetuma gads atstājis leelu eespaidu ari uz Olava tikumisko cilveku, tas no viņa vēstulēm un spreedumeem daudzkārt mums bij redzams. Še vēl kāda paša Olava publiska atsauksme par šo laiku („Latvijā“ Nr. 265, 1910.), polemikā ar sava darba I. daļas kritiķi J. kgu: Olavs tur raksta: „Visus no manis („Galv. virz. etikā“, l. d.) aplūkotus virzeenus esmu neveen pēc grāmatām studejis, bet leelā mērā ari dzīvē novērojis un ne mazumu taisni uz šeem novērojumeem dibinājis savu pārleecību par tīrās sirdsapziņas vērtību. Kādā veetā savā kritikā J. kgs, mani zobodams, eeminas, ka es savus „Galvenos virzeenus etikā“ rakstijis laikam „glābdamees no likteņa uzsūtīta negaisa“. Tas teesa. Bet tādos brīžos cilveks mēdz pilnīgi atkratītees no visa leeka un leekulīga. Tad viņš sneedz taisni to, pee ka pats atradis glābiņu grūtā stundā. Kas pats peedzīvojis, kā skaidra sirdsapziņa cilveku padara karalim līdzīgu, un kaut to turetu eeslodzītu vaj aiz desmit dzelžu durvīm, tas nekautresee to cildinat par spīti viseem izzobojumeem, tas zinās, ka daudz, kas leekas tik brīnišķīgi vizuļojam aiz dažadeem ziniskēem termiņeem, nav vairak nekas, kā skanīgs varš un svānīgs zvārgulis.“

28. augustā 1909. gadā Olavs atstāja ceetuma kameru: ceetis, bet ne salausts, notesats, bet garīgi vēl stipraks kļuvis. Viņa pretineeki par agru gavileja par savu uzvaru.

Kad Olavs bij eeveetots centralceetumā, viņa pretineeki domāja, ka nu peenācis laiks ar to galīgi izrēķinatees: vajadzēja to materieli ruinet. Vidzemes gubernators Zvegincevs tūlit pasteidzās slēgt pee Olava skolām nodibinatus korespondences un mašīnrakstišanas kursus.

Tika šķēps vīcinats arī pār Olava skolām. Bet skolas neatradās vis Izglītības ministrijas, bet tirdzniecības un rūpniecības ministrijas pārziņā. Šīs ministrijas preekštāvis un skolu pārziņis Rigā, Maļinins, bij pazīstams kā liberāls vīrs un kad pee viņa griezās ar jautājumu, vaj, eevērojot kursu slēgšanu, šinī ziņā nedraud kādas breemas arī skolām, tas atbildeja: „Drīz Kreevijā nebūs neveens kārtīgs pilsonis, kas nebūs ceetumā sēdejis!“ Tas atstāja skolas, netrauceti darbotees tālak.

Devitā nodaļa.

Drūmajos ceetuma mūros pavadītais gads ir atstājis smagu eespaīdu uz Olava veselību. Pēc visām pārdzīvotām ceešanām tam nepeeceešami būtu vajadzīga atpūta, bet 1909. gada augusta beigās, stājoties atkal parastā dzīvē, Olavu sagaida pilnas rokas darba. Vispirmā ir skola. Neraugoties uz mājīneeku cenšanos, arī šeit radušees daži robi gan organizācijas, gan pedagoģiskā, gan ekonomiskā ziņā. Pee tam ar katru gadu Olava skolas kļūst popularakas tautā. Skolenu skaits ar katru gadu peeaug. Tas viss pavairo darbu un galvenā kārtā Olava darbu, kuŗš ir skolas dvēsele. Šee darbi aizņem Olavam galveno laiku, tā ka viņš maz var sev atvēletees vairak kā vajadzīgu fizisku atpūtu. Pamazam atjaunojās darbi arī beedribās. Gan sākumā, ir neveselibas dēļ, ir aiz taktiskeem aprēķīneem, lai beedribu nekompromitetu ar tādu „dumpīneeku“ darbīneeku, Olavs atraujas no atbildigeem beedribu amateem. Bija arī latveešu aprīndas, kuŗas šķībi lūkojās uz visu šo leetu. Tās bij latveešu konzervatīvās aprīndas, kuŗas nevarēja Olavam aizmirst viņa „Peterburgas Avižu“ vadības laiku. Viņa atklātā un noteiktā uzstāšanās pret tautiskeem klibotajeem bij sakaitinajusi dažu labu no šīm dzīmtām. Mājas dzīvē tās ar Olavu vairs nesatikās, bet sabeedriskā dzīvē nevarēja gluži no ta izvairītees. Ar augšejo, varbūt, arī izskaidrojas, kapēc Olavs, pēc ceetuma atstāšanas, pirmā laikā peegreežas ne Rīgas Latveešu, bet Latveešu Izglītības Beedribai, ap kuŗu pulcejas latveešu pilsonības liberalās aprīndas.

1908. gada martā, tā tad tajā laikā, kad Olavs aturas no latveešu sabeedriskā darba, noteek Latveešu Izglītības Beedribas dibinataju sapulce. Šī beedriba, kuŗas mērķis bij rūpetees par latveešu tautas izglītību un kulturelu attīstību, mācot un audzinot jaunību un izplatot tautā derīgas zīnašanas, dažos gados izvērtās par eevērojamu kulturelas faktoru mūsu sabeedriskā dzīvē un at-

tistija rosīgu darbību. Pēc tādas beedribas bij sajūsta laika vajadzība, jo Rīgas Latveešu Beedriba, pa daļai stāvēdama aiz smagās reakcijas eespaīda, nespēja vaj negribeja intresetees ar mūsu nacionalās kulturas peeaugošām prasībām. Veens no šīs beedribas cildeneem pasākumeem, kas mūs sevišķi interesē šīnī veetā, ir latveešu nacionalās pirmmācības skolas dibinašana. Beedriba, izleetodama atteecīgu momentu, pamatodamās uz likumu, bij izdabujusi koncesiju 10 elementarskolu atvēšanai Rīgā ar mātes valodu kā mācības valodu. Tas bij drošs solis no beedribas puses, kurai vairak neka nebij pee dibinašanas, kā viņas ideali. Skolas tika eerīkotas pilsētas nomalēs, kur bērni, nespēdami apmeklet pilsētas pirmmācības skolas, citādi palika pavīsam bez skolas izglītības. Skolu uzturešana un eekārtošana prasija leelus upurus gan naudas, gan spēku ziņā no beedribas, bet pateicotees latveešu sabeedribas dzīvīvai atsauksmei, šīs uzdevums bij veikts, tā ka vēlāk pat kreevu birokratskai skolu preekšneecībai, izdarot šo skolu revīziju, bij jaatzīst, ka tās nostādītas teicami. Ka šeem beedribas centeeneem, kas tik tuvi stāveja visai Olava idealai būtībai, viņš nevareja palikt veenaldzīgs, pats par sevi saprotams. Jau 1908. gadā, tā tad beedribas pirmā pastāvešanas gadā, Olavu redzam kā beedri šīnī beedribā; tas nozīmē, ka Olavs, neskatotees uz līdzšīnejeem viņa daudzeem peenākumeem un amateem, parāda gatavību, strādāt šīs beedribas labā. Un tiklīdz beedriba pirmos pāris gados noorganizejusees, sākot ar 1910. gadu redzam Olavu šīs beedribas vissvarīgākās komisijas — Skolu komisijas preekšgalā, kurā amatā viņš paleek līdz 1914. gadam, kamēr pasaules karš neerauj Olavu citu plašaku darbu preekšgalā. Pee skolu pedagoģiskas eekārtas teicamas nostādīšanas Izglītības Beedribas skolās Olavam nešaubami nopelni: viņš bij veens no peedzi-vojušakeem un izglitotakeem pedagoģeem, kas darbojās un vadija Skolas Komisiju, bez tam pati leeta — nacionalā skola stāveja tik tuvu Olava sirdij, un skolas darbojās, vārda pateesā nozīmē, tautai par labu, kurās bērni, pilsētas nomalēs, citādi paliktu bez mācības. Olavam atstājotees no Izglītības Beedribas Skolu Komisijas preekš-

neeka amata Beedribas uzturetās 12 skolās (1 progimnazijā) pavisam mācijās 974 skolēni (426 zēni un 548 meiteņi) un mācības pasneedza 37 skolotāji un skolotājas. (Pēc Beedribas pārskata par 1913. gadu.) (Olavam eesākot savu darbību Skolu Komisijā beedribas 15 skolās mācijās 851 skolēns un mācības pasneedza 28 skolotāji.) Šee skaitļi mazak runā, nekā skolu eekšējais pedagoģiskais stāvoklis, par ko leecibu dod citi skaitļi, kā peem. 1913. gadā dažas beedribas pirmmācības skolas (pilsētas maleenās) skolēnu skaits sneedzās pee 170 skolēneem (Sapeeru eelā Nr. 1-a)! Skolu skaitu samazinot tā tad pacelts viņu vispārējais līmenis.

Ari savu Skolas Komisijas preekšneeka amatu Olavs izpildija ar viņam peemitošu akuratesi un peenākuma mīlestību. Sēdēs eeradās noteiktā laikā un ja citu nokavešanās dēļ vajadzeja sēdi kavet, želojās, ka beedribu darbus daudz ātraki veiktu, ja dalībneeku eevērotu atteecigu akuratesi. Viņa peedzīvojumi, takts un norādījumi skolas darbā ik uz soļa nāca par labu skolu vadībā un beeži gan idealeem, bet vēl jauneem skolu darbineekeem.

Izglītības Beedribas progimnazijas preekšneece Elma Pilsētneek, kurai nācās savā skolas darbā sastaptees ar Olavu kā Skolu Komisijas preekšneeku, leecina par viņu: „Olavs peedereja pee teem cilvekeem, kuŗu personiba atstāja daudz leelaku eespaidu, nekā cita daudz teikti vārdi. Viņa bija tāda gaiša skaidriba, ka pārleecināja un apveenoja visus, pat asakos domu pretineekus. Mūžigi nosvērts, nekad viņš nepārsteidzās ar kādu lēmumu, visos spreedumos bij taisnigs taktiķis, un smalkjūtigs, un to arī prasija no citeem. V. Olavs peedereja pee teem cilvekeem, kuŗi nekad neleedz jaunibai padomu dažadās dzīves vajadzībās.“ (Man adresetā vēstulē no 19. aprīļa 1917.).

1914. gadā Olavs šķirās no Izglītības Beedribas skolām, atstājotees no Skolu Komisijas preekšneeka amata. Bet liktenis viņu aicināja eestādes preekšgalā, kur savus bagatigus peedzīvojumus tautas skolas izglītības laukā viņš vareja izleetot daudz plašākā apjomā, nekā tas eespējams kādā beedribā. Savu skolu turedams, Olavs nekad neizlaida no acīm latveešu tautas skolu.

1910. gadā Rigas Latveešu Beedribas Derigu Grā-

matu Nodaļa izdod I. daļu no Olava „Galvenee virzeeni etikā“. Ta ir prāva grāmata, kādas 222 drukatas lapuses, un tika labvēlīgi uzņemta no latveešu lasitajas publikas. Rakstu par etiku bij vēl maz latveešu literatūrā, tā ka Olava plašais darbs atrada ceenitajus neveen starp personām, kas savā pasaules uzskatā bij vairak vaj mazak rādneecigi Olavam, bet ari starp tādeem, kuŗu pasaules uzskats nesaskaneja ar Olavu, bet kuŗi vispār interesejās par etikas jautajumeem.

1910. gada beigās laikrakstā „Latvija“ (Nr. 253, 256, 259) parādas virsskolotaja Jūrgena kga kritika par Olava grāmatu: „Galvenee virzeeni etikā“. Ši kritika ir savā galvenā daļā negatīva par Olava darbu. Olavs atbild Jūrgenam garākā rakstā: „Peezīmes pee Jūrgena kga kritikas par maneem „Galveneem virzeeneem etikā“,“ nodrukāts „Latvijas“ 265. un 271. numurā. Uz šo Olava rakstu atkal ķeras pee spalvas Jūrgena kgs, atbildedams Olavam vairakos „Latvijas“ numuros, kamēr pēdīgi „Latvijas“ 302. numurā Olavs noslēdz polemiku. Specialisti etikas jautajumos tagad varejuši pārlasit un pārbaudit Olava „galvenos virzeenus etikā“, un izšķirt, ciktāl Olava darbam skaidri zinātniska, cik praktiska daba, tā ka sen pagājušas un aizmirstas polemikas jautajums te mūs nevar intereset. Bet šee polemikas raksti veetām deezgan gaiši rāda Olava paša etisko pasauli, ciktāl ta stiprinata no teorijas, ciktāl no sirdsapziņas, un daži vilceeni no šis polemikas var mums papildinat Olava tikumiskā rakstura bildi.

Kāds nolūks Olavam bijis savus: „Galvenos virzeenus etikā“ rakstot? Vaj viņš tā sakot zinātniski uz to bij sagatavots? Leeki jautajumi. „Neesmu nekur plātījees ar savu zinašanu dziļumu,“ — saka Olavs, — „nedz ari reklameju savu darbu par patstāvīgu zinīsku pūliņu augli; tomēr neturu sevi par tik leelu neprašū, ka nedriksētu kādus vārdus sacit latveešu lasitaju publikai uz videjā izglītības līmeņa.“ Bet uz pirmo jautajumu atbildēs Fr. Paulsena vārdi, kuŗus Olavs peeved savā polemikā: „Ir grāmatas, kas ir bezlaicīgas, tadēļ, ka rakstītas preekš vi-seem laikeem, bet ir ari laicīgas grāmatas, kas ne preekš veena laikmeta nav rakstītas. Ši grāmata nepeeder pee

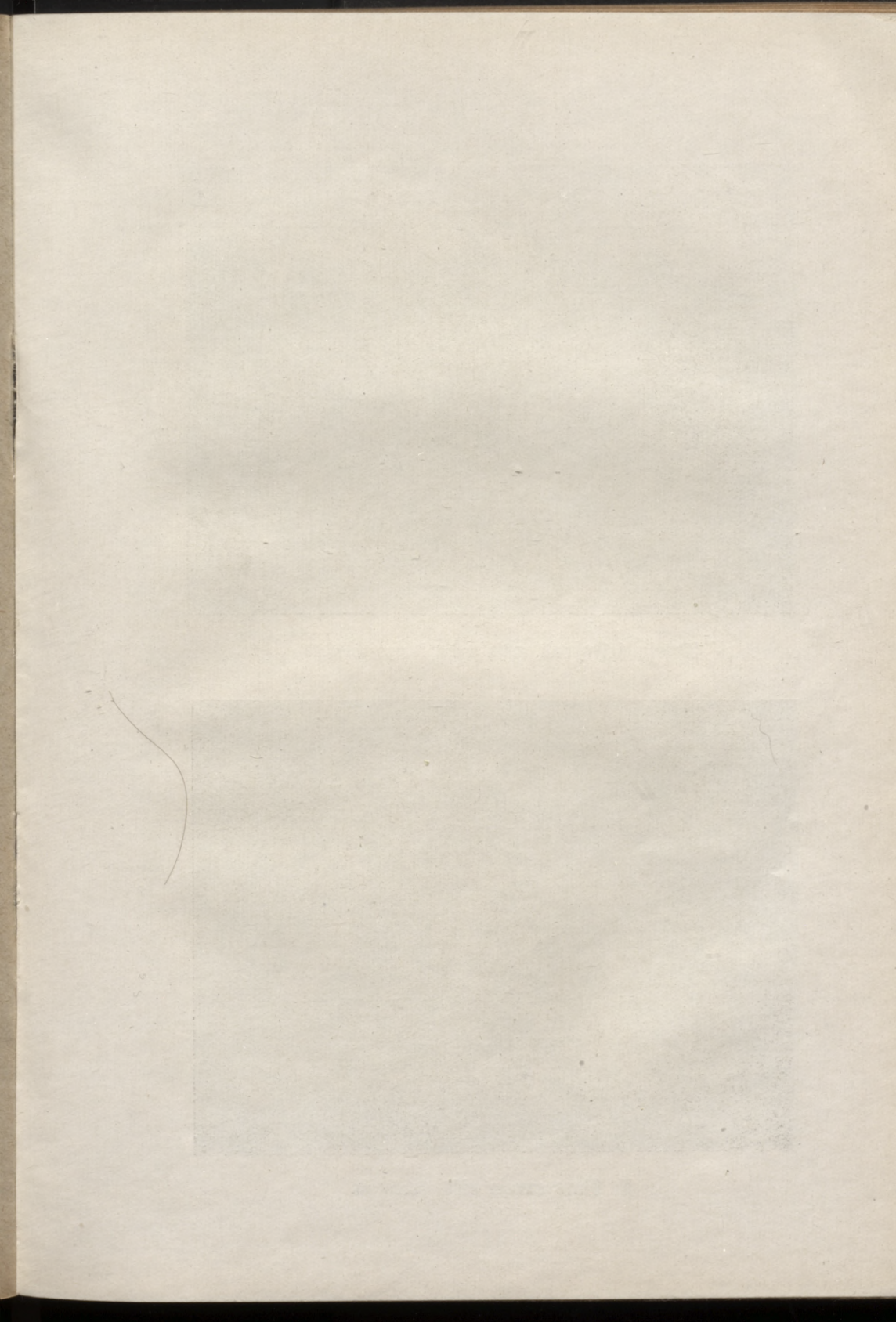

pirmās šķiras, bet negribetu peederet arī pe otras. Tā ka es esmu sācis atzīties, tad gribu tūlīt tālak teikt, ka šī grāmata nemaz nav rakstīta preekš filozofiem. Lai Deevs mani pasarg', ka es eedrošinatos domāt preekš laudim, kam pašiem domu pārpilnība. Es domāju pee lasītājiem, kas kautkur pamudināti uz dzīves jautājumu pārdomašanu, meklē kādu, kas tam derētu par vadoni, jeb, ja tas izklausas eedomīgi, par sarunas beedri. Ja tee ķer pēc šīs grāmatas un izlasa to bez vilšanās, tad sacēretāja godkāriba pilnīgi apmeerināta. Bez tam es neturu jaunu morales filozofijas zistemu svarigākos pamatos ne par vajadzīgu, nedz eespējāmu; leele konstruktīvee principi izstrādāti jau grieķu filozofijā un vispārīgi apmeerina vēl tagad. Veco patesību nest dzīvā sakarā ar jautājumeem, kas nodarbina mūsu laiku, ir pēc manām domām tagad svarīgākais etikas uzdevums." Taisni praktisko etiku Olavs uzskatījis par svarīgāko savai tautai un to centees arī sneegt. Viņš saka: „Teorijas manā grāmatā gaužam maz. Neesmu nu gan tik leels teorijas pretineeks, ka to turetu par leeku, bet pēc mana eeskata bij: derīgāki un veeglāki vispirms eepazīstināt latveešu caurmēra lasītāju ar galvenājiem etikas virzeeneem vēsturiskā gaitā un atteecībā uz tagadejo tikumigo dzīvi. Ja tas darbs padarīts, tad var eet solī tālak un eevadīt to arī etikas teorijā, preekš kam vajadzīga īpaša grāmata.“

„Tādā straujā pārejas laikmetā, kādu nupat pārdzīvojam, mēdz steigšus noārdīt pastāvošo morali, bet jaunu tās veetā neizdodas uzcelt. Eestājas itkā tikumigs apmulsums. Tas citus padara veenaldzīgus, citus stipri sarūgtina, dažus dziļi apbēdina un noved pat līdz izmisībai. Te vajadzīga ātra palīdzība un padoms. Tas būtu nozee-gums, ja ļautu mūsu tautai tikumīgi bojā eet, nesneedzot tai nekādu palīdzību un, varbūt, gaidot uz kādu ziniski nesmādejamu etiku, kuŗas autors meerīgi sataisās nosēdet dažus gadus pee pasaules leelo garu kājām.“

Savas tautas praktiski-tikumiskas vajadzības Olavs turejis preekš acīm, sarakstot savu darbu. Ne teoretiskas disciplinas, ne arī kādi patstāvīgi jaunradījumi šinī laukā, bet tekošā dzīvā dzīve ar savām dažādām parādībām, kuŗas prasa izskaidrojuma un tikumiska padoma deveja.

Birzuļu dzīvojamā māja (pašā Daugavas malā).

V. Olavs savejo vidū (Birzuļos).

To Olavs centees dot. Kā citur savā dzīvē un darbā, tā ari šē viņš palicis pats sev uzticīgs.

Laiks visu dzeedē. Ko aiznes aizmirstiba, ko no jauna atnes tagadne, un kas reiz sāpejis, nogulst dvēselē kā akmens dzelmē — neaizteec viņu. Jauni sabeedriski darbi, jaunas cīņas, panākumi un zaudejumi, jaunas intereses mūsu nacionalā kustībā, eerauj Olavu savā straumē, savā ritumā, un pamāzam leek aizmirst revoluciju un viņas pārdzīvojumus. Pēc Rīgas mājas būves nobeigšanas (Marijas eelā Nr. 26), Olava personīgās rūpes, kredita meklešanas, maksājumi samazinājas un viņš var atkal vairak nodotēes sabeedriskam darbam. Lai eegūtu sev Rīgas tuvumā kļušu vasaras atpūtas veetu un lai skolas audzekņus varetu mācit pee dažādeem praktiskeem darbeem, sevišķi jaunavas pee mājturības darbeem, Olavs eepērk pee Ikšķiles, eepretim Doles salai, pašā Daugavas malā, neleelās Birzulu mājas. Ari šē peeteek darba māju eekārtojot savām vajadzībām un pēc savas gaumes, bet šo darbu Olavs jūt kā atpūtu pēc Rīgas darbeem un peenākumeem skolā, beedribās, komiteju sēdēs, bankā. Pāris te pavadītās vasaras (1913. un 1914.) neveen dod atpūtu Olavam, bet ari aplej viņa dzīvi ar to personīgas laimes saules mirdzumu, ar kužām Laimes māmiņa tam citadi mūžā bij deezgan skopa. Te ir darbi dārzā, gan dēstot un apkopjot augļu kokus un ogu krūmus, gan izvelkot celiņus, gan rokot puķu dobes, gan visadi māju eekārtojot, lai pašam būtu ērtaki un patīkamaki un skolas jaunatnei paraugs. No šī laika kāds fotografīks uzņēmums mums rāda Olavu darba uzvalkā, savu tuvaku peederīgu un palīgu vidū. Ta ir idiliska dzīve, kužu cilveks ar jo leelaku apziņu var baudīt, ja tam eevērojams darba sprīdis jau aiz muguras, ja viņš zin, ka šīs deenas viņš ar grūtu, ilggadeju darbu atrāvis savam skarbajam liktenim. Bet šo deenu nebij daudz Olava mūžā. Cilveces vēsturi gaidīja leeli notikumi — un Olavu — jauni augsti peenākumi savas tautas un dzimtenes labā. 1913. gada vasara bij pēdeajā bezrūpju vasara Olava mūžā, pēdeajā miļās Daugavas māmuliņas malā.

1913. gadā Rigā atkal noteek pilsētas domneeku vēlēšanas. Atkal vīrišķīgu, pilnu jaunības cīņas spara un neatlaidīgas enerģijas redzam Olavu starp vēlešanu vaditājiem. Viņš peedalas un vada vēlešanu komitejas sēdes, viņš sasauc un uzstājas vēletāju sapulcēs, viņš cīnas par latveešu kandidātu listi presē. Janvāra vidū noteek kupli apmeklēta vēletāju sapulce, kurā Olavs tura plašu runu, atgādinādams vēletājiem tagadejo vēlešanu nozīmi un skubinādams tos uz peenākuma izpildišanu. Savā programmas runā Olavs uzsver vīspirms saimneeciskos motīvus. „Mums stipri jāsaņemas, lai Rīga, kas tagad skaitas par pirmo tirdzneecības pilsētu Kreevijā ar ārzemēm, eņemtu arī savas labeerīcības ziņā pirmo veetu starp Kreevijas pilsētām.“ Katrs jauns preekšlikums, kas nāk par pilsētas labeerīcības uzlabošanu, sevišķi ja tas nāk no brīvprātīgākas puses, demonstratīvi teek no vāceeseem atraidīts. Tagadejai nebūšanai ir jadar gals. Par paroli nākamās pilsētas domes vēlešanās Olavs uzstāda: pilsētas labeerīcība, eedzīvotāju labklājība un taisnības princips pret dažādām nacionalām grupām, kas Rigā dzīvo. Olavs aizrāda uz to, ka latveešu vēletāji rekrutejas galvenā kārtā no namsaimneekem, kas nav postošs un ārdošs elements, bet čakli darba rūķi. „Tee gan noplēsuši simteem vecu, neglītu koku budku, bet nevis lai tur radītu postažu un tukšus laukumus. To veetā pacēlušeem stalti nami ar visām jaunlaiku eetaisēm... Ari pilsētas saimneecībā var norisinātees līdzīgs process, ja tur peeplūdīs vairak spīrgtu spēku.“

Asi un nesaudzīgi Olavs graiza latveešu vecveco indevi: skaldišanos, neveenprātību. „Vaj teešām pēc ilgeem rūgteem peedzīvojumeem mūsos nebūs vēl modusees un eestiprinajusees kopības apziņa, — ka esam tauta ar savām vajadzībām, peenākumeem un goda jūtām?“ — ar dedzību jautā Olavs. „Man šķeet, ka viņeem veenbalīgi vajadzētu atbildet: mēs gribam apveenotees. Man tīri izklausas, itkā aiz mūsu muguras visa tauta no žēluma un sāpēm kleedz: apveenojatees! Ja tas nenotiks, tad varam cīņu pazaudet un būsīm atkal cittauteeseem tikai par apsmeeklu un kāju pameslu.“

Bet nu jau Olavam ir kāds pozitīvs fakts, ko viņš vē-

letajeem var uzrādīt, ka stūrgalvīgais latveetis labojas arī šīnī ziņā. 1912. gadā noteek Valsts domneeku vēlešanas (kuru latv. vēlešanu komitejā Olavs tāpat ņem dzīvu dalību), kurās I. kurijā teek eevēlets latveetis — Zālits. Ta ir ķīla, ka latveešu starpā tagad ir pateesa vēlešanās dēļ apveenošanās. Olavs turpina: „Tur (t. i. Valsts Domes vēlešanās situācija bij daudz sarežģītaka, izrēdze uz uzvaru vājaka, preekšdarbi izdariti nepilnigak — un tomēr eeguvām uzvaru, tā ka visi pilnīgi bij pārsteigti un izskaidroja panākumus ar nejaušību. Es eedrošinos sacīt, ka ta nebij tīrā nejaušība, bet no etnografiska materiala izkristalizejusees tautas griba, kas pastrādāja brīnumus, itkā ūdens pileens, kristalos pārvērtees, spridzina granita klintis. Es domāju, ka šī kristalizetā tautas griba parādīs savu spēku arī nākamās vēlešanās un ka eevērojot notikušo, mums nevajadzētu kautees ar veltīgām un leekām šaubām.“

Vēl deenu pirms vēlešanās Olavs eespeež „Dzimtenes Vēstnesī“ (Nr. 60, 1913.) dedzīgu vēlešanas cīņas rakstu: „Sargatees no nodevejeem!“ Viņš aprāda tos paņēmeenus, kādus pašlaik šīnī vēlešanu cīņā izleeto no vāceeseem nopirkti aģenti un uzaicina latveešu vēletajus, neticet šeem nodevejeem. Raksturīgi, ko Olavs saka par latveešu pretineeku eerunu, itkā latveeši nepratišot Rigas saimniecībā saimneekot. „Latveeši izrādījušees par kreetneem saimneekem savos privatos veikalos un uzņēmumos, viņi sekmīgi darbojas savās neskaitamās beedribās, daudzas pagastu saimniecības no latveeseem tīk kreetni jau gadu desmiteem teek vadītas, ka tās var nonoderet par paraugu vīseem Kreevijas zemneekem, un arī mazākās pilsētas, kā Valmeerā, Cēsīs, Tukumā un Leepajā, kur latveeši ir galvenee pilsētas saimniecības noteiceji, vispārīgā pilsētas labeerīcība nav vis slīdejusi uz leju, bet gājuši ātreem soļeem uz preekšu. To pašu varam sagaidīt Rigā, ja latveeseem izdosees ņemt plašaku dalību pilsētas saimniecībā nekā līdz šim.“

Tāpat Olavs apstrīd izplatītos eeskatus par latveešu ekonomisko atkarību no vāceeseem. „Mūsu ekonomiskā atkarība no vāceeseem nebūt nav leelaka, nekā viņeju no latveeseem. Viņu tramvaji, kuģīši, telefoni pārteek no

latvešu naudas. Viņu manufakturisti, materialisti, modes preču un citi tirgotāji palikuši bagāti galvenā kārtā no latvešu pircejiem. Būves branžas tirgotājiem latveši pēdējos gados bijuši visleelākie noņēmēji. Lai pamēģina tikai latvešus boikotēt. Var notikt, ka latveši ir speesti viņiem atmaksāt ar līdzīgu mēru, un tad dezin, kurš kuŗu vinnēs."

Rīgas Apgabala Teesas loceklis J. Stumbergs raksturo V. Olava lomu šīnīs vēlēšanās:

„Tā pašā 1913. gada pavasarī Olavs vadīja arī latvešu vēletājus Rīgas pilsētas domes vēlēšanu cīņā ar visu viņam peemītošo enerģiju. Iznākums bij nelabvēlīgs. Latvešu lelpilsoņi turpināja savu kopošanos ar vāciešiem, kuŗiem visi līdzekļi bij labi, lai uzturētu savās rokās Rīgas pašvaldību. Pirmo nebij izmācījis arī 1909. kompromīss ar visām viņu pašu slavai tik kaītigām sekām, tee galu galā likās vadītees jau ne no nacionalām, bet gan no patīgām mantas un „goda“ interesēm. To visu paredzeja arī Olavs. Kad pēc vēletāju sapulces, kuŗā uzstādīja domneeku kandidātus it no visām latvešu grupām un partijām, lai veen nevaretu teikt, ka kandidāti būtu vēletājiem uzspeesti, pārrunāja izredzes, un rakstītais izteica labas cerības, tad Olavs pesimistiski peezīmeja: „Kaut mēs tikai trešo daļu no teem dabutu.“

Deemžēl šīs Olava pesimistiskās izredzes dzīve pīnīgi attaisnoja: latveši arī šoreiz pazaudeja.

Kāda loma V. Olavam peekrita IV. Valsts Domes vēlēšanās, kad Rīga no vēletāju I. kurijas sūtīja Valsts Domē J. Zālīti, to savās atmiņās Rīgas Apgabala Teesas loceklis J. Stumbergs atgādinajas šādi: „Pēc tam, kad Olavs bij izceetis viņam uzlikto ceetuma sodu, viņš kādu laiku itkā bij atrāvees no politiskās dzīves atklātībā, cik tāda toreiz bij eespējama. („Kad es tikšu ārā, tad nu gan ar politiku vairs ne,“ — Olavs, centralceetumā pastaigajotees kopā izteices kādam savam koleģim, kuŗš arī bij notesats kā laikraksta redaktors. Lt.). Bet jo dzīvi viņš tajā sāka peedalītees, kad nāca ceturtās Valsts Domes vēlēšanas. Kaut pats nebij uzstādams par kandidātu, Olavs tomēr bij īstais vēlēšanu vadītājs latvešu pusē un pateicotees tikai viņa taktam, latvešu pilsoņi, neraugotees uz Veinberga un

Pīpiņa un Asara pūlēm, pirmajam velkot latveešus uz vācu, otrajam uz sociāldemokrātu pusi, 1912. gada rudenī izdevās izvest par valstsdomneekem J. Zāliti I. kurijā un Mansirevu — otrā, bet sociāldemokrātu kandidatam bij japaleek apakšā. Dzīvi Olavs tolaik strādāja ar spalvu, vēl dzīvak sapulcēs, tās sasaucot un vadot, un viņa vārdam klausītajū starpā arveen bij svārs. Vārbūt visvairāk tadēl, ka Olavs nekad nemelnoja politisko pretineeku personas, bet meerigi kritizeja viņu politiskas spējas un apsyēra, sakārā ar tām, sagaidamos labumus un ļaunumus latveešu tautās nākotnē. Tai ziņā Olavs bij caurcaurim objektīvs un neļāvās aizrautes ne uz kuŗu pusi.“

Pee šīs pašās reizes atmiņu uzzīmētājs atceras, kāda loma Olavam jau peekritisī pirmās Valsts Domes vēlēšanās 1906. gadā, kad Olavs bij izvēlets balsotajos (un visai raksturīgi!), ari toreiz tam nācees vadit šo raibo pulku, kas sastāveja no kādām 6 tautībām, kad nācās atrast veenu uz Peterpili sūtamo kandidatu. Latveešu saskaldīšanās ari jau toreiz sacentās ar balsotāju raibumu pēc ticībām un tautībām. Izšķirošā preekssapulcē par vadoni eevēleja veenbalsīgi Olavu, kuŗam toreiz bij pateesām grūts uzdevums, savaldit ari savus tauteešus. Tā kāds no teem, J. L., pretim norunai, pastāveja uz Grossvalda atzišānu par kandidatu, kas oficialā sapulcē viseem vēlams, kad vēl nebij nobalsots par viseem uzstādīteem kandidateem; un Olavam tai momentā nācās izturet nepelnītus uzbrukumus un pārmetumus. Olavs tomēr pastāveja uz norunas pareizu izpildišānu un Grossvaldu beidzot ari eevēleja, kaut ari tikai ar 1—2 balsu vairakumu, un tā nemeerigajeem bij jaapmeerinas. Citadi būtu bijis, ja Grossvalds nebūtu ticis, jo ar viņu sacentās kreevu-žīdu kandidats. Šee pēdejee gāja roku rokā un visadi intriģēja, uzstādot ari jaukšanas nolūkā mazāk nozīmigus latveešu kandidatus, kuŗi uz to eelaidās, kaut ceribu uz eevēlēšanu nebij nekādu. Zīmigs bij Olava izteiceens par kreeveem, kad tee, sekodami ta laika modei, eeteica nosūtīt protesta telegramu ministrim par žīdu sišānu kādā pilsētā Kreevijā (toreizejā revolucijas laikā nemeeri bij vaj visur). Preekšlikums balsotāju sapulcē sacēla dzīvas debates, jo vairakums negribeja atrautes no sava teešā

darba, un beidzot to arī atlika uz sapulces beigām. Olavs izteicās: Īsta kreevu daba, šaudītees apkārt un nekonce-tretees uz leetu.“

Gan sabojatas veselības, gan skolas darbu un citu eepreekš jau aprādītu eemeslu dēļ Olavs pēc 1909. gada atturas no tuvakas līdzdarbības Rigas Latveešu Beedri-bas Zinību Komisijā. Bet Beedribai grūti dabūt vīru, kas ar savām zinašanām, gribu, darba un tautas mīlestību, un savu taktu varetu stātees Olava veetā kā šīs komisijas preekšneeks. Olavam atstājotees no Zinību Komisijas preekšneeka amata beeži veen šīnī amatā noteek pārmai-ņas un atteecigee darbīneeki drīz veen kratās nost no šī atbildīgā, daudz pūles prasošā peenākuma. Un jau 1911. gadā redzam atkal Olavu Zinību Komisijas preekš-neeka amatā: atkal ar savu dedzību viņš interesejas par jauna Zinību Komisijas rakstu krājuma izdošanu, par jaunu spēku peevilkšanu Komisijā, par preekšlasījumu vakaru rīkošanu, par vasaras sapulču organizešanu.

Olava runas Zinību Komisijas vasaras sapulcēs ir no-tikumi latveešu kulturas dzīvē: tās dod pārskatu par līdz-šim darīto kulturas darbu zinātnes un latveešu rakstnee-cības laukā, tās aizrāda uz trūkumeem, tās atveļ nākot-nes izredzes. Leetišķas, bagatas ar faktiskeem materia-leem, apgarotas ar dziļu tautas mīlestību. Nekad Olavs nepadodas pesimismam, viņš tic latveešu tautai, inteliģen-cei, jaunatnei, tic latveešu kulturas nākamībai. Jaunu spīrgtumu savā darbībā dabun Zinību Komisija, kad 1912. gadā, pēc daudz smageem pārdzīvojumeem, Olavs uzņemas atkal Zinību Komisijas preekšneeka amatu. Va-saras sapulcē, 19. jūnijā viņš tura runu, kuŗa leecina, ar kādām izredzēm un skata plašumu Olavs raugas uz tuva-keem uzdevumeem mūsu kulturas laukā. Vairaki no šīnī ziņā eekustinateem jautajumeem vēl tagad, pēc desmit ga-deem, nav zaudejuši savu nozīmi mūsu dzīvē.

Savas runas sākumā Olavs sneedz plašu pārskatu par Zinību Komisijas līdzšīnejo darbību, vispirms par viņas Valodnecības un Vēstures nodaļu. Vēstures nodaļa grib rūpetees, ka no latveešu puses pamazam izpētītu Baltijas

mazo un leelo pilsētu archivus; leetpratejeem, kas zeedo savus spēkus Kreevijas, Polijas, Zveedrijas, Vācijas un pat Romas archivu pētišanai, Zinibu Komisija, ja veen līdzekļi to atļaus, peešķirs materialu pabalstu. Tālak Olavs aizrāda uz „Latvju Dainu“ izdošanas pabeigšanu un peenācīgi vērtē ir pašas dainas, ir kārtotaja Barona tēva nopelnus.

Apskatot Muzeja nodaļu, Olavs preecajas, ka Muzeju sāk arveen jo čaklak apmeklet mūsu skolas. Pleskavā tiks noturets nākošais archeoloģiskais kongress. Olavs uzaicina krāt materialus kongresam un ziņo, ka Muzeja pārzinis izdaris pa Maleenu ceļojumu, lai izpētītu robežas starp latveešem, leišeem un kreeveem. Svarīga un līdzšim neizpildīta vajadzība ir — pilnīga latveešu biblioteka, kuŗa nepeecešama mūsu zinātneekem un katram kulturas darbīneekam. Ceļamā Muzeja ēkā pajumtu atradis ari šī biblioteka. Pārejot uz studentu stipendiju izdališanu Olavs konstatē, ka mūsu sabeedriba zinamā mērā atdzisusi pret studentu pabalstišanu. Tauta negrib tik daudz pabalstit studejošos, kā gan tos, kas nopeetni darbotos zinātņu laukā. Studenteem pārmetot, ka tee slinki studejot, pat latveešu valodu peeklājīgi neeemācotees. Vaj teešam tik slikti stāvot ar mūsu studejošo jaunatni? No saveem personīgeem novērojumeem Olavs nedomā, ka leetas būtu tik ļaunas un vēlas, lai paši studenti atspēko pret viņeem celtos apvainojumus. No jauneem leetderīgeem pasākumeem, pēc kuŗa, latveešu dzīvei attīstotees, leela vajadzība, Olavs aizrāda uz dibinamo statistisko nodaļu pee Zinibu Komisijas.

Olavs aizrāda, ka latveešu inteliģence daudz mēcās kreevu valodu. Bet kas ir darīts, lai kreevu inteliģenci eepazīstinatu ar latveešem? Zinibu Komisija nolēmusi izdot prāvu enciklopedisku grāmatu par latveešem kreevu valodā ar kartēm, diagramām, ilustracijām, tabeļēm. Grāmatas izdošana aprēķinata uz kādeem 4000 rbl. To bij domats izplatit ari starp Valsts Domes deputateem kreeveem, kuŗi nepazīst latveešu apstākļus un savos lēmumos ļaujas vadītees no vācu politiķu tradīcijām. Tā peem, notika Domes apakškomisijā, Terbatas augstskolas fakultates leetā. Līdzekļus šim nolūkam cer eegūt no

zeedojumeem un no eepreekšejas parakstišanās. Par grāmatas redaktoru no sākuma domāja J. Zālīti, bet to eevēlot par valstsdomeeku, redaktora peenākumus uzņēmas cand. rer. merc. P. Ašmans. Tika izstrādāta grāmatas plaša dispozīcija un vākti materiāli. Pasaules kara izcelšanās izjauca šī nodoma izvešanu.

Olava atsauksme par Literatūras Fondu: „Plaši un ļoti zīmpatiski mērķi ir Literatūras Fondam: tas grib godalgot labākos rakstniekus, izdot viņu darbus un apgādāt eevērojamāko ražojumu tulkojumus svešās valodās, rūpees par līdzekļiem apdāvinātu rakstnieku tālākizglītošanai un sneegt rakstniekiem pabalstu grūtā brīdī. Literatūras Fonda dibinātāju cerības nav peepildījušās. Tā Blaumaņa peemiņas rīkojums bijis vāji apmeklēts un devis mazu atlikumu Blaumaņa bistes eegādašanai. Labākie rakstnieki pee Literatūras Fonda reti kad greežas pēc pabalsta. Vājākie un neatzītie gan beežāki apceemo Fondu ar saveem lūgumeem, bet viņu nopelni tik neecīgi un tee paši dod tik maz cerības uz kreetnākiem panākumeem nākamībā, ka pee labākās gribas Literatūras Fondam nav eespējams eevērot visus viņu lūgumus dēļ pabalsta.“

Atzīmejis Derīgu Grāmatu Nodaļas 25 gadu darbības jubileju, aizrādot, ka Nodaļa šīnī laikā izdevusi 240 grāmatas, konverzācijas vārdnīcu, žurnālu: „Druva“, kopā 1½ milj. eksemplāros, tāpat „Peterburgas Avižu“ peedesmit gadu peemiņu, un „Rīgas politehnikas“ jubileju, Olavs tuvāki apstājas pee 1812. gada kara peemiņas un uzrāda gara virzeenu, kurš līdz tam laikam mums bij vēl pilnīgi svešs, proti par orientēšanos pee franču kultūras avoteem, par tuvinašanos eevērojamās franču tautas gara pasaulei. Nenoleedzot ģermaņu kultūras vērtīgas īpašības, šī papildināšanās pee romaņu tautu kultūras ir latveešiem tikpat nepeeecešama, cik svētīga. Šīnī leetā tagad jau dažs kas ir darīts un valejās durvīs vairs nav jālaužas. Toreiz, kad Olavs šo domu cilāja, ta bij vēl jāuna un arī vēsturiskie apstākļi bij citādi. Tas viss savukārt apleecina Olava gaišredzību. — Atteecīgā jautājumā Olavs savā runā izsakas: „Preekš 100 gadeem dega Rīga. Būsim lepmi, ka pee Rīgas uzcelšanas un atjaunošanas ta-

gadejā krāšņumā un diženumā latveešu darba spēkam, uzņēmības garam un kapitalam ir leeli, varbūt visleelakee nopelni. Notikums preekš 100 gadeem mums sauc atmiņā tās franču idejas, kas veda Napoleonu uz Kreeviju un aplinkus veicināja dzimtbūšanas atcelšanu Baltijā. Pēdejos gados mūsu mākslineeki, rakstneeki un sabeedribas darbineeki sāk peegreest nopeetnaku vērību franču kulturai. Prāvs pulciņš latveešu jaunekļu izredzejuši Francijas augstskolas par savu alma mater. Dzird pat, ka franču valdība nodomajusi atvērt Rigā savu skolu. Tad mūsu jaunekļeem nebūs jamērī tālais ceļš uz Franciju, bet ta tepat dzimtenē varēs baudīt franču augstās kulturas augļus.“

Savas runas beigās Olavs aizķer jautajumu, kas reizē ir sabeedrisks, ir nacionals: par gaidamām Valsts Domes vēlešanās un par latveešu spēku stiprumu. Atkal veeni grib meklet atbalstu pee kreeveem, otri — pee vāceešeem. Kādu padomu še dod Olavs, kādu ceļu tas rāda: „Skaitam šogad taisni 700. gadu, kā izjuka pirmais latveešu latveešu kompromiss ar vāceem. Šis kompromiss bij cēlees no pašu latveešu neveenprātības. Kronists raksta, ka mūsu senči ilgi spreeduši, vaj beedrotees ar kreeveem, vaj vāceešeem. Beidzot tak devuši vāceešeem preekšroku. Un tagad pēc 700 gadeem: veeni grib eet roku rokā ar kreevu kadeteem, otri atkal tikpat silti eeteic kompromisu ar vācu konstitucionelo partiju. Vaj teešām mēs visus tos 700 gadus esam uz veetas nomīnājušees un nemitigi itkā kādā burvju riņķī greezušees? Vaj tad mums nav atslēgas, kā šo burvja riņķi atslēgt un seno lāstu no latveešu tautas nokratit. Mēs zinam, ka tāda atslēga ir, mēs zinam, ka to sauc latveešu veenprātība.“

Stāvot uz šeem principeem par latveešu veenprātību kā viņu spēku avotu, nemitīgi un neatlaidīgi tos pulcejot gan pilsētas domneeku vēlešanās, gan beedribās, Olavs sajūt istu gandarijumu, kad viņa taktika un pūles turpat teek vaiņagotas panākumeem, kas visai tautai nāk par labu. Ta ir zvērīnata advokata, Rigas Latveešu Beedribas čaklā darbineeka Jāņa Zāliša eevēlešana Valsts Domē 1912. gada rudenī no Rigas pilsētas I. vēletaju kurijas. Vēlaka J. Zāliša darbība Valsts Domē un latveešu sabee-

driskā laukā pilnā mērā attaisnoja šo sabeedribas uzticību. Pēc notikušās eevēlēšanas Olavs atskata ciņu gaitu un tos faktoros, kas veduši pee uzvaras. Tee ir bijuši, kā viņš saka, tee „mazee skrituliši“, — paši vēletaji, — no kuŗem katrs ir darijis savu uzdevumu leelajā mechanismā, ko sauc par vēlēšanu ciņu un tāpēc nav izpalicis ari panākums.

1913. gada Zinibu Komisijas vasaras sapulcē 18. junijā Olavs kā Komisijas preekšneeks sneedz plašaku referatu par „Nacionalitatu saveenibu un nacionalo jautajumu“. Jau tas, ka Olavs šo problemu uzstāda šinī momentā, kur revolucijas ūdeņi pamazam no jauna sāk kustetees, kad uzbrukumi nacionalismam mūsu pašu mājās teek izdariti ar atjaunoteem spēkeem, leecina, ka Olavs pārbaudijis no jauna nacionalo jautajumu, eedziļinajees šī jautajuma ideoloģijā, grib to izraut no šauri etnografiškeem rāmjeem un padarīt to par pasaules problemu, kā šo jautajumu sāk uzskatīt Eiropas zinatneeki. Parizē 1911. gada rudenī nodibinajusees jauna organizacija „Nacionalitatu Saveeniba“. Tās preekšgalā stāv franču zinatneeki Pelisjē un Gabri. Pee šīs organizācijas peeder ari daži latveešu intelektenti, kuŗi dzīvo Parizē, vaj franču Šveicē un interesejas par nacionalo jautajumu. Jaunās organizācijas dibinašanas motivi rāda, ka nacionalais jautajums Eiropas intelektentās sabeedribas un zinatneeku aprindās izaudzis par starptautisku jautajumu. Mazās tautas, pretim agrakai pārtautošanas idejai, sakušanai ar leelu tautu kulturu, tagad eeguvušas pastāvešanas teesibu, vēl vairak, tās eeguvušas teesibu, ka Eiropa uzklausa viņu vajadzības, spreež par viņu interesēm, pārbauda, cik tās dibinatas. Ja nu tā, tad ir vajadziba pēc kādas organizācijas, kuras sastāvā eeeetu preekštāvji no dažādām tautibām, lai še noskaidrotu katras tautas nacionalās vajadzības un prasības, iztirzatu tās, un daritu tās visai pasaulei dzirdamas. Daudzu šo mazo tautu nacionalee jautajumi nevis tamdēļ neteek eevēroti, ka tee nebūtu taisni un dibinati, bet tamdēļ, ka viņu balsis paleek nedzirdetas. Tagad tam jatop citadaki. Jaunā ideja atrod peekrišanu pee pasaules politiķeem un zinatneekeem. Pee šīs idejas draugeem peeder Amerikas Saveenoto Valstu prezidents Rozvelts,

Balkanu valstu politiķi Daņevs, Bobčevs, Pašičs, Grieķijas — Veniseloss, vēsturņeeks Senjoboss, valodņeeks Milē un citi. Tas viss dod izredzes uz mazo naciju teesibu nodrošinašanu, un viņu kulturas darba rāmju paplašinašanu, uz viņu īpatņibas dziļaku izkopšanu. Olavs jūt, ka viņa idealeem spārni aug.

„Bet vaj nav veltīgi un pat bīstami,“ — saka Olavs savas runas eevadā, — „cilat nacionalo jautajumu, kad no malu malām dzirdam aicinajumus uz visas cilveces apveenošanos. Daudz kas tai virzeenā jau realizets. Mums ir pasaules raža un pasaules tirgus, pasaules satiksmes ceļi un līdzekļi. Veenas tautas atradumi, mākslas un literaturas ražojumi top visdrīzakā laikā par visas cilveces kopīgu mantu. Tas viss ir teesa. Ir ari visai vēlams, kaut vispārigais attistības process vēl vairak tuvinatu tautas un rāsas citu citai. Un tomēr,“ — turpina Olavs, — „par spīti visam tam nav leeki, peegreest vēribu nacionaleem jautajumeem. Mēs visi zinam un dzirdam, ka neraugoties uz vispārigo cilveces apveenošanas idealu, tagad noteek Eiropas valstīs tik ārkārtīga bruņošanās un gatavošanās uz cīņu, par kādu agrakee augumi ne sapņot nesapņoja.“ — Starp teem faktoreem, kas toreiz apdraud Eiropas meeru un dod eemeslu uz valstu bruņošanas, Olavs redz ari nenokārtoto nacionalo jautajumu. Olava politiķa tālredzību, tagad, kad mums leelais pasaules karš aiz muguras, gaiši rāda sekošee vārdi viņa tālakā runā: „Bruņota spēka uzturešana ir nepeeceesama, kur blakus valdošām tautām atrodas apspeestas un kur pašas valdošās ar skaudību noraugās uz sānceses varas peeaugšanu. Tāds varas stāvoklis pee labakās gribas un leelakās uzmanības nav uzturams pastāvīgi: Nāk laiki, kad apspestās tautas sasleenas pret apspeedejeem un dara galu viņu kundzībai.“ Olavs aizrāda uz vēstures peemereem, ka uz citu tautu varmacīgu apspeešanu dibinatās valstīs gājušas bojā, kā senak varenā Asirija, Babilonija, Perzija. Nekad tautas nav labprāt nesušas svešņeeeku jūgu. Tā spaneeši padzina savus apspeedejus maurus, niderlandeeši — spaneešus, kreevi — tatarus. Tad — aizrāda Olavs: „Mūsu deenās norisinājās asiņaina drama Balkanos. Ko neveens diplomats nebij peeredzejis, ko neveens neticeja,

to izdarija nacionalā ideja: kopejas tautības apziņa apveenoja kildīgās Balkanu valstiņas pret savu agrako apspēdeju Turciju un darija galu viņas valdībai un varai Eiropā.“

No vēstures redzam, ka daudzas tautas eegūst ar bruņotu spēku un sacelšanos savu neatkarību. Bet no tāda ceļa sevišķi beedinajamas mazās tautiņas, kuŗas tā, saka Olavs, „var tapt tikai par moderno ātršāveju leelgabalu barību.“ Ja nu šīs mazās tautas nevar eegūt arī politisko neatkarību, tad — saka Olavs — ir vēlešanās eegūt vismaz pašvaldību, teesību rikotees svabadi savās eekšējās darišanās, kulturas un saimneeciskās vajadzībās un attīstīt un izkopt savas nacionalās īpatnības. Tādas tautas ir Spanijā, Anglijā (iri), Austrijā, Kreevijā. „Tāds stāvoklis Eiropā dara raizes meera draugeem. Nenokārtotā nacionalā jautajumā tee redz pastāvīgu kaŗa beedekli, kas katru acumirkli draud izvērstees par kaŗa troksni. Bet kaŗš veenā Eiropas stūrī var sacelt drīz visu Eiropu kājās un tā izsaukt vispārīgu katastrofu,“ — ar pareģa vārdeem vispārejo toreizejo Eiropas politisko zituaciju tēlo Olavs. Ši kaŗa varbūtība stipri mazinatos, varbūt pat izzustu, kā Olavs domā, ja likumdošanas ceļā visās valstīs nokārtotu nacionalo jautajumu, dodot katrai nacijai pašvaldību, teesību brīvi noteikt pašai par sevi, itkā īpatnīm mūsu laikos peeder neapstrīdama pašnoteikšanās teesība. Augšējā doma visai eevērojama ir preekš Olava, ir tai vispārejai zituacijai, kādā ta sacita. Nacionalais jautajums Kreevijā bij pilnīgi neizšķirts. Autokratijas peekāpšanās 1905. gada revolucijas karstumā, dodot cittauteešeem teesību dibinat un uzturet savas skolas ar mātes valodu kā mācības valodu, vēlāk, reakcijai uzvarot, tika atgūta atpakaļ, kā to latveeši peem redzeja pee Izglītības Beedribas skolām, kuŗu teesības mātes valodas ziņā kreevu birokratija ar katru gadu mēģināja aprobežot. Bez tam šo skolu uzturešana pat labakā gadījumā bij grūta tautai, kuŗas viss vairums bij izslēgts no pilsētu un lauku plašakas pašvaldības. Nacionalam jautajumam vajaga peeaugt ir plašumā, ir dziļumā, tam vajaga izveidotees ar visu plašu tautas aprindu teesību paplašinašanos tautas likteņa noteikšanā, vaj, kā saka Olavs, teesībā, lemt pašai par sevi.

Eekš tam Olavs redz nacionalisma jaunu atdzīvinājumu un svabadu no ta galvenā trūkuma, ko Olavs pārmeta tautiskam laikmetam, ka tas radījis tikai tautiskos vadoņus un labakās ģimējas. Un tas nav nejaušs spriedums, tas ir vērtējums par tautiskā laikmeta tikumisko nozīmi. Sekojot latveešu nacionalisma ideoloģijai, mums būs labs laika sprīdis jāeet atpakaļ uz viņa izcelšanos, proti uz Valdemaru un Kronvaldu, lai varetu atrast tos pamatus, uz kuriem tagad būvē tālak Vilis Olavs. Valdemara praktiskais nacionalisms, kas tureja preekš acīm visas tautas saimnieciskā stāvokļa uzlabošanu, Kronvalda ideālais patriotisms, kas ar mātes valodas izkopšanu sprauda sev mērķi par tautas īpatņa izkopšanu, itkā atrod apveenojumu Olava dedzībā, cīnotees par tautas politisko teesību paplašinašanu, par viņas saimnieciskās dzīves izkopšanu, par viņas tikumu stiprinašanu, par tautas vēstures un likteņa dziļaku izprašanu. Ja mēs meklejam idejisku pamatu Olava nacionalismam, ātkal tikai praktisku, tikai tādu, kas izreet no dzīves cīņas un eespējamības, tad šini veetā Olava pasaules uzskatam varam atrast savas veselīgas saknes. Vaj no mazo tautu pašnoteikšanās teesībām nerastos traucejumi cilvēces apveenošanas un vispāreja progresa ziņā. Olavs domā, ka tāpat kā cilvēka individualā brīviba nākusi vispārejai attīstībai tikai par labu, tāpat cilvēces attīstībai nāks par labu mazo tautu pašnoteikšanās. Tikušas pee brīvības mazās tautas varēs strādat produktīvu darbu par savas kulturas pacelšanu, un tām nebūs spēki jaizšķeež neproduktīvā nacionalā cīņā. Olavs aizrāda uz Ameriku, kur tādā kārtā laimīgi atrisināts nacionalais jautajums, tāpat uz Šveici, kur neleelā zemes stūrīti līdzās dzīvo trīs tautas.

Aprādījis, no kādās idejiskas sēklas izaugusi „Nacionalitatu Saveenības“ organizācija, Olavs tuvaku pakavejas pee viņas vaditaju izdotā periodiskā izdevuma: „Annales des Nationalités“, kurā eeveetoti kādi 12 raksti par latveešiem uz kādām 3 drukas loksņēm. „Latveeši var būt lepni,“ — saka Olavs, — „ka viņus eeveda pasaules tautu saimē silti izjustos vārdos vispār atzītais un nopelneem bagatais vēsturneeks Sorbonnes profesors Senjoboss. Tas leelu daļu no sava mūža zeedojis nacionalā

jautājuma izpētišanai un atzinīgi izteicas par leišiem un latveešiem." Tālāk savā runā Olavs īseem vārdeem pastāsta katra darba saturu, cildina darbu leetišķību, pateicās latveešu krājuma rediģetajam Simsona kgam.

No visa aprādītā Olavs pēegreežas pašlaik klātesošēm Zinību Komisijas sapulces dalībneekēm un savas runas slēddeenā izsaka šādas domas: „Stājušees līdzās tādām patriotiskām tautām, kā bulgari, serbi, čeķi, poļi, somi un citi, lai neaizmirstam savu peenākumu pret savu tautu un dzimteni. Kosmopolitiskā strāva starp latveešiem, gan leekas, atslābusi, pārvācošanās mazinajusees, no pārkreevošanās arī nav pārak ko baiditees. Ir svešumā, ir dzimtenē latveeši tagad labprāt atzīstas par latveešiem un sarunās mīl leetot savu valodu; un tomēr ir veens leels „bet“. Man šķeet, ka mums mūsu nacionālisms jārevidē, it īpaši starp pilsonību. Ārīgi viņa ir latviska, bet eekšķīgi un pēc pārleecības nedroša, šaubīga, kas aiz veikaliskeem aprēķineem un materialām interesēm beeži zeedo savu tautisko pārleecību. Tam jātop citādi. Mums vajadzīgi nevis tauteeši un tauteetes vārda pēc, kas mākslīgi varbūt pavairo latveešu skaitu, mums vajadzīgi tauteeši pēc pārleecības, kas teešam jūtas par latveešiem, kas savu tautību uzlūko par veenu no mūsu dārgākām mantām, kuņas dēļ gatavi panest neveen nepatikšanas un neērtības, bet uzņemtees arī ceešanas. Tikai tādeem tauteešiem, kas gatavi uz upureem, pat leeleem upureem, peederēs nākamība. Es ceru, ka mums tādu netrūkst un netrūks. Esmu pārleecinats, ka viņu skaits gadu no gada aug. Deevs pasargājis Latviju līdz šim un pasargās to arī turpmak.“

Bez Zinību Komisijas preekšneeka amata un runas vīra amata Rigas Latveešu Beedribā, Olavs darbojas arī kā Derīgu Grāmatu Nodaļas Rakstu Komisijas loceklis, kuņeem peenākums caurskatīt un apspreest Nodaļas izdodamo grāmatu manuskriptus.

1913. gada sākumā nodibinājas Rigā grāmatu apgādneecība „Pedagogs“, kuņas nolūks bij kuplinat sevišķi pedagoģisko literaturu. Šis apgādneecības preekšgalā stāv V. Olavs. Jau nākamā gadā sācees pasaules karš pārtrauca Olava darbību šīnī laukā.

Desmitā nodaļa.

Peenāk vēsturiskais 1914. gads. Sabeedriskā atmosfera nomākta. Mērenās kreevu Valsts Domes darbība neatrod nekādu uzmanību kreevu birokrātijas aprindās. Kokovcevu gada sākumā izmaina Goremikins. Latvijā reakcijas rīcība atgādina atkal tos laikus, kādi te valdīja pirms 1905. gada revolūcijas. Nemitīgi sodi un teesašanas ķeņ neveen zocialdemokratisko, bet arī pilsonisko laikrakstu redaktoros. Preses izteiksme kļūst bāla. Beedribu darbības kavešanai teek izgudroti dažādi līdzekļi. Starp citu peem. Kurzemē, kur muižneecības eespaids uz gubernatoru Nabokovu sevišķi stīprs, zistematiski teek izvests šāds paņēmeens: beedribām policija neatļauj neko rīkot, kamēr tās neuzrāda, ka telpas apskatītas un par derīgām atzītas no guberņas būvkomisijas. Bet šī komisija vispār tādas apleecības nemaz neizdod, atzīstot visas līdzšinejās beedribu telpas par nedrošām ugunsgrēka ziņā, un tāpat — neizdod atļaujas, resp. neapstiprina jaunu beedribu būvplanus. Šāda rīcība līdzinājas Kurzemes lauku beedribu darbības faktiskai apturešanai. Ne mazak kreevu administrācija bij čakla izgudrot visādus kaveklus beedribu darbībai citur Latvijā. Pārkreevošanas vilnis gāzās par Latviju neatturami. Tautskolas velti cīnijās dēļ likumā paredzetas teesības, lai vismaz pirmos divi gadus bērneem mācītu viņu mātes valodā. Kreevu inspektoru eeliktee skolotāji, lai izpatīktu savai preekšneecībai un eegūtu naudas godalgaš par sekmīgu pārkreevošanu, paleelināja kreevu valodas stundu skaitu uz nedaudzo mātes valodas stundu rēķinu. Gāja vēl tālak. Kreevu valdība nāca pagasteem palīgā ar naudas līdzekļeem pee skolu uzturešanas; veenteesīgi zemneeki, kamēr latveešu prese neatklāja pārkreevotāju istos nodomus, labprāt peeņēma šos līdzekļus, ar ko pagasti zaudeja arī juridiski katru noteikšanu par savu skolu, kuŗai vairs cita mērķa nebij, kā pārkreevošana.

Tādos apstākļos atslābst vispār interese sabeedribā

par mūsu tautas leetām; tas pats sakams par studentu stipendijām. Tā februāra beigās (1914.) noturetā Zinību Komisijas sapulcē Olavs kā preekšneeks ziņo, ka augstskolu beigušee maz atmaksā parodus un ka studentu stipendijām var izdalīt tikai 1200 rubļu un Sūbra stipendiju — 400 rubļu. — Olava peedališanos Zinību Komisijā vēl atgādina tas, ka viņam peedalotees allaž teek nolasits kāds akutaks referats par latveešu nacionalām leetām, tā L. Adamovičs lasa referatu par toreiz sāpigo jautajumu „Par tautiskajām profesurām Terbatas univerzitates teoloģiskā fakultatē,” kuŗā izteic šādu (mums no Olava cīņām gan agrak pazīstamu) spreedumu: „Nevis teoloģiskās fakultates eekārtā meklejams eemesls, ka mācības nepasneedz peeteekoši latveešu un igauņu valodās, bet gan, mūsu baznīcas pārvaldības eekārta,” — „kur visa noteikšana apveenota veenas tautas (vācu) un veenas šķiras (muižneeku) rokās.“

Bet labošanās šinī ziņā nebij gaidama, jo pašlaik vispārējā kreevu dzīvē, kā arī Latvijā, deen no deenas peenēmās reakcija. Gan latveešu valsts domneeki katrā eespējamā gadījumā no Valsts Domes katedra atgādīnāja uz sastingušeem apstākļeem Latvijā, bet ko tas palīdzēja? Tā uz mūsu tautas vajadzībām atsaucīgais Goldmanis savā runā 7. februārī 1914., sakarā ar ceļu klaušu reformu, izsakās: „Deezgan jau Kurzemes un Vidzemes zemneeki baroti tikai solijumeem, ir laiks domat arī par solijumu izpildīšanu. Vajaga reiz taču stātees pee darba, neatlēkot te neveenu deenu.“ Vajadzeja nākt leeleem pasaules notikumeem, kas kreevu reakciju satricināja pašos pamatos, citadi labošanās nebij gaidama. Kas zīmejās uz Valsts Domi, tad kreevu birokratijas izturešanās arveem vairak kļuva izaicinošaka un nicinošaka.

Latveešu sabeedriskā dzīvē šinīs gados izmanami trīs virzeeni: pirmais, radikalais, ar zocialdemokrateem un teem zimpatizejošām aprindām, kuŗu darbība, valdības spaidu dēļ, pamazam novirzās pagrīdē, bet uz āru izpauzās masu demonstrāciju rīkošanā, streiku gatavošanā un pabalstišanā un visu valdības soļu noleedzošā kritikā. Otrā virzeenā apveenojas latveešu liberalās aprindas: tās mēģina atklāti darbotees skolas un kulturas laukā, bet

valdība ari uz šīm aprindām raugas ar neuzticību, eero-bežo viņu darbību, aizleedz katru aktivaku sabeedribas domas izpaudumu, tā kā ari šo aprindu preekštāvjiem beeži japrasa, skatotees uz sava darba mazeem rezultateem, vaj vērts strādat? Šo aprindu preekšgalā, kā teikts, stāveja Latveešu Izglītības Beedriba Rigā, ar savām pirmajām latveešu skolām, preekšlasijumeem, „Gada grāmatas“ izdošanu un citeem pasākumeem skolas un izglītības laukā. Ta sūta uz Peterpili savu preekštāvi noturamā Kreevijas Izglītības kongresā, ta eesneedz Rigas mācības apgabala kuratoram protestu-memorandumu par latveešu- kā mātes valodas teesibām latveešu tautskolā, ta izstrādā un eesneedz apstiprinašanai projektu par atveramām latveešu tautas augstskolām, kad eepreekš šīnī uzdevumā komandejusi skolu darbīneeku Kriškanu uz Daniju un Somiju, lai tur uz veetas eepazītos ar tautas augstskolu eekārtu un darbību. Šīm aprindām zimpatizeja leela daļa latveešu inteligences, kuŗa nevoreja peeveenotees zocialdemokratijai un stingri konzervativajām aprindām.

Šīs pēdejās joprojam pulcejās ap Rigas Latveešu Beedribu, kuŗas darbība arveen kļuva gurdenaka pēc 1913. Šīs beedribas beedru starpā manamas divi strāvas: veena brīvprātīgaka, otra stingri konzervatīva ar Fr. Veinbergi preekšgalā. Pirmā strāva meklē kādu atbalstu sabeedribā, pa daļai pulcejās ap „Dzimtenes Vēstnesi“, gribeja kaut cik eevērot sabeedribas prasības, kas sevišķi bij izmanas teatra reformas leetā. Pee teatra pārvaldības gribeja saistīt plašakas sabeedribas aprindas ar garantu izvēleteem preekštāvjiem. Otra, stingri konzervatīvā daļa joprojam no šādas peekāpšanās pret sabeedribu negribeja ne zinat, bet centās „sargat latveešu tautas godu“ pee kreevu valdības tādā kārtā, ka eeņēma katrā valdības rīcībā pilnīgi pasīvu stāvokli, ja to vēl nesumināja. Cīņa starp šīm divi strāvām allaž bij novērojama Rigas Latveešu gada- un gada-sapulču vadoņa eecelšanas sapulcēs. Vecajai strāvai te no laika gala bija viņas pastāvīgais kandidats Fr. Veinbergs. 1912. gada beigās notikušā pilnā sapulcē revidentu un pilnu sapulču vadoņu vēlešanai šīs strāvas kandidats zaudeja balsu vairakumu un par pilnu sapulču kandidatu brīvprātīgā strāva eevēleja V. Olavu;

tāpat šī strāva dabuja revidentos savus kandidatus. Šīs cīņas starp abām strāvām visasak norisinājās 1913. un 1914. gados un arī Olavam pee tām peedereja sava loma.

Šos gadījumus Rīgas Latveešu Beedribā, sakarā ar V. Olava darbību, tuvaki raksturo savās atmiņās Apgabala Teesas loceklis Stumbergs: „1913. gada sapulcē pavasarī cereja atjaunot Beedribas „runas vīru“ sastāva pārvēlamo trešdaļu un uz to abas puses dzīvi gatavojās. Vecce peelika visas pūles un aģitācija sasneedza visleelakos apmērus. Kā parasti pee eeejas Beedribas preekšneeciba izdaliija savu peekriteju kandidatu sarakstus un ceeši raudzijās uz to, lai citus sarakstus pee eeejas durvim neizdalitu. Kad nu tomēr pretpuses aģitators arī nostājās pee zāles durvim un eeejošiem beedream sāka pasneegt arī opozīcijas kandidatu lapiņas, tad A. Krastkalns (preekšneeka veetneeks, Lt.) viņu raidiija nost. Uz atteecīgu sūdzību Olavam, kā sapulces vadonim, ka bez viņa arī citi rīkojas kā vaditāji, Olavs paskaidroja, ka viņš nekam nav leedzis lapiņas izdalīt un ar to K. patvarībai bij likta robeža. Vēlešanu iznākums tomēr bij pret opozīciju, pateicotes pozīcijas visadeem paņēmeeneem, ir pee beedru uzņemšanas, ir pee esošo beedru eespaidošanas, kuŗu veena daļa bij atkarīga no tādu krediteestāžu labvēlības, kas ātradās Beedribas valdes vīru vadībā. Nav leedzams, ka arī opozīcijā šis iznākums pret Olavu sacēla zinamu rūgtumu. Varbūt, ka viņš veenā sapulces vadišanas momentā arī itkā peelaidās pretpusei, bet tomēr iznākums būtu bijis grūti citads paredzams. „Jūs mani laikam gribejāt dabūt savā virzeenā,“ Olavs izteicās pārmetejam „Dzimt. V.“ redakcijā. „Ne, tikai pee pilnīgas bezpartejības,“ — atbildeja rakstītājs. Bet arī šī nesaskaņa bij tikai pārejoša, cēlusees tikai no uztraukuma par nevēlamo panākumu. Ari Olavs vēlejās panākt Rīgas Latveešu Beedribas atjaunošanu, bet tā ka tas toreiz neizdevās, tad opozīcija nogreezās no tās (1914. gadā, Lt.) un Beedriba vēl šobrīd velk tikai savu dzīvību, vaj galīgi nobīdīta pee malas un aizmirsta. Taču viņas pamati būtu bijuši deezgan stipri tālakam latveešu kulturas darbam.“

1914. gadā gadasapulce notika 2. aprīlī. Ari šoreiz sapulci vada Olavs. Par tās nozīmi beedribas dzīvē, lee-

cina tas, ka ta sākās 1/28 vakarā, turpinājās līdz 2 nakti un peedaliņās 563 beedri, tas ir tāds vairums, kāds laikam nekad nav peedzīvots Rīgas Latveešu Beedribas gada-sapulcēs! Konzervatīvā strāva, manidama draudošās breesmas, bij samobilizejusi visus savus spēkus. Preekš-kauja tika izcīnīta ar Revīzijas Komisijas ziņojumu; tas, pamatodamees uz norēķinu kļūdām, eeteica gada-pār-skatu peeņemt, bet bilanci atraidīt. (Praktikā tas būtu no-zīmejis mazu brīdinājumu preekšneecibai.) Preekšneeciba lika preekšā peeņemt ir pārskatu, ir bilanci. Revīzijas ko-misijas (Z. Meierovic, Vītols, M. Bružs) preekšlikumu at-raidīja; apstiprināja arī bilanci. Opozīcija pazaudeja cīņu uz visas liniņas. Olava stāvoklis visās šīnīs cīņās, eevē-rojot viņa korektu un kā sapulces vadonim nepeecece-šami vajadzīgo bezpartejību bij stingri grūts un saistošs un darija tam ne mazums sarūgtinājuma.

Rīgas Latveešu Beedribas darbība pēc tam kļuva jo gurdēnaka. Ar augšminētiem sarūgtinājumiem un sa-šķelšanās pašu beedru starpā gan laikam izskaidrojas Olava atrašanās no Zinību Komisijas preekšneeka amata 1914. gadā, tā kā šī gada vājāki apmeklētas vasaras sa-pulces atklāj preekšneeka veetneeks M. Bružs. (Kāds no dalībneekiem pašās vasaras sapulcēs atklāti konstatē, ka tajās valda: „saltums“.) Bez šaubām, krita svarā arī otrs apstāklis, zīmejoties uz Olavu: viņa veselība. Pēc cen-tralceetuma atstāšanas, viņa veselība bij jau stīpri dra-gata. Skolas dzīve, drīz veen atjaunojošees sabeedriskee un beedribu darbi tam neļāva nogurušos spēkus necik at-pūtināt. Tapēc nav brīnums, ka redzot jaunu šķelšanās tajās pašās pilsonības aprindās, kuņas viņš nemitīgi bij saucis uz apveenošanas, uz veenprātību, Olavs tagad jutās sarūgtināts un vismaz uz laiku nostājās pee malas. Jo gaišāki šī sašķelšanās manāma pee „Latveešu Tautas Muzeja“ būves projekta. Pēc vecām tradīcijām pee šī darba pirmā veetā bez šaubām bij aicināta Rīgas Lat-veešu Beedriba: viņa jau gadu desmītiem bij krājusi mu-zeja materialus, bij sarīkojusi etnografisko izstādi, tai bij eevērojama etnografiska nodaļa, leetprateji darbīneeki šīnī laukā, ta bij savākusi Muzeja ēkas celšanai 75,000 rbl. un t. t. Bet vispāreējais īgnums pret Rīgas Latveešu Bee-

dribu, resp. tās aprindu sastingušo konzervatīsmu bij tik leels, ka 1914. gada pavasarī, kad beedriba izlaida uzaicinājumu vispārejai līdzekļu vākšanai Muzeja būvei, pret to pacēlās protesti neveen „Deenas Lapā“, bet arī „Dzimtenes Vēstnesī“, kuŗi eeteica naudu nezeedot, kamēr Rīgas Latveešu Beedribas preekšgalā stāv aprindas, kas nebauda plašakas sabeedribas uzticību. Ka arī nacionalā ziņā šinīs konzervatīvās aprindās bij kas satrunējis, leecina vairak raksti beedribai ļoti tuvu stāvošā mērenā „Latvijā“, kuŗos pārmet veenaldzību latveešu pilsoņem nacionalās leetās un peeķeršanos vāceetībai. Tā kādā gadījumā, aizrādot uz Rīgas pilsētas pēdejām domes vēlešanās, kuŗās apveenotee latveeši atkal pazaudeja, „Latvija“ raksta: „Ka vāceeši dabūs tādu majoritāti, to neveens nebij sagaidijis, jo to latveešu, kuŗi atklāti gāja kopā ar vāceešeem pilsētas domes vēlešanās, nebij visai daudz. Majoritate vāceešeem bij tik leela tadēļ, ka daudzi no mūsu tautas brāļeem atklāti uzstājās kā latveešu patrioti, bet slepenībā cīnijās un aģiteja preekš vācu listes.“ — Kamdēļ tas tā: „Tamdēļ, ka latveetim nav stingras nacionalas pārleecības. Mūsu tautā nav vēl izzudušas agrako Baltijas dzīves apstākļu sekas. Un arī materialisms teek pee mums daudzreiz nesamērojami augstaki stādīts, nekā mūsu tautas idejiskas vajadzības un intereses. Teekšanās pēc mantas latveeti ved svešumā. Ta pate teekšanās pēc personīga labuma neapzinīgos latveešus ved ciņā pret latveešu interesēm viņu pašu dzimtenē.“

Neatlaidīgi Olavs darbojas dažados sabeedriskipraktiskos un vispārhumanos uzņēmumos. No praktiskām eestādēm vispirms minamas mūsu kreditbeedribas. Tā „Rīgas Tirgotāju un Rūpneeku Savstarpigai Kreditbeedribai“ viņš dažkārt ir pilnu sapulču vadonis, bet viņa teešais darba lauks ir „Ceturtā Rīgas Savstarpejā Kreditbeedriba“, kuŗa, Olava līdzdarbibā dažus gadus bij attīstijusees par veenu no Rīgas latveešu zolidakām naudas eestādēm ar 6,174,097 rubļu leelu bilanci uz 1. janvari 1914. (Apgrozījums 1913. gadā 49,419,477 rubļi.) Šīs bankas ilggadejs darbīneeks un direktors J. Brigadera kgs

man raksturo Olavu šīnī naudas eestādē (Olavs darbojās tajā kā Padomes preekšneeks un loceklis no 1907. līdz 1911. gadam, bet kā Valdes loceklis no 7. februara 1907. g. sākot līdz mūža beigām) kā veenmēr leetpratīgu savos peenākumos, apzinīgu un bezpartejīsku. Pee aizdevumu izsneegšanas viņš allaž raudzījees uz to, pabalstīt centīgu latveešus. Ari šīnī darbā Olavs eeguva ar savu personību ārkārteju autoritāti un ceenību pee viseem. Pee šīs pašas reizes jaatzīmē šīs naudas eestādes teicamais paradums, no viņas ikgadejas tīras peļņas kādas zumas atvēlet latveešu vispārderigeem nacionaleem mērķeem, kā Derīgu Grāmatu Nodaļai, Latveešu konverzācijas vārdnīcas izdošanai, Latveešu Izglītības Beedribai un t. t. Tā kā šādi preekšlikumi arveen nāca no valdes puses, tad laikam nealosomees, peeņemdami, ka pee šīs izdališanas savu lomu spēleja arī Olava kā valdes locekļa domu virzeens.

Sākot no 1895. gada Olavs ir Padomes preekšsēdetajs Berga Bazara Krāj-Aizdevu Sabeedribā. Ši naudas eestāde, saprātīgi vadīta, gadu no gada attīstījās un no 1908. gada pārvērtās par Ceturto Rīgas Savstarpejo Kreditbeedribu. Darbojotees kā Padomes preekšsēdetajam peeminetā Krāj-Aizdevu Sabeedribā, Olavam 1907. gada decembrī izcēlās sīva polemika ar Rīgas namsaimneeku aprindās pazīstamo Bēmu, kuŗš „Rīgas Avīzē“ (Nr. 267 un citos) pārmeta Olavam, kā Sabeedribas amata personai un pašai Sabeedribai dažādas nelikumības: 1) ka aizdots uz kādu nedrošu īpašumu; 2) dažeem aizņēmejeem izsneegtas leelakas zuma, nekā paredzets statutos; 3) Padomes locekļi esot nelikumīgi beedri un dažas mazaksvarīgas personīgas nokrāsas leetas. „Dzīmtenes Vēstneša“ Nr. 32 un 43 Olavs atbild uz šeem Bēma apvainojumeem un ar skaitļeem peerāda, ka aizdevums nodrošinats un nes 6% gadā, ka aizdevumi izsneegti ar pašā Bēma peekrišanu (B. kā substituts izpildījis valdes locekļa peenākumus) un tapēc, lai varetu leelakas zumas izsneegt, Sabeedriba pārvēršas par kreditbeedribu, — pēdīgi, tamdēļ, ka kāds ir beedrs vairak kreditbeedribās, viņš vēl nav nelikumīgs beedrs, kā to peerādījis teesas spreedums līdzīgā leetā. Olavs atbild deezgan asi, bet tomēr visai leetišķi, nepāreedams nekur personībās.

Idealists, kāds Olavs bij savas garīgās darbības laukā, viņš parādījās arī praktiskā dzīvē, kur veen spēdams un varedams izpalīdzot paziņām un tuvineeķeem. Zīmejotees uz ņo Olava rakstura īpaŗību, Apgabala Teesas loceklis Stumbergs leecina par Olavu savās atmiņās: „Izpalīdzīgs bij Olavs saveem pazīstameem un darba beedreem trūkuma brīŗos un labprāt teem palīdzēja dabut kredītu, uzņemdamees galvojumus. Ne arveen bez nepatikŗanām un zaudejumeem, jo nācās par nekārtīgeem parādneeķeem arī samaksat. Tādu starpā netrūka arī skolotāju.“

Cik tālu un cik dažados laukos sneedzas arī ņinī laikā (1913—1914) Olava darbība, redzams peem. no kāda ziņojuma („Latvija“, Nr. 56, 1914.) par Kropļu Apgādaŗanas Beedribas pilnu sapulci 7. martā 1914. ņi pati beedriba spreeŗ par seviŗķu kursu sarīkoŗanu kropļu māciŗanai, sapulce, starp citu, nolemj tādos kursus sarīkot latveeŗu un kreevu bērneem. Par ņeem pēdejeem Olavs referē tuvākī un atkal redzam mūsu audzinataju uztīcīgu saveem princīpeem, kuŗus viņŗ izteīc pēc tam sapulcē peepemtā atzinumā, ka „nepeceeeŗams kropļeem bērneem mācības pasneegt viņu mātes valodā.“

Pasaules kara zīmes paleek arveen redzamakas. Jau 1914. gada sākumā kreevu birokratījai tuvi stāvoŗā „Nov. Vremjā“ raksta, ka Kreevija nevēlas karu, bet ja būs vajadzīgs, tā karos. Kā kara ārejs eemesls, pateīcotees Vācījas un Austroungarījas diplomatījai, izaug notīkumi Balkanos, seviŗķī Austroungarījas un Zerbījas atteecības. Pēdejo atklāti pabalsta Kreevija. 15. (28.) julijā 1914. Austroungarīja peeteīc karu Zerbījai. 18. julijā Rīgā uz eelām jau teek izlipīnati mobilizācijas noteīkumi. 20. julijā (2. augustā j. st.) seko kreevu ķeizara manifests par kara sākumu. Birokratīja jūtas kā spārnos. Katru sabeedrisko darbību, uz kara stāvokļa pamata, nu var pilnīgi likvidet, tamdēļ arī vispīrmais, kas Rīgā seko kara pasludīnaŗnai, ir visu sapulču un preeķŗnesumu noleegŗana. Rīgas Latveeŗu Beedribas namu paņem kara lazaretēs eerīkoŗanai. Pār latveeŗu sabeedribu eet pīrmais kroņa patriotīsmas vīlnīis.

Vācu dzelzs režīms, ņemot vēl vērā Latvijā valdoŗo

muižniecību, latveešiem solija vēl mazak nacionali-kulturelā ziņā, nekā stāvoklis pee Kreevijas. Latveešu jaunā kultūra, šā vaj tā, bij izaugusi latveešiem pee Kreevijas peederot, tamdeļ šis latveešu tautas zimpatijas Kreevijai, ciktāl tās parādijās patriotiskos darbos, kā zeedojumu vākšanā eevainoteem, lazaretu eerikošanā un tamlīdzigos darbos, bij dabīga un dibinata. Latveešu politiskā negatavība parādijās tikai eekš tam, ka šo zimpatiju parādīšana dažkārt peem. presē, izpaudās tādā formā, kuŗai nebij neka kopeja ar pašceņu un tautas nacionalām interesēm (peem. kādam nacionalam laikrakstam jau pirmās kara deenās gāja līdz kompozicija — peelikums: „Kreevuzeme, mūsu māte, dārgā, sargat gribam tevi laikā bargā“). 28. jūlijā 1914. Latveešu Beedribas preekšneeks Fr. Grossvalds sasauca preekštāvjus no latveešu beedribām un organizacijām dibinat „Latveešu Palīdzības Komiteju“. Kā uz šādu latveešu soli otrpus Daugavas parādas savada atbilde no Kurzemes gubernatora Nabokova, kuŗš aizleedz izplatīt valstsdomeeka Goldmaņa patriotisko runu no 26. jūlija 1914. Jau 30. augustā seko no Latv. Palīdzības Komitejas rīkotā „Karogu Deena“, kuŗa dod kādu 55,000 rubļu eenākumu Palīdzības Komitejas mērķeem. Palīdzības Komiteja, kopā ar Latv. Ārstu Beedribu atveŗ savu lazareti Dr. Reinharda acu klinikas telpās; eeriko ķēkus trūcīgu rezervistu peederīgo ēdīnašanai. Visnotaļ parādas deezgan rosīga sabeedriski-patriotiska darbība no latveešu puses.

V. Olava vārdu nesastopam šinī laikā starp Latveešu Palīdzības Komitejas darbīneekem. Kapēc? Varbūt to attureja neveselība. Bet vēl bij veens eemesls. Darba preekšgalā stāveja personas, ar kuŗām Olavam bij izceļušees konflikti nacionalās leetās jau „Peterburgas Avižu“ laikā. Ši Olava izvairīšanās peerādija, ka te katra puse veena otrai gāja no ceļa. Olava paša uzskati, nerunajot nemaz par vēlako laiku, ari tagad jau redzami, ciktāl tas zīmejas par latveešu eeņemamo stāvokli pret kreeveem, kā peemēram no tam, ka Olava skolās noteek zeedojumu vākšana eevainoteem kaŗeivjeem, kā ari no tam, ka Ceturtā Rīgas Savstarpejā Kreditbeedriba 6. zep-

tembrī 1914. nolemj izsneegt Latveeŗu Palīdzības Komitejai preekŗ eevainoteem kaŗeivjeem, vaj viņu ģimenēm 5000 rubļu, katru mēnesi 1000 rubļu. Nemot vērā paŗu naudas eestāŗu grūto stāvokli, ŗis zumas leelums jau runā pats par sevi.

Uz latveeŗu kulturelo dzīvi kaŗa sākŗanās darija iznīcinoŗu eespaidu. Zīmes, ka Latvija teek eerauta kaŗa notikumos (Leŗepajas bombardeŗana un citi notikumi), skubinaja uzņēmejus vaj nu saŗaurinat vaj likvidet savus saimneeciskos uzņēumus, kas darija nospeedoŗu eespaidu uz visu saimneecisko dzīvi. Mūsu bankas, no kuŗām daŗas devigi bij pabalstijuŗas mūsu kulturelo dzīvi, pārdzīvoja katastrofu un bij speestas ja nu savu darbību pavisam nepārtaukt, tad tomēr to leelā mērā saŗaurinat. Mobilizācijas darija savu. Sākās daudzu rūpnecības uzņēmumu evakuēŗana uz Kreeviju. Latveeŗu kulturelās bēedribas, kā peem. Izglītības Bēedriba, ar rūpēm skatijās, vaj ta varēs turpinat savu darbību. Tas pats liktenis ķēra arī Rigas Latveeŗu Bēedribas Derīgu Grāmatu Nodaļu, kuŗa izdeva Konverzācijas vārdnīcu un literārisko ŗurnālu „Druva“. Savā atskatā uz 1914. gadu Derīgu Grāmatu Nodaļa saka: „Daudzus no Nodaļas līdzstrādneekem un tuvakeem darbīneekem eesauca tēvijās aizstāvetāju rindās, kadēļ teem nebij eespējams sāktus rakstus nobeigt un Nodaļā uzņemtos darbus turpinat; bez tam Nodaļas darbības veetu, Latveeŗu Bēedribas namu eerīkoja par kaŗa slimnīcu, kur Nodaļas atlikuŗee darbīneeki nevarēja vairs pulcetees uz kopīgu darbu un noturet sēdes. Visam tam peeveenojās vēl kaŗam jo labi zinamais kaŗa eespaids naudas eestāŗu darbībā un naudas apgrozībā.“

1910. gadā Derīgu Grāmatu Nodaļa izdeva Olava „Etikas“ I. daļu. Gan otra daļa autoram manuskriptā bij gatava, bet Olavs to nelaida vēl klajā, laikam gan turedams nodomu, to vēl pārstrādat un papildinat. 1914. gada beigās Derīgu Grāmatu Nodaļa uzņem savu nākamā gadā izdodamo grāmatu sarakstā arī Olava „Etikas“ II. daļu, kuŗu autors grib novēlet veenīgi „Gribas“ apskatīŗanai. Viņas saturu Olavs paredzejis četŗās daļās: 1) Apzīņas saturs, seviŗki griba; 2) Īpatneņā un sabeedriskā griba; 3) Gribas brīvība; 4) Sirdsapzīņa.

Grāmata tomēr neiznāca. Strauji attīstoties, kaŗa notikumi pārvērtā 1915. gadā Latvijas leelu daļu par kaŗa un bēgļu lauku un kulturelo darbību tikpat kā pārtrauca.

1915. gada 18. aprīlī Rīgā parādas pirmee bēgļu vilņi. Tee ir bēgļi neveen no Kurzemes, latveeši, bet arī no tuvākās Kauņas gubernas: leiši un ebreji. Daudzi ir tikai ar speķi rokā, daudzi ar mazu rokas sainiti, ko pēdejā acumirkli savu dzīves veetu atstājot, eedomājušees līdz paķert. Arveen nāca klāt jauni bēgļu plūdi. Kreevu administracija izturejās tā, itkā uz viņu ši leeta nemaz ne-zīmetos. Rīgas pilsēta eerādija bēgļeem dažas eebraucas veetas, kur palikt, un nodibinaja pāris ēdinašanas punktus. Viss vairums Kurzemes un Kauņas bēgļu, latveeši un ebreji palika bez kādas palīdzības. 19. aprīlī 1915. Latveešu Palīdzības Komiteja kaŗā eesaukteem Latveešu Beedribas namā atklāj pirmo ēdinašanas punktu, kur ēdina katru deenu kādu 1000 bēgļu. Latveešu studentu korporācijas, un dažas latveešu skolas nodod savas telpas bēgļu vajadzībām. Bet vāceeši šīnī reizē eeņēma tikai Leepaju un tuvako apvidu un daļa Kurzemes bēgļu paguva atgreestees atpakaļ, citi izklīda pa Vidzemi.

Taču stāvoklis, kas katram bij redzams, bij glābts tikai acumirkli. Katru brīdi tas, kas bij noticis, vareja par jaunu atkārtotees. 1915. gada jūnijā Rīgas Lauksaimneeku Centralbeedribas Valde eesneedza Vidzemes gubernatoram siki izstrādatu planu, kā eevirzit un nokārtot bēgļu kustību, ja ta par jaunu izceltos, bet Vidzemes gubernators šo projektu veenkārši atraidija. Kad kurzemneeki, juzdami tuvās kaŗa breesmas, gribeja izvest savus produktus uz Vidzemi, to — aizleedza! Izdeva, starp daudzām citām, pavēli, ka viseem kaŗā derigeem vīreešeeem no 17—45 gadus veecem, jaatstāj savas dzīves veetas, un vēl, ka lauksaimneekeem, eenaidneekeem tuvojootees, janoposta druvas un „jadodas uz rīta pusī“. Tā parādijās kreevu administrācijas gādība par latveešu eedzīvotajeem. Otrais bēgļu vilnis bij tikpat straujš, jo kreevu kaŗaspēks bēga bez plintes šāveena. Bēgļu leelais vairums atkal plūda caur Rīgu, uz Vidzemi, ceļi bij pārpilditi, bēgļi mitinajās ceļa malās un mežos. Krita

lopi, mira bērni, veci un seeveetes. Šos pirmos bēgļu pulkus, kas atkal bij pamesti pašu latveešu gādībai un savam liktenim, kas gājuši vaj apmetušeem Rīgā, rēķina pāri par 40,000. Līdzās Palīdzības Komitejai karā eesaukteem darbojās īpaša komiteja arī pee Rīgas Lauksaimneeku Centralbeedribas. Jau jūlija pirmās deenās (1915.) Centralbeedriba izsūtīja emisarus uz bēgļu saplūduma punkteem, lai aizrādītu bēgļeem, uz kuŗu pusi dotees, kur var nodot lopus rekvizet, kur saņemt pār teem atlīdzību. Vajadzeja gādat par dokumentu izsneegšanu bēgļeem, par sērgu apkaŗošanu. 8. jūlijā 1915. gadā nodibinājās Rīgā pee Palīdzības Komitejas seviška Bēgļu Apgādašanas Nodaļa, no kuŗas pēc vairak mēnešeem, kara notikumeem attīstotees, izveidojās Baltijas Bēgļu Apgādašanas Komiteja. Bēgļu Apgādašanas Nodaļa par savu preekšneeku eevēleja Olavu, kuŗš to izpildīja ar viņam peemītošu svēta peenākuma apziņu un tēvzemes mīlestību.

1915. gada vasarā, kad Olavs ņem dzīvu dalību bēgļu apgādības darbā, bet reizē arī mūsu nacionalās politikas virzeena līniju nospraūšanā, Olava ģimene pavada Birzulos, kur svabadās deenās izbrauc un uzturas arī pats Olavs. Ar rūpēm visi apspreež zituaciju, bet neveenam negribas peenemt eespējamību, ka arī Rīga varetu tikt eerauta asiņaino kara notikumu mutuļos un Daugava klūt par līniju, kur izcīnīs leelas vēsturiskas cīņas. Vaj teešām arī viņeem būs jābēg — un jaatstāj ar tādām pūlēm un mīlestību eekoptyais stūritis Daugavas māmuļas malā? Leelgabalu dunoņa deenu no deenas top draudošaka, un atgādina ik brīžus to, par ko prātam nelabprāt tiktos domāt. Kādā vakarā, atkal pārbraucis no Rīgas mājās, Olavs apspreež ar peederigeem jau tik beeži pārrunato stāvokli, un tagad, vērojot no visa, kas pašlaik noteek, un kas nākošās deenās vēl sagaidams, gan cits nekas vairs neatleek, kā posteem pašeem bēgļu gaitās. Ar skumju sirdi mājeneekeem jaskatas traģiskai nenovēršamībai acīs — jaatstāj eemīlotee Birzūļi, kur tee kopā idiliskā māju darbā un atpūtā pavadijuši tik skaistus, nekad vairs neatsaucamus brīžus. Pate daba, leekas, savu svētīto roku pašlaik pacēlusi pār Birzūļu dāržeem un druvām.

Ābelēm zari lūst no bagateem augļeem, ķirši, ar savām sarkanām un dzeltenām ogām noleekušees jo zemu, gaida novākšanu, sārtās avenes smaršo, puķes dobēs zeed viskrāšņākā greznumā. Pēdejās savaldītās asaras un tad — ardeevu! Kas zin, uz cik ilgeem laikeem. Olava peederigee ar ātri savāktām mantām brauks braukšus uz Cēsīm, kamēr Olavs nokārtos vēl dažas leetas un brauks pa dzelzsceļu. Īsu laiciņu mūsu bēgļi uzturas Cēsīs, no tureenenes tee dodas uz Vitebsku, kur Olava kundzei dzīvo tuvi radi — inženeers (tagad docents) Zeemels ar kundzi. Varbūt šē Vitebskā Olavs būtu varejis uzlabot savu dragato veselību, bet šinī laikā viņš vismazak domaja par sevi. Kurzemē bij pilnīga bēgļu katastrofa. Kreevu kara spēks bez šāveena atdeva Kurzemi, atkāpdamees pats dedzinaja eedzīvotaju mājas, dzina eedzīvotajus no mājām ārā, postija tiltus un satiksmes ceļus. Desmiteem un atkal desmiteem tūkstošeem, padoti pilnīgi savam likteņim, bez administrācijas mazakās gādības, latveešu bēgļi pa viseem ceļeem, braukšus un kājām, plūda uz Rigu, kur pee galveneem satiksmes ceļeem tos gaidija kreevu zaldati un greeza nost uz sāņus ceļeem, lai bēgļi nekavē bēgšanu kreevu armijai. Drūms un kā izmisuma pilns Olavs staigā Vitebskā šinīs posta deenās; tad viņš nav vairs pee savejeem noturams: viņš dodas ceļā un augusta mēnesī apbraukā galvenās bēgļu saplūduma veetas: Cēsīs, Novosokolņikos, Pleskavā, dod aizrādijumus Vitebskā. Bet šinī darbā tam divi leetas skaidras: 1) ka bēgļeem nepeeceešami organizejama palīdzība, 2) ka šis darbs ne veenai atsevišķai organizacijai, ne personai nav pa spēkam, ka te šinī tautas postā, palīdzībai janāk plašākā valstiskā apmērā, lai ta sasneegtu savu mērķi.

Veenpadsmitā nodaļa.

Kurzemes notikumi, sevišķi Kurzemes kreevu armijas nodevigā izturešanās, latveešu sabeedribai rāda, cik maz ta savas zemes labā var no kreeveem gaidīt. Zemes vispārejais posts un nejaušs Jelgavas aizstāvešanas mēģinājums ar sauju latveešu zaldatu (1915. aprīlī) pamodina latveešu sabeedribā snaudošo kareivisko varonības garu un jaunakā laikā attīstīto pašdarbību. Laika sajūtu laimīgi uztver valstdomneeki J. Goldmans un J. Zālīts, uzaicinādami latveešu sabeedribu dibinat latveešu strēlneeku bataljonus. Šis darbs ir gaišs ugunskurs tautas tumšajā bēdu un posta vētraiņā negaisa naktī. Ta ir zīme, ka tautā pamodees dzīvības pašaiizstāvešanās instinkts, ka ta negrib bez cīņas atdot savas dzīvības teesības. Tauta, kas spēj sajūsminatees par leeleem tēvzemes idealeem un par teem mirt, dzīvos, veenalga, kāds izveidosees viņai ārejais liktenis. Latveešu strēlneeku bataljonu organizešana sauc darbā latveešu cildinamo pašdarbību. Līdz ar rosīgu pašdarbību bataljonu organizešanā manams itkā moralisks eespaids bēgļu palīdzības organizešanā pašdarbības ceļā. Tā sabeedribā nodibinajas eeskats, ka arī bēgļu apgādība vairak vaj mazak tiks pamesta tikai mūsu pašu iniciativei un darbam.

Julija un augusta mēnešos (1915.) kautkā ir nokārtota divi pirmo leelako bēgļu plūdu izvīrzišana Rīgai cauri un noveetošana vaj nu Vidzemē vaj novīrzišana uz Pleskavas, Vitebskas, Novgorodas un tālakām Kreevijas gubernām. Bēgļu skaits eevērojami paleelinajees arī no pašem ridzineekeem, kuŗi fabriku evakuācijas dēļ, vaj uzņēmumu izbeigšanas dēļ, palikuši bez darba un dodas svešumā, kur meklet nodarbošanos. Rīgas bēgļu palīdzības organizācijas ir veenīgās, kas līdzīm veikušas bēgļu palīdzības darbu, ejot talkā atsaucīgakai latveešu inteliģences daļai. Ar to gādību eerikoti šur tur gar galveņem bēgļu ceļeem ēdinašanas punkti, sanitarā palīdzība, bēgļi izsargati no postošām epidemijām. Bet bēgļu pa-

līdzības organizacijām trūkst savā starpā ceešaku sakaru, trūkst apveenotu darba paņēmeenu un par visām leetām — trūkst līdzekļu, kaut daudz maz remdinat tautas nelaimi un postu. Netrūka gan arī mūsu pašu privatu zeedojumu, bet samērā ar vajadzībām, tas bij pileens jūrā. Vajadzeja arī palīdzību gādat plašā apmērā, saskaņot, nokārtot visu bēgļu apgādības darbus. Šo vajadzību izjuta tee, kas strādāja bēgļu leetās, Tā nobreeda vajadzība bēgļu organizaciju preekštāvju kongresam augustā beigās Peterpilī, kuŗš aicināja Olavu jaunā, vēl latveešu dzīvē nepeedzīvoti plašā svarīgā uzdevuma preekšgalā.

Latveešu politiski-sabeedriskās dzīves pavedeenī toreiz sateceja valstdomneeku Goldmaņa un Zāliša rokās Peterpilī. Pee teem greezās Latveešu Palīdzības Komitejas Bēgļu Apgādašanas Nodaļa, lai tee gādatu par latveešu bēgļu organizaciju preekštāvju kongresa sasaukšanu, jo Kreevijas ceetokšņi veens pēc otra krita vācu rokās, latveešu bēgļi tika bez žēlastības izklīdināti pa leelās Kreevijas lidenumeem un latveešu tautas eksistence bij apdraudeta pašā pamatā. Leeta bij steidzama. Pee teem pašem domneekeem, neatkarīgi no Rīgas organizācijas, šinī pašā leetā bij greezušees Maskavas latveešu bēgļu palīdzības organizacija ar savu preekštāvi K. Bachmani. Maskava lika preekšā sasaukt „tautas kongresu“ bēgļu palīdzības centralorganizācijas dibināšanai.

Kreevu ķeizara galma banda un birokratija baidījās no sabeedribas līdzdarbibas valsts leetās, sajuzdamas, ka sabeedriba tad atklāti prasīs leelakas teesības vispār valsts dzīves eekārtas noteikšanā. Atsaukdamās uz kara stāvokli, birokratija arī aiz formeleem eemesleem vareja noleegt un noleedza sabeedribas pašdarbību. Tāpēc radās dibinatas bažas, vaj tādu latveešu organizaciju preekštāvju kongresu maz atļaus? Vaj nelūgt atļauju veenkārši „sapulcei“, ne kongresam? Beidzot tomēr izšķirās par „kongresu“, kāda sasaukšanai deputati dabuja atļauju 22. augustā 1915. Nu vajadzeja to steidzīgi izziņot, jo kongresa deenas bij noliktas uz 30. un 31. augustu. Telegrafeja uz visām pusēm, lai sūta preekštāvjus uz kongresu. 24. augustā laikraksti nodrukaja

šādu valstsdomneeku telegramu: „Mēs dabujām atļauju, sasaukt 30. un 31. augustā Peterpilī Podolijas eelā Nr. 2 kongresu, kurā peedalisees visu to latveešu organizaciju preekštāvji, kuŗas sneedz palīdzību bēgļem, un latveešu preses un krediteestāžu preekštāvji, lai saskaņotu darbību bēgļu leetās. Lūdzam sūtīt preekštāvjus.“

Pee toreizejeem apstākļem šāda kongresa sasaušana jau bij panākums. Veena daļa, lai gan visai neleela, (6 pr.), izteica pašā kongresā vispirms pārmetumu kongresa rikotajeem, pat eesneedza protestu (Maskavas Latv. Palīdz. Beedr. preekštāvis), ka kongresa rikotaji „ignorejuši strādneeku šķiras“ organizācijas! Pēc kongresa sasauceju paskaidrojumeem, ka tee aicinājuši it visas organizācijas, kas rūpejas par bēgļem un, kas interesejušees, tee ari eeradušeas, kongress atzina valstsdomneeku darbību par pareizu un izteica teem pateicību par kongresa sasaukšanu, ko peeveenoja protokolam. No otras puses, kongresa pēdejā deenā, kad bij izšķirts jautajums par centralkomitejas dibinašanu, Rigas Nodaļas „Dzimtenes“ preekštāvis Fr. Veinbergs prasija, lai pee balsošanas peelaiž tikai bēgļu apgādašanas organizaciju preekštāvjus, bet citu beedribu, kasu un preses preekštāvji nav peelaižami, kaut ari šās eestādes un organi bij peedalijušeas bēgļu apgādības darbā. Fr. Veinberga preekšlikums tika noraidīts. .

Kongresā peedalijās:

No Rigas . . .	no 31 organizācijas	45 preekštāvji
„ Vidzemes . . .	11 „	11 „
„ Kurzemes . . .	5 „	8 „
„ Latgales . . .	3 „	3 „
„ Igaunijas . . .	2 „	2 „
„ Peterpils . . .	17 „	40 „
„ Maskavas . . .	4 „	6 „
„ Eekškreevijas „	9 „	11 „

Kopā 82 organizācijas 126 preekštāvji

V. Olavs kongresā ņem dalību kā Latveešu Palīdzības Komitejas Bēgļu Apgādašanas Nodaļas preekštāvis; bez viņa vēl peedalaas tās pašas Nodaļas preekštāvji: P. Ašmans, A. Friedenbergs un A. Preedits.

Kongresam bij atļauta šāda deenas kārtība: 1) Referāti un ziņojumi no veetām par bēgļu apstākļiem; 2) jautājumi par palīdzības izsneegšanu latveešu bēgļiem ceļā, apstāšanās veetās un noveetošanās punktos; 3) palīdzības izsneegšana latveešu bēgļiem, darba gādašana spēji-geem, gādība par bēgļu bērneem; 4) Latveešu central-komitejas dibinašana; 5) jautājumi par bēgļu atgriešanos uz dzimteni, kad tas izrādisees eespējams.

No delegatu ziņojumeem noskaidrojās, ka latveeši bij izklidināti pa visu Kreeviju un ka galvenee bēgļu caur-plūšanas punkti bij Pleskava un Vitebska. Otrkārt, jo tālaki bēgļi aizklida no Latvijas; jo grūtaki tee kļuva pee-etami kādai organizacijai un pamesti savam liktenim un postam. Par apstākļiem Pleskavā peem. ziņoja, ka tur, sākot ar 14. jūliju (1915.), katru deenu eeradušees kādi 1500 līdz 3000 bēgļu, pilsēta pārpildita bēgļiem, eeradu-šos bēgļus vagoneem sūta tālak uz Novgorodu, Tveru, Jaroslavu, Ribinsku un citām veetām. Caur Orlu uz austrumeem izsūtīti katru deenu 1—3000 bēgļu. No Vi-tebskas ziņo, ka tur barakās eeveetoti kādi 1000 bēgļi; vēlāk peenākušos dzen projam uz Eekškreeviju, nedodot nekādus tuvakus aizrādījumus. Mirst ap 14 cilveku deenā! Smolenskā un Orlā bēgļu apstākļi vēl ļaunaki. Latvijā bēgļu apstākļi nokārtoti jau panesamaki. Tiklab paši lat-veeši, kā viņu palīdzības organizācijas gādā par darbu bēgļiem. No Latveešu Palīdzības Komitejas Bēgļu Ap-gādašanas Nodaļas puses ziņo, ka Nodaļas darba birojs laikā no 8. jūlija līdz 29. augustam apgādajis darbu 12,627 bēgļiem. Par darba apgādašanu ziņo arī no ci-tām Latvijas pusēm un no Eekškreevijas.

Eevērojot to postu, kādā latveešu bēgļi eeteek, at-stājot dzimteni un izklīstot svešumā, bez līdzekļiem un palīdzības, izvirzas jautājums, ko darīt tādā gadījumā, ja eenaidneeks eelaustos tālak Vidzemē: bēgt vaj palikt? Pēc ilgām dedzigām debatēm, kurās pāreet kongresa otrā deenā, kongress peeņem lēmumu, ka, eevērojot to, ka kaŗa darbība izplatijusees uz visai plašu rajonu un mūsu sabeedriba un administracija izrādas par nesagatavotu veselu tautu evakuešanai un izmitinašanai jaunās dzīves veetās, un ka neprotot ne valodu, ne pazīstot Eekškreevi-

jas apstākļus bēgļiem draud ārkārtejas grūtības pee darba un pajumtes dabušanas, ka īpašuma atstāšanas gadījumā tas veeglaki teek iznīcinats un padots visām nejaušībām, kongress nolemj, aizrādīt Latvijas eemītneekem, it sevišķi veceem, pārsteigti neatstāt dzimto sētu. Kara deenestam derigeem vīreešeem 16—50 gadu vecumā un jaunavām jaatstāj dzimtene.

Jautajumā, kurp bēgli noveetojami, kongress peeņēma rezoluciju, ka latveešu bēgli sūtami uz teem Baltijas un Latgales apgabaleem, kas vēl nav aizņemti no kara un vispāri uz Baltijas tuvakām veetām. Ārpus Baltijas bēgli noletinami kopā, leelākos pulkos. Bēgļiem laucineekem gādajami darbi tikai uz laukeem, bet fabrikas strādneeki un pilsētneeki virzami uz Peterpili, Maskavu un citeem leelakeem centreem. Nekādā ziņā latveešu bēgli nav sūtami uz Samaras, Ufas, Permas, Orenburgas un citām zeemeļaustrumu guberņām un Sibiriju. Pee bēgļu aizsūtišanas un atpakaļsūtišanas jaaicina klāt valdibai latveešu bēgļu organizaciju preekštāvji.

Ari pašu bēgļu pārveetošanas leeta un palīdzības organizešana, tagad, pēc pārrunām kongresā, dabuja ceešas linijas un apgaismojumu rezolucijās. Eevērojot līdzšinejos peedzīvojumus bēgļu izceļošanas leetā, kongress atzīst, ka: 1) Palīdzības sneegšanas darbā jamobilizē visi latveešu inteligentee spēki; 2) Jarūpejas, lai valdības eestādes pee laika ziņotu veetejeem eedzīvotajeem un organizacijām par draudošu stāvokli atteecīgās veetās; 3) Jasūta bēgli tikai uz eepreekš izmekletām veetām; bēgļiem, kas neprasa uzturu vaj pabalstu, atļaujams pašem izraudzītees dzīves veetas; 4) Viseem vilceeneem ar latveešu tautības bēgļiem jasūta līdzī pilnvaroti latveešu tautības emisari un žēlsirdīgās māsas, kuřeem japavada bēgli līdz noletināšanas punkteem; 5) Jalūdž valdība, lai tikt dots norādijums veetejeem eerēdņeem, stingri eevērot pavadoņu pilnvaras; 6) Bēgļiem jadabū ceļā uzturas līdzekļi un medikamenti par brīvu no valsts līdzekļeem; 7) Vajadzīgās veetās uz bēgļu ceļa jaeerīko ēdinašanas punkti, kā ari orientēšanas un statistikas biroji un jauzceļ barakas un pirtis; visās bēgļu peestāšanās veetās jabūt pastāvīgi vāritam ūdenim un jaeerīko produktu pārdošana

resp. izsneegšana par brīvu; 8) Visā bēgļu ceļā jo nopeetna vēriba japeegreež sanitareem apstākļem un ārstneeciskai palīdzībai; galvenās peestātnēs jaeriko pastāvīgi ārstneecības punkti; 9) Pirms izceļošanas bēgļem eeteicams apgādatees pases preekš sevis un ari atsevišķeem peeaugušeem ģimenes locekļem. Rezolucijas otrā daļā kongress atzīst, 1) Ka bēgļi vispirms noveetojami pee lauksaimneekeem; 2) Šai vajadzībai izleetojamas visas tukšās telpas; 3) Dažadas nederīgas tukšas telpas Vidzemes zeemeļaustrumos un citos tuvākos apvidos būtu šai vajadzībai peemērojamas. Kongress atzīst par vēlamu: 1) Lai bēgļi atsevišķās nometnēs, kā pilsētās, tā uz laukeem, tiktu grupeti pēc tautībām; 2) Ka dzīvokļu un saimnecības ēku celšana bēgļu nometinašanas veetās izdarama uz valsts rēķina; 3) Ka nespējneeki uz valsts rēķina jaeeveeto apdzīvotos centros un jatura līdz viņu atpakaļsūtīšanai uz dzimteni; 4) Lai bēgļu nometnēs ārstneeciskā un sanitarā palīdzība tiktu izsneegta par brīvu.

Nepeemirsa kongress šā vaj tā mēģinat nodrošināt bēgļu materialās intereses. Lai neatstātu eenaidneekam produktus, materiala un inventara krājumus, kongress atzīst, ka pee laika janodibina pēc eespējas jo daudz rekvizicijas un evakuācijas komisiju — graudu, lopu un citu mantu peeņemšanai pret tūliteju samaksu. Naudas izmaksa par agrak rekvizeteem produkteem centralizejama veenā no Baltijas tuvākām pilsētām un jaizdara tūlīn bez kavešanās. Atteecīgu amata vīru un valsts eestāžu uzmanība jagreež uz to, ka zaudejumu novērtešanas komisijas japeespeež bez kavešanās veikt novērtešanas darbus. Kur novērtešanas komisijas ir evakuetas un nestrādā, viņu funkcijas jauzdod citām komisijām, kas darbojas.

Ja augšeeje lēmumi tika peeņemti, gādajot par bēgļu veselību, nodrošinot viņeem darbu un mantas apstākļus, tad vēl palika jo svarīgs lauks par bēgļu garīgo un kulturrelo interešu nodrošinašanu. Valstsdomneeks Zālits ziņoja kongresā, ka viņam cerība dabut atļauju vidusskolai un internatam latveešu bēgļu bērneem. Bet viss vairums bēgļu bērnu palika bez skolas, daudzi bēgļi sauca pēc mācītajeem. Skolu leetā kongress atzina, ka latveešu skolu

leeta ņemama pašu latveešu organizāciju rokās. Ņemot vērā bēgļu garīgās un kulturelās intereses, kongress nolēma: Bēgļu nometināšanas veetās jārupejas tāpat kā par materialo, tā arī par bēgļu kulturelo un garigo vajadzību apmeerinašanu, gādājot: 1) Par laikraksteem un grāmatām un, ja iespējams, izdot periodisku organu bēgļu jautājumu apgaismošanai; 2) Sarīkojot kursus, lekcijas — veicināt sabeedrisku dzīvi, atverot patversmes un bērnu dārzus, skolenu un skolotāju panzionatus; 3) Gādājot par bēgļu bērnu eevētošanu augstākās, elementar-, vidus- un dažādās profesionalās skolās, rīkojot latveešu valodas, vēstures un ticības mācības ārpussskolas kursus, kur tādi nav iespējami pe skolām; 4) Pašēem nodibinājot īpašas latveešu elementarskolas ar Baltijas tautskolu programmu, pe kam, vismaz divus pirmos gadus mācības valodai jābūt latveešu; 5) Rūpejoties par skolotāju stāvokļa nokārtošanu normalos darba un algas apstākļos, lai teem būtu iespējams palikt skolu vaj līdzīgā sabeedriskā darbā, normejot šos apstākļus sakarā ar latveešu skolotāju organizācijām; 6) Pulcejot latveešu rakstneekus un māksli- neekus un gādājot par viņu garigo un materialo vajadzību apmeerinašanu un sava darba turpinašanu, rūpejoties par latveešu bibliotekām, muzeju un gleznu galeriju uzturešanu un apsargašanu no valsts puses; 7) Mineto kulturelo eestāžu un viņu darbineeku vajadzību zistematiskai nokārtošanai nodibinams īpašs Kulturas Veicinašanas Birojs ar sēdekli Maskavā, kuŗš lai kopotu un izsneegtu ziņas, kā arī izstrādatu eerosinājumu skolu, skolotāju un līdzīgu kulturelo vajadzību jautājumos, sakarā ar augšejo programmu; 8) Pabalstot tās kreevu skolotāju organizācijas, kas uzņemas gādat par latveešu skolotājeem Kreevijā.

Te bij nosprausta jau galvenos rāmjos neveen visa bēgļu palīdzības leeta, bet arī dibināmās Bēgļu Apgādāšanas Centralkomitejas darbības robeža un programma, kuŗu veidot un dzīvu saturu kuŗā eelikt bij aicinats Olavs. Bet domājot par nākotni, latveešu sabeedribas preekšstāvji nevareja neredzet arī tos apstākļus, kuŗi vēl valdija Baltijā. Tee, kas tureja zemes „pašvaldību“ savās rokās — muižneeki, nelikās ne zinis par latveešu bēgļu postu un palīdzības organizēšanu. Uz A. Berga preekš-

likumu kongress pieņēma rezolūciju, kurā aizrādīja, ka tee organi, kuŗeem pēc likuma peekrīt „pārzinat visas zemes vajadzības“, landtagi — nav parādījuši nekādu darbību, lai mikstinātu eedzīvotajeem uzbrūkošo postu, un nav domajams, ka tee spētu pēc kaŗa dzeedinat sistās brūces un nokārtot bēgļu atgriešanos dzimtenē; tamdēl kongress prasija, lai nekavejoši Baltijā eeved veetejo zemes pašvaldības reformu ar visu kārtu peedališanos.

Kongress nolēma, neaizskarot atsevišķu organizaciju patstāvību, darbības apveenošanai dibinat Latveešu Bēgļu Apgādašanas Centralkomiteju. Par Centralkomitejas sēdekli noteica Peterpili. Centralkomitejas sastāvu noteica šādu: abi latveešu valstsdomneeki, 3 delegāti no „Dzimtenes“, 3 — no Latv. Palīdz. Komitejas Bēgļu Apgādašanas Nodaļas, no Peterpils — 1, Maskavas — 2, Eekškreevijas — 3, Vidzemes — 3, Kurzemes — 3, Latgales — 2. Sastāva papildinašanai Centralkomitejai palika kooptācijas teesības. Centralkomitejas locekļu skaits, pēc dažu atteikšanās, citu kooptešanas un eevēlešanas bij 25.

10. septembrī noteek Centralkomitejas pilna sapulce. Vēlama ir valde un tās preekšneeks. Kā rokās nodot šo svarigo, atbildības pilno un grūto uzdevumu? Visu klātesošo acis greežas uz Olavu. Ko viņš pats lai uz to saka, kuŗa spēki nezinaja atpūtas, kuŗa organisms jau bij dragats no centralceetuma laikeem? Ko Olavs vareja uz to sacīt? Viņš, kuŗam ne uz mēles, bet sirdī tik organiski tuvi stāveja tautas posts un bēdas, viņas apdraudētā nākotne un nezinamais liktenis? Bija tikai divi izejas — atdotes vispārejam darbam, zeedot sevi tautas glābšanas un palīdzības darbam, vaj atsacitees no ta visa, saudzet sevi, savus spēkus, strādat savu šauraku privatu darbu, gādat par evakuejamo skolu, pašam par savu ģimeni, kuŗa kā bēgli uzturejās Vitebskā? Olavs nevareja vairs sevi noleegt, kā viņš visu mūžu nenoleedza sevi. Viņš uzņēmās jauno atbildigo amatu.

Latveešu Bēgļu Apgādašanas Centralkomitejas čakls darbineeks un Olava līdzstrādneeks Centralkomitejā K. Bachmans šādā kārtā attēlo šo Olava mūža grūto brīdi: (Skat. „Latv. V.“ Nr. 120, 1921.): „Centralkomitejas pre-

zidija vēlešanu vakars bij, varbūt, visgrūtākais pārbaudīšanas brīdis Olava mūžā...

Jau pirms vēlešanām, sarunās, viņš vairakkārtīgi atteicās no kandidaturas vārgās veselības dēļ. Mēs nepeekāpamees...

Klusi, ne vārda nerunadami, mēs rakstijām vēlešanu zīmites.

Kad sapulces vadonis skaļi paziņoja: „Par preekšsēdetaju eevēlets V. Olavs,“ pēdejaais eesāka smagi elpot un aizkritušā balsī, tikko dzirdami gaŗi nočuksteja:

„Es ne—va—ru... Es esmu slim... Jūs jau zināt...“

Mēs bijām nepeelūdzeni. No visām pusēm atskaneja nelokams lūgums — peenemt amatu.

„Es ta—ču ne—va—ru... un lū—dzu mani at—laist... Dodat man 10 minutes pār—domat.“

Vēlešanas klusi turpinājās. J. Čakste ar A. Bergu jau peenēma preekšneeka beedru amatus, tika vēleti valdes locekļi.

Olavs, galvu zemu nolaidis un peeri augstu uzvilcis, skatījās un... neka neredzeja... Viņš ciniņās pats ar sevi...

Mēs pārtraucām vēlešanas un gaidijām... To Olavs nomanija. Viņš dziļi eevilka dvašu un smagi nopūtās.

Neaprakstams klusums valdija ap galdu. Katrs redzeja Olava leelās gara ciņas, katrs redzeja viņa nespēku, katrs no mums saprata, kādu upuri mēs no viņa prasam: bet mēs bijām neželīgi... tautas veenības gara, tautas likteņa dēļ.

„Nu, Olava kungs? Citi amati jau izdalīti!... Mēs lūdzam neatteiktees!“ kādas grupas domu izteicejs klusi greezās pee Olava. Visu skati vērsās uz viņu. Seja bij bāli peleka; vaigi dziļi eekrituši.

Vilis Olavs augstu eevilka kameešus, dziļi eevilka elpu un kautkur tāļu prom skatidamees līdz ar nopūtām tikko sadzirdami nočuksteja: „Kad jau ja—pee—nem... Es — pee—ne—mu... Lūdzu pa—lī—dzat man!“

Tā eesākās leelais latveešu veenošanas un Latvijas celšanas darbs...“

Pee šj K. Bachmaņa kga raksturojuma man japee-

sprauž vēl kāda peezīme no cita kongresa dalībneeka pu-
ses, kuŗa ļauj izprast, kapēc Olavs, neraugoties uz vārģo
veselību un negribu tomēr beidzot peenēma atbildigo un
grūto Centralkomitejas preekšsēdetaja amatu. Izrādijās,
ka politiskā ziņā tik dažadu uzskatu cilvekeem bij grūti
veenotees par kādu personu, kuŗai uzticet preekšneeka
amatu. Ja kreisā puse vēl bij peekāpigaka, tad labā —
stūrgalvigi leedzās peedalitees bēģļu apģadašanas darbā,
ja par preekšneeku nenāk kāds no viņu vīreem. Tikai
Olava leelā autoritate apveenoja ap sevi visas grupas, tā
pasargajot bēģļu apģadības leetu jau pašā sākumā no iz-
nīcinošas skaldišanās un neveenprātības. To zināja arī
Olavs un tas bij veens svarigs motivs, kalab viņš beidzot
peekrita, uzņemtees preekšneeka amatu.

Lai šo laikmetu Olava mūžā vēl raksturo viņa dzīves
beedrenes atmiņas: „Vitebskā nobraukuši (augustā 1915.
Lt.) un pee radeem apmetušeos nodomajām tur arī palikt,
jo es ļoti vēlejos, lai mans vīrs nepeenemtū nekādu nodar-
bošanos, bet pamatīgi atpūstos. Bet manam vīram nebij
meera. Viņš tik klausijās, ko avizes ziņo par kurzemneeku
bēdigo likteni un domaja un gudroja, ko darit. Te saņēma
uzaicinajumu no Peterpils un tur viņa liktenis izšķīrās.
Pārbraucis Vitebskā atpakaļ staigaja domigs apkārt, re-
dzeju, ka viņam ir kautkas smags uz sirds, bet viņa dabu
pazīdama, neprašņaju, bet paceetīgi gaidiju, kamēr sirdi
izkratīs. Tā arī bija. Teica, ka japošotees ceļā uz Peter-
pili, tur būšot eespējams skolu atjaunot un viņš esot uz-
ņēmees smago bēģļu grūtā likteņa atveegļošanas darbu.
„Grūti gan man nācās šo amatu peenemt, jo jutu, ka ne-
esmu stiprs deezgan, bet atteiktees nespēju,“ — tā viņš
ziņojumu nobeidza.“ —

Olava komercskola pagaidam tika slēģta. Tirdznee-
cibas skola tika evakueta uz Peterpili, bet ar to noteikumu,
ka skoleneem jaatver internats. Tas darija daudz pūģu
un gaitu visai ģimenei. Zeptembrā pirmā pusē ģimene
eerodas Peterpilī, kur Olavs jau deendeenā ceeši aizņemts
ar Centralkomitejas organizēšanas darbeem. Peterpils
pārpildita, dzīvokļus tikpat kā neespējami dabut, visi
dzīvo veesnicā. Jameklē telpas internatam. Pēc ilgās
skraidišanas, mekiešanas un klaušinašanas, tādas kurmet

peemērotas telpas atrod uz Fontankas 99. Bet namīpašneeks negrib uzņemt bēgļus un par visām leetām aizrāda, ka skoleni taisīs troksni dzīvoklī. Gan namsaimneekam dod visus solījumus, bet viņš paleek savās šaubās. Olava mazais dēlens slimis veesnicā; Olava peederigee līdz pēdejam nonīkuši un novārguši, dzīvokli meklejot. Beidzot nama īpašneeks tomēr apdomajees un telefoniski paziņo, ka atdod dzīvokli. Jau otrā deenā no veesnicas pāreet dzīvoklī. Bet tas pilnigi tukšs, bez jebkādam mēbelēm. Nav nekur sēdet, nekur gulet. Un kad Olavs pārnāk no Centralkomitejas, viņš redz šādu skatu: Viņa dzīves beedrene, ar slimu bērnu klēpī, atsēdusees uz kāda drēbju saiņa, raud; turpat satreekta uz otra saiņa sēd seevas māsa. Olavs paskatas uz peederigeem, viņš nevar ne vārda dabut pār lūpām un — aizgreežas... Sāpju un pārpūlešanās brīdī ir kāds pārmetums pasprūk viņa dzīves beedrenei, ka tas tik maz rūpejas par savejeem, uzupuredamees sabeedribai. „Viņš uzklausijs visu meerigi, smagi nopūtās un neteica ne vārda,“ — raksturo viņu tādā reizē viņa dzīves beedrene. Protams, ka šīs mazās eekšējās sadursmes tūlit pārgāja un ģimenes locekļu starpā valdija leelakā saskaņa. Pamazam ari eekārtoja internatus, veenu zēneem, otru — meitenēm. Sāka darbotees skola, bet Olava galvenais darbs un visu rūpju mērķis bija un palika Centralkomiteja un ar to saveenota latveešu tautas kopā saturešanas un trūcīgo bēgļu apgādašanas leeta.

Centralkomitejas valdē, bez jau mineteem darbineekeem, vēl nāca eevēleti — zekretari M. Antons un K. Bachmans, kaseeri K. Zariņš (tagadejais sūtnis Somijā, Lt.) un J. Seskovs, par valdes locekļeem bez noteikteem amateem — valstsdomeeki J. Goldmans un J. Zālits; revizijas komisijā latgaleešu delegats N. Rancans, V. Maldons un P. Zālits (Maskavas). Pārvēlešanās 1915. gada decembra sapulcē valdes sastāvs palika taspats, tikai par zekretaru eevēleja J. Seskovu, bet viņa veetā par kaseeri J. Brūmeli. Tas bij Olava galvenais darbības laiks Centralkomitejā.

Latveešu Bēgļu Apgādašanas Centralkomitejas at-tistibai un organizešanai nav peelidzinama neveena cita

organizacija latveešu sabeedriskā dzīvē. Viņas uzdevumi, kā redzējam, bij ārkārteji leeli un aptvēra tautas pastāvēšanas, materiēlos un garīgi-kulturelos apstākļus. Līdzekļu pašlaik nebija nekādu. Pate Centralkomiteja bij kā kolektīvs orgāns, principiēlos lēmumos saistīta ar saveem pilnvaru devejeem, bet izpildišanā un organizēšanā un materialu līdzekļu sagādašanā atstāta personīgai iniciatīvei. Otrkārt, palīdzības organizēšana, sākot ar bēgļu pārveetošanu, bij ārkārteji steidzama. Bij jau zep-tembrā vidus, tuvojās Kreevijas bargā zeema, tūkstošēem latveešu bēgļu vēl atradās ceļā, vaj nika kur stacijās, barakās, ceļmalās, veenkārši uz klaja lauka. Salam eestājotees nāvei te draudeja ārkārteja plauja. Ari bēgļi, kuŗi bij aizvesti svešās pilsētās, beeži neprata ne kreevu valodas, ne tika eeredzēti no veetejeem, ne kāds zināja, ne rūpejās par viņēem. Te vajadzeja nākt ātrai, steidzīgai palīdzībai, lai tai būtu nozīme un ta kurmet sasneegtu savu mērķi.

Jaunās eestādes darbu trauceja ari Kreevijas nenoteiktais eekšējais politiskais stāvoklis: sabeedriskai iniciatīvai itkā kļuva atļauts darba lauks, te atkal visu draudeja nodot birokratijai. 30. augustā 1915. gan bij izdots, uz Valsts Domes eerosinājumu, jauns likums par bēgļu vajadzību nodrošinašanu un bēgļu apgādību, aicinātas pee šēem uzdevumeem sabeedriskas organizācijas, bet 3. zep-tembrī tika atlaista Valsts Dome un nākotnes izredzes bij tumšas. Līdz ar to pavisam vēl nenoteikts bij jautājums, vaj un cik leelā mērā Centralkomitejai izdosees dabut līdzekļus no valdības bēgļu vajadzībām.

Lai Centralkomiteja kā beedriba varetu sākt darbotees, vispirms tai vajadzeja statutu. Jaunā Valde, ar Olavu preekšgalā, steidzīgi ķērās pee šī darba un jau pēc nedeļas, 17. zep-tembrī statutu projekts bij gatavs, peeņemts un apstiprināts no valdes un nekavejoši eesneegts Eekšleetu ministrijas apstiprinašanai; 19. novembrī 1915. gadā ari Eekšleetu ministrija apstiprināja statutu. Pati Centralkomiteja, protams, negaidīja oficiēlo apstiprinājumu, bet jau tūlit sāka savu organizācijas un bēgļu palīdzības darbu: vispirms pa visām tām Kreevijas dzelz-secēļu linijām, kur plūda bēgļu straume, izsūtīja savus emi-

sarus, kas bēgļiem dotu ceļā vajadzīgos aizrādījumus, vestu sarunas uz veetām, ar oficialām eestādēm, palīdzetu bēgļiem noveetotees atteecigos punktos un gādatu par palīdzību bēgļu nomešanās veetās. Šim nolūkam uz veetām, kur bij kāds pulciņš latveešu, dibinaja bēgļu palīdzības organizācijas, kuņas tad stājās sakarā ar Centralkomiteju dēļ līdzekļu dabušanas un dēļ darbības saskaņošanas. Zeptembra vidū Bēgļu Apgādašanas Centralkomiteja saņēma no Bēgļu Eekārtas Sevišķas Padomes peespreestos 300,000 rubļu bēgļu apgādības vajadzībām, bet novembra sākumā otru zumu — 869,820 rubļu. Latv. Bēgļu Apgādašanas Centralkomitejas bilance, aktivā un pasivā uz 1. janvari 1916. gadu bij 1,750,247 rubļi 44 kap., bet uz 1. janvari 1917. gadu — Olavam atstājotees no Centralkomitejas preekšneeka amata — 14,871,503 rbl. 83 kap. Šee īsee bilances skaitļi jau mums rāda, cik gada laikā ir izaugusi bēgļu apgādības leeta, kā sazarojusees Centralkomitejas darbība. Šinī laikā āp Centralkomiteju apveenojušās 252 sabeedriskas organizācijas, to apakšnodaljas un aģenturas. No šim organizacijām 113 darbojās Eekškreevijā, Igaunijā un Vidzemes igauņu daļā 8, Latgalē — 40, Vidzemes latveešu daļā — 89, Somijā — 1, ārzemēs — 1. Bez šaubām, daļa sabeedrisko organizaciju radās un apveenojās ar Centralkomiteju uz pašu iniciatīvi, bet leela daļa, sevišķi tur, kur bēgļi bij pamesti savam liktenim, tika noorganizetas un eevaditas darbā no Centralkomitejas puses. Cik plaši bij attīstījees Centralkomitejas bēgļu palīdzības organizaciju tīkls, par to zinamu eeskatu dod sekošo veetu saraksts, kur tādas darbojās:

I. Eekškreevijā un Sibīrijā.

- 1) Aļeksandrovskā, Jekaterinoslavas gub., 2) Archangelskā, 3) Archangelskojē — Ufas gub., 4) Arzamasā, 5) Astrachaņā, 6) Bakū, 7) Bežicā, 8) Bologojē, 9) Borkvičos, 10) Braņskā, 11) Dno — Pleskavas gub., 12) Galičā, 13) Gačinā, 14) Haļkovā, 15) Homeļā, 16) Iglinā — Ufas gub., 17) Irkutskā, 18) Ivanovā-Vozņesenskā, 19) Jaroslavā, 20) Jeiskā, 21) Jekaterinodarā, 22) Jekaterinoslavā, 23) Karlovkā, 24) Kazaņā, 25) Kijevā, 26) Kolomnā,

27) Kolomovkā, 28) Kozlovā, 29) Kostromā, 30) Krasnojarskā, 31) Kremenčugā, 32) Kurganā — Toboļskas gub., 33) Ļipovā — Peterpils gub., 34) Lubaņā — Novg. gub., 35) Lugā — Peterp. g., 36) Luganskā — Jekaterinoslavas gub., 37) Marino — Novg. g., 38) Mariupolē, 39—40) Maskavā, 41) Moršanskā, 42) Narvā, Peterpils g., 43) Nikolajevā — Hersonas g., 44) Nižnijnovgorodā, 45) Nižnijtagilā — Permas gub., 46) Novgorodā, 47—48) Novonikolajevskā — Tomskas gub., 49) Novorosijskā, 50) Novorževā, 51) Novosokolņikos, 52) Novočerkaskā, 53) Ochlebiņinā — Ufas g., 54) Odesā, 55—57) Omskā, 58) Orenburgā, 59) Orlā, 60) Ostožkovā — Tveras g., 61) Ostrovā — Pleskavas g., 62) Penzā, 63) Permā, 64—68) Peterpilī, 69—71) Pleskavā, 72) Poltavā, 73) Pustoškā — Vitebskas gub., 74) Rjazanā, 75) Ribinskā, 76) Rostovā pee Donas, 77) Roslavļā, Smoļenskas g., 78) Rževā, 79) Zapadnaja-Dvinā, 80) Zaraiskā, 81) Zlatoustā, 82) Sablinā, 83) Samarā, 84) Sevastopolē, 85) Simbirskā, 86) Simferopolē, 87) Smerdinā, 88) Smoļenskā, 89) Taganrogā, Donas apg., 90) Tambovā, 91) Taškentā, 92) Tiflisā, 93) Tomskā, 94) Tavtimonovā — Ufas g., 95) Toržokā — Tveras gub., 96) Čelabinskā, 97) Čitā, 98) Čudovā, 99) Tulā, 100) Tverā, 101) Ufā, 102) Ustjarovā, 103) Veļikjelukos — Pleskavas g., 104) Verchņeturā, 105) Višņivoločkā, 106) Vitebskā, 107) Vladimīrā, 108) Vladivostokā, 109) Voiskovicos, 110) Vologdā, 111) Volovoiskā, 112) Voronežā un 113) Caricinā.

II. Igaunijā un Vidzemes igauņu daļā.

1) Elvā, 2) Hapsalā, 3—4) Terbatā, 5) Nennovā, 6) Revelē, 7—8) Verovā.

III. Latgalē.

1) Aglonā, 2) Aulejā, 3) Baltinovā, 4—5) Bolvos, 6) Borčovā, 7) Brodaiskā, 8) Bukmuižā, 9) Dagdā, 10—11) Daugpilī, 12) Drizanos, 13) Eleonorviļā, 14) Kauratos, 15—16) Korsovkā, 17—18) Kozlovā, 19) Krustpilī, 20) Litvanos, 21—22) Preļos, 23) Pušā, 24) Raipulē, 25—26) Rēzeknē, 27) Rīkovā, 28) Rogovā, 29—30) Zalmuižā, 31) Stirneenā, 32) Stružanos, 33) Ušvaldē,

24—35) Varkļanos, 36) Vorkovā, 37) Veļanos, 38—39) Viļakā un 40) Višķos.

IV. Vidzemes latveešu daļā.

darbojās, pa leelai daļai kā Baltijas Bēglu Apgādašanas apakškomitejas un preekštāvneecibas 89 organizācijas vaj eestādes.

V. Somijā.

Helsingforsā.

VI. Ārzemēs.

Stokholmā, Zveedrijā.

Centralkomitejas princips bij visadi veicināt veetejo organizaciju nodibinašanos, kuŗās lai dalību ņemtu veetejee sabeedriskee spēki, izkopjot veetejo pašdarbibu. Šīs organizācijas, pēc atteecīga bēglu un trūcigo sarakstu sastādišanas tad saņēma no Centralkomitejas līdzekļus avansa veidā, bet vēlāk pret vajadzigeem norēķineem. No 252 organizacijām 80 bij autonomas, kas uztureja teešus sakarus ar Centralkomiteju, Eekškreevijā — 67, Igaunijā — 3, Latgalē — 2, Vidzemes latveešu daļā — 6, Somijā un ārzemēs — pa veenai. Bez šīm organizacijām Centralkomitejai vēl bij 50 veetās pilnvarneeki un aģenti, kuŗi noteiktos rajonos strādāja bēglu apgādības darbu: Eekškreevijā — 46, Igaunijā — 1 un Latgalē — 2. Bez tam Terbatā darbojās Centralkomitejas juridiskais birojs. Ar Centralkomiteju teešos sakaros stāveja 131 organizācijas un aģenturas, bet pārejās 121 — Centralkomitejā bij apveenotas kā autonomu organizaciju komitejas, nodaļas, aģentūras.

Pats drudžainakais Centralkomitejas organizešanas laiks bij 1915. gads — zepembra, oktobra, novembra un decembra mēneši. Tā 1915. gada beigās pavisam bij nodibinājušās kādas 179 organizācijas un aģenturas, galvenā kārtā nodibinatas uz Centralkomitejas emisaru un pilnvaroto teešu eerosinajumu un līdzdarbibu. Vēlāk Centralkomitejas organizaciju skaits galvenā kārtā paplašinajas izirstot „Dzimtenei“, kuŗas nodaļas peeveenojas Centralkomitejai. Daudzās veetās Centralkomitejai te nācās

sāņemt grūtu mantojumu: līdzekļu šim nodaļām nebij nekādu, bet bēgļu apgādība bij jaturpina un jautura patvermes, ēdinašanas punkti un t. t.

Šee sausee dati rāda Centralkomitejas darbibu uz āreeni pirmajā laikā, bet tikai veenu daļu. Izpildu organs un visu leetu virzītāja bij Centralkomitejas Valde. No sākuma vakaros līdz pusnaktij un ilgāk, bet vēlāk katru deenu ap pulkst. 11 rītā sākās Valdes sēdes Olava vadībā, kurās apspreda bēgļu apgādības tekošas darišanas, no-klausijās organizaciju preekštāvju ziņojumos no veetām, apspreda līdzekļu dabušanas un sadališanas jautajumus, rikoja dažadus bēgļu apgādības leetas uzņēmumus. Valde, kā kolektivs organs, sastāveja no atsevišķeem preekštāvjeem, kuri katrs darija savu peenākumu pēc labākās apziņas un spēkeem un šij kopejai saskaņotai, patriotiskai darbībai japateicas par to, ka latveešu bēgļu leetas samērā tika nokārtotas ātri un pee daudz mazakeem upureem, nekā kad šis organizētās, plašās palīdzības nebūtu bijis. Atceros Olava vārdus 1915. gada rudenī Centralkomitejā: „Tā, nu man prāts daudzmas meerīgs, ka nu mūsu bēgļi vairs nemīt pa mežeem un ceļeem, bet tee visi noveetoti zem pajumta; nu varēs domāt par tājako.“ Taču visas Centralkomitejas dvēsele, idejiskais un faktiskais vadītajs un darba daritajs bij Olavs. Viņš nekad neņēma amatu goda dēļ, bet šis amats bij viņa svēta peenākuma leeta un gaišākā patriotisma apleecinajums savai nelaimīgai tautai un no kara izpostītai dzimtenei. Olava darba deenu šini laikā viņa dzīves beedrene savās atmiņās atstāsta šādi: „Rītā ap astoņeem uzcēlās, preekš tam jau labu laiku gultā izdomāja deenas darbus, šo to padarija un sakārtoja, tad ar steigu kautko eekoda, prom uz Centralkomiteju. Ap trim pārnācis, atkal ar skubu kautko eebaudija, prom uz skolu, kur strādāja līdz 2/8 vakarā, ja bij janodod 2 grāmatvešanas stundas Āboltiņa vakara kursos, tad vēl ilgaki. Pārnācis vakarā jau galīgi noguris, negribedams un ar uzspešanu eeēda vakariņas, tad atkal uz Centralkomiteju, kur sēdes turpinājās līdz 1 un 2 naktī. Nebūtu viņam tas slimības dīgļis eekšā bijis, viņš, varbūt, turetu, bet tagad bij ta darba nasta par grūtu. Eebrauca reiz Dr. Barons. Žēlojos viņam, ka

mans vīrs klepo un naktis neguļ. Dr. Barons ņēma pamatīgi viņu izmekleja, baidījās par krūšu vēzi un uz stingrako eeteica atpūtu. Lūdzu viņu noeet uz Centralkomiteju un lūgt mana vīra darba beedrus, viņu no smagā un atbildīgā peenākuma atsvabinat. Bet tā kā taisni tajā laikā bij valdībai eenākušas denunciācijas par Bēglu Centralkomiteju, tad mans vīrs pats negribeja atstātees, kamēr ta leeta nav noskaidrota.“

Centralkomitejas eekšējā darbība izpaužas viņas pilnās sapulcēs, valdes sēdēs un biroju un dažādu nozaru darbībā. Olavs, kā valdes preekšneeks, vada visas valdes sēdes, bet pilnas sapulces pamišus ar saveem beedreem J. Čaksti un A. Bergu. 1915. gadā noturetās 5 pilnas sapulces, no tām veena — divi deenās, pee tam katra sapulce ilgusi caurmērā vairak kā 8 stundas; 1916. gadā noturetās 5 pilnas sapulces — katra ilgusi caurmērā vairak par 10 stundām. Par ārkārtejo darbu, kas veikts Centralkomitejā, leecina ari pārs sekošee skaitļi: 1915. gadā — sākot ar 11. zeptembri un 1916. gadā pavisam noturetas 365 sēdes, kurās apspreesti 6744 dažādi jautajumi. Centralkomitejas valdes pirmā sēde noteek 11. zeptembri 1915. g. valstsdomneeka J. Gōldmaņa dzīvokli, turpat noteek divi nākošās. Visas citas Centralkomitejas valdes sēdes notikušas Centralkomitejas īretās telpās Peterpilī, Aleksandra laukumā Nr. 9, dz. 42, kur palika Centralkomitejas sēdeklis, kamēr tur eelauzās leelineeki. No sākumā valdes sēdes noteek vakaros, bet ar 10. novembri — katru darba deenu, bet steidzamos gadījumos ari vakaros un brīvdeenās. 1915. gada zeptembri noturetās 11 sēdes, oktobri 12, novembri 23 sēdes, decembri — 28 sēdes! Ari 1916. gadā katrā mēnesī notureto valdes sēžu skaits sneedzas pāri par 23 katrā mēnesī! Valdes kārtejās sēdēs apspreesti līdz 40 jautajumu veenā sēdē un sēdes ilgums ir no 45 minutes līdz 45 stundas 20 minutes. Caurmērā katra valdes sēde ilgst ilgak par 2 stundām. 1915. gada zeptembra valdes sēdēs apspreesti 157 jautajumi, oktobri — 160 jautajumi, novembri 462 jautajumi, decembri — 479 jautajumi! Ari 1916. gada pirmā pusē katru mēnesi valdes sēdēs apspreesto jautajumu skaits sneedzas pāri par 400. No visām 1915.—1916. gados notikušām valdes

sēdēm Olavs vadījis 204, pārējās viņa beedri — J. Čakste un A. Bergs. Kādi jautājumi tikuši apspiesti valdes sēdēs un vispār ap ko grozījušies, cik plaši snegusees Centralkomitejas darbība, vēl tajā laikā, kad Olavs bij tās preekšneeks, leecina sekošās rindas no Centralkomitejas darbīneeka, tagad Teesu Palatas locekļa K. Gaigalas (Hirša) sastādīta Centralkomitejs pārskata (vēl rokrakstā): „Centralkomitejas valde savās kārtējās sēdēs izspreeda jautajumu par darbības eekārtu pašā Centralkomitejā un peeņēma darbīneekus, apspreeda veetejo organizaciju darbību un deva tām aizrādījumus, sakarā ar organizaciju ziņojumeem un peeprasījumeem, pašas Centralkomitejas novērojumeem bēglu apgādības darbā, valdības doteem rīkojumeem un bēglu sūdībām, kādas eenāca par veenu vaj otru organizaciju, izspreeda un uzdeva izsūtīt tām atvēletos līdzekļus, kā arī izspreeda atsevišķu bēglu lūgumus, kuŗi pēc palīdzības bija greezušees teeši pee Centralkomitejas. Tādi bija kārtējee jautājumi, kuŗu Centralkomitejas valdei vajadzēja apspreest ne tikai darbības sākumā, bet arī turpmākās sēdēs, visā pārskata laikā. Paplašinootees pašai Centralkomitejas darbībai un pavairojotees tās biroju un nodaļu skaitam, bet tāi pašā laikā beeži sašaurinootees no valdības bēglu apgādības vajadzībām atvēlameem līdzekļeem, arveenu no jauna vajadzēja apspreest jautajumu par leetderīgaku un sekmiņgaku darbības eekārtu. Atsevišķu bēglu lūgumi pēc teešas palīdzības, sevišķi pēc visas veetejo Peterpils bēglu apgādības koncentrēšanas Peterpils Latv. Labdarības un Palīdzības Beedribās un Pareizticīgo Latv. kuratorijā, gan leelā mērā mazinājās, bet arveen vēl veens, otrs bēglis no kāda Eekškreevijās kakta, kuŗš, vaj nu neka nezīnāja par viņam tuvako bēglu apgādašanas organizaciju, vaj pārak tālu bij aizklīdis no katra latveešu bēglu apgādašanas punkta, greezās ar savu lūgumu pee Centralkomitejas valdes. Kamēr Centralkomitejas rokās atradās aizdevumu izsneegšana bēgleem, valdes sēdēs katru deenu tika izspreesti lūgumi dēļ aizdevumeem. Ar 1916. gada otro ceturksni veetejo organizaciju budžetu caurskatišana pēc to satura Centralkomitejas valdei gan atkrita, bet guberņu padomju darbs budžetu caurskatišanā un to saskaņošanā

un Sevišķās Padomes rīcība nebija tādi, kas šo darbu varētu atveglināt. Gan otrādi. Guberņu padomes, ar reāliem izņēmumiem, budžetus eesūtija vaj ar novēlošanu, vaj bez kāda likumīga pamata apgraizītus, apcirtus un sašaurinātus, vaj pat sūtija atpakaļ organizācijām, bet Sevišķai Padomei neesūtija pavisam. Sevišķā Padome no savas puses ar budžetu pārak nesteidzās un vēl mazāk ar jau atvēletu un peespreestu līdzekļu kārtīgu izsneegšanu laikā. Jautajums par līdzekļu izgādašanu organizācijām joprojam palika uz deenas kārtības Centralkomitejas valdes sēdēs pa visu pārskata laiku, t. i. līdz 31. decembrim 1916. g. No Sevišķās Padomes un tāpat no Tatjanas Komitejas atvēletus un izsneegtus līdzekļus tūlīt pēc tādu saņemšanas valdes sēdēs uz budžetu nodaļas preekšlikumu un saskaņā ar eesneegteem budžeteem sadalīja starp organizācijām un uzdeva budžeta komisijai tādus izsūtīt. Ārkārtejos gadījumos valde izspreeda un apmeerināja organizāciju peeprasījumus pēc līdzekļiem arī ārpus kārtējām budžeta sēdēm. Paplašinotees veetejo organizāciju darbībai, Centralkomitejas valdei arveenu no jauna vajadzeja apspreest visdažadākos bēgļu pabalsta un apgādības veidus, gan materialā, gan garīgā un kultūrelā ziņā, pār uztura un dzīvokļa pabalsteem, darbu apstākļu nokārtošanu, sanitāro apstākļu uzlabošanu, zaudejumu atlīdzību bēgļiem, mācītāju sūtīšanu, kur paši bēgļi vaj veetejās organizācijas tādus bija peeprasījuši, skolām un darba eekārtu tajās, par izklaideto bēgļu sazinašanos savā starpā un sazinašanos ar tuvineeekem, kuri bija palikuši no eenaidneeka eenemtajā Kurzemē. Ja Centralkomitejas pilnas sapulces galvenos vilceenos noteica Centralkomitejas, tajā apveenotu organizāciju darbību, un visu latveešu bēgļu apgādības darbu, tad Centralkomitejas valdei ne tikai sikumos bija jāizstrādā šee darbības virzeeni, jaod teem reāla, taustama forma, bet arī visleelā daļa no teem projekteem, kuŗem pilnas sapulces deva apstiprinājumu, bija radusēs un eepreekš jau apspreesta Centralkomitejas valdes sēdēs. Tā jautajums par atgreešanās nodrošinašanu latveešu bēgļiem un labakas dzīves nodrošinašanu atjaunojamā dzimtenē jau 21. novembrī 1915. gadā tika eekustinats no Centralkomi-

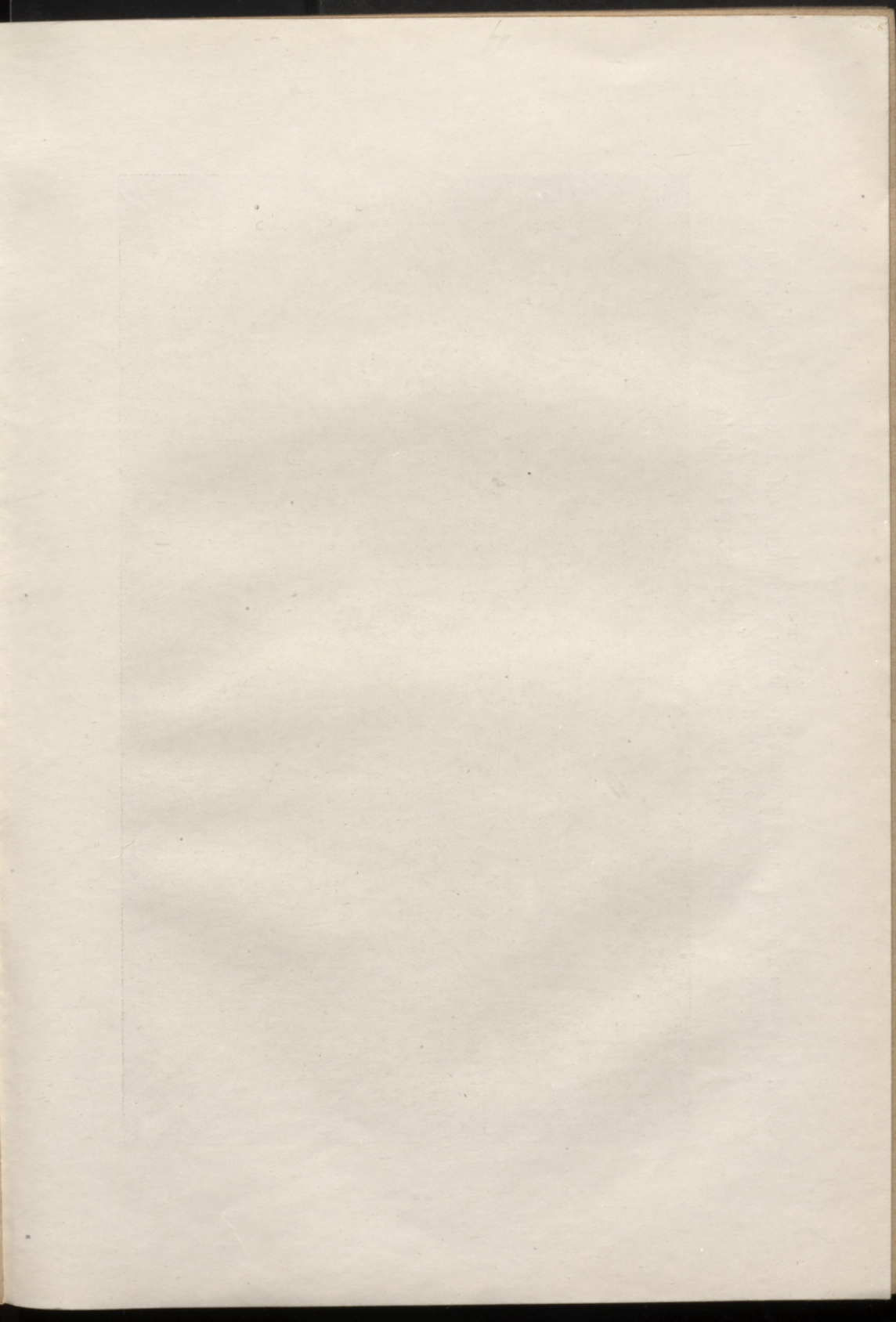
tejas preekšneeka V. Olava un vairakkārt apspreests valdes sēdēs. Tāpat jautājumu par labprātīgu nodokli latveešu bēgļu vajadzībām par labu jau vairakās sēdēs eepreekš apspreeda Centralkomitejas valde un pilnās sapulcēs nāca ar saveem ziņojumeem un preekšlikumeem. Veens no teem jautajumeem, kuŗš Centralkomitejai pastāvīgi bija plaši jaapspreēž savās sēdēs, bija jautājums par zaudejumu atlīdzību bēgļeem. Jau 21. zeptembra 1915. gadā valstsdomneeki J. Zālits un J. Goldmans ziņoja valdei par ša jautājuma apspreešanu Sevišķās Padomes īpašā Komisijā. Sakarā ar Sevišķās Padomes Komisijas un vēlāk nodibinatu vērtešanas un likvidācijas komisiju darbību valdei bij jaapspreēž jautājumi par latveešu bēgļu interešu taisnīgu aizstāvešanu. Vairakās sēdēs, noturot arī īpašas speciēlas sēdes šo jautājumu apspreešanai veen, valdē izspreeda jautājumus par sevišķas palīdzības organizēšanu latveešu zemkopjeem un zvejneekēem, kuŗeem kara apstākļu dēļ nācees atstāt dzimteni. Centralkomitejas valdei bij jastājas sakaros ne tikai ar Sevišķo Bēgļu Eekārtas Padomi un Taŗjanas Komiteju, kuŗu teešs uzdevums bija bēgļu apgādības leeta, bet arī ar visām centralām valdības eestādēm Peterpilī: ar ārleetu ministriju — bēgļu sazinašanās leetā ar teem, kas bija palikuši Kurzemē, ar ceļu ministriju — jautājumos par bēgļu pārveetošanu, ar kara ministriju — projektetos bēgļu izraidišanas gadījumos no frontes rajoneem, ar jūras ministriju — zvejneeku leetās, ar zemkopības ministriju — zemkopju un zvejneeku leetās, ar tautas apgaismošanas ministriju — skolu leetās. Visleelakās neērtības bij ar finansu ministriju, no kuŗas pat Sevišķā Padome tikai ar grūtībām vareja dabut bēgļu apgādībai nepeceēšamos līdzekļus. Pēc valdes lēmumeem par savstarpeju izpalīdzēšanos bēgļu apgādības darbā Centralkomiteja uztureja sakarus ar citām sabeedriskām organizācijām, pilsētu un zemstu saveenību, leišu un poļu centralajām organizācijām. Ar ārzemju preses preekštāvjeem Centralkomitejai nodibinājās sakari jau pašā darbības sākumā. Saskaņā ar valdes lēmumeem ārzemju preseī, franču un angļu, tika sneegtas ziņas par latveešeem un latveešu bēgļeem. Bēgļu leetas Centralkomitejas valde nodibināja sakarus

ar latveešu sekciju Stokholmā un deleģēja savus preekš tāvjus uz ārzemēm.

Tiktāl K. Gaigalas kga sastādītais pārskats par Centralkomitejas valdes darbību. Saprotama leeta, tas nebij Olava veena darbs, bet nenoleedzami: Olavs visā šinī darbā stāveja eekšā, viņam peedereja pirmā iniciā-tive un virzeena galvenā eespaidošana, viņš nodevās tam ar viseem garigeem un fiziskeem spēkeem, interesejās par to, izmekleja līdzstrādneekus, deva principielus no-rādījumus. Vispirmais, kas Olavam rūp — Centralkomi-tejas un latveešu godam vajaga būt skaidram. Tamdēļ jau no paša darbības sākuma Olavs visu vēribu peegreež apzinīgai un skaidri pārredzamai grāmatvedības eekārtaī un ņem to teeši savā pārziņā. Viņš izmeklē tai spējīgus darbīneekus. Centralkomitejas grāmatvedība teek tā no-stādīta, ka tajā katru brīdi var pārleecinatees par pēdejo eenākušo un izdoto kapeiku. (Un taisni šinī leetā Centralkomitejas apmelotāji lauza kaklu — stingrā valdi-bas revīzija atzina grāmatvedību par preekšzīmīgi eekār-totu un eeteica to citām organizacijām!) Tāpat Olavs pārzināja visas Centralkomitejas darbības nozares un sīki interesejās, kamēr katrai bij atradis īsto vaditāju, bet tad vairs tuvāki darbu gaitā neeejaucās. Un šo nozāru Centralkomitejā nebij mazums. Gan pirms darbu sāk-šanās birojā, gan pēc, gan kādreiz darba laikā Olavs ar-veen atrada izdevīgu brīdi, kā apmeklet šīs darbības no-zares un eepazītees viņu darbā uz veetas, pee tam dažās, kā darbnica un meiteņu panzionats, atradās katra savā pilsētas malā, ņemot vērā Peterpils attālumus. Peterpilī Centralkomitejai bij šādi biroji un nodaļas: 1) Vispāre-jais birojs; 2) grāmatvedība; 3) budžetu nodaļa; 4) kon-troles nodaļa; 5) juridiskais birojs; 6) bēgļu sazinašanās leetu birojs; 7) sazinašanās birojs ar eenaidneeka eeņem-teem apgabaleem; 8) Centralkomitejas „Ziņojuma“ re-dakcija; 9) Ekspedīcijas nodaļa; 10) Preses informēšanas birojs ar archiva nodaļu un biblioteku; 11) Skolu nodaļa; 12) Lauksaimneecības nodaļa; 13) zvejneecības nodaļa; 14) ēku atjaunošanas nodaļa; 15) tehnisku un arodnee-cisku kursu nodaļa; 16) pabalstu izsneegšanas nodaļa; 17) aizdevumu izsneegšanas nodaļa; 18) Intelīgentu jau-

V. Olavs Latvešu Begļu Apgādāšanas Centrālkomitejā.

Sež (no kreisās puses uz labo): K. Zariņš, J. Brimēls, J. Zaitis, A. Bergs, V. Olavs, J. Čakste, J. Goldmans, K. Bachmanis.

Slav (no kreisās puses uz labo): K. Hiršs (Gaigāla), J. Kemans, P. Ašmans, J. Stumbergs, J. Kreičbergs, K. Berziņš,
F. Vesmans, J. Brunaids.

navu patversme (oktobrī 1916. nodota Peterpils Latv. Labd. Beedribai); 19) Šuveju darbnica un aditava; 20) Kurpneeku darbnica; 21) Galdneeku darbnica (divi, vēlāk apveenotās); 22) Maizes ceptuve; 23) Veļas mazgatava; 24) Darbnicās nodarbinātu strādneeku patversme; 2) Patēretaju beedribas veikals.

Visu šo daudzo nozaļu un uzņēmumu pārzinašana bij padota Centralkomitejas valdei un sarakstišanās gāja caur galveno biroju, kurā 1915.—1916. gadā — eēnākušu rakstu skaits sneedzās uz 23,193, bet izgājušu — uz 15,559. Pee tam Centralkomiteja, ko sevišķi pats Olavs visur uzsvēra un gāja ar teicamu preekšzīmi, cik spēdama izvairijās no katra leeka formalisma un peeceēšanas sarakstišanās, atstājot darbā darbineekeem un organizacijām brīvas rokas, bet dodot tikai galvenos principiēlos norādījumus un pārbaudot zumu izleetošanu.

Bet tikpat kā Centralkomitejas nozarēs, tā Olavs pūlejās eepazītees sīki arī ar provinces organizacijām. Nepagāja gandrīz deēna, kad veens vaj otrs organizācijas preekštāvīs nebūtu eeradeēs Centralkomitejā no veēna vaj otra Kreevijas apgabala, vaj no Baltijas, lai zinotu vaj nu par budžeta grūtībām, darbu eekārtu, atteecībām ar bēgleem, veetejo bēgļu pašdarbibu. Katram preekštāvim Olavs atrada laiku ar to izrunatees, to izklausit, izpalīdzet, ja tas bij eespējams ar viņa pilnvarām, ja ne — tad aicinot valdes sēdē, kur tad jautajumu kopīgi apspreda un izšķīra. Dažreiz pēc tam sarunājotees ar organizaciju preekštāvjeem, tee izteica teešu izbrīnešanos, kā Olavs tik labi zinot pee viņeem viņu veetejos apstākļus un rēķinus. Organizaciju taču esot tikdaudz un — Olavs veens. Tas nebij pārspilejums. Bet leeta top atminama, kad zin, ka Olavs, vakaros uz mājām eedams, paņēma līdz atteecīgas organizācijas aktis un naktī sīki eepazinās ar tās sastāvu un darišanām ar Centralkomiteju. Ta bij tāda sirds vēlēšanās Olavam, lai neveens apbēdinats un atstumts neatstātu Central-komiteju. Bēgļus, kas eeradās Peterpili, nosūtīja atteecīgās nozarēs, kur katram, cik spējams, lūkoja palīdzet. Bet bij arī tādi, kurī, Kreevijā dzīvodami, saklaušīnajuši Centralkomitejas vārdu, greezās pee tās teeši ar lūgu-

meem. Ja bij kur sasneedzama veetejā organizacija, tad ziņoja tai, lai ta pārbauda lūdzeja apstākļus, un rauga palīdzet. Ļaunakos gadījumos, kad organizacija neveena nebij tuvumā sasneedzama, Olavs tomēr bij par to, palīdzet teeši lūdzejam, lai gan Centralkomitejai pašai teešas palīdzības izsneegšanai bij ļoti šauri zeedojumu līdzekļi. Olavs bij tajos eeskatos, kaut arī pee reizes tā nezinot palīdzet varbūt neceenigam lūdzejam, nekā atraidit pateesu trūkumu ceeteju. Bij gadījumi tālos Kreevijas zeemeļos, kur mātes gāja bojā ar bērneem. Centralkomiteja darija visu, lai nelaimigos glābtu.

Neskatotees uz visu šo milzīgo darba nastu, Olavs nekad nebij ne nelaipns, ne skarbs, ne ātrs, par niknumu nemaz nerunajot. Pat par savu nokusumu viņš nesūdzejās. Viņa skaidrās gaišzilās acis katru sapņema laipni, itkā pārbaudīja savā skaidrumā, un bez leekuļošanas, bez leekām frāzēm, veenkārši un noteikti viņa gudrā peedzīvojumu bagatā galva deva padomus, kā rikotees. Kā viņa seja atdzīvojās un acīs sāka spulgot, kad atgreetušeese bēgļu pilnvarneeki ziņoja par veetejo organizaciju sekmīgu darbu, kad ziņoja, kad ir uz veetām stipri, enerģiski, uzņēmīgi tauteeši, kas peeveetojuši latveešu bēgļus, eekārtojuši vaj apgādajuši teem darbu, eekārtojuši skolu — un paši vaj nu ar labprātīgeem zeedojumeem, vaj ar pašdarbību, pēc eespējas izvairotees no labdarības zumām. Un pateesībai par godu jaleecina, tautas grūtā brīdī bij arī daudz tādu, kuji darija godu latveeša vārdam un kuji ar savu darbu atnesa spirdziņošu vēsmu Olava ticībai uz cilvekeem.

Kas redzejis Olavu dusmīgu? Nekad. Apbēdinātu un dziļi aizķertu, bet ne tikdaudz dusmīgu, viņu redzeja tad, kad peenāca kādreiz veena otra ziņa, ka ar uzticību velītee cilveki nestāv sava uzdevuma augstumā, ka bēgļu pabalsta naudas nav pareizi izleetotas, kad nevarēja dabut norēķinus, kad organizācijas darbīneeki ķīlidojās savā starpā, kaut lai bēgļu palīdzības darbs izputetu. Vispirms Olavs uzņēma tādu ziņu ar atturību un izsūtīja pilnvarneeku, eepazītees uz veetas ar leetas apstākļeem, novērst sūdzības, izlīdzinat ķīldīneekus, dot gandarijumu teem, kam pāri darīts. Vairak gadījumos

ari tas laimīgi izdevās. Ļaunākā gadījumā Centralkomiteja spēra drošus un nesaudzīgus soļus, vaj likvidējot organizāciju, vaj eceļot pilnvarneeku. Šee gadījumi Olavam smagi kērās pee sirds. Par godu latveešu organizācijām jasaka — tādu gadījumu bij visai maz.

Pats ar idealismu un stingru disciplīnu pa preekšu eedams, Olavs prata ari darbā eejūsmot savus līdzstrādneekus. Atalgojums, ko Centralkomiteja maksaja saveem darbineekeem, sneedzās 1915.—1916. gadā caurmērā no 65—200 rubļu mēnesī, pee Peterpils dzīvokļu un pārtikas dārdzības un attāļumeem. Tamdēļ nav brīnums, ka ari valdības revīzijai šis algas normas bij jāatzīst par visai mērenām. Olava uzskats te bij, ka šīnī tautas bēdu un posta laikā ari latveešu inteliģencei janēs savi upuri un kas citadi nespēja, to darija ar savu darbu. Darba laiks visos Centralkomitejas birojos bij no 10 rītā līdz 5 p. pusdeenas, vasaras mēnešos veenu stundu mazak. Bēt steidzamus darbus strādaja ari vakaros un svētddeenās. Pats Olavs, kā zinams, savam darba laikam nemaz stundas neskaitija.

1915. gada beigās Olavs var atskatītees uz savas darbības pirmo posmu. Tas ir bijis karsts, neatlaidīga darba sprīdis. 28. decembrī 1915. gadā noturetā Centralkomitejas sapulcē Olavs sneedz pārskatu par Centralkomitejas darbību no 14. novembra līdz 28. decembrim 1915. Cik intensīvi pirmos mēnešos Centralkomiteja strādajusi, redzams, starp citu, ari no tam, ka no 10. septembra līdz 28. decembrim, tas ir 108 deenu pastāvešanas laikā, Centralkomiteja noturejusi 70 sēdes, bēt pēdejās 43 deenās 40 sēdes, atskaitot svētddeenas, iznāk uz katru darbdeenu vairak pa sēdei. „Teešam darbi tā peeauga,“ — leecina Olavs, — „ka nepeetika vairs ar preekšpusdeenas sēdēm, bēt svarīgako, principiēlu jautajumu apspreešanai vairakās deenās vajadzeja noturet bez preekšpusdeenas sēdēm vēl vakara sēdes.“ Bēgļi tagad ir jau peeveetoti visi zem pajumta; tas ir bijis leelākais un svarīgākais darbs, ka tagad, zeemai eestājotees, mūsu bēgļeem nav vairs jauzturas zem klajas debess. Nākošais jautajums ir bēgļu apģērbšana un apaušana. Šīn nolūkam steidzīgi teek organizetas drēbju un apavu

izgatavošanas darbnīcas, kādas 11 ir jau darbā, pee tam pašās Centralkomitejas darbnīcās Peterpilī strādā ap 200 cilvēku. Ta ir leela palīdzība, kas tādā kārtā teek izsneegta trūcīgeem bēgļem, lai ari atgadas izmantotaji, kuŗi prasa siltus mēteļus un zābakus! Šinī laikā Centralkomiteja saistījusi pee bēgļu organizacijām gandrīz visu latveešu advokaturu, kas bēgļem par velti dod padomus teesu leetās un saņem pilnvaras kaŗa zaudejumu leetās. Gādats ari par bēgļu reliģisko vajadzību apmeerināšanu. Sevišķi no svara šinī ziņā bij Centralkomitejas eekārtojums par dzimušo un mirušo reģistraciju. Leels troksnis sacelts sakarā ar pabalstu izdališanu rakstneekem un mākslineekem: citam par daudz, citam par maz, cits atstumts. Izdalitaja bijusi sevišķa ekspertu komisija, kuŗas spreedumus Centralkomiteja tikai apstiprinajusi. Bet ari komisijai, — saka Olavs, — nevajaga pārmetumus pārak dzīļi ņemt pee sirds, jo bēgļi grūti apmeerinami un rakstneeki sevišķi. Izdots (1916.) „Bēgļu kalendars“ 30,000 eksemplaros, kongresa protokols; nodomats izdot „Ziņojumu“. Pavairojees organizaciju skaits, kuŗas apveenojušās ap Centralkomiteju. Grūtības ir ar līdzekļu dabušanu. „Ticat droši,“ — saka Olavs, — „ka labas gribas valdei netrūkst un ka laiku un pūles ta netaupa, tomēr grūti ticams, ka turpmak šai ziņā varēs panākt kādu eevērojamu pārgrozījumu, bez tam visu apstākļu grozišana neatkarajas no valdes veen.“

Par taupību Centralkomitejas darbībā un darbīneeku algošanā tika pat kādā Centralkomitejas sapulcē, kā ari atklāti izsaciti Centralkomitejai pārmetumi („Dzimtenes Vēstnesī“). Olavs šinī sapulcē paskaidro tuvaki šīs taupības cēloņus un principus. Centralkomiteja nebūt netaupa, lai viņas locekļi izpelnitos kādu godalgu par savām pūlēm bēgļu apgādībā. „Bet gan valdes locekļi atzina par savu peenākumu, saimneekot taupīgi un kārtīgi ar valsts un sabēdribas mantu. Latveešu bēgļu organizācijas Baltijā, kur nav zemstu, uzņēmušās zemstu peenākumus. Tagad viņām japeerāda, ka tās grib un spēj veikt zemstes darbus. Centralkomitejas valde cer, ka mēs godam izturesim šo pārbaudījumu. Eeteikdama savām organizacijām taupību un stingri raudzīdamās uz

kārtīgu saimneekošanu, valde cer vispārīgi attaisnot nacionālo organizāciju eksistences tiesības. Pee mums pārak parasta un eeceenita eerēdņu gādība; ja nu blakus teem nacionalās organizācijas grib pastāvet, tad viņām japeerāda: 1) ka tās ar teem pašēem līdzekļēem spēj bēgļus labak apgādat, nekā eerēdņi, un 2) ka pat ar šaurēem līdzekļēem prot nostādīt bēgļu apgādības leetu apmeerinošā stāvoklī. Es domaju, ka pee labas gribas tas mums izdosees.“ Pretpeemērs turpat redzams pee „Dzimtenes“. Beidzot Olavs leek pee sirds organizācijām norēķinu. Tuvakee uzdevumi: darba apgādašana seeveetēm un inteliģenteem, pārtikas un sēklas peegādašana Baltijai. Avots, no kuŗa smeltees spēku šēem darbeem, ir tautas milestība. „Domaju, ka milestībā uz savu ceeteju tautu un cerībā uz viņas gaišaku nākotni veiksīm arī atlikušos bēgļu apgādības darbus, tāpat kā esam paguvuši pastrādat līdzšinejos.“

Olava savārdzinatais organisms tomēr negribeja paklausit garam; pēc svētkeem organisms tā bij saguris, ka uz ārstu stingru noteikšanu, vajadzēja pārtraukt darbus un katrā ziņā meklet atpūtu. Viņš aizbrauca uz Tulas guberniju, kur pee radeem atpūtās kādā lauku muižinā. Te Olava veselība manami uzlabojās. Centralkomitejas „Ziņojumā“ no 21. janvāra (1916.) lasam:

„Atbildot uz vairakeem peeprasījumeem varam paskaidrot, ka Centralkomitejas valdes preekšneeka V. Olava kga slimība pēdejā laikā atkal greezusees uz labo pusi, bet ka viņam vajadzēs vēl vairakas nedēļas atpūtai. Pēc ārstu domām slimības cēloņi meklejami pārpūlēšanā.“

Ar šo slimību arī izskaidrojas, ka 20. februārī notureto Centralbeedribas pilņu sapulci nevađa, kā parasti, Olavs, bet viņa beedrs J. Čakste. Tikai marta sākumā, daudz maz atspirdzis, Olavs atgreežas darbā.

Ar februārā sākumu Centralkomitejas darbība paplašinajas vēl tādā ziņā, ka ta eekārto bēgļu sazinašanos ar Kurzemē palikušēem peederigeem caur Stokholmu.

Kā jau augšām aizrādits, Olava teešā pārzinā stāveja gādība par bēgļu garīgām interesēm; bēgļu vajadzībām kalpoja Centralkomitejas eekārtotā dzimstību un

mirstību reģistrācija. Bet nu vairāk gadījumos vācu draudžu mācītāji reģistrēja jaundzimušos latveešu bēgļus, skaitot tos uz vācu draudzes rēķina. Šī parādība dod atmīnējumu, kāpēc Olavs caur Centralkomitejas valdi dod šādu norādījumu: „Centralkomiteja lūdz savas veetējās organizācijas katrā izdevīgā gadījumā bēgļiem paskaidrot, ka viņiem nemaz nav vajadzīgs greestees pē vācu draudžu mācītājiem, lai teem uzdotu eevest savās baznīcas grāmatās bēgļu dzimušos vaj arī mirušos pēderīgos. Šajās vajadzībās bēgļi lai joprojam turas pē latveešu bēgļu apgādības organizācijām, kuŗas visas pārmaiņas viņu ģimenes sastāvā eevēdīs Centralkomitejas izsūtītos dzimušo un mirušo reģistros un tos nosūtīs tālak pēnācīgā veetā.“

Kādas leetas Centralkomitejai dažkārt vajadzeja paredzet, rādija 1916. gada pavasars. Latveešu bēgļi ir pazīstami Kreevijā kā labi zemkopji; tas dod eemeslu dažeem zemes īpašneekem izmantotājiem saistīt latveešu bēgļu pē zemes ar neizdevīgeem līgumeem, kuŗi pē tam sastādītī bēgļiem nesaprotamā kreevu valodā. Dažus saista uz ilgakeem gadeem. Centralkomiteja brīdina bēgļus tiklab no šādeem līgumeem, kā arī no saistišanās uz ilgakeem gadeem. Marta m. vidū Centralkomiteja pēņem par virsmācītāju bēgļu leetās prāvestu K. Irbi.

31. martā 1916. gadā, miglainā Peterpils pavasara deenā, kad visās Centralkomitejas nodaļās un birojos darbi eet pilnā gaitā, bet valdes istabā Olava vadībā noteek valdes sēde, eerodas kāds kungs un kreevu valodā prasa pēc Centralkomitejas preekšsēdetāja. Viņš uzdodas par Eekšleetu ministra padomes locekli Baftalovski un pastāv uz to, ka viņam ar preekšsēdetāju nekavejoši jarunā. Izsauc Olavu no Valdes sēdes kanceleijā, kur svešais stāda preekšā savas pilnvaras, ka viņam no eekšleetu ministra, dēļ pēnākušām sūdzībām, uzdots Centralkomiteju revidet. Olavs lūdz revidentu valdes istabā, eepazīstina to ar klātesošeeem valdes locekļeeem — un nu sākās vairāk nedeļas ilgstošā, katru deenu rūpīgi turpinatā revīzija, kuŗai vajadzeja Centralkomiteju —

nogremdet. Bet Olava un latveešu kopdarbības pretinieki palika rūgti vilušeis: valdības stingrā revīzija veda taisni pie otrādeem rezultāteem, nekā to bij domājuši Centralkomitejas pretinieki.

Jau veenā no pirmajām Centralkomitejas sapulcēm apdomīgais Olavs gaiši pasaka, ka jau pie Centralkomitejas dibināšanas no „dažu latveešu“ puses celtas eerunas pret Centralkomitejas apstiprināšanu, kuŗas veikli novērsuši abi valstsdomneeki. Šeem „dažeem latveešeem“, Centralkomitejas ātrā pēaugšana, viņas sekīga darbības attīstīšanās bij dadzis acīs un tee visadi mēģināja tai kaitēt, neraugotees uz līdzekļeem. Tas nevērsās tik daudz pret Olavu personīgi, jo to arī viņa nīkakeem pretiniekeem vajadzēja atzīt, ka Olava tīkumiskā persona stāv tik augsti, ka še ar saveem apmelojumeem tee neka nespēja darīt. Bet vajadzēja uzbrukt tām latveešu sabeedriskā centra aprindām, kuŗas deen no deenas vairak nostiprinājās latveešu sabeedribā un kļuva tajā par valdošām, nostumdamas pie malas stingri konzervatīvās. Tagadejam apmelojumam par upuri bij kritusi Centralkomiteja un valstsdomneeks Zālīts.

Ar dzelzs stingribu Baftalovskis uzsāka savu revīziju, vispirms Centralkomitejas centralo eestāžu un naudas zumu revīziju. Katru deenu revidents jau ap pulksten desmiteem eerādās Centralkomitejā un tur beeži darbojās līdz plkst. 4. pēc pusdeenas, eepazīstotees ar kases un citām norēķīnu grāmatām, kvītēm un naudas dokumenteem, protokoleem un protokolu izvilkumeem, ar pašu valdes sēžu gaitu, vairak deenas tajās līdzpedalidamees, ar organizāciju sarakstīšanos. Kad tas bij noticis, tad sākās Centralkomitejas dažādu nodaļu, uzņēmumu (bēgļu maizes ceptuve, veļas mazgatava, drēbju un apavu izgatavošanas darbnīca, vidusskolas panzions) un biroju revīzija. Par katru darbības nozari tika sastādīts pārskats ar atteecīgeem norēķīneem. Atteecīgus paskaidrojumus deva nodaļu vadītāji. Olavs bij darbā katru deenu ar darbu sākšanos un palika līdz vēlai pēcpusdeeni. Dažreiz biroja darbi beidzās, kad valdes sēdes turpinājās. Uzmaniģi Olavs pārbaudīja visus pārskatus, lai arī pats būtu informēts par katras nozares tu-

vakeem apstākļiem. Un viss šis milzīgais darbs tika veikts ar Olavam peemitošo lēnību un laipnību. Vēl vakarā uz mājām ejot, Olavs vaj pats ņēma, vaj lika pārsūtīt dažādu organizāciju sarakstīšanās aktis, lai būtu kursā par katras leelakas organizācijas gaitu un viņas rēķineem ar Centralkomiteju.

Centralkomitejas revīzija ilga apmēram četras nedēļas. Jo ilgāki turpinājās revīzija, jo laipnaks palika stingrā revidenta vaigs un beežaki peenācās dzirdēt atzinības vārdus neveen preekšneecībai, bet arī atsevišķu nodaļu vaditājiem. (Vairākus atsevišķus darbīneekus revidents, atkal un atkal uzsvērdams atzina, ka tee derīgi esot ministrijās, bet ne kādā komitejā; protams, ka šos darbīneekus birokrātijas posteņi nevilīnāja.)

Kad visa revīzija nāca galā — bargajam revidentam — nācās izteikt atzinību Centralkomitejai! Vaj to Centralkomitejas pretīneeki bij gaidījuši? Ši nepateesā uzbrukuma atsīteens ļoti preecināja Olavu, kurš, pēc sava paraduma, nekad necenzdamees pēc laureem, novēla visus panākumus atsevišķu nodaļu vaditāju un līdzstrādneeku nopelnām. Bet Olava sirdi preecināja cits: latveešu gods bij skaidrs, viņu sabeedriskam darbam nekādas nolaidības, ne blēdības, ne ļaunprātības vairs nevareja pārmeest. Latveeši bij peerādījuši, ka viņi teešam leela sabeedriskā darba spējīgi. Agrozījumu zumas tee sneedzās daudzos miljonos, darbības lauks bij milzu Kreevija, pate darbība norisīnajās tik grūtos apstākļos, tee mīsekļi bij veegli eespējāmi, taču šis leelais darbs bij sekmīgi veikts!

Olava, kā Centralkomitejas preekšsēdetāja rīcībā, protams, stāveja, visas Centralkomitejas virsvadība, bet speeīeli tam bij padota visu komitejas eerīkojumu grāmatvedība, reliģiski-tikumiskās palīdzības sneegšana bēgļeem un virspārraudzība par darbeem un rēķīnvešanu Centralkomitejas darbīcās. No revidenta plaši sastādītā protokola, (ko vēlāk izdeva Centralkomiteja), es tikai izņemšu tās veetas, kurās mūs var interesēt, teeši sakarā ar Olava personu: „Grāmatvedība Latveešu Centralkomitejā nostādīta preekšzīmīgi. Ziņas teek eevāktas ātri un bez grūtībām. Tādā pat stāvoklī, kā redzams,

atrodas arī veetejo komiteju grāmatvedība, kuŗas apgādādas ar veena parauga grāmatām un aprēķinu formulareem.“ Tālāk seko uzskaitīta grāmatvedības tuvaka eekārta Centralkomitejā un viņas darbnīcās. Un tad seko slēdzeens: „Grāmatvedības kārtība Centralā Latveešu Komitejā var tikt eeteikta citām bēglu organizacijām tikpat zistemas, kā arī nodaļas uzturešanas lētuma dēļ, kuŗa mēnesī izmaksā 250 rubļu.“ Tā tad Olavam bedri rakdami, apmelotaji bij paši tajā eekrituši.

Plašais revidenta protokols, pabalstīts ar noteikteem dateem, sīki apskata katras Centralkomitejas nozares darbību un konstatē tās gaitas sekmīgumu. Tā par bēglu skolu leetu revidents leecina: „Skolu leeta arī nostādīta ļoti apmeerinoši. Bez patversmēm, kuŗas teek uztureti ap 6000 bērni, uz 1. aprīli (1916.) bij 85 skolas, kur mācas pāri par 11,000 abu dzimumu bērnu, pee kam skolotaju skaits sneedzas pee 300.“ Eeteiē revidents citām organizacijām arī „Bēglu kalendara“ izdošanu.

„Visu augšejo ziņu kopzuma,“ — nobeidz valdības revidents, — „uzleek man par peenākumu apleecināt, ka Latv. Centralkomitejas tikpat pate organizacija, kā dārišanu un aprēķinu vešana atzīstamas par pilnīgi apmeerinošām.“

Ši revizija leelā mērā peespeeda kluset Centralkomitejās pēlejus. Vajadzeja sakaunetees arī „Jaunai Deenas Lapai“, kuŗa, kādas stundas eepreekš valdības revidenta eerašanās Centralkomitejā, jau zinaja vēstīt, ka tur „veselu nedēļu noteek jau revizija“, un „ka aptureta āvansa izmaksā Centralkomitejai“, ka „atvalīnati tās darbveži“ un t. t. Meleem šoreiz bij pavisam īsas kājas. Centralkomitejas „Ziņojums“ (Skat. Nr. 36, 1916.) arī konstatē, ka revizija izdarīta uz kādas denunciacijas pamata. Revizija tagad Centralkomiteju un viņas darbnīekus vairak nekā veenā ziņā nostādījusi par paraugu bēglu apgādības organizacijām. „Tādā kārtā revizijas eerosinataju ļaunais nolūks, Centralkomitejai kaitēt, atzīstams par pilnīgi neizdevušos; ja, tas vēl devis gadījumu viņas darbības uzslavešanai valdības un atklātības preekšā.“

Ar veenu leetu stingrais revidents tomēr palīka ne-

apmeerinats: par to, ka Centralkomitejas darbvedība un grāmatvedība notika latvešu valodā un ka arī protokoli tika vesti latvešu valodā. Revidents norādīja uz to, ka Centralkomiteja saņemot līdzekļus no valdības un tamdēļ viņai peenākotees darbvedību vest valsts valodā. Centralkomitejas valde, ar Olavu preekšgalā, atkal aizrādīja, ka Centralkomiteja ir sabeedriskā un nacionālā organizācija, kurai dabīga teesiba savā darbībā leetot savu mātes valodu, vēl vairak tamdēļ, ka visi valdības eestādēm eesneedzami raksti tika sastādīti kreevu valodā, tāpat kreevu valodā valdības preekštāvjeem doti vajadzīgie paskaidrojumi, taisīti izvilumi, sneegti pārskati, un līdzšinejā Centralkomitejas darbvedības valoda nav traucejusi ne pašu darbu, ne atteecības ar valdību. Ja valdība te teešam izsneedz naudas līdzekļus, tad latvešu inteliģence peeleeek savas pūles un latvešu sabeedriba sneedz zeedojumus, kas kopā ņemot, nav mazak vēertejams, kā valdības naudas pabalsts. Vaj šee un tamlīdzīgi paskaidrojumi stūrgalvigo kreevu birokratu pārļeeecinaja, par to var šaubitees, bet vispārejšais laiks un latvešu strēlneeku panākumi kaujas laukā darija arī kreevu sabeedribā tādu eespaidu, ka Baftalnovskis eeskaitīja par labaku par šo jautajumu šoreiz šķēpus nelaust un to savā revīzijas protokolā — ar gudru ziņu — nokluseja.

Veenu smagu siteenu šī revīzija tomēr nesa: viņa leelā mērā satricināja Olava tā jau dragatos meesas spēkus. Viss 1915. gada rudenis un zeema, pēc deenas un nakšu neatlaidīga darba, tā jau bij novārdzinājis Olavu, ka jautajums par tā atpūtu, kategoriski prasīja savu atrisinājumu un bij skaidrs neveen ārsteem un peederiģeem, bet arī Olavam. No sākuma Olavs sagaidīja atspirģšanu no īsās vasaras atpūtas. Nodoms bij pa vasaru dzīvot Somijas jūrmalā, kādā no tureenes peldu veetām (par tādu izredzeja Olilu, pirmo aiz robežas), no kureenes katru deenu deezgan ērta vilceenu satiksme ar Peterpili. Bet beežās valdes sēdes un citi ar Centralkomiteju un sabeedriskā darbīneeka peenākumeem saistīti uzdevumi arī vasaru Olavu allaž saistīja ar Peterpili, pee tam brauceeni, eevērojot peeaugošās formalitates Beloostrovā,

arveen vairak kļuva nogurdinošaki, un vasara tikai mazā mērā uzlaboja Olava spēkus.

Centralkomitejas nākošā pilnā sapulce, kuŗu vadā Olavs, noteek 14. aprīli (1916.). Sapulci atklājot Olavs aizrāda uz valdības revīziju, kas izdarīta Centralkomitejā un viņas veetejos pasākumos. Tad Olavs turpina: „Ja-saka, ka sen jau bij zināms, ka valdība nodomājusi iz-darīt visās centralās nacionalās organizācijās revīziju, lai eepazītos ar viņu darbību. Mums tas vareja būt tikai pa-tīkami. Kadēļ valdības revīzija sākās taisni ar Latveešu Centralkomiteju, tam par eemeslu ir leetas, par kuŗām tagad vēl par agru runat. No kuŗas puses tās nākušas, nav grūti uzmināms, ja eevēro, ka veenīgi trijos latveešu laikrakstos: „Rīgas Ziņās“, „Dzintenes Vēstnesī“ un „Jaunajā Deenas Lapā“ parādījās puslīdz veenada satura ziņojums par revīziju Centralkomitejā. Savu preeku par nodomato valdības revīziju mineteē laikraksti nebij va-rejuši nemaz savaldīt un pasteigušeēs nodrukāt ziņo-jumu par revīzijas rezultateem pirms revidenta eeraša-nās.“ Centralkomitejas revīzija, kā to vēlāk ziņoja „Baltija“, (Sk. Nr. 92, 1916. no 31. augusta) notikusi uz Fr. Veinberga denūnciacijas pamata. Visas Veinberga apsūd-zības izrādījušās par nepateesām, jo personas, uz kuŗām Veinbergs atsaucees, nav apstiprinājušas Vein-berga apgalvojumus. Tajā pašā reizē, kā „Baltija“ ziņo, pret Veinberģi bijis nodomats spert soļus administratīvā ziņā. Cik man zināms, pastāvejis nodoms Veinberģi par šo denūnciaciju izraidīt no Peterpils, bet uz Central-komitejas preekšneeka beedra J. Čakstes aizrunu, šis nodoms atmests. Savā tāļakā ziņojumā Olavs pāreet jau uz Centralkomitejas darbību, starp citu, peeziēdams, ka Peterpili veen ir ap 60 bēglu apgādības eestāžu, kas vaj nu stāv teeši zem Centralkomitejas, vaj pee orga-nizācijām, kas apveenotas Centralkomitejā, un darbīneeku kopskaits pee 2000. Olavs aizķer arī algu jautajumu. „Centralkomitejas darbīneeku algu ziņā teešam nav ee-spējama leelaka knapīnašanās. Mūsu budžetu komisija stingri raugas uz to, ka neveenā organizācijā algas ne-

pārsneegtu 3% no budžetā izprāsītās kopzumas, bet pašā Centralkomitejā algas iztaisa tikai mazleet vairak par pusprocentu." Aprādijis ar garu rindu skaitļu Centralkomitejas darbibu, Olavs nāk pee slēdzeena: „Šee skaitļi, kuŗi īstenībā ir vēl leelaki, runā gaišu valodu par Centralkomitejas un viņā apveenoto organizaciju darbības dažādību un plašumu. Leekas, ka nevaretu vairs šaubītees, ka tik plaša darbība prasa arī leelus līdzekļus. Šīs ziņas, jadamā, arī pārleecinās katru, kas tikai parvirši tajās eeskatīsees, ka Centralkomitejai uzticētā nauda teēšam izleetota dažādām bēgļu vajadzībām." Kamdēļ šīs norādījums? Acīm redzot, te Olavs zīmē uz teem apmelojumeem, kas bij izdariti pee valdības par Centralkomiteju un deva eemeslu revīzijai. Bet par to pašu Olavs beidzot peeziņē: ka revīzijas sekas, cik paredzams, būs tās, ka daudzu nelabvēļu izplatītās nepateesības par Centralkomiteju tiks atspēkotas.

No šīs sapulces vēl te jāpcemin kāds gadijums, kuŗš atkal no savas puses mums gaiši apgaismo Olavu. Olavu pareizi apzīmē par latveešu tautas apveenotāju, par tautas vadoni kopejos leelos darbos un uzņēumos. Tādas Olava leelas apveenotāja dāvanas jau redzamas Centralkomitejas organizešanā un darbā, kur darbojās visas latveešu sabeedriskas grupas, izņemot sīkaku kliķi no galejo reakcionaru aprindām (Fr. Veinberģi un tā tuvakus peekritejus). Varam atsauktees uz to, ka bēgļu apgādība bij neītrals palīdzības darbs, bet šī atsaukšanās nevar mazināt Olava nopelnus. Bij gaiši peemēri (peem. ar Peterpils Saveesigo Beedribu), ka arī šīnī neītrālā palīdzības darbā eenesa ir personības, ir politiku un dabuja vairak strīdus un šķelšanās eemeslus, par provinces organizacijām nemaz nerunajot. Ja vairumā darbs riteja tik gludi un samērā bez leelakeem sarežģījumeem, tad galvenā kārtā par to jāpateicas Olava taktam un gudrībai. Viņš zināja darba virspusē uzvirzīt to, kas apveeno, bet tas, kas šķīra, palika tālak. Kā Olavs apveenoja? Vaj viņš centās katram pa prātam izrunāt, gāja pēc eespējas oportunistisko ceļu, neveenu nesakaitinot, visam izdarīt pa prātam? Pavisam nē. Olavs nebij tas vīrs, kas cenšas un grib vīseem izdarīt pa prātam. Viņa

prāts nepeekusis pūlejās, atrast katrā leetā, katrā sarežģījumā cilvecīgi eespējamo pareizo stāvokli, un ja viņš to bij atradis, ja par to bij nodibinajusees viņa pārleeciba, tad viņš gāja, neskatidamees ne pa labi, ne kreisi, nelūkodamees, vaj manto draugus, vaj pretineekus. Tā Centralkomitejai daudz raižu darija Maskavā organizetais „Kulturas Birojs“, kuŗu bij sagrābuši savās rokās galejee kreisee elementi, un dzina savu propagandu, nelūkojotees, vaj Biroja darbiba saskan ar bēgļu kulturelu vajadzibu apmeerinašanu vaj ne, un vaj šim darbam ir kāds reals pamats, vaj kaili propagandas nolūki. Kulturas Biroja preekšstāvis Centralkomitejas sapulcē atzinās, ka ārpus valdes sastāva „birojā“ vēl darbojotees ap 300 personu, un ka „birojs nezinajis savas darbibas robežas.“ Olavs neveenu acumirkli nekautrejās saukt leetas istā vārdā un nodot spreedumu par biroja darbibu, kaut ar to ari paredzams sakaitinat maskaveešus, resp. tās grupas, kuŗas spēleja vadošo lomu Birojā. Atzīmejis Kulturas Biroja — (ta kooperācijas un Mākslas nodaļas) darbibas pozitīvās puses — 20 muižu nomašanu bēgļeem, gleznu izstādes sarikošanu, mākslineeku pabalsta izdališanu, — Olavs turpina sekoši: „Atzīmejis Kulturas Biroja pozitīvās puses, nedriktu mūsu sapulcē noklusēt ari par negatīvām parādībām viņa darbībā. Par bēgļu reliģisko apkopšanu Kulturas Birojs nav licees ne zinis; skolu leetā praktisku panākumu bijis pārak maz, tā kā viņš ne drusku nav atveeglojis Centralkomitejas valdes darba nastu šinī arodā. Vairak kā četrus mēnešus Kulturas Birojs nodarbojtees ar savas eekšejas eekārtas jautajumeem un vēl, kā leekas, nav ticis galā. Viņš taisijis veselu virkni tīri teoretisku rezoluciju, kuŗām nav teešas nozīmes preekš bēgļu apgādibas. Ja Kulturas Birojs grib attaisnot uz viņu liktās ceribas, tad tam no teorijas japāreēt uz praksi un daudzo vārdu un neauglīgo debatu veetā rosīgak jāķeras pee teešeem bēgļu apgādibas darbeem.“

Tā — teeši un noteikti. Ta ir asa un noleedzoša kritika. Kas viņas spēks — tas ir ari Olava spēks — viņas dibinatiba, viņas pamatojums, viņas pateesiba. Tā tad — kur vajadzīgs — sacit ari teešu pateesibu — tas

bij Olava dabā, un izņemot varbūt teeši aizķertos, ja tee nespēja nemaz objektīvi domāt, radija Olava ceņu un autoritāti pee citeem. Tā arī šoreiz pašam Kulturas Biroja preekštāvim nākas atzīt, ka Biroja valdes darbība bijusi „neproduktīva“, tāpat tas nenoleedz citus Olava spreedumus, bet mēģina Kulturas Biroja nesekmīgo darbību attaisnot ar dažēem blakus apstākļiem. Atkal un atkal Centralkomitejas valdei nākas cīlat jautājumu par latveešu bēgļu vispārejo likteni. Kreevu valdība domā izraidīt vācu kolonistus. Vaj sēdināt tur latveešus eekšā? Vaj bēgļiem reflektēt uz viņu zemēm? Maija pirmā pusē (1916.) par šo jautājumu Centralkomitejā notiek plašāka apspreešana, Olavam peedalotees. Kādu padomu šīnī daudzējādā ziņā toreiz vārigā leetā dod Centralkomiteja latveešu bēgļiem: „Pēc plašākām pārrunām valde atzina par visaf eevēlamu latveešu bēgļu atgriešanos Baltijā, kur paredzama neveen vispāreju apstākļu labošanās, bet arī leelaka eespēja, kā līdz šim, eegūt savus zemes īpašumus. Lai veicinātu bēgļu atgriešanos, būtu sperami visi eespējamee soļi. Atteecotees uz likvidētām vācu kolonijām Eekškreevijā, eeteicams, bēgļiem nestātees konkurencē ar veetejeem kreevu zemneekem, kas tur vēletos dabūt savu zemes īpašumu, un vispār atturet, cik eespējams, latveešu bēgļu izklišanu pa svešeem ļaudīm, eegūstot zemi atsevišķos gabalos viņu starpā.“ Lai augšejo pilnīgi saprastu, ja aizrāda, ka pee augstakeem kreevu biokrateem valdija eeskats, ka latveeši tā izbīrdinami starp kreeveem, lai, kā viņi teica, „mēs lotu kreevu kulturu“, t. i. lai latveeši būtu pār paraugu kreevu zemneekem. Ka latveešeem šī izkaisīšana nacinoalā ziņā draudeja ātru nāvi — tas kreevu varas vīreem nebij no svāra.

No Baftalovska visu aprīļa mēnesi sīki izdaritā Centralkomitejas revīzija, par spīti Centralkomitejas skauģeem, bij vedusi pee Centralkomitejas dižas uzslavas neveen valdības acīs, bet zināmā mērā arī sabeedribas, jo valstsdomneeks Zālīts izdabuja plašo revīzijas protokolu un to nodrukāja atklātībā sevišķā brošūrā. Bet kreevu biokratijas šāursirdīgā izturešanās vispārigi pret bēgļiem nebūt negrozījās. Acīm redzot biokrati

atrada, ka bēgļi ir nasta valstij un ka no šīs nastas jārauga cik drīz veen var valā tikt. Tapēc eekšleetu ministrijas zemstu nodaļas eerednis Neverovs 2 deenu laikā bij izreveidejis Peterpili 80 pilsētu saveenibas un nacionalo organizaciju bēgļu eestādes un nācis pee slēdzeena, ka visas šīs eestādes, izņemot žīdu eestādes, nekur nederot. Bēgļu patversmes, skolas, darbnicas un t. t. atrodotees dārgos dzīvokļos lepnajos pilsētas rajonos, namos ar marmora trepēm, braucameem krēsleem un t. t., bēgļi negribot strādat, katrs bēglis saņemot pabalstu vairakās organizacijās un tamlidzigi. Ari bēgļu skaits, pēc Neverova domām, neesot vis 34,000, bet kādi 10,000. Revidents lika preekšā bēgļus izraidit no Peterpils.

Šis uzbrukums, protams, bij mērķets neveen Centralkomitejai, bet visām bēgļu organizacijām. Leeki aizrādit, ka uz Centralkomiteju zīmejotees, Neverova apvainojumi bij bez jebkāda pamata. Taču, uz to visu neraugotees, leelai daļai latveešu bēgļu Peterpili draudeja izsūtišana uz kādu kreevu sādžu, lai bēgļi tad aizeet bojā, tālak no vareno birokratu acīm. Bēgļu organizaciju preekštāvju un ari latveešu valstsdomneeku pūlineem pateicotees, izdevās šo pārsteigto nodomu ja ne atcelt, kas zīmejās uz bēgļu izraidišanu, tad tomēr mīkstinat tajā ziņā, ka izraidišanu neizdaria tik steidzigi, pee tam, uz J. Čakstes eerunu, latveešu bēgļeem bij eespēja, atgreetees uz Zeemelvidzemi. Pabalstu izsneegšana no valdibas Peterpils bēgļeem gan galigi samazinajās. Līdz ar to eekšleetu ministrija izdeva pavēli par bēgļu nepeelaišanu uz Peterpili, resp. organizācijas nedriksteja vairs izsneegt braukšanas atsauksmes.

Ja leelā sarežģitā bēgļu apgādibas darbā Olavam daudz grūtību un kavekļu bij jāpārvar gan pee darba organizēšanas, organizaciju darbību saskaņošanas, cīņā ar valdību dēļ līdzekļeem, tad leekus sarūgtinajumus radija dažu preses organu nepateesi uzbrukumi un Centralkomitejas apvainojumi. Še galvenā bij „Jaunā Deenas Lapa“, kuŗa iznāca Peterpili A. Deglava un Fr. Meerkalna redakcijā. Ši lapa itkā par savu uzdevumu bij

spraudusi, nomelnot un nepateesi vainot Centralkomiteju, pee tam beeži tikai ar tumšu aizdomu celšanu un insinua-cijām. Šākās šī uzbrukumu rinda ar marta mēnesi. Laik-raksts atrada eemeslus un gadījumus, kā nopelt Central-komitejas rīcību, vaj par dažu provinces organizāciju rī-cību darīt atbildīgu Centralkomiteju, vaj pēdīgi faktus un atgadījumus attēlot pārspiletā gaismā. Kur nepateesības bij ar fakteem aprādītas, tur nekavejoši tās atspēkoja. Uzbrukumi no „Jaunās Deenas Lapas“ puses ar leelu konzekvenci turpinājās no marta (1916. gadā) sākot, ka-mēr Centralkomitejas darbība pastāveja. Kādi dzenuli uz to skubināja peemineto laikrakstu, lai šīnī veetā paleek neizmeklets, bet savu gaismu uz laikraksta taktiku met jau „Jaunās Deenas Lapas“ pirmo melu ziņu atspēko-jumi.

„Jaunās Deenas Lapas“ redaktors A. Deglavs stā-veja tuvās atteecībās ar Peterpils Latv. Saveesigo Beed-ribu. Beedriba peeprasija to pabalstīt ar 1000 rubļu. „Jaunā Deenas Lapa“ nu zobojas, ka Centralkomiteja gan solijusi Beedribu pabalstīt, bet to aizmirsusi. Bet Centralkomitejas atsaukums konstatē, ka Beedribai tee-šam 500 rubļ. jau šai izsneegti, bet otras zumas ātraki ne-izsneegs, „kamēr eesneegs norēķinus par pirmo 500 rubļu izleetošanu.“ Tā tad — Centralkomiteja prasa — norē-ķinus un bez teem naudu nedod! Ta ir nelaime! Otrs gadījums ir ar ķēķa eerikošanu tajā pašā Beedribā. No šī nodoma Centralkomiteja atteicās, ka ķēķa izdevumi bij aprēķināti pāarak leeli. 7. janvarī 1916. gadā Central-komitejā kā Beedribas preekšstāvis eeradees A. Deglavs. Pēc tām tam pašam paziņots, „ka Centralkomiteja atmetusi nodomu, atvērt ķēķi Saveesīgās Beedribas tel-pās.“ Te bij pirmee motīvi un Centralkomitejas darbi-neeki, lasot „J. Deenas Lapas“ neatlaidīgos uzbrukumus, dažkārt zobofās, ka „Beedribas neatvērtā ķēķī savirusi Deglava draudzība pret Centralkomiteju.“

Kā mazu turpinājumu visai šij „ķēķa“ leetai var uz-skatīt arī sekošas rindas Centralkomitejas „Ziņojumā“ Nr. 14. no 7. aprīļa 1916.: „Petrogradas Latv. Saveesīgās Beedribas leetā Centralkomitejas valde 31. martā nolē-ma: „Līdz 1. martam eesneegtos norēķinus peeņemt, bet

turpmako līdzekļu izsneegšanu pārtraukt, eevērojot, ka izsneegtee līdzekļi nav tikuši izleetoti saskaņā ar to atvēlejumu un ka Saveesigā Beedriba, ņemot no bēgļeem 2 r. drošības naudas, leelai daļai bēgļu grāmatu leetošanu padara par neespējamu.“ Savā 167. num. no 22. jūlija 1916. „Jaunā Deenas Lapa“, speesta no atteecigas valdības eestādes nodrukāt divi tādus melu ziņu atsaukumus ar Centralkomitejas preekšneeka beedra A. Berga un zekretara K. Bachmaņa paraksteem. „J. Deenas Lapa“ 23. aprīļa numurā bij rakstijusi starp citām insinuacijām šādus melus: „Par interesantu peemēru, kā Centralkomiteja šo leetu prot maskēt un sevi pret nodaļām nostādīt labvēlīgā gaismā, noder preekšneeka ziņojums 14. aprīļa sēdē. Par algu runadams tas nemin skaitļus, bet leeto eemīlotās procentu formulas“ un t. t. Šis apgalvojums atkal nesaskan ar fakteem. Centralkomitejas valdes preekšneeka uzdevumā tajā pašā Centralkomitejas 14. aprīļa sēdē valdes kaseers atklāti nolasija visus skaitļus par Centralkomitejas valdes naudas apgrozījumeem, neizņemot arī algas, kuņas saņem viņas kalpotāji un darbineeķi.

Savā 76. num. no 31. marta 1916. „Jaunā Deenas Lapa“ nodrukā ziņojumu, ka Latveešu Bēgļu Apgādašanas Centralkomitejā noteekot revizija, kuņa velkotees jau nedēļu. Peeprasitā avansa izmaksāšana Centralkomitejai esot aptureta. Darbvedis P. Ašmans esot atvaļinats no amata. Esot peeņemti vairaki leeki grāmatveži, lai savestu kārtībā Centralkomitejas darbus un dažs no teem pelnot 12—13 rubļu deenā.

Uz šeem meleem „Jaunai Deenas Lapai“ peenākas nodrukāt šādu atsaukumu: „Visas šīs ziņas ir nepateesas. Valdības revidents Latveešu Bēgļu Apgādašanas Centralkomitejā eeradās 31. martā. Tai pašā deenā Seviškā Padome izmaksāja Centralkomitejai 500,000 r. no peeprasitā avansa. Nedz P. Ašmans, nedz cits kāds no Centralkomitejas darbineeķeem nav atvaļinats no amata. Nav peeņemti nekādi leeki grāmatveži. Neveens no Centralkomitejas darbineeķeem nepelna 12—13 rubļu deenā.“

Šādi, lai arī nepateesi uzbrukumi leelā mērā sa-

rūgtināja Olavu: pirmkārt, ta bij kleedzoša nepateicība par to darbu, ko viņš ar tādu dedzību strādāja, otrkārt — šīs melu ziņas ļoti labi vareja izmantot mums nelabvēlīgā cittautu prese. Meli palika meli, bet ja „Jaunā Deenas Lapa“, tikai no valdības eestādēm speesta, drukaja savu melu atsaukumus un tas notika pēc kāda mēneša vaj vēl ilgaki, tad melu ziņa savu nolūku bij sasneegusi — ļaunu slavu paudusi Centralkomitejai.

Nepeetika ar teešeem un aplinkeem uzbrukumeem Centralkomitejai veen. Kur veen spēja, ar dažādu viltojumu palīdzību, uzbruka ari pašam Olavam. 122. num. 1916. no 28. maija „J. D. Lapa“ ziņo, ka Centralkomiteja „pabalsta sava preekšneeka privatnācības eestādes, bet atteicas pabalstīt Latveešu Izglītības Beedribas skolas Rigā.“ Visnotaļ nepateesiba. Centralkomitejas valdes vārdā ziņo preekšneeka beedrs J. Čakste un zekretara veetā P. Ašmans: „Olava kgs savu mācības eestāžu uzturešanai no Centralkomitejas nekādu pabalstu nesāņem un nav saņēmis. Viņš teeši, bez Centralkomitejas starpneecības, ir greezees pee Tatjanas Komitejas un no tās saņem pabalstu. Turpretim Latveešu Izglītības Beedriba Rigā savām tautskolām gan saņem pabalstu, kuru izgādaja Centralkomiteja.“

Bet ķengataji un apmelotaji zināja, ko viņi darija: viņu nolūks bij kaitēt, un ja citu līdzekļu, kā melu un nepateesību, nebij, izleetoja tos pašus. Šinī ziņā tiklab „Jaunās Deenas Lapa“, kā „Dzimtenes Vēstneša“ taktika bij veenada un saskaņota. Vaj viņi kādus panākumus guva? Apzinīgākā, gaišākā sabeedribas daļa, vaj ta daļa, kas tuvaki vaj tāļaki stāveja bēgļu apgādības darbam ar Centralkomitejas vidutajību, šeem meleem neticeja. Bet pašu Olavū šee nepateesee un beeži personigee uzbrukumi sāpīgi aizskāra un rūgtināja. Olavs nekad to atklāti nemineja, bet kas pazina viņa jūtigo, skaidro dabu, tee zināja, ko viņš ceeta. Ta bij ta „pateicība“, ko „tauta“ viņam deva par viņa darbu. Bez šaubām, šee pāris preses organi nebij vēl „tauta“, bet tas viņus nekaveja runat „tautas“ vārdā! Olava sarūgtinājumu šinī laikā, starp citu, izpauž kāda viņa vēstule (no 26. decembra 1916.), ko tas rakstijis savam darba beedrim

J. Brigadera kgam Rigā: „Tu Savā vēstulē kādā veetā eeminees, ka ļaudis tagad nemot algu pat par idealakeem darbeem, nekā banku leeta. Tas teesa. Ari es pee teem peedereju. (Rūgta ironija pašam par sevi! Lt.). Vairak kā pusgadu nostrādaju bez algas uztraucošo un veselību galīgi bojajošo bēglu apgādības darbu. Kad biju saslimis un aizbraucis atpūtā, tad mani koleģi pa manas prombūtnes laiku veenbalsīgi man bij peespreeduši 300 rubļu leelu algu mēnesī. Aiz zolidaritātes pret koleģeem toreiz peekāpos un sāku nemt algu. Tikai tagad to rūgti nožēloju, jo šis ar veselību samaksatās algas dēļ esmu apskausts un ar dubļeem nomētats, pat par „peepi, kas peezīdusees pee tautas meesas“, nosaukts.“ Šee sarūgtinajumi bij tee lauri, ko Olava un Centralkomitejas apmelo-taji un neslavas cēleji plūca par saveem darbeem. Latveešu sabeedriba gan bez viņeem prāta objektīvi vērtet Olava leelo mūža darbu, bet ģifts pileenus Olava mūža vakara ceešanās šee ķengataji bez šaubām eelēja.

Olava runa, ko tas turejis 15. un 16. junijā 1916. no-turetā Centralkomitejas sapulcē, nav peeeetama pilnīgi. Vairak raksturīgas veetas tajā dzēsusi kara cenzora roka („Ziņojums“, Nr. 25, 1916.). Vispārīgi Olavs raksturo Centralkomitejas darbību: „Nav tādas ministrijas, nav tādas centralas eestādes Peterpilī, kur Centralkomiteja nebūtu greezusees dažādās bēglu vajadzībās, kuŗas dur-vis viņas preekšstāvji nebūtu virinājuši.“ Tālak Olavs peemin Valsts Domi, kuŗai eesneegts zemstes projekts, bet „aiz pārāgras sesijas beigšanas pat šī projekta vēla-mība, kuŗa preekš nedaudz deenām likās būt nodrošināta, laikam nenāks preekšā pilnā sēdē.“ Ar ārleetu ministriju Centralkomiteja nokārtojusi sazinašanos ar eeņemteem apgabaleem un kara ģustekņeem. Uz Centralkomitejas eerosinajumu notikuši 2 zvejneeku kongresi, kuŗi greezu-šees pee valdības ar lūgumu par ātraku kara zaudejumu atlīdzinašanu. No Zemkopības ministrijas Centralkomiteja gaidījusi leelu palīdzību, kad atskanejis sauceens par lauksaimneecības mobilizāciju. Kreevijas muižneeki sa-gaidījuši no latveešeem lētu darba spēku. Bet tāda ne-

izrādījes daudz. Centralkomitejas aicinājums, lai izrentē zemi veselām ģimenēm, neatradis dzirdīgas ausis. „Nevajagot apzeltītu arendatoru,“ — parasti skanejusi atbilde. Teesleetu ministrijā ir panākta vekseļu moratorija izsludinašana, tāpat aizleegums, izsludināt par bankrotējušām evakuetās kreditbeedribas. Tautas apgaismošanas ministrijā ir panākts, ar valstsdomneeku gādību, ka samērā ātri var atvērt bēgļu skolas, pee tam pirmos divi gados — ar latveešu valodu kā mācības valodu. Visvairak pretimnākšanas latveešiem parādījusi Tatjanas komiteja (galvenā kārtā gan te japateicas valstsdomneekam J. Zālītim, Lt.), kuŗa 1915. gadā izsneegusi latveešu skolām, bērneem un zidaiņu patversmēm ap 1 miljonu rubļu, palīdzējusi noveetot lauksaimneekus rentes- un pusgraudneeku veetās, izsneedzot teem bezprocentīgus aizdevumus; no viņas arī saņemti līdzekļi preekš sazinašanās bēgļu starpā, tāpat preekš sazinašanās ar bēgļu peederigeem, kas palikuši no eenaidneeka eeņemtās apgabalos.

Latveešu tautas eenaidneeki, kas sēdeja Vidzemes un Kurzemes konzistorijās, arī šoreiz palika uzticīgi sev līdz galam un par latveešu tautas garigeem trūkumeem bēgļu deenās — necēla ne ausu. Tā Olavs 15. jūnijā sapulcē konstatē: „Vidzemes konzistorija neatbild uz raksteem, varbūt ka daži no teem bij latveešu valodā. Generalkonzistorija gan atbild deezgan čakli un laipni, bet katru reizi izrādas, ka Centralkomitejas aizrādījumu nevar eevērot vaj izpildīt kādu formālu šķēršļu dēļ. Starp citu Centralkomiteja greezās arī pee Palīdzības Lādes ar lūgumu, dot kādus līdzekļus bēgļu garīgai apkopšanai. Tā atbildeja, ka jau nodevusi kādas zumas konzistoriju rīcībai, bet nav dzirdams, ka kāds bēgļu mācītājs ko būtu saņēmis. Baznīcas reformu projekti kustīnāti tikai atteecībā uz mācītāju atcelšanu administratīvā kārtībā un par valsts valodas leetošanu Lutera draudzes baznīcas eestādēs. „Mēs vēlamees,“ — saka Olavs, — „lai vāceeši patura savu nacionālo baznīcu, bet lai mums dod ar viņeem veenadas teesības, izkopt savas draudzes nacionālā garā.“

Grūtības ceešot, beeži izsaka pārmetumus, neikreiz pārdomājot, cik tee dibināti. Olavs atsaucas uz notikušo

Pirogova kongresu, kurā kņazs Oboļenskis konstatejis, ka vislabāk esot apgādāti žīdu bēgli, bet otra veeta peenākotees latveešiem. Tā spreedzot kņazs Oboļenskis eerādijis latveešu organizacijām itkā pirmo veetu, jo latveešu bēgli parādijās visvėlak, starp viņiem apmēram puse ir laucineeku, kas uz ātru roku atstāja savus mitēklus, latveeši neprot peeteekoši kreevu valodu kā žīdi, viņus nesaņēma kā žīdus pašu tauteeši svešā malā, un tomēr latveeši isā laikā tā nokārtojušees un organizejušees gluži svešos apstākļos, pat valodas neprazdami, ka kņazs Oboļenskis teem eerāda otru veetu bēgļu apgādībā. „Tas lai nāk par apmeerinajumu un gandarijumu teem bēgļu organizaciju darbineekeem, kuŗeem allaž jazdird rūgti un beeži nedibināti pārmetumi,“ — nobeidz Olavs.

1916. gada vasaru Olavs ar ģimeni pavada Ollilā — ta ir pirmā stacija aiz Kreevijas robežas Somijā — no Beloostrovās rēķinot. Eevērojot somu kulturelos apstākļus un dzīves lētību, šinīs somu jūrmaļas peldu veetās vasaru pavadija vairak latveešu inteliģento bēgļu ģimenes, katru deenu no rīta braucot uz darbu Peterpilī, bet vakarā atkal atgreetzotees. Ari vasaru Olavs vairak deenas nedelā brauc uz Peterpilī, Centralkomitejas darbā. Olavi vasaru pavada Ollilā kopā ar Andersona (tagadejā Rīgas pilsētas galvas) ģimeni, kuŗš bij ari Olava komercskolas direktors, jo pēc Olava „Bals“ prāvas, tas nedabuja vairs „politiskās uzticamības“ apleecību un netika apstiprinats par savas skolas direktoru. Pastāvīgā braukšana Peterpilī uz darbu un vakaros atpakaļ, beeži vasaru pārpilditos vaģonos ar parasto drūzmešanos un steiģšanos ļoti nogurdina Olavu un viņš dažkārt žēlojas, ka vajadzējis palikt Peterpilī, lai nebūtu jābrauc. Acīm redzot viņa fiziskee spēki, neatlaidīgās darba gaitās, deenu no deenas top vājaki. Ollilās mazā baznīciņā jaukā vasaras svētdēnā Olavs pēdejo reizi ar savu ģimeni eet pee deevgalda, kad deevkalpošanu notura viņa jaunības draugs mācītājs Grinbergs no Peterpils.

Mazu pārsteigumu Olava darbdeenu dzīvē un gaitās sagādā viņam Centralkomitejas darbineeķi. 6. maijā (1916.) Olavam paleek četrdesmit deviņi gadi. Šinī deenā

to Centralkomitejas darbineeki pārsteidz ar draudzīgu laimes vēlelumu, telpas, pēc dzimtenes parauga, puškotas bērzu meijām un mētru vijām. Kāds no darbineekeem, ja nealojos, Arv. Bergs, īsos vārdos apsveic Olavu, uzsvērot viņa darbību mūsu sabeedribas, mūsu bēglu un visas tautas labā, un apleecina to mīlestību un uzticību, ko Olavs eeguvis visnotaļ peē saveem līdzstrādneēkeem bēglu Centralkomitejā.

Centralkomitejas darbineeku skaits bij prāvs, ap 80 cilvēku, visās nodaļās un nozarēs skaitot, algas, peē Peterpils apstākļeem, ļoti neleelas, pirmā laikā no 40—150 rubļu mēnesī. Tā tad caurmēra alga bij ap 100—125 rubļi mēnesī. Centralkomitejas valde te izgāja no diveem princīpeem: 1) jāprasa, lai mūsu inteliģence arī nes zinamus upurūs mūsu bēglu labā, 2) jārikojas taupīgi ar valsts līdzekļeem, lai nedotu kreevu sabeedribai vaj valdībai eemeslu pārmeēt par izšķērdīgu rīkošanos ar bēglu naudām. (Centralkomitejas taupību līdzekļu izleetošanā darbineeku algām nācās pat atzīt valdības revīdentam Centralkomitejā). Taču, neraugotees uz šīm neleelām algām, atteecības starp Centralkomitejas preekšneecību un darbineekeem bij labas, jo visi apzinājās strādajam ne tikai algas dēļ, bet lai līdzetu tautai pārceest smagos kara laikus, vismaz, nebij neveena gadījuma, kad kāds asums vaj nekorektība no darbineeku puses būtu izpaudusees pret Olavu. Peē Olava vareja redzet to brīnīškīgo mākslu, kā eegūt autoritāti. Nekad darbineeki neredzeja viņā preekšneeku, pavēlošu kungu, administratoru-rīkotāju. Neraugotees uz to, kādu uzdevumu katrs izpildīja, katru Olavs zināja, interesejās par viņa interesēm, atminejās, bij veenlīdzīgi laipns un uzmanīgs. Neveenu viņš nenoteesāja tam aiz muguras, aizveen mēģināja atrast otra kļūdām aizbildinājumu, izskaidrojumu, un kad redzeja tīšu ļaunprātību kādā veetā — no tam vispirmā kārtā pats ceeta, un tad tikai mekleja vainīgo. Viņa personība, viņa cēlais raksturs bij tas, kas nemanot bij eeguvis visu Centralkomitejas darbineeku sirdis un tapēc katrs centās izpildīt savu peenākumu pēc labākās apziņas, par visām leetām — lai Olavs atzītu to par labu! Ta bij tāda tikumiska autoritāte, tik spēcīgi valdoša par visu

savu apkārtni, kādu man citur vēl nekad mūsu dzīvē nav nācees peeredzet.

Ši darbīneeku dziļā ceeniba un pateesa mīlestība vareja būt Olavam par mazu gandarījumu pretim teem ken-gajumeem un uzbrukumeem, ko neatlaidīgi ar „Jauno Deenas Lapu“ preekšgalā, izdarija veena daļa preses, gan uzbrūkot teeši Olavam, gan viņa vadītai Centralkomitejai.

Visu sacīto vērā ņemot, top saprotams tas apsveikums, ko Centralkomitejas darbīneeki nodeva 6. maijā savam preekšneekam un kuņam apsveikumam, Puleera padēla (Ed. Vulfa) saceretam, bij šāds saturs:

„Tā! sestā maijā preekš četrdesmit deviņeem gadeem Bijuse svarīga deena Olavu dzimtas radeem:

Proteet, šai deenā uz mūsu latveešu zemes,

Par preeku preekš tētes un arīdzan memmes,

Nācis klāt veens puisis, kuņš kristībā nosaukts Vilis.

Šis mazais vīrs, augdams un tapdams preekš savas tautas tā silis,

Ka pate tauta viņu ar laiku eemīlejuse

Un par savu dēlu ceenīgi adoptejuse.

Uz šī likumīgā pamata nu šogad maija sestā deenā

Mēs, kur visi bez mājas, pulceti svešā veetā veenā,

Ņemam uz sevi to patīkamo peenākumu,

Nodot Vilim Olavam veenu puķainu apsveikumu.

Izteicot visu klaideto latveešu vārdā to sirsnigo vēle-

jumu,

Daudz gadus vēl strādat tautas sveķainā līdumā,

Nebīstotees nākt sīku gariņu pelekā nīdumā.

Ak, mums jau netrūkst vīru ar baltām un rudām bārdām,

Kas ar tinti un žulti ķešas virsū pat Viļa Olava ceeni-

jamam vārdam.

Kā sirmās Rigas mūros tam apkārt kvarkšķejuši,

Tā arī Peterpilī viņi tikuši tarkšķejuši...

Nespēdami pamest dzimtenē sīkās neekalbības багаžu,

Viņi arī še lūr aiz stūreem un sauc: „Kas? Ko? Olavs?!

Dod šurp, lai tam virsū sagāžu!“

Tas eemesls jau zinams; viņš mums šitādu līdzību šķiņķo:

„Ap teem augstakeem kokeem arveen visvairak vārnu
un kovārņu riņķo.“

Dažam kož kaulā, ka par leelu muti kūpina vīrakus,
Citam atkal, ka nav ļauts viskopas ķēķī cept klukšus un
pīragus!

Ar vārdu sakot, katrs Augusts laiž vaļā savus skunstes
niķus,

Nemaz nebēdadams, ka pats uz sava garīgā ģīmja sa-
nem tos plīkus!

Visu sacito kopā ņemot, godato jubilar, beidzot īsos
vārdos varam tā uzrunat Tevi:

„Eji drošs un meerigs savu eesākto gājeenu! ...

No savas mātes — tautas, mums šķeet, Tu pelnījis tikai
veenu mazu rājeenu,

Un tas būtu: „Vili Olav, veenmēr par citeem doma-
dams, domā ari drusku par sevi!“

Starp apsveikuma parakstītajem sastopam, starp citu, šādus tagad mums labi pazīstamus vārdus: J. Čakste (tagad Satv. Sap. prezidents), Arv. Bergs (bij. Eekšleetu ministrs, Satv. Sap. deputats), P. Ašmans (Satv. Sap. deputats), J. Stumbergs (tagad teesnesis), K. Hiršs (Teesu Palatas loceklis), K. Bachmans (sab. darb.), J. Goldmans (valstsdomneeks, tagad Satv. Sap. loceklis), J. Kēmans (tagad Eekšleetu min. beedrs) un. d. citus. Olavs bij aizkustinats par darba beedru apsveikumu, un, noraididams viņam parādīto atzinību, cildināja savu darba beedru uzticību un palīdzību grūtajā darbā.

Pee šīs pašas reizes Olavs saņēma vēl kādu sveicinājumu, kuŗš, bez savas teešās nozīmes, vēl mums eevēlk kādu liniju Olava garīgā sejā — viņa toleranci pret citicigeem. Vaj tee bij baptisti, vaj pareizticīgi latveeši — veenadā mērā viņš izturejās korekti pret to preekštāvjeem un veicināja viņu bēglu garigo apgādību. Tā Latveešu Baptistu Bēglu Palīdzības Komiteja „novēl sirsnigas laimes dzimšanas deernā dziļi ceenījamam un tolerantam Latveešu Centralkomitejas preekšsēdetajam un izsaka cerību, ka no Jums un Jūsu tuvakeem līdzstrādneekeem parādītā taisnīgā izturešanās pret viseem latveešeem, neraugotees uz ticību, šinīs tautas posta laikos, paliks kā spilgts peemērs, kā eespējama meerīga kop-

dzīve veenas tautības dažādu ticību peederigeem brīvā Latvijā.“

4. augustā 1916. noteek Centralkomitejas sapulce, kuŗu atklāj Olavs un sneedz pārskatu par Centralkomitejas līdzšinejo darbibu. 31. augustā Centralkomiteja varēs atskatītees jau uz veenu darbības gadu — bēdīgu bēgļu dzīvē, bet nenovēršamu tautas vēsturē. Optimistiskās cerības, ka karš ātri beigsees, nav peepildījušās. Karš eeldzis un neveens vēl nevar paredzet viņam galu. Grūtos apstākļos Centralkomiteja ir eesākusi savu sarežģīto un atbildības pilno darbu. Ta nevar atbalstītees uz peedzīvojumeēm, visas leetas jāatrisina un jarada no jauna. „Tomēr padomus kopā leekot un pūles netaupot,— leecina Olavs, — bēgļu apgādības leeta peeaug veenmēr plašumā un peņem arveen noteiktakas formas.“ No skaitļeem, ko Olavs peeved par Centralkomitejas darbibu aprīļa (1916.) mēnesī, redzams, ka „Centralkomiteja ir leelākā latveešu sabeedriskā organizacija, kāda mums jel kad bijusi.“ Lai seko šīnī veetā šee skaitļi, kuŗi gaiši runā par ta leelā sabeedriskā darba vadību, kuŗa atradās Olava rokās. Peeminetā laikā Centralkomitejā bij apveenojušās 82 organizācijas ar 134 nodaļām un 56 veetejeem pilnvarneekeem, t. i. kopā 272 bēgļu apgādašanas punkti, kuŗos bij reģistreti 334,651 bēglis. Dažada veida palīdzību saņēma 233,602 bēgli, pārtikas pabalstu 138,291. Patversmēs bij eeveetoti 4967 bērni, 3809 seeveetes, 1868 vīreeši, kopā 11,047 cilveki. Siltas pusdeenas izdeva 568,273 porcijas, tējas — 463,670, un sausās porcijas (produktos) 3,640,995. Skolu bij 54 ar 263 klasēm un 278 skolotajeem, kur mācijās kopā 11,748 bērni, 25 lazaretēs bij 1131 gulta ar 569 slimneekeem, tur strādaja 31 ārsts, 11 felšeri, 52 māsas un 42 sanitari. Ambulatorijās peenēma 24,316 slimneekus 53 ārsti, 12 felšeri, 7 māsas un 13 sanitari; mira 101. Apgērba gabali izdoti 10,740, mēteļi 348, veļas gabali 29,250, apavu pāri 4946. 15 darbnicās strādaja 1558 bēgli. Darbu mekleja 6364 bēgli, darbu dabuja — 5153, pēc darba spēka peeprasija 17,846. Reģistreti 15,138 bēgli, adreses peeprasitas 10,812 gadījumos, apmeerinōša atbilde dota 5797. Juridisku palīdzību

sneedza 21 advokats un viņa palīgi 6954 gadījumos, izgatavoja 3335 lūgumrakstus un izdeva 1307 personas aplecības. Centralkomitejas rīcībā bij 12 bēgļu mācītāji un 6 diakoni. Savā pārskatā tālāk Olavs pakavejas pee teem faktoreem, caur kuņeem attīstijusees Centralkomitejas darbība: valdības pabalsti un latveešu pašdarbība. Valdības izturešanās pret Centralkomiteju bijusi labvēlīga. Pirmee divi prāvaki avansi (300,000 r. un 869,820 r.) izsneegti Centralkomitejai bez leekām formalitatēm un vēl pirms Centralkomitejas statutu apstiprinašanas. Pee šīs reizes Olavs peemin kādu faktu, kuņš met gaismu uz latveešu stingri konzervativo aprindu eeņemto stāvokli pašā sākumā pret Centralkomiteju un šo aprindu rīcību. Centralkomitejas statutu reģistrešana, kā savā apskata runā leecina Olavs, novilcinajusees „gan dēļ dažadu formalitatu izpildišanas, gan ari eerunu dēļ, kas no dažu latveešu puses bij celtas valdības eestādēs pret Centralkomitejas apstiprinašanu.“ Tomēr valstsdomneeki šos kaveklus veikli nobidijuši pee malas un izgādājuši Centralkomitejas apstiprinašanu. Savā tālakā pārskatā Olavs raksturo tās grūtības, kādas Centralkomitejai nācees pārvaret pee tālaku līdzekļu dabušanas bēgļu apgādībai un kādas eerunas un formalitates valdības Bēgļu Apgādības Nodaļa ceļ pee organizaciju budžetu apstiprinašanas un līdzekļu izsneegšanas. Ne bez rūgtas ironijas Olavs peezīmē: „Starp „Nodaļu“ un Centralkomiteju pēdejā laikā teek izmainiti tik daudzi raksti, ka var runat par savadas literaturas nozari. Pēdejā prasa no mūsu darbineekeem daudz pūļu, leelu uzmanību un par visām leetām — izturību. Žēl tikai, ka šī literatura paleek starp četrām seenām un atrod visai maz lasitāju. Ir eemesls domat, ka dažreiz ta nemaz neteek lasita. Tikai vēlakas paaudzes interesenti, šķirstot mūsu noputejušo arhīvu, atradīs, ka leelajā Eiropas karā un latveešu svešneecības laikmetā, vestas asas spalvu cīņas dēļ latveešu apgādības.“ Atkal un atkal Olavam peenākas cildinat mūsu abu valstsdomneeku (Goldmaņa un Zāliša) nopelnus bēgļu apgādībā, kuņi, ar enerģisku uzstāšanos, vēl izdabū kādas zumiņas bēgļu apgādībai, ja visi Centralkomitejas peeprasījumi vairs neko nelīdz.

Ar gandarijumu Olavs atzīmē latveešu pašdarbību bēgļu apgādības leetā. Viņš sneedz īsu šī palīdzības darba vēsturi. Jau latveešu bēgļu apgādības organizāciju preekštāvju kongresā (30. un 31. augustā 1915.) ir bijušas nomanamas divas bēgļu apgādības darbīneeku grupas: veena, kas pulcejas ap palīdzības beedribu: „Dzimtene“, otra — ap Rīgas Latv. Palīdzības Beedribas Bēgļu Apgādašanas Nodaļu, vēlako Baltijas Komiteju. Istenībā ta bijusi tikai firma: aiz tām abām stāveja divas leelas lauksaimneecības beedribas: Ekonomiskā (Latv. Lauksaimneeku), un Centralbeedriba. Abām tām bij daudz nodaļu, plaši sakari, leels skaits veiklu darbīneeku, kuŗi evakuācijas dēļ bij tapuši svabadi un tagad vareja savus spēkus zeedot bēgļu apgādības darbam. Šīs beedribas likās kā raditas, lai veena vaj otra izpilditu bēgļu apgādības darbā centrales lomu, jautajums bij tikai, kuŗa, jo jau agrak, meera laikā starp abām organizācijām pastāveja sacensiba. Bet kongress neatzina ne veenu, ne otru no tām par centrali, bet dibināja jaunu — Centralkomiteju, kuŗā abām sacensēm bij paredzeta plaša loma uz veenlīdzības pamata, jo katrai bij teesiba, vēlet Centralkomitejā 3 preekštāvjus. Tādā kārtā kongresa dalībneeki bij cerejuši nodibinat līdzsvaru jaunajā organā. Bet „Dzimtene“ jau tūlit atklāti izrādīja savu nemeeru ar viņai peešķirto lomu un atteicās vēlet Centralkomitejā savus preekštāvjus. Tā jau sākumā atskaldijās veens leels spārnš no bēgļu apgādības darba. „Dzimtene“ nu turpinajusi bēgļu apgādību uz savu roku, cenzdamās nokonkuret Centralkomiteju. Tad valdības eestādes kļuvušas uzmanīgas uz „Dzimtenes“ neekonomisko rīcību. Ap Zeemassvētkeem (1915.) „Dzimtenes“ galvenai valdei jau galīgi atrauti līdzekļi. Tā Centralkomitejai nācis klāt jauns, grūts peenākums, apgādat bēgļus, kas agrak savus pabalstus saņēmuši no „Dzimtenes“. Keŗotees pee darba, Centralkomitejas locekļi nav paredzejuši, ka viņu darbība peenems tik plašus apmērus. Vareja rastees šaubas, ka varēs saskaņot savu darbību šee no Baltijas un dažādām Kreevijas pusēm sanākušee cilvēki. Olavs leecina, ka viseem bijusi laba darba griba un stipra vēlešanās, palīdzet ceetejeem tauteešeeem un visā līdzšīnejā darbības laikā nav

Olava pareģojums deemžēl viņam pašam tikai pirmā pusē bij pareizs: par nepatikšanām un rūgteem peedzīvojuemeem.

6. oktobrī 1916. Centralkomiteja, kuŗu valdība, neraugotees uz apstiprināteem, tā tad no valdības atzīteem budžeteem, atstājusi bez līdzekļeem, nāk klajā ar paskaidrojumu, ka no 19. augusta sākot, 1½ mēneša laikā Centralkomitejai, neskatotees uz visām pūlēm, izdevees izgādat no valdības tikai 600,000 rubļu avansa, kas atļauj segt apmēram pusi no augusta mēneša budžeteem, atstājot bēgļus gluži bez līdzekļeem par visu septembri, kuŗš ariet uz beigām. Lai novērstu pārmetumus Centralkomitejai un viņas organizacijām, Centralkomiteja nāk klajā ar šo paskaidrojumu, ka pee līdzekļu neizsneegšanas nav viņas vaina. Visi šee apstākļi darija daudz rūpes Centralkomitejas vadošeem organeem, sevišķi viņas valdei, kur ariet Olava rūpju un gādības nasta ar to palika neveen smagaka, bet šini ziņā deemžēl nesekmīga, kas to stipri sāpināja.

Labaki Centralkomitejai, sākot ar 1916. gada otro pusi, veicās bēgļu skolu leetā, kuŗām līdzekļus dabuja caur Tatjanas Komiteju. Par šo līdzekļu dabušanu viss nopelns nācās valstsdomneekam J. Zālītim. Tas bij gandarījums ari Olavam, kuŗš, vispārejās bēgļu leetās, arveen bij uzmanīgs un nepekusis, kad leeta zimejās ap bēgļu skolām.

Dodot organizacijām aizrādījumus par skolu budžetu sastādīšanu, Centralkomitejas valde no savas puses uzsver, ka bez mācišanas un audzinašanas skolu uzdevums latveešu dzīvē bijis ari kopot ap sevi peeaugušos un Baltija nekad nebūtu spējusi sasneegt savu tagadejo stāvokli, ja viņas skolas nebūtu devušas peeaugušeem eespēju tālak pacelt savu izglītību. Školas ir bijušas vispār par gaismas avoteem savai apkārtnēi, kur noturet preekšlasiņumus, peekopt dzeedašanu, dramatisko mākslu un t. t. Tapēc Centralkomitejas valde aizrāda organizacijām, ka pee skolotāju peeņemšanas tiktū „eevērotas ari viņu īpašības un spējas sabeedriskas dzīves veicinašanā.“ Ši

aizrādījuma nolūks saprotams: svešumā dzīvojot mūsu tauta draudeja ātri pārtautotēs. Latveešu sabeedriskās dzīves peekopšana, latveešu mākslas izrikojumu sarīkošana deva kādu eespēju, tautu vairak vaj mazak saistit pee viņas garīgām interesēm, mazinat ļaunos svešneecibas eespaidus tautibas ziņā, uzturet ļaudis dzīvu nacionalās veenibas atziņu un ticību uz atgreešanos dzimtenē. Pee ši sabeedriskā darba daudz var darit skolotajs un tapēc saprotaiņi, ka Centralkomiteja dod norādījumus organizacijām, ka ļalūkojas ari uz skolotaja kā sabeedriskā darbineeeka spējām, peeņemot to amatā.

Ļaunakos gadījumos Centralkomiteja ar saveem neleeleem līdzekļu eetaupijumeem nāca organizacijām palīgā pee bēgļu skolu atklāšanas, gan peesūtot skoleneem skolas grāmatas, vaj eerīkojot neleelas skolas bibliotekas. Lai cik šauri bij Centralkomitejas līdzekļi, kur organizacijām nevareja tos sagādat no Tatjanas Komitejas (pateicootes Zālitim, ja organizācijas tikai laikā eesūtija budžetus, skolu vajadzības tika apmeerinatas), tur Olavs, pārleecinajees par leetas vajadzību, arveen atrada eespēju palidzet. No deezgan daudzeeem tādeem gadījumeem, te atzīmešu veenu — bēgļu skolas atvēršanu Novonikolajevskā, Sibirijā, kuŗai skolai Centralkomiteja uzmekleja ari skolotaju. Skolas vaditaja raksta Centralkomitejai: „Savu audzekņu vārdā izsaku Centralkomitejai siltu paldeevs par skolas grāmatām, kuŗas caur viņas gādību ar nedaudzeeem izņēmumeem esam saņēmuši un tagad ar leelako dedzību ņemam rokās, lai tiktū drīzi tām cauri.“ Skolās parasti eevēda latveešu valodu kā mācības valodu, protams, eerādot kreevu valodai peenācigu veetu. Kur uz veetām skolu inspektori bij rusifikatori, tur mācības valodas jautajums atkarajās no paša skolotaja, vaj bij jāeejaucas Centralkomitejai. Pa leelai daļai kreevu birokratija gan latveešu bēgļu skolu eekšējā dzīvē neeemaisijās. Ko nozīmeja mātes valoda šinīs skolās, to labi raksturo tās pašas Nikolajevskas skolas vaditajas L. Grāvļej jkdzes atsauksme: „Skolā dzird smeeklus, dzeesmas, pasakas: katra mātes valodas stunda pamodina nesenās pagātnes atmiņas. Šīs atmiņas mēs uzglabasim tuvas, dārgas, jo viņas mūs saista ar dzimteni. Latveešu skola lat-

veešu bērneem ir un paliks stiprākais paveiciens starp viņiem un dzimteni.“ Šādas balsis bij mazs gandarijums Olavam par teem daudzem sarūgtinājumeem, kas nenovēršami tik leelā darbā, kāds bij Centralkomitejas preekšneeka amats un tādā bēdu un posta laikā, kāds bij latveešu tautai kaŗš un bēgļu deenas.

Lai pārredzētu mācišanas un audzinašanas gaitu bēgļu bērnu skolās, Centralkomitejas valde 1916. gada beigās nodibināja sevišķu pilnvarneeka skolu pārlūka amatu.

Pilnīgi Olava pārziņā Centralkomitejā, bez jau mineteem citeem peenākumeem, stāveja gādība par garīgu literatūru bēgļiem. Kad peenāca leelee baznīcas svētki, Olavs apgādāja no latveešu mācītajiem sarakstītos svētku sprediķus un dzeesmu lapiņas; bez tām bēgļu organizacijām tika peesūtīta Olava sastādīta izlase no popularākām baznīcas dzeesmām. Tā uz 1916. gada Zeemsvētkiem Olavs lika apgādat Zeemsvētku sprediķi, sprediķi jaungada un svētku gadījumeem un garīgu dzeesmu lapiņas, kuŗas peesūtīja organizacijām izdališanai bēgļiem.

Peenāca 1916. gada rudenis ar Peterpils purva mi-glām un slapjdraņķeem. Kaŗam nesekejotees, arī politiskā atmosferā Kreevijā, bet sevišķi galvas pilsētā, kļuva nervozaka un smacejošaka. Kreevijas pašas leelee notikumi pilnīgi aizsteidzās preekšā viņas tautību jautajumeem un maz kreevi vareja vaj gribeja interesetees arī par Baltijas jautajumu. Šinī laikā Olavs dzīvi interesejās par vispārīgeem politiski-sabeedriskeem jautajumeem un allaž un allaž mūsu politikas ārejee izpaudeji deputati Goldmans un Zālits apspreežas ar Olavu mūsu politikas jautajumos un par stāvokli, kāds latveešeem eeņemams veenā un otrā kreevu vispārejās politikas jautajumā. Katrs raksts, kreevu presē, kuŗš popularizē latveešu, sevišķi viņu strēlneeku bataljonus, Olavam deva dziļu preeku, katri uzbrukumi un apmelojumi to apbēdina. Viņa jūtēliba šinī ziņā, fiziskā saguruma dēļ, vēl vairak eeņemas. 1916. gada rudenī, kad zeemeļos jau pirmais sneegs eetin

dabu, Olava veselība tiktāl sagrausta, ka tam nepececešami vajadzīgs atpūtas. Bet Olavs tā bij sadzīvojees ar savu darbu, ka viņš no tā nespēja atteikties, tikpat kā pats no sevis.

21. un 22. oktobrī (1916.) noteek Centralkomitejas sapulces, kuŗās, pamīšus ar saveem beedreem, vada Olavs. Pēc paraduma arī šoreiz Olavs sneedz izsmelošu pārskatu par eepreekšejeem mēnešeem, atzīmedams visas svarīgākās parādības. Vispirms viņš aprāda pārdzīvojamā laika spriža vispārejās tendences mūsu dzīvē. Daudz rakstīts, savākts materiala, skaļi runāts par dažām negatīvām parādībām mūsu dzīvē. Izleekas, ka šīs negatīvās leetas būtu pārsvarā un noteiktu bēgļu dzīves vispārejo seju. Olavam leekas tas nepareizs un pārsteigts spreedums. Olavs ir pārleecināts, ka blakus daudzām negatīvām īpašībām mūsu bēgļi tauteeši uzrādījuši tikdaudz pozitīvu, dzīvi veicinošu un radošu īpašību, ka atbalstotes uz viņām droši varam raudzīties nākotnē. Ja par mūsu labajām īpašībām mazāk runāts un rakstīts, nekā par mūsu trūkumeem, tad tā ir vispārīga cilvēciska un it sevišķi mūsu vājība, ka ļaunumus savā starpā stipri uzpūšam, bet par labo allaž ceešam klusu.

Tālak savā pārskata runā Olavs kritizē tos pārmetumus, ko izsaka latveešu bēgļiem, vispirms, ka tee esot sliņķi un izvairotees no darba. Spēcīgi vīreeši atteikušees no darba, veselīgas jaunavas laiskojušās. Būtu vel-tīgs darbs — saka Olavs — noleegt tādas bēdīgas parādības. Bet nepareizi ir par šīm parādībām vainu uzkrāut latveešu bēgļu organizacijām, itkā tās kultivētu savu tauteešu starpā laiskumu. Olavs skatas dziļaki, viņš rauga izskaidrot šīs parādības cēloņus un nāk pee slēdzeena, ka ir gadījumi, kad ir bēgļu darba spēku grib izmantot pret plānu sausas maizes reeceeni. Nav brīnums, ka bēgļi at-raida tādus darba peedāvajumus. Tāpat atteicas no darba veselās, spēcīgas mātes, negribedamas atstāt bez uzraudzības un kopšanas sīku bērnu pulciņu. Būs gadijumi, kad arī dažs labs Kurzemes saimneeks atteicees no

darba. Bet viņš ir eeradis pats pavēlet un rīkot un viņam grūti tagad padotees svešu untumeem un gribai. Daļa bēglu caur likteņa treeceneem zaudejuši darba preeku. Bet bēglu statistika apgāž visas valodas par bēglu slinkumu. No kādeem 760,000 latveešu bēgļiem bēglu organizacijās reģistrelušees ir ne vairak par pusi; tā tad pārejee ir ar savu darbu, neveenu neapgrūtinadami, nopelnijuši sev un savejeem pārtiku. No šeem reģistreteem atkal pēc bēglu apgādības noteikumeem tikai puse drikst saņemt pabalstu — tā tad labakā gadījumā tikai $\frac{1}{4}$ daļa bēglu var ceret uz valdības pabalstu. Ši $\frac{1}{4}$ daļa sastāv no slimeem, bērneem, večeem, un mātēm, kam kopjami mazi bērni. Pee tam ari šī $\frac{1}{4}$ daļa nebūt neizteek no tām uztura un kortela naudām, ko saņem caur bēglu organizacijām, bet vaj nu paši pelnas klāt, un tā pūlas izvilkt dzīvību.

Visu aprādito eevērojot, saka Olavs, — būtu gan jākaunas runat par bēglu laiskumu itkā par karakteristikisku parādību bēglu dzīvē. Olavs atrod, ka mums sveštauteešu, sevišķi kreevu preekšā jaapgaismo ari mūsu tautas labās puses: darba milestība, uzņēmība, organizatoriskās spējas un peenākuma apziņa. „Varbūt mācīsimees ari paši savus tauteešus vairak ceenit, atzīdami, ka tee par spīti dažu dažādām negativām īpašībām, tomēr nav tee ļaunakee starp cilvekeem, ar kuņeem mums nācees sastaptees šai svešneecības laikā.“

Vēl, bez nesaticības un neuzticības, ir kāda latveešu bēglu nejauka īpašība: mēlnesība un denuncešanas kāre. Ši latveešu īpašība, — kā to aprāda Olavs, — ir mantojuma atleekas no vagaru laikeem, kad vāceeši labprāt uzklausija mēlnešus un glaudija tos, kas par saveem tauteešeem kungeem peenesa ļaunas ziņas. „Kad nu tagad esam uzsākuši cīņu uz visas linijas pret vācu uz mācību, tad neaizmirsisim apkarot ari šo vagaru laiku atleeku, kad ar savu tauteešu nomelnošanu, lizdams un kūkumu mezdam, vagars centās preekš sevis eegūt kādus labumus. Tas vairs nesader ar mūsu tautas tagadejo attīstības pakāpi un pašceenību. Paldees Deevam, savu tauteešu nomelnotāji un denunciānti pēdejā laikā dabū dzirdet veenmēr skaļak un skaļak un skarbak nicinašanu no to puses,

kam savas tautas gods un laba slava nav veenaldzīgas leetas.“

Vēl ir veens smags pārmetums latveešu bēgļiem — sevišķi latveešu seeveetēm — netiklības un izvirtības apvainojums. Melnu — saka Olavs — nevar saukt par baltu un ļaunumu par labumu. Bet nepareizi ir, apvainot tikai seeveetes. Ja vainojami, tad vainojami abi dzimumi. „Nav arī pareizi, itkā latveešu seeveete šai ziņā būtu vairak pārkāpusi morales un tiklības robežas. Šī parādība novērota pee visām tautībām un visās zemēs, kas eerautas pasaules karā. Olava slēdzeens: „Ar zākašanu un nicinašanu tur neka neizdarisim, tās dejos savu raganu deju, vaj nu kamēr pagurs, vaj peepeši atmodisees. Pee modinašanas laikam gan būtu vairak veetā laipna, paceetīga un mīlestības pilna pamācība, nekā barga sodišana, nicinašana un zaimošana.“

Ar kādu sirdsatveldzinājumu Olavs atzīmē arī latveešu labās īpašības: svešatnē latveeši labprāt sastopas savā starpā, izpalīdzas, apgādā veetas, sneedz pabalstus. Latveetis, arī svešumā būdams, labprāt lasa savus laikrakstus, organizejas beedribās, rīko teatrus, koncertus un preekšlasījumus. Tas viss leecina uz peeaugošo tautisko apziņu, un leek aizmirst aprādītās ļaunās īpašības. „Mūsu tauteešu leelais vairums bez kurnešanas nes leelus mantas zaudejumus un dzimtenes atstāšanu, bez veltām asarām tee sūta savus tēvus, dēlus un brāļus tēvijas sargu rindās. Tās ir īpašības, kas neveen mūsu tēvijas, bet visas pasaules vēsturē drikst eeņemt ceenijamu veetu. Neveens upuris savas dzimtenes dēļ latveetim nav par dārgu.“

Bet tad ir veena vārīga leeta, par ko dreb Olava sirds. Kurzemes liktenis karajas mata galā. „Latveetis visu gatavs zaudēt, tikai veenu zaudejumu tas nespēj ne eedomatees, proti, ka Kurzeme, Deeva zemīte, varetu kādu reizi tam tapt atrauta. Leekas, ka pee šāda jautājuma apcerešanas tam sirds rimtos un domas apstātos.“ Un sauktin sauc Olavs, kad dabunam dzirdēt dažas ļaunas baumas par Kurzemes nākotni, pacelsim savas balsis, runasim un rakstisim par Kurzemes nozīmi, lai teem, kas ļāvuši veetu savās galvās par Kurzemes zaudešanu, šīs domas būtu jaatmet uz viseem laikeem.

Sava apskata beigās Olavs runā par Centralkomitejas atteicībām ar valdības eestādēm, par līdzekļu sašaurinašanos, par to, ka mums nav bagatu draugu un radu un ka viss nastas smagums jauzņemas mums pašēem, neveens cits to preekš mums nenesis. „Tadēļ vajadzigs sasleetees viseem tauteešēem un dažādām grupām jo ceešak kopā, lai veeglak ar veenoteem spēkeem veiktum leelo darbu. Vēļ šodeen uz deenas kārtības ir jautajums par „Dzimtenes“ peeveenošanu Centralkomitejai.. Es lūdzu jūs apspreest šo jautajumu no latveešu spēku kopošanas vee-dokļa. Pat bites, izklistot, drīz nosalst un aizeet bojā, bet ja sametas veenā kamolā, tad uztur pašas savu siltumu un glābj savu dzīvību.“

21. oktobris palika tomēr raksturīga deena Olava dzīvē. Uz Centralkomitejas deenas kārtības, kā jau minets, teešam bij jautajums par „Dzimtenes“ peeveenošanu Centralkomitejai. „Dzimtenes“ valdes vārdā viņas preekš-neeks mācitajs Zanders bij eesneedzis preekšlikumu, pee-laist viņu līdzdarbotees Centralkomitejā. Jaaizrāda, ka „Dzimtenes“ aprindas bij tās, kas visvairak bij apkaŗojušas Centralkomiteju. Kas bij izdarijis Centralkomitejas de-nuncešanu un viņas galveno darbineeku, sevišķi Zāliša un Olava apmelošanu, latveešēem ari veegli atminams. Tā-pēc saprotams tas aukstums un ta atturiba, kas Central-komitejā valdija pret „Dzimtenes“ eekustinato apveenoša-nas projektu. Jautajumā izcēlās ilgas un dedzigas deba-tes, kuŗas ar āreju meeru un leelu savaldišanos, kā arveen, korektakā kārtā, vadija Olavs. Izteicās vesela rinda ru-nataju par „Dzimtenes“ nekārtīgu saimneekošanu, prasija zinamu latveešu sabeedribā neceešamu personu izeešanu no „Dzimtenes“ sastāva, prasija, lai ta pārtrauc sakarus ar bēdigā slavā stāvošo „Zeemelpalīdzību“, kā ari, lai uz-ņem eepreekš tajā inventaru, ka varetu pārleecinatees par viņas mantas sastāvu. Debates, spreežot no visas gaitas, gāja tādā virzeenā, ka pee balsošanas vareja sa-gaidit, ka iznākums būs negatīvs, apveenošanās projekts tiks atraidits. Kad visi bij izrunājušees, sakarsušees un pagalam noguruši, Olavs, kuŗa spēki ne mazums bij no-gurdināti ar sēdes vadišanu no plkst. 4 pēc pusdeenas līdz vēlai pusnakts stundai, beidzot ņēma pats vārdu un sacija

kādu savu eksrompta runu, kuŗa dedzibas un tautas mīlestības ziņā paliks atmiņā kā veena no gaišakām teem, kas Olavu dzirdejuši beeži kā runataju. Ari Olavs apstājās pee izdaritās „Dzimtenes“ un viņas darbineeku kritikas. Vaj viņam šee norādījumi nezināmi, vaj viņam jaatspēko? Vaj viņam šis gan sēdē vārdā neminetās, bet deezgan gaiši apzīmetās personas vēl sevišķi pee vārda jāsauc un jaaprāda viņu rīciba? Tāpat, ko un kā aizbildinat „Dzimtenes“ saimneekošanas veidu. Bet tautas spēku apveenošanas princips ir Olavam tik dārgs, ka viņš redz tik veenu — mums vajaga mācēt, nest upurus šis apveenošanās labā. Tautas mīlestības vārdā mums vajaga spēt arī— peedot, ja būtu notikusi tīša ļaunprātība, vaj maldišanās. Kas no mums esam bez klūdām un cilvecīgām vājībām? Vaj Olavs, šis savā dvēselē skaidrākais cilveks, neprata vērtēt un atzīt cilveku sabeedrisku tīribu? „Bet —“ eesaucās dedzīgi Olavs, — „kas negrib ar cilvekeem satiktees, kas šee klūdiņušees, vaj alojušees, vaj ari nozeeģušeess, satiktees un strādat kopā, kur tas eespējams, tas lai eet klosteri.“ Ja ne šeem vārdeem, tad tomēr šādā nozīmē teiktā Olava runa acimredzot atstāj eespaaidu uz balsotajeem pēdejā brīdī: „Dzimtenes“ preekšlikums par līdzdarbošanos teek peeņemts zem noteikumeem, kas augšam mineti. Ta pate sapulce nolemj pārņemt Centralkomitejas pārziņā „Dzimtenes“ pārziņā palikušās eestādes Peterpili un viņas Kalugas nodaļu, kuŗa to sevišķi lūgusi.

Šis prasibas, par „Dzimtenes“ valdes sastāva atjaunošanu, inventuras un budžeta uzstādīšanu, sakaru pārtraukšanu ar „Zeemelpalīdzību“, „Dzimtenes“ pilna sapulce nepeeņēma, tā kā „Dzimtenes“ peesleešanās Centralkomitejai nenotika. (Skat. Centralkomitejas „Ziņojumu“ Nr. 46 no 17. novembra 1916.) „Dzimtenes“ patversmes un citas palīdzības organizācijas Peterpilī, gan pārnāca Centralkomitejas pārziņā.

Aizstāvet latveešu sabeedribas ceenu un godu ari uz āru, sargat to no nepelniteem pārmetumeem un apvainojumeem Olavs nepagurst neveenā veetā un leetā, kur tas veen eespējams. Tā veens tāds beeži izteikts pārmetums, ari kreevu birokratu aprindās, ir tas, ka latveeši paši ļoti

maz darot savu bēgļu labā, bet galvenā kārtā visus pabalstus gaidot no valdības. Leelajā kreevu avizē: „Birževija Vedomostji“ no 31. jūlija 1916. (Nr. 15711) Olavs sneedz plašaku, ar statistiku motīvetu rakstu: „Ko latveeši darijuši savu bēgļu labā?“ Vispirms Olavs noskaidro kreevu publikai latveešu bēgļu skaitu, uzdodot datus par katru novadu atsevišķi, no šiem dateem redzams, ka tikai kāda $\frac{1}{5}$ daļa bēgļu dabū jebkādu pabalstu no valdības. Viss vairums tā tad arī svešumā, neraugoties uz izpostīšanu, pelna maizi. Vairāk kā 150,000 latveešu bēgļiem gada laikā apgādāts darbs un peļņa caur latveešu bēgļu organizācijām. Organizāciju apgādībā palikuši veenīgi slimi, veci, bērni, darba nespējīgi, bet visai bēgļu masai pārņemst, ka ta gaida uz kroņa pabalsteem, katrā ziņā ir nepareizi.

Otrs pārmetums latveešiem, ko Olavs atspēko kreevu presē, ir tas, ka paši latveeši maz zeedojot bēgļu labā, kaut gan tee turīgi un iztikuši laudis. Olavs peerāda, ka no kara stipri ceetusi arī latveešu turība. Kurzemes leelākās pilsētas un visi lauku pagasti eenaidneeka rokās. Rīga no fabrikām tukša, saimnieciskā ziņā mirusi pilsēta, tā kā neeenāk daudz arī namasaimneekiem. Krediteestādes aizvākušās, un maksājumu neeenākšanas dēļ nespēj izsneegt noguldījumus, vaj ļoti mazā mērā. Vidzemes un Vitebskas guberņas latveešu daļa atrodas frontes tuvumā un ceeš daudz no kara grūtībām un rekvizīcijām, 1915. gada rudenī eesaukti Vidzemē visi eeroču spējīgi vīreeši. Tā tad latveešus par turigeem vairs nevarēs saukt. Bez tam latveeši daudz upuru nesuši kara pirmajā laikā, gan zeedodami drēbes, gan naudu. Ari pirmā gādība par latveešu bēgļiem gulusees pilnīgi tikai uz latveešu saheedribu: zemstu Baltijā nav, bet Rigas pilsētas dome ar savu vācisko vairakumu par bēgļiem maz interesejusees un valdība tikai zeptembra otrā pusē (1915.) sākusī izsneegt latveešu bēgļu pabalstam leelakas zumas. Visus izdevumus par pirmo latveešu bēgļu apgādašanu latveeši nesuši paši, pee tam noveetodami Vidzemē ap 253,000 bēgļu, tā ka šīnī ziņā Vidzeme eeņem pirmo veetu valstī. Organizeta pārtikas, noveetošanās, ārstnieciskā un juridiskā palīdzība un gar viseem Vidzemes ceļiem eerīkoti dažadi

punkti, komitejas, beedribas. Olava gala slēdzeens šāds: „Bez dzīvokļiem latveešu darbineeku vairakums zeedojis arī savus spēkus bez kādas atlīdzības un ja otra daļa arī saņēmusi algu par savām pūlēm bēgļu apgādašanā, tad ta teesa ir vairak kā segta no labprātigeem zeedojumeem, kuŗi uz 1. martu š. g. sneedzās pee 218,000 rubļu. Visu, kas bēgļu labā darits, naudā apvērtet nemaz nevar, bet visā kopībā tas varetu tuvū sneegtees pee tās zumas, kuŗu Centralkomiteja saņēmusi no Seviškās Padomes līdz 1. jūlijam (1916.) — 8,549,820 rubļu.

Kā latveešu tautas spēku kopotajam un apveenotajam Olavam arveen pee sirds tuvū stāveja latveešu apveenošanās jautajums ar latgaleešiem. Tā ar Olava dzīvu līdzinteresi 14. decembrī 1916. Peterpilī Centralkomitejā noteek plašaka apspreešanās ar latgaleešu darbineekiem. Pēc ilgkām pārrunām šī apspreede izstrādaja principus, uz kuŗeem pamatojotees varetu notikt abu tautas daļu apveenošanās. Latveeši un latgaleeši ir veena latveešu tauta ar veenu valodu. Viņi leeto dažadas izloksnes un tapēc katreem jaatstāj pilna brīvība un teesiba leetot savu izloksni visās eestādēs, baznicā, skolā un rakstos. Viseem likumigeem līdzekļeem ir jacīnas pēc balteešu un latgaleešu apveenošanas veenā administratīvā un pašvaldības veenībā. Sabeedriskā ziņā līdzšinejā plaisma starp latgaleešiem un Baltijas latveešiem jaizlīdzina vairak kopojotees beedribās un sabeedriskos uzņēmos. Jagādā par tādu tirdzniecisku un kulturelu organizaciju attīstīšanos, kuŗas stiprinatu teešus sabeedriskus un ekonomiskus sakarus starp Latvijas abām daļām. Balteeši un latgaleeši jatuvina kulturelā ziņā. Kopejas muzejas, izstādes un tamlīdzīgi rikojumi labi noder kulturelai tuvinašanai un tapēc visadi veicinami. Atteecībā uz valodu eeteicams tiklab veeneem, kā otreem eepazītees ar literaturu abās izloksnēs un tīrit latveešu valodu no svešeem eespaideem.

Divpadsmitā nodaļa.

No 1915.—1918. gadam ir brīži mūsu vēsturē, kad viss latveešu tautas liktenis itkā svārstas svaru kausos — būt vaj nebūt latveešu tautai, būt vaj nebūt apveenotai Latvijai. Pirmais tāds brīdis ir, kad vāceēši okupejuši Kurzemi, citīgi ņemas sagatavot Eiropas atklātības domu, ka Kurzeme ir vācu zeme, ar vecām vācu tradīcijām, un peeveenojot to pee Vācijas, Kurzeme tikai tiktu sakauseta ar savu mātes zemi. Cik Kurzemes peeveenošanas plans jau pašā kara sākumā bijis izstrādats Vācijai, to peerādīs turpmakee pasaules kara vēsturiskee dokumenti, bet Kurzemes kreevu administrācijas un vācu muižneecības izturešanās gan leecina, ka vācu kara nodomi ar kreevu eeredņu ricību gāja roku rokā. Latveešu neleelai tautai te draudeja liktenis, tikt sadalītai trijās daļās, jo Latgale tika no kreevu augstakeem valsts vīreem vēl Kerenska valdības laikos eeskatīta par kreevu zemi. Eiropas atklātības domai te bij jāradā, ka bez vāceēseem Kurzemē galvenee eedzīvotaji ir latveešu tauta un atdalot Kurzemi, izdara slepkavību pee dzīvas tautas organisma. Vācu propagandu apkaŗoja latveešu inteliģences pulciņš Šveicē un Parīzē, un Kreevijā — Peterpilī, tās aprīndas, kas vairak vaj mazak tuvi stāveja Latveešu Bēglu Apgādašanas Centralkomitejai. Informet Peterpils vadošo kreevu presi ari par pareizeem leetas apstākļeem ari V. Olavs eeskata par savu patriotisku peenākumu un tā viņš saraksta vairakus politiskus rakstus, kuŗi parādījušees toreizejos leelajos kreevu laikrakstos: „Novoje Vremjā“ un „Birževija Vedomostji“ 1916. gadā. Veens no šeem raksteem saucas: „Aplams eeskats par Baltiju kā vācu zemi,“ — otrais: „Kurzemes ekonomiskā un politiskā nozīme“, bet trešais: „Baltijas vāceēšu lojalitate“.

Sava raksta sākumā Olavs aizrāda, ka uzskats par Baltiju kā vācu zemi laidīs dziļas saknes neveen ārzemēs, bet pa daļai ari Kreevijā, tā ka mēģīnājums veen, apvērst

šo aplamo eeskatu dažam izlikšotees par leelu pārdrošību. Uz ko tad vāceeši pamato savas teesibas uz Baltiju? Vispirms uz vēsturi, kuŗa itkā peerādot, ka šis vācu zemes stūritis beidzamā gadusimtenī ceešot zem svešā jūga, no kuŗa to vajagot atsvabinat. Bet vācu zinatneeki runajot par Baltijas vēsturi tikai no divpadsmitā gadusimtena otrās puses. Kas līdz tam Baltijā noticis, kāda tur bijusi kultura, kādas tautas dzīvojušas, tas viņus maz interesē. Dažās rindās, tomēr sveštauteešiem deezgan gaiši un saprotami Olavs atstāsta Baltijas vēsturi: ka no vācu tirgotajeem nodibinatā kolonija Vidzemē 1205. gadā teek izsludinata par Svētās Romas valsts sastāvdaļu, 1561. gadā Vidzemes vācu kolonija izirst: zeemeļu daļa pāreet pee Zveedrijas, daži apgabalī pee Kreevijas, leelākā daļa Vidzemes teek izsludinata par Polijas provinci, bet deenvidus daļa — Kurzeme, par sevišķu hercogisti zem Polijas protektorata. Attēlojis zveedru un poļu valdišanas eespaidu Baltijā, Olavs pāreet uz Kreeviju, zem kuŗas varas Kurzeme nāk 1795. gadā. Zem Kreevijas Baltija ir apveenota un sasneegusi savu kulturelo stāvokli.

Vāceeši pamato savas teesibas uz Baltiju ar to, itkā viņi te būtu vecakee. Viņu vēsturneeki pavisam aizmirst, ka jau pirms viņu eenākšanaš Baltijā, te dzīvojušas ciltis ar eevērojami augstu kulturu, kuŗa caurmērā nemaz nebij zemaka par vācu. Ne visi veetejee virsaiši uzvareti no vāceešiem. Tā 1206. gadā vāci noslēguši kuŗa līgumu ar Latgales virsaišiem, ko latgaleeši ceeši pildijuši. Ka šis līgums būtu atcelts, to vēsture nezina. Vācu politikas vadoni, — ar ironiju peežimē Olavs, — šo līgumu droši veen arī eeskatija par papiŗa gabaliņu, tiklīdz tas vairs nesaskaņēja ar viņu interesēm. Tā tad atsaukšanās uz vēsturi neveenu nevar pārleecināt, ka Baltija, juridiski, kaut arī uz eekarošanaš teesību pamata, būtu eeskatama par vācu zemi.

Pārejot uz zemes īpašuma teesībām, Olavs ņem statistiskus datus no Kurzemes un peerāda, ka leelgruntneecibai te peeder 36,4% no visas zemes platības, bet visi leelgruntneeki vēl nav vāceeši. Otrkārt, ja arī zemneekiem peeder 36,1% no zemes platības, tad daudzās veetās zemneeku kultura sasneegusi ļoti augstu pakāpi. (Olavs

peemēra dēļ peemin Vircavas Oša saimniecību, kur no 5 desetinām eņemts gadā 3000 rubļi!)

Vāci mēdzot atsauktees, ka viņi še nesuši „kulturu“. Olavs tam protestē. Ja, — saka Olavs, — viņu kultura ir augsta, bet ta ir augstako šķiru kultura, kamēr kādas zemes kultura nosaka visu viņas eedzīvotaju caurmēra kultura. Ja pēc augstako šķiru kulturas grībetu spreest par kādas zemes kultura, tad Turcija un Spanija būtu japeeskaita pee augstakām kulturas zemēm. Lai vāci lepojas paši ar savu kultura, bet lai nesaka, ka viņi to nesuši veetejām tautām. Latveeši un igauņi paši saveem spēkeem tikuši pee savas kulturas, bez vācu politiku vēlešanās un dažreiz pat sīvā cīņā ar pretekļeem no vācu puses. Tikpat maz vāci var pretendet uz Baltiju nacionalā ziņā, jo caurmērā Baltijā tee sastāda tikai 6,1% no viseem eedzīvotajeem. Tālak Olavs aizrāda, ka kreevu publika beeži sajauc tautību ar ticību, eeskaitot luteranismu par vācu ticību, aizmirstot, ka tādā kārtā jau ari Daniju, Zveedriju, Norveģiju vajadzetu saukt par vācu zemi.

Kā tas nu nākas, Olavs prasa pēc viseem šeem faktiskeem apgaismojumeem, ka apgabala politiskā un sabeedriskā dzīvē vācu elements arveen pratis spēlet izšķirošo lomu, neskatotees uz savu mazo skaitu, un ka vācu politikai bijušas tādas sekmes, ka nodibinajees vispārejs eeskats par Baltiju kā vācu zemi. Šee vācu varas avoti ir divi: kreevu valdības vācu draudzīgā politika un Baltijas vācu taktika, zistematiski pārvācot uzņēmīgus latveešus un igauņus un tā māksligi papildinat savas rindas. Protams, ka šādu politiku Olavs atzīst par neceesamu un leeku reizi aizrāda kreevu publikai, ka jareformē Baltijas agrareekārta, vēetejā pašvaldība un baznicas pārvaldība.

Raksts atstāja eespaīdu zinamā kreevu sabeedribas daļā. Par to interesejās dažas valstsdomneeku aprindas, to atzīmeja kreevu prese. Viņš nāca nodrukats ar Olava pilnu vārdu. Veena daļa kreevu publikas bij informeta par latveešu sabeedribas eeskateem.

Par Kurzemes nozīmi Olavs runā tajā gadījumā, ka ta eņemta no vācu karaspēka. Kreevu sabeedribai Kurzeme stāv tik tāļu: kas viņai Kurzeme, kas viņai latveeši, vēl jau vāceeši nava pee Pleskavas. Olavs peeet jauta-

jumam vispirms no ekonomiskās puses: ar statistiku rokās viņš peerāda Kurzemes ražu, viņš aizrāda uz Kurzemes mežeem, ko vācieši izcērt un ved uz Vāciju. Viņš skaitļleem peerāda Kurzemes labības un lopu bagātību. Olavs peerāda, ka vāci jau toreiz (1916.) dzīvi interesejās par Kurzemes pēveenošanu, izrēķinādami, ka tur pēc karā varēs nometinat savus rezervistus un landsturmistus kādās 50,000 jaunās saimniecībās! Jau tad, pēe toreizejās kara cenzuras, Olavs peerāda, ka vācieši ceeši eesēdušees Kurzemē un ka „kreevu karaspēkam nenāksees veegli tos no tureenes izspeest.“ Aprādijis Kurzemes satiksmes ceļu un ostu nozīmi, Olavs saka, ka vāciešus vada ne tikai ekonomisks aprēķins veen, paturet Kurzemi. „Turēt savās rokās Kurzemes peekrasti,“ — saka Olavs, — „Vācija katru brīdi var aizsprostot ceļu uz Rīgas jūras līci starp Kolkaragu un Sāmsalu. Eegūstot drošu bazi savai kara flotei Ventspilī, Vācija var stipri turet savās rokās Baltijas jūras Zeemeļdaļas atslēgu un veegli eeslēgt kreevu floti Botnijas un Somu jūras līcī.“ Sava raksta beigās Olavs aizrāda uz vācu aģitāciju neitralās valstīs par Kurzemes aneksiju un beedina kreevu sabeedribu no varbūtīgām sekām.

Pilnīga vēsturiska satura raksts ir par „Baltijas vāciešu lojalitāti.“ Kā zināms, Baltijas vācieši katrā gadījumā gan kreevu galma, gan kreevu sabeedribas preekšā mēdza lepotees ar savu lojalitāti kreevu valdibaī. 1905. gada revolūcija Baltijā viņeem no jauna deva eemeslu, atjaunot savu veco leelību un apvainojot latveešus kaut vaj katra pagasta „republikas“ dibinašanā. Ja runa būtu tikai par to, ka starp vāciešeem, tāpat kā starp citām tautībām, ir sastopami pilnīgi lojali cilvēki, šis rindas, — saka Olavs, — nebūtu jaraksta. Bet acīmredzot šis jautājums nostādīts plašāki. Cilveki, kas skaļi sludina presē un no Valsts Domes katedra par vāciešu lojalitāti, cenšas ar to itkā pastrīpot, ka vācieši vispār ir preekšzīmīgi lojala tauta, kuŗa pelna sevišķu uzmanību, ja pat ne godalgu par savu lojalitāti. Ja tā, tad interesanti apskatīt šo jautājumu vēstures gaismā.

„Tagadejo vācu ārejo politiku,“ — turpina Olavs, — „ķeizars Vilhelms II. formulejis sekošos vārdos: „No sā-

kuma klusi, ar apslēptu darbu, bet tad kā Deeva izredzets eerocis.“ Leekas, ka īstenībā vācēši jau no seneem lai-keem turejušees pee šīs politiskās gudribas. No sākuma viņi nevainīgi, gluži veentesīgi eezogas svešās zemēs, svešās aprindās, bet tad, droši nosēdušees un pamatīgi nostiprinajušees, tee parāda savus eekarošanas centeenus un darbojas kā Deeva izredzets eerocis. Tā tas bija arī Baltijā.“ Un tālak Olavs pāreet uz pazistameem vēstures notikumeem, ka no sākuma vācēši eeradušees pee libeem kā nejauši strandejuši jūrneeki, tad kā tirgotaji, kā mūki — katolicisma sludinataji, bet tad „biskaps Bertolds eerodas jau ar krustnešeem Daugavas grīvā un dod libeem pirmo kauju.“ Tā vācēši rikojas soli pa solim tālak. Vācēšu rīcības raksturošanai Olavs peevd sekošu gadijumu: „Biskaps Alberts uzaicina libeešu vecakos pee sevis uz meelastu. Tee eerodas visi bez izņēmuma. Tad Alberts leek tos draudzīgi pameelot. Pēc meelasta noteek sarunas par drošu meeru, pee tam Alberts meera pastiprinašanai prasa ķilneekus no libeešeem. Libeeši tos leedz. Te libeešu vecaki ar šausmām nojauž, ka pils, kurā tee atrodas, no visām pusēm eelenkta no bruņoteem sargeem un visas izejas slēgtas. Baididamees, ka viņus pašus nenosūta uz Vāciju, libeešu vecakee dod 30 ķilneekus no saveem dēleem. Vācu vēsturneeks Rutenbergs peežimē: „Ta bij kristito (vācēšu) pirmā nodeviba Vidzemē; šai nodevibai, deemžēl beeži sekoja tamlīdzīgi šausmu notikumi.“

Soli pa solim tā Olavs apskata vēstures notikumus Baltijā, no kureem izlobas kāda vācēšu psiholoģijas raksturīga pazīme: viltus un nodeviba. Ši vācēšu rīciba tos pavada ne tikai satiksmē ar Baltijas ciltīm, bet arī ar kristiteem dāņeem un kreeveem. Vēl vairak: ta dažkārt atspoguļojas pašu Baltijas vācēšu attecībās savā starpā, peem. arķibiskapu Joannu Fechtenu, kuram Kokneses pili uzbrūk viņa paša vasalī un tura to tik ilgi gūstneecībā, kamēr tas paraksta viņeem patīkamu līgumu. Máz līdzšim mūsu vēsturē apgaismoto Baltijas muižneecības rīcību Olavs karakterizē sekošeem vārdeem: „Ir peeteekoši stiprs pamats spreest, ka bruņneeciba izšķirās par labu ticības maiņai (no katolicisma uz luterismu) mazak aiz

pārleecības, kā skaidri aiz politiskeem aprēķineem. Bruņniecība, pārejot no katolisma luterismā, galīgi atsvabinājās no savu vecako varas (Romas pāvesta), eeguva savā teešā rīcībā plašas baznīcas zemes, un, izleetojot patronata teesības, vareja eecelt sev patikamus mācītājus un tādā kārtā vadīt savu dzimtlaužu garīgo dzīvi. Cik maz protestantisms bij saknes laidis Vidzemes bruņniecības dvēselēs, redzams vēl pēc vairak gadudesmiteem, poļu valdišanas laikā, kad daudzi Baltijas bruņneeki labprātīgi atgriezās katolicismā, griedami ar to tuvāk stāvēt poļu ķēniņam un poļu muižniecībai, kuŗa ar savu nesavaldamību šķitās Baltijas bruņneekiem kā ideāls." Tāpat Olavs apgaismo vācu bēdīgo lojalitāti pee poļeem un zveedreem: viņi ir tikmēr lojali, kamēr tas viņeem ir eenesīgi un kamēr tos teeši pretneeka vara netura bijībā. Olava laba vēstures pazīšana te saistas ar teicamām politiķa spējām, parādīt arī medaļas otru pusi, ko Baltijas vācu muižniecība ar savu taktiku tik veikli bij pratusi apsegt kreevu sabeedribas un vispār atklātības preekšā.

No ta darba, no ta plašā uzdevuma, kas bij javeic Centralkomitejai, ja, no tās nozīmes, kas izauga no Centralkomitejas darbības pee latveešu apveenošanas un kopā saturešanas, izreet kāda neatleekama vajadzība — sava preses organa vajadzība. Neveen bij jaatsit dažu laikrakstu, sevišķi „Jaunās Deenas Lapas“ uzbrukumi Centralkomitejai un tās darbīneekiem, neveen bij jāsniedz ātra un daudzpusīgaka informācija, nekā to vareja dot speciels bēgļu leetu: „Ziņojums“, bet bij jarada preses organs, kuŗam būtu sava rīcības brīvība un kuŗš varetu darbotees arī politikā. Paši notikumi uzlika Centralkomitejai leelaku vaj mazaku politisku lomu. Ceešais Centralkomitejas sakars ar abeem valstsdomneekiem šo politisko lomu vēl pastiprināja. Rīgas prese, evakuācijas un latveešu sabeedrisko spēku izklišanas dēļ, leelā mērā bij zaudejusi savu nozīmi. Vajadzeja arī kreevu sabeedribai dzirdet latveešu balsi.

Tā nobreeda vajadzība Centralkomitejas aprindās pēc sava politiska preses organa. Bet šim nodomam jau no paša sākuma rodas nepārvarami kavekļi: latveešu drukatavu trūkums Peterpilī, beeži mainījās drukas darbu

cenās, kas kavē eepreekšeju aprēķinu uzstādišanu, sliktē pasta apstākļi un latveešu tautas izkaisišana, tā ka nevar sagaidīt leelu lasitāju skaitu, bet par visām leetām — sadabūt interesentus, kas būtu spējīgi un gribētu šim nolūkam nest kādus upurus. Jautajums par politiskas deenas avīzes izdošanu teek cilats jau gadu maiņā, bet noteiktaku formu dabū 1916. gada sākumā, kad noteek interesentu apspreedes, kurās vadošā loma peekrīt V. Olavam, J. Čakstem, A. Bergam. Tā leetu organizejot, financieslas un techniskas dabas jautajumus noskaidrojot paeet pavasaris; Centralkomitejas revizija un ar to saveenotā darbu paleelinašanās ari kavē nodomu tālak virzit. Tikai ar 14. maiju 1916. gadu iznāk avīzes pirmais numurs. No sākuma jauno avīzi grib saukt par „Baltijas Vēstnesi“ („Baltijas Vēstnesis“ Rīgā bij no teesas slēgts), bet kad pee koncesijas šim vārdam rodas kavekļi, tad jauno „politisko deenas avīzi“ nosauc par „Baltiju“. Izdeveju sabeedribas vārdā avīzi kā izdeveji paraksta: V. Olavs un J. Čakste (bet sākot ar 3. numuru šī vārdu kārtība mainita). Par redaktoreem parakstas: A. Bergs un A. Būmanis. Redakcijas sastāvā bez abeem peeminateem atbildigeem redaktoreem darbojas: E. Freijvalds, E. Vulfs, J. Kleinberģis.

Kāds bij vispārejsais virzeens un mērķi avīzei, kurai Olavs deva savu vārdu? Vispirms ta ir cerības, ne izmisuma valoda, ko avīze runā. „Mūsu tauta grūti ceesh. Bet viņa neizsamist. Mēs nenolaižam rokas... Mēs esam ceetuši, bet neesam salausti.“ Neveens nevar zināt, kādi pārdzīvojumi vēl preekšā, bet veens skaidrs: „Jo vairak prātisim taisni tagad kopot un kopā saturet visus savus spēkus,“ jo veeglak pārdzīvosim visus pārbaudījumus. Tad vēl redakcijas stāvoklis divos jautajumos par materialistisko vēstures uzskatu un par tautības nozīmi. „Atzīstot tautību par atsevišķu kustinataju faktoru, kurš uz vēstures parādībām dara savu eespaidu blakus citeem faktoreem un neatkarīgi no teem, vēsturiskā materialisma formula par produkcijas līdzekļu izdališanas pārveidojumu, kā galveno vēstures kustinataju, paleek nepeeņemama... Savas ipatnejas kulturas vērtību mēs taisni šai laikā esam mācījušees pareizaki svērt.“ Avīzes uzskats par Latvijas nākotni? Ja jaizšķirās starp Vāciju un Kreeviju, tad sim-

patijas nešaubami Kreevijas pusē. „Mēs sajūtam savu likteni nešķīrāmi saistītu ar leelo kreevu tautu,“ bet „mūsu simpatijas nešaubami stāv Kreevijas progresīvo grupu pusē.“ Savā prospektā avīze sevišķi uzsver, ka „Baltija“ lūko atrast ceļus, pa kādeem panākt Latvijas kā atsevišķas nacionālas un kultūrelas veenības attīstību.“

Kā izpaužas Olava darbība pee „Baltijas“, vaj un kādu eespaidu viņš dara uz redakciju? Kā parādas Olava paša tuvāka līdzdarbība „Baltijā“?

Olava eespaidis uz redakciju gan vareja būt vairak moraliskas un padoma deveja dabas, nekā skaidri instruktiivs. Avīzes preekšgalā stāveja žurnālists, kuŗa līdzšinejā darbība jau deva peerādījumu par viņa domas un darba neatkarību. Izredzot to par avīzes galveno vaditāju, tā tad redakcijas neatkaramība bij nodrošināta. Bez tam, kā tas aizrādīts jau citā veetā, Olavs, izredzejis kādam darbam vajadzīgos darbīneekus, atļāva teem viņu darbā svabadas rokas un brīvu iniciatīvi, atturedamees no kādeem šaureem aprobežojumeem. Otrkārt — avīzes vadība atradās peedzīvojušu žurnālistu rokās, kuŗi apzinājās sava darba peenākumus un zināja ta izpildīšanu. Ka pee vispāreju principiēlu jautajumu apgaismošanas vareja tikt eevērots Olava uzskats, pats par sevi izreet no tās saskaņas un kopdarbības, kāda valdija Centralkomitejas darbīneeku starpā, arī starp avīzes atbildigeem vadītajeem un Centralkomitejas valdi.

Nācās pee reizes arī Olavam dzirdet pārmetumus „Baltijas“ leetās — tā dēļ kāda avīzes spreeduma par kādu leelaku latveešu koncertu Maskavā, dēļ kādeem raksteem par latveešu vidusskolām un c. Bet kuŗa politiska laikraksta vadītāji iztikuši bez pārmetumeem? Nezinu, kāda peem. šinīs gadījumos bij Olava izturešanās pret redakciju, vaj viņš tai arī izteica pārmetumus, ko tam bij peenācees dzirdet, bet pret eeinteresētām pusēm Olava izturešanās bij augstākā mērā korekta, viņš atgādīnāja, neskatītees uz burta, un neuzskatīt izteiktās domas jau par jautajumu galīgi izsmēlošām, pēc kuŗām vairs citādu spreedumu nedrīkstetu būt.

Olava paša līdzdarbība „Baltijā“, citu daudzo darbu un peenākumu dēļ, protams, nevareja būt leela. Vaj un

kādi raksti „Baltijā“ būtu nākuši bez viņa paraksta — man nav zināms. „Baltijas“ 5. num. sastopam Olava rakstu: „Mērķu koncentrācija“, — tas ir veens no teem raksteem, kurus Olavs allaž mīl pēdejos gados — sabēdriskās darbības saskaņošanas ar individueem tikumbas prasījumeem. Šis raksts, veens no pēdejeem Olava mūžā, ar savu domugājeenu un slēdzeeneem rāda Olava noskaņotu personību. Lai būtu veena koordineta kopība, īpatnis, tad visi mērķi jāved sakarībā, harmoniskā saskaņā, tee jāapveeno un jākoncentrē. Šādu mērķu kopība, kur satek atsevišķi mērķi, kuŗa viņeem dod vajadzīgo augstako apveenojošo virzeenu, pēc Olava domām ir nacija. Visus cilvēka mērķus var eedalit trijos riņķos: individualos jeb īpātņejos, zocialos jeb sabēdriskos, pee kuŗeem Olavs peeskaita arī nacionalos, un humanos jeb vispārcilveciskos. Individuali mērķi ir: pašzturešanas cīņa, pašaplaimošana, pašpapildinašana. Vaj tee runā pretim nacionaleem mērķeem? Olavs atbild ar noteiktu — ne! Pašzturešanas cīņu Olavs nebūt neeskata par mazvērtīgu, viņš tikai vēlas, lai indivīdi apzinājas, ka viņi ir mūsu tautas locekļi un viņu bojā ešana būs sāpīgi sajūtams zaudejums mūsu mazās tautas organismā. Pašaplaimošanos Olavs atzīst tad, ja ta rada tādu dvēseles līdzsvaru, kas arī visgrūtākā pārbaudījumū brīdī nezaudē cerību, atrazdams preeku un meeru tāi pārleecībā, ka reiz nāks labaki laiki, ja arī ne teeši viņam pašam, tad vismaz viņa bērneem, draugeem un citeem tautas locekļeem. Pašpapildinašana ir tīri reebīga, ja mantu raušot teecas pēc reteem baudījumeem un dārgām izpreecām. Turpretim ar preeku Olavs apsveic tādu pašpapildinašanu, kas smēļ zinības, krāj peedzīvojumus, vingrina saimnieciskas spējas, lai tās leetotu tautas labā. Un tālak Olavs turpina: „Atgriezēotes dzimtenē un atjaunojot savu dzīvi, nekad nebūs par daudz zinašanu bagatu cilvēku, spējīgu organizatoru, stingru rakstūru un saimnieciskās leetās norūdītu spēku. Katrs individuals spēks, lai arī kādā nozarē, mums būs mīļš un dārgs.“

Zocialos mērķos Olavs eeskaita šādas dzīves formas: ģimēni, beedribas, pašvaldības, šķiras un beidzot — valsti. No ģimēnes Olavs prasa, lai tajā mūsu valodai un

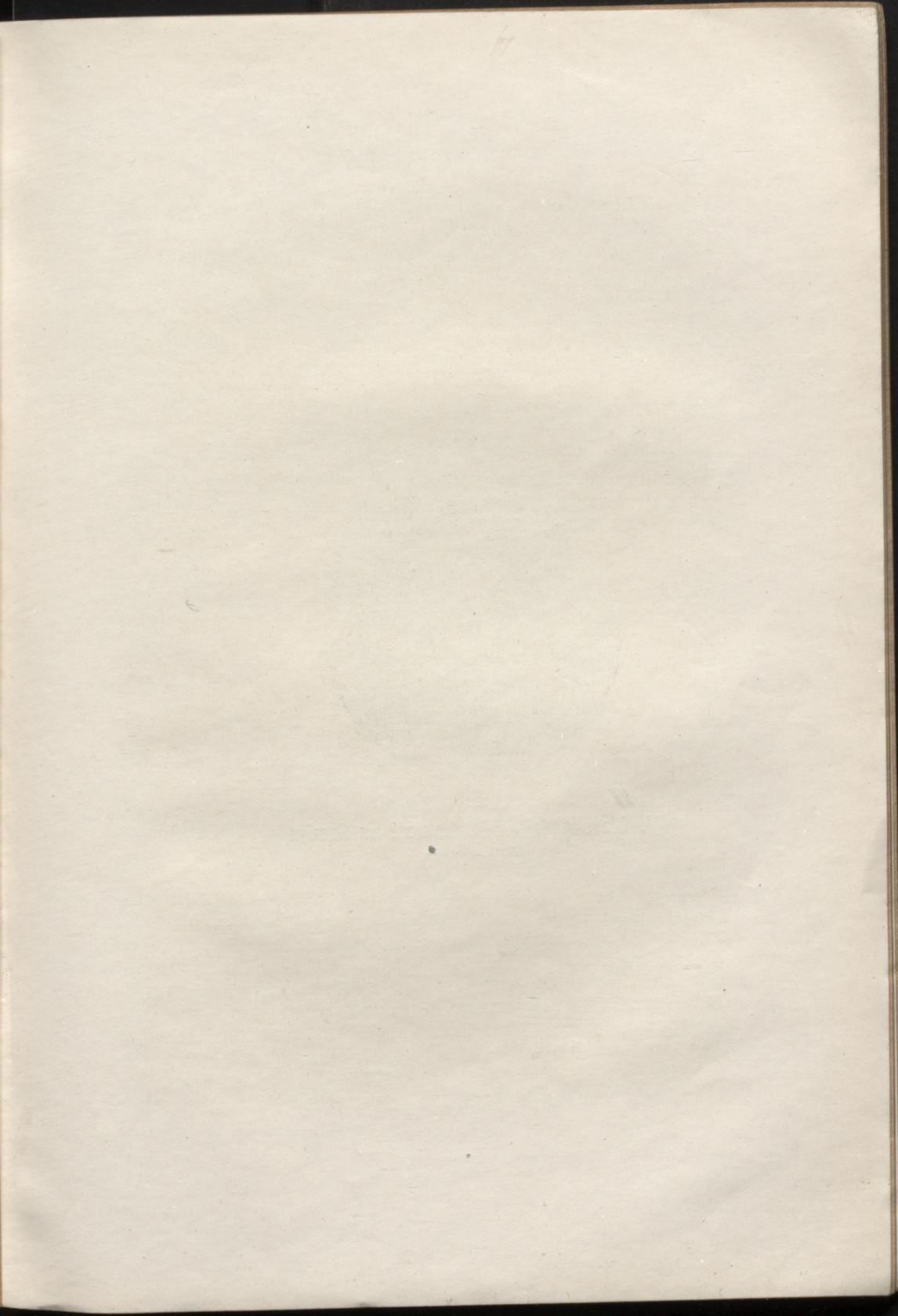

mūsu tautas dzīves goda jautajumeem tiktu eerādita goda veeta. Pašvaldības leetā Olavs saka šādus savā vēsturiskā pateesībā svētus vārdus: „Baididamees nodarit pārrestību cittauteešeem, esam visvairak darijuši pāri sev un savai tautai. Mēs tak nedrikstam aizmirst, ka Latvija ir vairak gadu tūkstošus mūsu dzimtene, kuŗā vēl tagad vismaz $\frac{3}{4}$ no viseem eedzīvotajeem ir latveeši. Ta ir zeme, ko bagati slacijuši savām asinīm mūsu senči, laistijuši saveem svedreem mūsu tēvi, un atpirkuši ar savu dzīvību un ceešanām mūsu dēli un brāļi. Neveenam nav leelakas vēsturiskas un moraliskas teesības uz šo zemes stūrīti, — kā mums — latveešu tautai.“ Olavs peekrīt, ka saimnieciskā ziņā dažādām šķirām var būt savas intereses, bet tamdēļ nav vajadzigs, māksligi kurinat šķiru naidu. Ar kopejeem spēkeem, — saka Olavs — mums izdosees uzcelt un uzturet īpatneju latveešu kulturas ēku.

Ja mēs paturam prātā laiku, kad šis rindas ir rakstītas, proti 1916. gada pirmo pusi, kad latveešu inteliģences aprindās gan breeda doma par „Latviju kā kultūrelu“ veenību, bet par patstāvīgu Latvijas valsti vēl nekur nebij runa, tad sevišķi nozīmi dabū Olava domas un uzskats — par valsti. Viņš atrod, ka „Mazas tautiņas var justees laimīgas, ka svarīgos starptautiskos jautajumos tās atrodas spēcīgas valsts aizsardzībā un patvērumā.“ No tam izreet arī mazo tautu valstiskee peenākumi. Bet šos peenākumus mazās tautas vislabak izpilda tad, ja viņas var justees kā „nacionala veenība“. Olavs atsaucas te uz kareivjeem latveešu strēlneeku bataljonos. Ari meera laikos tas nebūtu citadi. Pareizi saprastai valsts politikai nekad nevajadzētu apspeest nacionalus centeenus kulturas laukā.

Beidzot — vaj humanee mērķi — kuŗi izpaužas zinātnes, mākslas, tikumības un reliģijas centeenos — arī vedami ceešā sakarā ar nacionalo mērķi? Bez šaubam. „Visleelakee cilveces gari.“ — saka Olavs, — „kas runājuši un runā ar cilveci, nedara to ārpus savās tautības rāmjeem. Kristus, leelakais mācitajs, dzīvōja kā jūds starp jūdeem un runāja uz viņeem kā jūds uz jūdeem. Bet eeskatidamees savas tautas dvēseles dziļumos un izsmeldams viņu dvēseles līdz pašeem pamateem, tas izteica

V. Olavs pēdejo reizi braucot uz Somiju
(janvārī 1917.).

līdz ar to visas cilveces ilgas pēc pestīšanas.“ Ari tagad, kas grib ko īsti vērtīgu radīt, kas grib tapt par īstu meistaru, „tam jāpēti sava tauta, tam jāsmel no savas tautas garīgeem krājumeem, tik tad viņš spēs radīt jaunas vērtības ari visai cilvecei.“ — Tā tad — caur tautību uz cilveci — tāds ir Olava pasaules uzskats, un ka visi mūsu individuālee mērķi saskaņojami ar nacionālo, citādi tee zaudē savu tikumisko nozīmi un nedod personībai viņas moralisko attaisnojumu.

Tālak ar Olava parakstu sastopam „Baltijā“ vēl tikai veenu rakstu — novembrī — (Nr. 158, 1916.): „Kā atjaunosim savu krediteestāžu darbību?“ — kas acīmredzot stāv sakārā ar toreiz Peterpilī noturamo latveešu krediteestāžu preekštāvju kongresu un izsaka domas un aizrādījumus par latveešu naudas eestāžu darbības atjaunošanu pēc kara.

Olava politiskās darbības raksturojumam Peterpilī vēl te jāpeemetina divi raksti: veens, uz kāda kreevu valstsvīra vēlešanas, sarakstīts par „latveešu tautas izcelšanas“, kamēr otrs kāds mūsu valstsdomeekeeem domats projekts eesneegumam finanču ministrim Rigas namsaimneeku stāvokļa atveeglošanai.

Pirmais raksts populārā formā satur jau pazīstamas ziņas par latveešu tautas izcelšanas un viņas vēstures laikeem no 14. līdz 19. gadusimtenim. Mūs var intereset viņa beigās, kurū slēdzeenā izpaužas Olava uzskats uz 1905. gada revoluciju: Latveešu kulturas panākumi nenotika bez asas cīņas ar vāceešeem un pārvācotām augstākām šķīrām. Visspilgtak šī šķīru cīņa, paasināta ar nacionālu antagonismu, parādījās 1905. gada revolucionārā kustībā, kad latveešu demokrātija pūlejās galīgi atsvabinatees no vācu aizbildneecības; deemžēl šīs mēģinājums neizdevās. Pateicotees kreevu štiķeem un vācu augstako šķīru saitēm ar Peterpils birokrātiju galma aprindās, latveešu atsvabinašanās kustība tika apspeesta. Prāva daļa latveešu inteliģences dārgi dabuja samaksat savu mēģinājumu, atsvabinatees no vācu aizbildneecības, vaj bij speesta emigret. Baltijas vāceeši, ar viseem līdzekļeem un spēkeem, neatšķīrot vainigos no nevainigeem, centās iztēlot visus latveešus par breesmigeem revolucionāreem,

tepat vaj par anarkīstiem. Kreevu sabeedriba, un, deemžēl, pat valdība, maz nodziļinajusees Baltijas šķiru un nacionālās pretešķībās, noticeja vācešu tenkām un parādija leelako neuzticību latveešu sabeedribai un sabeedriskeem darbineekeem. Tikai Eiropas karš un diametrāli dažādā izturešanās šinī karā no latveešu un vācu puses atdaria acis valdībai un kreevu sabeedribai, parādot, kurš īsts draugs un kurš, leekulīgi slēpdamees aiz lojalitātes apsegas, centees pastāvīgi tikai pēc saveem labumeem un privileģijām.“

Eesneegums resp. projekts eesneegumam Rīgas namsaimneku leetā rāda Olavu tikpat izveicīgu finansīstu, kā viņu pazīstam jau sabeedriskā darbā un politikā. Kodols grozas ap to, ka Rīgas Pilsētas Kreditbeedriba peeprasa divnedeļu laikā samaksāt visus aizdevumu procentus, bet preteajā gadījumā draud ar nekustamu īpašumu pārdošanu vairaksolišanā. Olavs motivē, uz atteecigeem skaitļeem atsaucotees, kādā katastrofiskā stāvoklī namsaimneeki nokļuvuši, jo ja šinī brīdī, kad eenaidneeka leelgabali vērsti pret pilsētu, sāks pārdot spaidu kārtā nekustamus īpašumus, tee būs jāpārdod par smeekla cenu un šī pārdošana galīgi izpostīs namsaimneekus.

Raksturojot Olavu kā latveešu sabeedriski-politisku darbineeku, jaatzīmē šādas viņa īpašības: spēja pārredzēt acumirkļīgus kardinalus dzīves jautājumus, tos vēsturiski un faktiski pareizi apgaismot, cīnītees tad par galveneem principēem, mazak svarīgus atstājot peļ malā, vaj par viņeem interesētees tikai garamejot. Šis Olava īpašības parādas jau pee Olava kā „Austruma“ un „Peterburgas Avižu“ un „Bals“ redaktora, peem. draudžu reformas, kalpu stāvokļa, tautības leetās, latgaleešu apveenošanās jautājumā un t. t. Viņa politiskais skats un taks arveem rāda leelus vilceenus, un nekad viņš savās politiskās cīņās nav personīgs. Tādā kārtā Olavs kā politikīis ir palicis šķaidrs un dubļeem neapmētats, kādu likteni reti peedzīvo politikīi, sevišķi mazakas tautas aprindās darbojotees. Viņš ir dedzīgs, drošs, sīkstis un neatlaidīgs, kā peem. šinī pašā cīņā ar Baltijas privileģēto vāceetību, ar luterāņu garīdzneecības neaprobežoto varu — bet nekad ne — personīgs. Viņš kustina sava pretineeka stāvoklī pašā pamatprincipā,

pilnīgi atturotes no sikeem adatas dūreeneem. Pat nepelnītais ceetuma sods šini ziņā nevar Olava leelo raksturu grozīt. Un leelo vilceenu politiku izpauž arī viņa darbība Peterpilī: cīņa par Kurzemi, Baltijas nozīme valsts saimnieciskā ziņā, latveešu tautas pašdarbība bēgļu leetās, Baltijas vāceešu lojalitate, latveešu teesības uz kulturelu pašnoteikšanos. Tikai leela doma var radīt tādu politiku. Ši leelā doma, kas apgaro Olava personību, to vēl pasargā no kādas, mazo tautu politiķeem dažkārt pēemitošas vājības, veenalga, vaj tas ir pret cara birokrateem, kā autokratisma laikos, vaj pret ļaužu pūli, — kā demokratisma laikos, — Olavs nekad nelišķē un nemelo. Diplomatiijas vēsture, atsaucotees peem. uz Bismarku, gan lišķēšanu un melus, pee grēkeem nepeeskaita, bet ir labi, ka latveešu tauta Olavā var redzet tādu savu darboni, kas tirs no tādeem traipeem. Kad lasa Olava politiskos rakstus, arī tos, kam bijusi tikai sava momenta nozīme, tad tee vēl tagad palikuši kā cilveka un tautas darbīneeku pašceenības peemēri un mums ir jauka apziņa, ka varam teikt: šos vārdus ir rakstijis latveetis. Šee lišanas grēki, kuŗus peekopa eevērojams latveešu politikis ar savu pee reizes sekmīgo ķēķa durvju diplomatiiju, daudz ir kaitejuši latveešu sabeedriskai ceenai un tautas audzinašanai. Olava nacionalā praktiskā politika savā etiskā būtībā tā tad ir pretstats latveešu „tautisko vadoņu“ peekoptajai politikai deviņdesmitos un deviņsimtos gados. Gudrais politikis Olava personā tā tad še paklausija leela rakstura cilvekam. Ar to izskaidrojas arī Olava personīgā ceenība, ko tas ātri un nemeklejojot eeguva augstakā kreevu sabeedribā Peterpilī aprindās, kur steepās latveešu tautas interešu pavedeeni bēgļu vaj citās leetās.

Trīspadsmītā nodaļa.

Smagais, 1916. gads tuvojās beigām, bet tiklab Olavam, kā citeem bēgļu apgādības darbineeem bij redzams, ka no latveešu tautas atgriešanās savas dzimtenes veetās vēl nevarēja domāt. Eevērojot to aģitaciju, ko vāceēši veda neitralās valstīs par Kurzemi kā vācu zemi, pat vispār vareja šaubas rastees, vaj Kurzemes latveeši jēl maz vairs varēs atgreetees dzimtenē, jo ceribas uz to, ka Kreevija kādreiz ar eeročeem varetu Kurzemi atkarot, pat optimistēem sāka izgaist. Tas viss radija nospeedošu atmosferu latveešu inteliģencē, kā ari Centralkomitejā. Visi nodomi par „dzīves atjaunošanu“ itkā zaudeja savu mirdzumu, izklausijās kā jauki vārdi, kuŗu saturam daudz vilusees sirds negribeja ticēt. Nenoleedzot vāceēšēem ekonomiskās spējas dzīves eekārtošanas ziņā, uz latveešu politiskām izredzēm, spreežot pēc tām ziņām, kas nāca no okupētās Kurzemes, gan leela daļa inteliģences raudzijās visai skeptiski. Daži cilaja projektu pat par latveešu izceļošanas organizešanu peem. uz Kanadu, kur tee spētu brīvi savu kulturelo dzīvi peekopt. Viss vairums šādu projektu bij, protams, siltumnicas augi, kas īstēnības gaismā aplūkotī, tūliņ novīta, bet zīmīgi ir, ka tee radās novārdzinatās bēgļu inteliģences fantazijā, jo bēgļu dzīve radija ari svešādu gara atmosferu, vairak vaj mazak radneecīgu pazīstamai emigrantu psiholoģijai.

Sacito eevērojot top saprotams, ka „bezmeega naktis“, ko Olavs pavadijis šinī laikā un par ko savās atmiņās atceras Centralkomitejas darbineeks Bachmanis, un ļoti atturīgi atzīmē savās atmiņās Olava dzīves beedrene, ka jau pirms ceļšanās Olavs „preekš tam jau labu laiku gultā izdomaja deenas darbus,“ — nav parasti stereotipiski sajūsmas vārdi, bet reāla dzīves pateesiba. Bachmaņa kgs leecina: „Grūtas bezmeega naktis bij zeedotas leelām domām. Beeži veen darbu eesākot Olavs cēla valdei preekšā pavisam jaunas domas, jauna darba vaj nākotnes ideju, par kuŗu viņš vakar vēl nerunaja. Viņš

domāja deenās un naktis par to, kā atdabūt tautu atpakaļ viņas zemē, kā uzcelt izpostīto dzīvi un kā un kur atkal sapulcināt latvju tautu, ja viņa nevēredu atgreestees dzimtenē. Tās bij leelas nomocošas domas, kas visvairāk ap-lidoja tautas vadoni nakts klusībā, kad citi duseja meerā.“

Ta bij grūta nasta, ko neveen fiziskā, bet arī garīgā ziņā nācās nest Olavam. Viņa skateens redzeja tālak, nekā parasti ikdeenišķs cilvēks redz, un kur ikdeenišķs cilvēks pamet ar roku, lai nu būtu kā būdams, Olava gars tur neapstājās, viņa doma mekleja izeju. Pamatīgums bij vispār Olava darba dabā, jau no studenta gadeem (uz ek-sameneem peem. šī paša pamatīguma dēļ Olavs izņem plašāki preekšmetus, nekā tas teeši būtu vajadzīgs), un šo pamatīgumu viņš eenesa arī savā sabeedriskā darbā. Tā Centralkomitejas sapulču dalībneekus arveen patīkami pārsteidza preekšneeka Olava „pamatīgee“ pārskati, bet cik viņš naktis pūles bij peelicis, šos pārskatus sastrādājot, kaut arī uz atteecīgu nodaļu datu pamata, to tālak stāvošiem grūti nācās eedomatees. Bet šis pamatīgums darba un domu zistemā šoreiz Olavam draudeja ar satreecošu traģediju: ar latveešu tautas nāvi. Ja latveešu tauta nāca sadalīta tepat kā trijās daļās: Kurzeme — Vācijai, Vidzemes deenvidus daļa — Kreevijai, Latgale — kā sevišķa administratīva veenība atkal paliktu Kreevijai, kādas dzīvības izredzes tad palika latveešu tautai kā nacionālai veenībai? Vaj tiklab veenā, kā otrā un trešā gadījumā šīs leelās tautas nedraudeja uzsūkt sevi atsevišķās latveešu tautas daļās? Ja Olavs arī šīs domas neizteica atklātībā, tomēr viņa prātu tās nodarbināja un sirdi padarīja smagu. Cik pats par sevi arī nebij vajadzīgs, leels un nepeceeešams bēgļu apgādības darbs Centralkomitejā, tomēr tas Olavu, kā leela apjoma tautas darbīneeku, vareja saistīt tikai zināmā mērā. Jo tālak attīstījās pasaules kara notikumi, jo straujāki riteja Kreevijas preekšrevolu-cijas sastrēguma process, jo vairāk saņuka tā jau skopee valdības kredīti bēgļu apgādībai, jo vairāk Centralkomitejai, un sevišķi tās galveneem darbīneekeem, vajadzeja izvērstees par politisku faktoru, kas var darīt vairāk vaj mazāk noteicošu eespaaidu uz tautas politisko dzīvi. Cik leelā mērā Olavs stāvejis sava uzdevuma augstumā, cik

politiski tālredzīgs tas bijis, leecina jau atsevišķa politiska preses organa („Baltijas“) dibināšana 1916. gada maijā (nodoms radās vēl agrāki) ar Centralkomitejas aprindu palīdzību, tāpat viņa politiskie raksti kreivu presē un vispār viņa politiskā darbība. Olavs bij raksturs, kas nemēdza apstāties pie grūtībām, kā to leecināja viņa darbība etnografiskās izstādes sarīkošanā, studijas pa otram lāgam, mājas būve un t. t. Tāpat viņš gribeja arī pāri tikt tai liktenīgai nenovēršamībai, kas likās, kā šļūdonis no kalna gāzdamees, grib šinī pasaules karā iznīcināt latvešu tautu. Šo smago gara cīņņu vēl apgrūtināja salaustee fiziskie spēki, kuri pavisam vairs negribeja klausīt modrajam garam. Jūta arī pats Olavs, ka atpūta tam nepiecešami vajadzīga, bet uzticīgs savam peenākumam līdz nāvei, viņš gribeja izturet Centralkomitejas preekšneeka amatā līdz 1916. gada beigām.

Centralkomitejas darbīneeks K. Bachmanis, savās atmiņās par Olavu raksta: („Latv. Vēstn.“ Nr. 120, 1921.): „Jau 1916. gada pēdejos mēnešos Viļa Olava spēki gāja uz beigām... Viņš tikko vairs vareja paeet pa eelu, tikko dažreiz vareja noturetees kājās pie Centralkomitejas galda peekērees... Bet viņš nāca un nāca katru deenu uz savu mīlo darbu, nāca novārdzis, salicis, eekritušu peleki-dzeltenu seju, slimu sirdi un neiztrūka neveenu deenu. Sajūsma vilka viņa vārgo meesu uz leelo darbu un uztureja viņa dzīvību. Nāve arveen atkāpās šīs sajūsmas preekšā.

Katru rītu viņš atnāca noteiktā darba laikā. Klusi, kā lēns gars, viņš izgāja cauri čaklajiem darbīneekiem, visus mīļi apsveikdams, viseem laipni uzsmaidīdams, un tad eenāca valdes istabā. Te viņš jutās brīvaks un dažreiz neslēpa savas ceešanas. Bezspēcīgi viņš nolaidās uz krēsla savā veetā pie leelā veenkāršā koka galda uz sava ceetā darba krēsla. Tā viņš sēdeja labu laiciņu un domāja.

„Vaj šonakt atkal negulejāt?“ — no sava galdiņa dažreiz klusi eejautajos.

„Drus—ciņ...“ viņš novilkta tikko sadzirdami, tad itkā atmodās.

Pēc dažām minutēm sanāca citi valdes locekļi un deenas darbs eesākās.“

Visu 1916. gada vēlino rudeni un decembri Olavs tomēr iztureja. Tikai 1917. gada 4. janvarī noturetā gada sapulcē tas paziņo savu galīgo atsacišanos no amata.

5. janvarī 1917. Centralkomitejas locekļi un darbinieki, peedalotees Peterpils latveešu inteligēnces preekštāvjiem, sarīko kopvakariņas, kurās godina Olava nopelnus latveešu tautas darbā vispārīgi, bet bēgļu apgādībā sevišķi. Cildina viņa tautas mīlestību, viņa gaišo prātu, uzticību un neatlaidību savam peenākumam, viņa organizēšanas spējas, viņa kaŗeivja gatavību, kad jastāv par latveešu tautas godu un viņas interesēm. Ar plašakām, gan nopeetna un jautra satura runām šini vakarā uzstājas J. Čakste, A. Bergs, kā Olava tuvakee darba beedri, valstsdomneeki J. Zālits un J. Goldmans, kuŗeem Olava padoms un peedzivojumi beeži nākuši palīgā pee grūto un sarežģīto peenākumu izpildīšanas, no āreenes eeradušees Centralkomitejas locekļi — Steins no Kazanas, Skubiņš no Baltijas Komitejas, no peterpileešeem K. Zariņš (tagad Latvijas sūtnis Somijā) un māc. Grünbergs, no Centralkomitejas eekšejās organizācijas darbineekeem kritiķis Arturs Bērziņš, advokati J. Kemans, Fr. Vesmans, J. Kreicbergs un citi. Katrs runā no sava darba lauka, bet katru viņa darbs ir savedis tuvakās atteecībās ar Olavu un mācijis eepazīt viņa augstās tikumiskās un gara spējas un viņa cēlo tautas mīlestību. Herta Vulf kdze pannedz Olavam puķes no darbineekeem un nolasa šādu Puleera padēla apsveikumu:

Beidzees veens pūliņu cēleens jo grūts,
Gars Jūsu modrais pēc atpūtas lūdz,
Meera grib kustīgā doma!

Darba bij milzums, kad dzimteni mums
Laupija likteņa nolēmums.
Baiga bij sērdeņa loma.

Jūs veens no pirmajeem cēlatees,
Tautai par vadoni stājatees,
Klaidetos pulcinat traucāt.

Izdzītos ceešanās preecinot,
Gaismotu nākotni leecinot:
„Meesai un garam“ Jūs saucāt.

Tagad, kad garā jau paredzam mēs,
Bērzi kā līgos pee Leelupes
Ūdenī spoguļojotees,

Mījoto darbu Jums atstāt ir lemts.
Grūtums, kas kļuvis Jums tikams, teek ņemts,
Stāvam še atvadotees.

Daritu darbu nekas nevar mākt,
Redzēs to varenas audzes, kam nākt,
Redzēs un leeks preekš ta galvas.

Spēcīga griba un tālredzīgs skats,
Cīts pa preekšu un tad tik es pats, —
Tādas Jūs pasneedzāt balvas.

Prātam un gribai pauž slavu cēls vārds,
Leesmos tos nedzeestošs upuru sārts,
Mīlajo sirdi kas algos.

Mīlajai sirdij kā balvu ko nest?
Puķes šīs steidzās Jums paldeevs dvest,
Smaršainās, mirdzošās puķes.

Olavs pateicas vispārīgi sirsnīgi izjustā runā, kurā atgādina padarīto darbu. Viņš savā veetā izpildījis tikai savu peenākumu. Darbs, kas darīts, neesot nekas ār-kārtejs, ja roka darot savu darbu, sirds savu. Viņam esot kauns, ka pirmajam jaejot atpūtā, kad vēl darba cē-leenam neparedzot gala. Tad Olavs, ar humoru un as-prātību atbild katram runatajam, aprādidams katra rak-sturīgās īpašības viņa darbā, kas leecina, ka ari tad, kad Olavs nerunaja, viņa skats ir visu redzejis un gars uzmi-nejis katra darbineeka galveno būtību, viņa sekmes un ne-sekmes darbā. Olava valoda šķiltin šķeļas, atskan smeecli un jautriiba, visus viņš atmin, sākot no saveem tu-vaakeem darbineekeem un beidzot ar Centralkomitejas ma-zakeem kalpotajeem Jani un Annu, Olavam katram ir savs sirsnīgs vārds ko teikt, katram viņš ir ticejis, katrā

centees redzet un atrast to cēlako un labako. Bet vakara dalībneeki grib kādu paleekamu peemiņu atstāt šim vakaram. Uz Centralkomitejas darbīneeku eerosinajumu sastādīta zeedojumu vākšanas liste „Olava Fondam“, kurū izleetos latveešu tautas kulturelo mērķu veicinašanai ar Olava paša noteikšanu. Jau pirmā vakarā klātesoše sazimē 1200 rubli leelu zumu. Olavs, no savu tuvako un tālako līdzdarbīneeku uzmanības un atsaucības cildinats, aizkustinats atstāj šo vakaru, un šis brīdis tam daudz maz saldina rūgto šķiršanos no eemiļotā darba. Visi ir ticībā par Olava atspīrģšanu, visu runās izskan cerība par turpmako darbu, kad latveešu tauta būs atkal jaatgreež mājās un jaorganizē uz izpostītās dzimtenes atjaunošanas darbu. Neveenam no vakara dalībneekeem nenāk prātā, ka leelakā daļa no viņeem redz Olavu šīnī vakarā dzīvu pēdejo reizi...

Bet neveen klātesošeem vakara dalībneekeem, ari tālakstāvošeem, bij jau redzams Olava darbs un viņa personas nozīme, ko leecināja vēl šīnī vakarā dabuti daži sveicinajumi, kautgan vakaram bij pilnīgi slēgts intīms raksturs. Tā „Talavijas“ konvents no Maskavas telegrafē (acimredzot Maskavā par Olava atstāšanos no Centralkomitejas preekšneeka amata ziņu bij pārveduši daži sapulces dalībneeki); ka viņš, „kopā ar citeem latvju tautas bēgleem nožēlo Olava aizeešanu no Centralkomitejas un izsaka tam vissīrsnīgako paldeevs par pašaizleedzīgu tautas darbu un cerē drīz viņu spīrgtu un veselu redzet mūs atpakaļ vadot mīlajā dzimtenē.“

Bet pazīstamais izdevejs A. Gulbis šīnī gadījumā telegrafē: „Jūsu atstāšanās no Centralkomitejas preekšneeka amata rada vispāreju nožēlošanu un bēdas. Jūs, godīgakais no godīgakajeem sabeedriskeem darbīneekeem šīnī grūtajā laikā, tāli no dzimtenes, augsti pacelot mūsu nacionalo karogu, bet Jūsu takts un atsaucība pulceja Jums apkārt visus, kas grībeja strādat nelaimīgās dzimtenes labā.“

Rīgas Apgabala Teesas loceklis J. Stumbergs, kurš tajā laikā darbojās Peterpilī, Centralkomitejā, kā „Bēglu Apgādašanas Centralkomitejas Ziņojuma“ redaktors, atceras V. Olavu savās atmiņās:

„Bēgļu laikmetā latveešu tautas vadoni un laikraksti nevarēja panākt par to veenošanos savā starpā, kā īsti apzīmet izceļotajus no Kurzemes, kuŗus karš izcēla no viņu dzīves veetām. „Ekonomisti“, to organs „Dzimt. V.“ un vēlākā „Dzimtene“ tos dēveja par „bēguļiem“. Pārejai preses daļai šis nosaukums laikam atgādināja no bībeles stāsteem par „tekuli un bēguli“ aprakstīto Kainu. Tā ka no Kurzemes izdzītee tauteeši nekādas slepkavības nebij nodarijuši, tad apzīmeja tos par „bēgļiem“. Viņu apgādašanai nodibinājās „Latv. bēgļu apg. Centralkomiteja“. Šīs komitejas valdes preekšneeks Olavs, sakarā ar neveenprātību par „bēgļiem“ un „bēguļiem“, ar viņam peemītošo humoru reizi izteicās: „sauksim viņus par „bēduļiem“, uz to laikam būsīm visi veenis prātis! Tas pēc manas sajūtas arī būtu latviskak!“

Bēgļu Apgādašanas Centralkomiteja, bij uzbūveta caurcaurim uz demokratiskeem pamateem, cik tas kara un juku laikā bij eespējams; tajā bij reprezentēti visi redzamakee tautas darbīneeki, kas veen pateesi bēgļu apgādašanu stādīja sev par augstako uzdevumu. („Dzimtenes“ vīri ar Fr. Veinbergu, J. Bisseneeku, J. Zanderu, Roziti un citeem preekšgalā gāja savus ceļus, tik ilgi, kamēr kreevu valdība tai vairs nedeva naudu — izputināšanai). Olavs bij arī veenīgais, kuŗš baudīja tik vispusīgu uzticību, ka to vareja nostādīt Centralkomitejas pirmajā veetā. Viņa organizatora un arī diplomata dāvanas, atgādajotees tos laikus, kļūst arveen aprīnojamakas. Ar leelu taktu viņš prata apveenot citādī savā starpā nesaškanošus elementus uz kopeju darbu. Ar lēnu garu viņš ļāva katram darbīneekam turetees pee savas individualitātes un ar leelako paceetību izklausiņa katra domas par atteecīgu preekšmetu un zināja tās pareizi modifīcet un vadīt vajadzīgā virzeenā, nebūt neuzspeezdams savus eeskatus par obligatoriski peenemameem. Olavam Centralkomiteju vadot katrs darbīneeks sajuta sevi par autonomu savā leetā un Olavs prata ceenīt arī katru iniciatīvi, ja veen ta nāca leetai par labu. Un taisni šāda viņa metode, cik ta smaga arī nebij, daždeen noteekot pa

2 sēdēm un 5—6 stundu ilgumā, izrādījās par visracionālako. Vadoņa uzticešanās taisni izaicināja vadamajos sacensību, savus uzdevumus veikt jo drīzāk, jo plašāk un jo apzinīgāk. Līdz ar to Olavs prata nolikt katru savā istā veetā, dodot vajadzīgos norādījumus, tā ka Centralkomiteja savā laikmetā būs veens no latveešu sabeedribas un viņas pašdarbības visspožakeem laikmeteem. Kad uz Veinberga denunciaciju pamata cara valdība peepeši lika Centralkomiteju izveidot, tad atteecīgi ekselenci ar izbrīnešanos, neatrodot ne mazākā eemasla kam peedurtees, bij jaizteicas: „Kur Jums bijis eespējams veenā veetā sakopot tādu skaitu inteligentu spēku!“

Kautko citu arī nevarēja sagaidīt, ņemot vērā, ar kādu rūpību un nodošanos Olavs sekoja katrai Centralkomitejas nozarei. Nebūt neesot sīciņš, viņš tomēr visu pārskatīja un preecajās par katru panākumu. Kā viņš preecajās, kad pēc leelām grūtībām izdevās nodibinat preekš bēgleem arī savu literaturu: sākumā tikai kalendaru, bet vēlāk arī nedēļas lapu „Ziņojumu“. Pirmais numurs nāca gatavs, kad Olavs slimības dēļ bij spēests savu darbību Centralkomitejā pārtraukt. Kad laikraksta redaktors viņam to nonesa uz māju, Olavs viņam pateikdamees atbildeja: „Jūs man atnesāt zāles!“ Pat jau pirms nāves slimībā esot Olavs no Somijas apjautajas pee atsevišķo Centralkomitejas nodaļu vaditajeem par viņu sekmēm darbā un par klāšanos, neaizmirstot arī pašus mazakoš darbineekus.*) Ka Olavs arī sīkak pazina un bij eegaumejis katra sava līdzstrādneeka dzīvi, spējas un apstākļus, to ar leelu pārsteigumu dabuja no viņa mutes dzirdet 1917. gada 5. janvāra vakarā, atvadotees no Olava kopejās vakariņās, kad viņš bij sagraustās veselības dēļ nolīcis Centralkomitejas preekšneeka amatu. Vismaz rakstītajam viņš atgādināja savu eepazīšanos ar viņu 2 gadu desmitus at-

*) Ad. Sanatorija Koonkala Viborg 5. febr. 17. g. God. Stumberga kgs! Ļoti pateicos par ziņojumu. Izlasa to no veena gala līdz otram, izņemot meklejamos. Tagad zinu, kas pee Jums noteek. Kā tad sateceet ar jauno drukatavu? Latīņu burti gluži labi izskatas. Es sāku jau pamazam atpūstees. Kā Jums eet ar veselību, jo jus arī bijāt stipri pārpuļējušeis? Sveicineet savus istabas beedrus: Kalniņ kdzi, Hirsā kgu Vidberga kgu un citus. Jūs sveicina V. Olavs.

pakaj un sīkakos ar to sakarā bijušos apstākļus, un līdzīgi viņš raksturoja vaj visus klātesošos, un to bij vairaki desmiti jaunaku un vecaku ļaužu. Pee tam viņš bij aizmirsis visu rūgtumu, ko no veena, otra bij peedzīvojis, un tikai uzteica visus un pateicās viseem, kas viņam palīdzējuši pee kopejā tautas glābšanas darba.

Nav tomēr jadamā, ka Olavs ļāva visam eet savu ceļu. Uzticīgs savam peenākumam, kādu bij uzņēmes, viņš atklāti izteica savas domas ari pret saveem tuvakeem un eespaidigakeem līdzstrādneekem. Tā „Dzimtenei“ likvidejotees, Č. bij veenā pusē par viņas peesleešanu Centralkomitejai, B. pretim tam, bet Olavs eeņēma videjo stāvokli un no bēgļeem pretimnākošakā veedokļa atrada ceļu veselas „Dzimtenes“ nodaļas un tās līdzstrādneekus, kas veen to gribeja un peeņēma Centralkomitejas darba principus, ļoti pretejos „Dzimtenē“ parasteem, — peeveenot Centralkomitejai. Tāpat Olavs vareja pazaudet savu nosvērto meeru un paceetibu gadījumos, kad peenāca pee līdzstrādneekem kādu savtību vaj nolaidību. Tad viņš ari peerādīja stingrību, nelokamu, kā klinti, un pārrāva katru sakaru ar uzticības neceenigo. To peedzīvoja kāds pilnvarneeks Skuja, kuŗš nenodeva laikā aprēķinus par dabutām naudas zumām, to ari Novgorodas un Kalugas komiteju sastāvi. Sevišķi Skujas gadījumā rakstītais dabuja eeskatītees, cik dziļi sajūt O. un kāds viņā darbojas savaldīts spēks, kas no nekreetnībām teek atraisīts un uzstājas par pateesību un taisnību. Protams, ka tādi uztraukumi nāca viņa vājajai veselībai tikai par launu, un ari pēc aprakstītā gadījuma Olavam nācās ņemtees laiku atpūtai. Un tādu uztraukumu viņš peedzīvoja ļoti daudz, gan no pašu ļaužu puses, gan no āreenes. Kas veen tikai nejutās viscaur apmeerinats, tas pirmo pārmetumu nastu krāva virsū Olavam. Zīmīgs peedzīvojums viņam bij ar rakstneekem un mākslineekem 1915. gada novembrī, kad nācās viņu starpā sadalit no valdības dabuto pabalsta zumu. Lai jau izvairītos no katreem pārmetumeem Centralkomitejas valdei, tika ša pabalsta sadališanai izvēleta atsevišķa komiteja no pašu pabalstamo vidus. Bet Olavs tomēr neizgāja sveikā: Viegner-Grinberg kdze nez' kadēļ nebij peeteikusees un

tadēļ arī nebij dabūjusi nekādu zumu. Kādu rītu (1915. g. 18. novembrī) eebraukusi Peterpilī, viņa bij eeaicinajusi Olavu atsevišķā istabiņā Centralkomitejā, kurai līdzās strādāja rakstītājs, un visai niķni un skaļi, tā ka bij dzirdams caur plāno dēļu seenu, un man neviļus nācās būt par ausu leecineeku, pārmeta Olavam, kadēļ ta atstāta tukšā: viņa jau arī esot mākslineece, kā visi citi, viņas vīrs jau arī tikai pelnot mazu mēneša algu, esot no kara visu savu mantu Siguldā zaudejis, viņa mājā esot zaldati un t. t. Olava taisnošanos, ka no viņa neatkarajusees sadališana, — V.-G. kdze nepeeņēma, atsaukdamās: „Tu taču arī Oskara korporācijas beedrs!“ Līdzīgi Olavs nevareja saprast arī Skalbes izturešanos. Varbūt veenīgais, kas toreiz nostājās presē Olava pusē, bij nelaiķis Deglavs, izsakotees par pabalstameem rakstneekem savā „J. D. Lapā“: lai taču rakstneeki neuzskatot sevi par kautko augstaku, nekā visus citus mirstigos... Pats Deglavs uz rakstītāja jautajumu, vaj arī pēc pabalsta peeteicees, svi-nīgi atbildeja: „Tik ilgi, kamēr strādāju un pelnu, sabeedribai uz pleceem negulšos!“ Bet jau 1916. gada sākumā arī Deglavs sāka Olavu un Centralkomiteju apkarot, kad ta nenodibināja Peterpili pēc viņa prāta kādu ķēķi vaj biblioteku.

Spožako gandarijumu Olavam tomēr sagādāja 1916. gada aprīlī izdarītā Centralkomitejas revizija, kurā visus viņa denunciantus un pēlejus atstāja dziļā kaunā.

Negribu noklusēt arī tās pretešķības, kuras man ar Olavu bijušas Peterpils laikmetā: sakarā ar laikraksta „Baltija“ dibinašanu. Rakstītājs nevareja peekrist viņa un pārejo Centralkomitejas darbineeku domām, ka būtu dibinams arī politisks laikraksts. Neraugotees uz finansielām grūtībām, jo bēgļu zumas, protams, tam nolūkam nevareja un nedriksteja nākt sakaros un pašem darbineekem līdzekļi bij visai aprobežoti un bij japārteek no pelnamās algas, baidijos no darba spēku saskaldišanas uz vairakeem mērķeem, no ka būtu bijis jaceeš bēgļu apgādībai. Galu galā laikraksts arī nodibinājās ne viseem tajā peedalotees, un nesa arī savus labus augļus latveešu sabeedribai, kaut tam nebij lemts ilgi darbotees.“

Tiktāl Stumberga kga atmiņas.

Olavam bij daudz dāvanu. Viņa studenta darbi latveešu vēsturē, viņa raksti par tautsaimniecības jautajumeem (peem. vekselu kursu), viņa sarakstītee „Galvenee virzeeni etikā“, jau rāda viņa disciplinetās domu spējas, nodziļinašanos preekšmetā, oriģinelu apgaismojumu un gaišu idejisku aptvērumu. Sevišķi mīļa Olavam ir vēsture. Viņš ir devis pirmo latveešu tautas vēstures mēģinajumu. Bet doma par latveešu vēstures sarakstišanu viņu neatstāja visu mūžu. Pee reizes viņš par savu sapni pastāsta ari tuvakeem darba beedreem. Kad latveešu tauta būs mājās pārvadita, viņas kopotajs un darbineeks atgreetisees savos Birzuļos un tur netrauceti nodosees savam zinatniskam darbam — latveešu vēstures sarakstišanai.

Tāds uzdevums tēlojas Olavam, kad mēs 5. janvarī pēc pusnakts šķiramees pēc sirsnigi pavaditām stundām. Bet dzīve nepeepildija šo slimneeka un mūsu sapni.

Jau pēc dažām deenām, kamēr nokārtoja pases formalitates, (18. janvarī 1917. v. st.), Olavs aizbrauca uz Somiju, lai tur atpūstos un dzeedinatos Koonkalas sanatorijā pee Viborgas. Pirmās ziņas, kas peenāca no Somijas, vēstīja labu. Olavs itkā atspirgstot, ārsti tam lēekot pa kalnu ceļeem staigat, tikai — pa naktīm nevarot lāga gulet. Cerejām visu labako. Fonda līdzekļu vāceji greezās pee Olava un lūdza no viņa kādus norādījumus, lai varetu izstrādat noteikumus par „Olava Fonda“ organizaciju un līdzekļu izleetošanu. Kāds projekta uzmetums bij jau gatavs, ko nosūtīja Olavam un lūdza Olava spreedumus un aizrādījumus. Uz šo vēstuli Olavs man atbild 6. februarī no Koonkalas rakstītā vēstulē. Izsacījis preeku, ka savākta tik leela zuma, „šais grūtos laikos, pee tam vēl, kur vajadzība ir visadeem mērķeem,“ Olavs turpina:

„Centralkomiteja jau projektu par fonda izleetošanu tik labi izstrādajusi, ka man atleek tikai visam peekrist.

1) Protams, ka tikai Centralkomiteja var būt ta eestāde, kas Fondu pārvalda. Ja apakškomisija vajadzīga, tad jau lai tik eeeļ veen, es par to tikai preecašos. (Fonda dibinatajeem-zeedotajeem dažadu apstākļu dēļ likās vēlams, Fonda pārraudzību saistīt pee Centralkomi-

tejas, jo patstāvīgas organizācijas radišanai toreiz vareja rastees šķēršļi. Lt.)

2) Ari zumas dališanai nav ko pretotees.

3) Nodoms, izdot kādu rakstneeku darbus latgaleešu izloksnē (Fonds vēlāk izdeva latgaliski: — Blaumaņa: „Nāvēs ēnā“ un Apsišu Jēkaba: „Pee pagasta teesas“. Lt.), ļoti laimīga ideja. Tikai deretu ar latgaleešiem pašiem sazināties, vaj kādu no viņu vidus eecelt komisijā. (Tas vēlāk notika. Lt.)

4) Premijas par elementarām vēstures un ģeografijas grāmatām par Latviju ari laba leetā. Tikai pirms izsludina, vajadzētu sazināties ar maskaveešiem, jo teem ir Krodzineeka premija. Zālīts zinās tuvāk. Ari (Latveešu) Izglītības Beedriba Rigā, kautkādas premijas izsolijusi.“ (Ta bij Barona premija — par latv. tautas dzeesmu pētījumeem. Lt.)

Kādā citā no Kooukalas rakstītā kartiņā Centralkomitejas Budžeta nodaļas vaditajam zvērinātam advokātam Fr. Vesmanim Olavs apprasas, kā eet ar budžeteem, peeprasa Centralkomitejas „Ziņojumu“ un par sevi ziņo: „Es tagad dūšīgi pūšos: ēdu, guļu un ceereju. Tā deenas aizeet.“

Par to laiku Kreevijas politiskee notikumi Peterpilī katru deenu milzu soļem gāja uz preekšu. 1917. gada februāra beigās izcēlās revolucija un jau pēc kādām deenām bij redzams, ka ta paliks uzvaretāja. Bet revolucionarā kustība savā plašumā nu tikai īsti sākās.

Radās — jaunas izredzes ari latveešu tautai. Domājām, kā par tām preecasees Olavs.

Bet februāra mēneša otrā pusē saņēmām uztraucošas ziņas no Koonkalas — slimneekam leelā mērā trauceta širds darbība, izredzes uz izveseļošanos kļūst mazakas. Ir bijuši brīži, kad viņam jau uzmācas sapņi-murgi: viņš sastopas jau ar Somijā mirušeem Rozentalu un Duburu, kas to aicina līdz. Bet vēl arveen negribas ticet ļaunai varbūtībai...

Februāra mēneša pēdejās deenās Peterpils — vecā, gadusimteneem satrunējusē un sapelejusē Kreevija sāk šķobitees un gāstees... Kustība izeet no kazarmām. Sākumā trešā Valsts Dome to mēģina itkā noturet zināmā

gultnē... Bet tad kustība to pāraug... Revolūcijas bangas gāžas pāri visiem krasteem, visu noskalodamas un aizraudamas, kas tām stājās ceļā. Ar katru deenu peeaug revolucionārā kustība un neveens nevar paredzēt tai gala un robežu. Zituacija mainās katru stundu... Leelee notikumi bez šaubām atstās eespaidu uz pasaules karu un vispārejo politiku. Bet kas būs ar Latviju, kas būs ar latveešiem... Bet tikdaudz ir ceests un pamests, ka sirds padodas veenigi cerībām.

No sākuma Olavs uzturējās veens bez tuvakeem peederigeem sanatorijā. Ārsti konstateja sirds vājību, eeteica atraušanos no visem darbeem, pastaigašanos pa āru, dietu. No sākuma likās ari, ka šee preekšraksti līdzēs un slimneeks atspirgs. Bet tad slimneeks nejutās vairs labi. Stāvoklis drīz top ļaunaks, tā kā Olavs pats jau speests no Viborgas telegrafet 17. februari sayai dzīves beedrenei Peterpili:

„Saslimu. Lūdzu atbraukt.“

Saņēmusi šo telegramu, Olava dzīves beedrene, pilna bažu un noraizedamās, pošas uz Somiju, ņemdama līdz vecako dēlu Vili un svaini Grigoriju. Vaj viņa slimneeku vēl atradīs pee dzīvības? Viņa pazīst sava vīra raksturu: ja tam daudz maz spēki turesees, viņš neļaus to traucet ar telegramu. Ja viņš līcis to sūtīt, tad stāvoklis katrā ziņā kritisks. Bet Somijas stacijā Peterpili mūsu braucejus negrib laist ar tūlitatejošo vilceenu, bet leek gaidīt uz nākošo, kas ateet pēc dažām stundām. Tagad, šini brīdī, kad Olava dzīvība karajās mata galā! Greežas pee stācijas preekšneeka, pastāsta tam visus leetas apstākļus, un tagad ceļu var turpinat. Viborgā vilceens peenāk kādos 3 naktī, tūdaļ ar ormani uz sanatoriju Koonkalā, gaišā mēnesnīcas zeemeļu naktī, kur Olava dzīves beedrene eerodaš pēc 4 no rīta. Pirmais jautajums — vaj slimneeks vēl dzīvs? Paldees Deevam — dzīvs, bet stāvoklis nopeetns. Nu māsas ar dežurejošo ārstu sagatavo slimneeku uz ceemiņu eerašanos. Kas lai apraksta atkalredzešanās preekus? Olava stāvoklis bijis tik grūts, ka baiļojees, vaj savejos vēl dzīvus skatišot. Tagad nu kundze paleek kopejas veetā. Bet slimneeks grūti ceesh. Ik pa britiņam tam jāpārtaisa pagalvis un ap

V. Olava pavadišana uz pēdejo dusas veetu, Rīgā,
5. jūnijā 1921.
Pee sēru mājas Marijas eelā 26.

ikreem jaleek aukstas kompreses, kas novada asiņu peeplūšanu smadzenēs. Izskaidrojas, ka saslimšana nākusi pēkšņi — slimneeks eelikts pārak siltā vannā — tas darijis eespaidu uz sirdi un pēc tam masets — un tā nākusi katastrofa. Tā slimneeka stāvoklis bez sevišķām pārmaiņām turpinājās nedēļas divas. Tā ka dzīve un ārstēšanās sanatorijā iznāca stipri dārga, tad ar sanatorijas ārstu laipnu vidutajību Olavu no Koonkalas pārved uz Viborgu, diakonisu mājā. Lai gan verstes 12 garais brauceens zeemas ceļā slimneeku nogurdinajis, tomēr veetas pārmaiņa uz viņu dara labu eespaidu un viņš preecajas, ka ari sazinašanās ar Peterpili te veeglaka. Te atbraucis Olavs sirsnigi nolūdz Deevu, peesaukdams Deeva žēlastību un apsardzību par saveem tuvineekeem, ja tam būtu savejee jaatstāj.

Martā, vēl pirms nāves, Olavu apmeklē Centralkomitejas valdes darbineeki A. Bergs un K. Bachmanis. Tas attēlo savus eespaidus no šī pēdeajā apmeklejumā („Latv. Vēstn.“ Nr. 121, 1921):

... „Tad jau vairs nevareja pazīt Olavu. Viņa meesa bij neapraktami vārga, bet gars vēl stiprs.

Leelā Kreevijas revolucija jau bij noskanejusi; viņas atbalsi bij izdzirdis ari Vilis Olavs.

Mums ar Bergu, katram pēc kārtas vajadzēja atferet visus sikumus par dažādām revolucijas fazēm. Olavs klausījās ar bezgalīgu interesi un veetveetām mēģināja palocīt galvu. Viņa vārgās acis beeži parādījās preeka mirdzums.

Kad es beidzu stāstīt par ainu, kā četras deenas dedzināja uz kāda lauka Petrogradas un visas valsts Centralās „ochrankas“ archivu, vārgais slimneeks dzīvi sakustejās, palocija savu smago galvu un vārgā balsī novilkā:

„Tad jau ma—nas ak—tis ari tur sadega...“

Viņš itkā mēģināja smaidīt, bet tas viņam vairs neizdevās.

Viņš atpūtās un atkal pats sāka vāji runat.

„Nu jau mums ari būs brīvības; nu — jau varam cerēt uz Latviju. Bet ko tad jūs darijāt, ko tad Centralkomiteja?...“

Mēs atreferejām par visu mūsu darbību un domu virzeņu revolūcijas deenās.

„Bet vaj nu jūs ar viseem varat satikt? Kas tad nu nāk pee jums, pēc revolūcijas? Vaj strādneeki ari nāk pee jums?“

Viņš vērsa savus skatus uz Bergu un mani un, cik vareja noprast, ļoti gaidīja uz mūsu atbildi.

Mēs paši vēl nevarejām novērot tik īsā laikā strādneeku atteecības pret mums. Bet tā kā nabadzīgakee bēgļi izturejās pret Centralkomiteju ar pilnu uzticību un kāda strādneeku grupa jau nāca apspreestes komitejas telpās un labi ar mums satika, tad mēs šos faktus atzīnējām kā labu atteecību zīmi. Tas slimneekam ļoti patika. Viņa acis atkal dzīvi eemirdzejās un viņš jūsmīgi runāja:

„Tad ir labi... Pal—deevs Dee—vam... tad ir la—bi. Nu es esmu meerigs. La—bi, — ja... Nu palīdzī man nolaist... gal—vu uz spil—venu...“ viņš lūdza savu mūža beedreni. — „Tā—das pree—ci—gas zi—ņas... Nu man tā — vee—gli...“

Mēs vairs negribejām slimneeku nopūlet un peecēla—mees atvadītees... Bij smagi ap sirdi.

Durvis aizvērot, mēs vēl ar skateem atvadījamees. Viņa skati mūs pavadīja mīļi, mīļi... uz viseem laikeem.

Mēs redzejām, ka viņš to saprot...“

Bet ari šee darba beedru apceemojumeem drīz vajadzeja mitetees. Nespēks arveen peeņēmās un izredzes uz izveseļošanas arveen top mazakas. Bet varbūt — varbūt tomēr...

Eestājās atkal grūtas un gaņas deenas. Ir brīži, kad slimneekam veeglaki, bet tad paleek atkal ļaunaki. Olava dzīves beedrene neatstāj to ne deenu, ne nakti. Grūtakais bij tas, ka slimneeks, elpas trūkuma dēļ, nevareja ne 5 minutes aizmigt. Lai varetu gulet, izdarīja dažadus eesprīcejumus, to starpā ar morfiju. Pēdeajā eesprīcejumu Olavs grūti panesa un lūdza savu dzīves beedreni, lai neļauj to

eespricet. Ēstgriba ar katru deenu mazinājās, tūskis peeņēmās. Atbrauca atkal no Peterpils svainis, māsa, mazais dēls. Tas tēva vairs nepazina — ta seja bij peetūkusi un tam palikusi sveša; baidījās pat klāt eet. Abeem dēleem vēl Olavs deva savu sirsniņu tēva svētību.

Kad kādi Centralkomitejas darbineeki vēl pēc Bachmaņa un Berga apmeklējuma nākošās deenās eerodas slimneeku apceemot, apkopejas (someetes) vairak ar žestem, nekā ar vārdeem leek saprast, ka apceemojums jau nāk par vēlu — — —

Deenas peecas pirms nāves nāca jau drūmās nenovēršamības preekšvēstneši. Kādā pēcpusdeenā, slimneeks, guledams, peepeši jautri eesmejas un sauc savu dzīves beedreni pee gultas. Tad sāk stāstīt par savu bērniņu, kā gājis linu talkā pee sava onkuļa Duklava, siki un pamatīgi apraksta talku, tā ka jašaubas, vaj ši savadā jautri murgu pazīme vaj pēkšņs atmiņu uzleesmojums.

Tā slimneekam paeet beidzamās deenas te skaidrā prātā, te murgos. Visvairak viņu nopūlē domas, ka tam jasaraksta kāda jauna valoda un Baltijas baznīcas vēsture (Pēdejo Olavs bij sarakstījis, manuskriptu eeskatišanai eedevis mācītajam Šmitchenam, kuŗam bēglu deenās manuskripts bij pazudis.) Daudz slimneeka fantaziju nodarbināja arī gultai pretimstāvošā Kristus bilde un kāds bibeles pantiņš, kuŗu tas skaitīja dažādās variacijās.

Vēl pāris deenas Olavs cīnījās starp dzīvību un nāvi, kamēr ārsti, peelikdami visu savu mākslu, centās to uzturet pee dzīvības. Slimneeka ceešanas tomēr bij ļoti grūtas... un ārstu mākslai savas robežas.

Ceturtdēn, 29. martā pēc jaunā stila (pēc vecā — 16. martā 1917.) vēl ap pulksten 9 vakarā Olavs sēdeja krēslā, tikai jutās ļoti nelabi. Viņa dzīves beedrene nogulda to gultā, kamēr pate atlaižas turpat uz divana. Peepeši slimneeka gulta spēji nobrikšķ — slimneeks pagreezes pats uz otreem sāneem, ko tas jau kopš kādas nedēļas vairs nespēja saveem spēkeem izdarīt. Zinādama, ka uz labeem sāneem slimneeks nevar gulet, Olava dzīves beedrene ceļ slimneeku sēdus. Celdamees slimneeks vēl eebilst: „Vaj es par daudz pēkšņi apgreezos,“ — tad viņa meesa zaudē saturu, acis aizveras, seja, kas

pa visu slimības laiku bijusi sarkana, tagad paleek bālaka un bālaka un nāves engelis uzspež savu skūpstu uz slimneeka peeri...

Olava pēdejee vārdi, ko tas pee skaidras apziņas vēl teicis, ir: (sacīti viņa dzīves beedrenei): „Nosveicini visus mīļus draugus un latvju tautu; teic pēdejai, ka es viņu par visu vairak esmu mīlējis, tā kā peemirsis beeži peenākumus pret saveem vistuvakeem...“

Pulksten 1/210 vakarā beidza pukstet šī kreetnā latvju dēla sirds, tālu no dzimtenes, kuņas likteņi vēl bij miglā tīti, bet kuņas gaišakai nākamībai nelaiķis bij atdevis savu mūžu.

Metala zārkā nelaiķi eezārkoja jau Somijā. Pūpolu svētdeenas rītā, ar garīgu dzeedašanu no slimnīcas māsām un cita personala, nelaiķi izvadīja no diakonīsu nama uz staciju. Olava gars peedereja dzimtenei; tai vajadzeja dot pēdejo dusu savā klēpī viņa mirstīgām atleekām.

Neraugotees uz slikteem pasta apstākļeem, kas trauceja ziņas izplatišanos, atsaucība un sēras par Olava nāvi bij plašas un sajostas visā latveešu sabeedribā. No daudzeem līdzjūtības izsacījumeem, gan telegramu, gan vēstuļu veidā, te peeminešu tikai dažus, raksturīgākos:

Latveešu Bēgļu Apgādašanas Centralkomiteja paziņojot par sava preekšneeka nāvi un apbedīšanu Peterpili 22. martā, — raksturo aizgājeju:

„Viņa mūžu raksturoja uzticība savam peenākumam un pateesa mīlestība uz savu tautu.“

Valstsdomneeks Goldmanis savā līdzjūtības telegramā starp citu leecina: „Jūs zaudejāt laulatu draugu, bet latvju tauta veenu no saveem eevērojamakeem un cēlakeem darbīneekem.“

Baltijas Bēgļu Apgādašanas Komiteja Rigā „sirsnīgi nožēlo pašai zleedzigā bēgļu leetas darbīneeka Olava nāvi...“

Latveešu Rakstneeku un Žurnālistu Komiteja (Rigā): „Tu biji veens no gaišakeem Latvijas dēleem. Tava peemiņa dzīvos starp mums. Brīvā dzimtene skumst par Tavu agro nāvi.“

Terbatas Bēgļu Apgādašanas Komiteja, saņēmusi pilnā sapulcē ziņu par Olava nāvi, izteic ar „dziļām

skumjām savu līdzjūtību — Jūsu bēdas ir visas tautas bēdas.“

Dr. K. Kasparsons un Dr. Jankovskis telegrafē no Rīgas: „Jūsu zaudejums ir visas tautas zaudejums.“

Maskavas Kulturas Birojs izsaka „savu dziļu līdzjūtību par Jūsu laulata drauga un godīga, nepeekusuša saheedriskā darbineeka nāvi.“

Beedriba: „Seeveešu Darbs“ sauc pēdejās ardeevas pakal savam nelaiķim draugam un pabalstītajam.

Tās pašas sēras izsaka telegramas gan no draugeem, gan no organizacijām — Pleskavā, Vitebskā, Borovicos, Rīgas, Terbatas un citām veetām.

Anna Brigader raksta 21. martā no Maskavas: „Visi, kas cees par tautu un dzimteni, sēro ar Jums. Jo vaj var būt tautas mīlestības cēlaka inkarnācija, kā Vilis Olavs? Patees, dziļš un karsts, skaidrs, taisns un nesavtīgs, — tādu es viņu redzu, tāds viņš izauga par to personību, kurai īpatnejs leelais spēks: saukt, aicināt, apveenot! Un nu viņam jaazeet tai brīdī, kad mums viņa visvairāk, visvairāk vajaga! Kas mums var atsvērt šo zaudejumu? Kas mums var izpildīt šo robu? Kas lai saprot to likteni, kas uzticīgajam cīnītajam lēma skatīt savu apsolīto zemi — tikai no tāleenes, tikai savas mūža deenas pārāgrā saules reetā!“

Ivande Kaija (ari Olava bijusi audzekne) raksta 20. martā no Mālpils Ģērķeneem: „Varbūt mazu meerinājumu Jūs atradisat apziņā, ka Jūs savās bēdās nestāvat veena ar saveem dēleem, bet ka visa mūsu peemekletā un grūti pārbauditā tauta sirdssāpēs dalas ar Jums. To Jums droši peerādīs visu galvas pilsētas latveešu bēglu plašā un pateesā līdzdalība pee viņa kapa un vēl drošaki — visas tautas mīlestība pret viņu vēl pāri kapam, nākotnē. Viņa vārds paliks starojošiem burteem eerakstīts latvju tautas attīstības vēsturē. Laimīgi Jūsu bērni, kam bija tāds tēvs! Lai liktenis, kaš šai, jau tā tik grūtā laikā, Jūs tik bārgi peemeklejis, dod Jums spēku, jo turpmak mazos Grakhus tēva garā audzet.“

Kāda Olava bijusi skolneece no Aizkraukles Viksnu kroga raksta: „Šodeen (23. martā) lasiju avizēs sēru vēsti, ka mūsu mīļais Olava kungs miris. Mani ši ziņa

dzīli satreeca. Preekš mums, skolnecēm, Olava kungs bija kā miļš rūpīgs tēvs. Lai gan pagājuši jau četri gadi no ta laika, kur es pēdejo reizi kāpu pār skolas sleegsni, bet man vēl veenmēr dzīvā atmiņā skolas deenas, itkā vēl vakar es būtu bijusi jautrajā skolas beedreņu pulciņā. Un kā gan lai es aizmirstu skolas laikus, laimīgākās deenas savā dzīvē! Skola man bij miļas tēva mājas, skolas beedrenes labās māsiņas un skolotaji miļakee draugi. Un visu to bija sagādajis Olava kgs, visu to esmu viņam parādā.“

H. Simsons no Londonas, dabujis ziņu par Olava nāvi, raksta: „Viņš bija vīrs, kam vareja uzticetees droši, un viņa vārda peetika, lai ticetu kādai leetai.“

21. martā Olavu, metala zārkā, pārveda no Somijas. 22. martā, pulksten 4 pēc pusdeenas to pagaidam guldija Jezusbaznicas kapličā. Bēru akts notika pavakarē. Baznica bij pilna pavaditajeem. Pēc skolneeku koŗa dzeesmas un koraļa, kancelē kāpj Olava studiju beedrs un jaunības draugs, Jezusbaznicas draudzes mācītajs, idealisma bagatais Grünbergs. Viņa vārdi skan veentesīgi un sajusti. Starp pavaditajeem — raud.

Mācītajs runā par 5. Mozus grāmatas vārdeem: „Tad Mozus uzkāpa no Moaba klajumeem uz Nebos kalnu — un tas Kungs viņam rādija viņu Gileada zemi līdz Danam. Un tas Kungs uz viņu sacija: „Ši ir ta zeme, ko es Abraamam, Izakam un Jekabam esmu zvērejis, sacidams: Tavam dzimumam es to došu, es tev to esmu licis redzet ar tavām acīm, bet tev nebūs uz tureeni eet pāri. — Tā Mozus, ta Kunga kalps, nomira Moaba zemē, pēc ta Kunga vārda.“

„Šee vārdi,“ — saka mācītajs, — „nav no manis uzmekleti. Tos mūsu Olavs itin kā pats preekš savām bērēm izmeklejis. Kad viņš Viborgā, no savas seevas kopts, bij grūti slims un jau nāves ēnas uz viņa dzīves ceļa krita, tad draugi viņu apmekledami izstāstija par leelajeem notikumeem mūsu zemē un viņam ziņu nesa, — ka brīvajā Kreevijā būs brīvā Latvija. Tad mireja gars atdzivojās, tad viņš līdz ar Simani sacija: „Kungs, lai nu Tavš kalps ar meeru aizeet, jo manas acis Tavu pestišanu redzejušas.“ Tad viņš savai seevai teica, ka viņš kā Mozus no

Nebo kalna ir skatījees uz apsolito zemi, kuŗā viņam pašam vairs nav vēlets eeeet.

Un teešam mūsu tautas darbineekam ir daudz līdzības ar leelo Izraeļa vadoni. Ari viņš cēlees no toreiz nicinātas kārtas — no zemneekem, ari viņš gājis par skolenu un pētījis un meklejis un atradīs, ka dzīves īstenība stāv augstaki par grāmatu gudribu un ka dzimtenes un tautas mīlestība ir šīs zemes leelakee dārgumi. Kad par šķirām ir runa, tad īstenā un pateesā pamata šķira ir zemneeki, kas ar savu veselīgo svētīto darbu pasauli uztur. Lai citi aizmirst savu tēvu zemi, mēs, zemneeku dēli, nevaram aizmirst to zemi, ko mūsu tēvi ar saveem sveedreem ir svētījuši. Mums mīļakas veetas nav zem saules, kā mūsu Baltija. Lai citi atsakas no savas tautas, mēs, latveešu zemneeku bērni, nevaram atsacīties no tās valodas, kuŗā mūsu māte un mums ir runājusi, mums ir mīļas latveešu dzeesmas, un mūsu tēvs mums ir mācījis svētīt latveešu darbu. Bet starp mums, zemneeku dēleem, jo augstu stāv Olavs ar savu tēvijas un tautas mīlestību. Deevs viņu bij svētījis ar leelām dāvanām un viņš ar vīseem spēkeem gribeja savai tautai kalpot. Olavs uzmeklejās to darbu, kur viņš deevnamos un draudzēs varetu strādāt pee savu brāļu dvēseles izkopšanas. Viņš būtu spējis cilveku sirdīs dzīvu uguni nest, bet viņam aizslēdzās baznīcas durvis. Viņš gāja sabeedriskā dzīvē, viņš ar vīšu savas dvēseles uguni sauca uz beedrošanas, uz darbu, un atrada tikdaudz nesaprašanas, tikdaudz patmīlības un egoisma, ka viņam dažreiz paceetiba zuda. Kā Mozus tuknesī, tā ari viņš savu cerību sāka likt uz mūsu jaunību. Jaunai dzimtai bij celtees, kas, atsvabināta no kalpiņas gara līdzetu kopt jaunās Latvijas druvas. Un Olavs palika par audzinātajū, viņš dibināja skolas, viņš ap tām pulceja eevērojamakos pedagogus. Un ta mīlestība, ar ko tur šee bērni viņu pavada, leecina, ka viņa sētā sēkla aug.

Bet Olavs tomēr nestājās runāt uz vīšu tautu. Tani laikā, kad pirmā revolucija gāja pār Baltiju, kad daudzi apdomu zaudeja, viņš bij mūsu presē drošs un apdomīgs ceļa rādītājs. Un taisni viņam par to bij jāeet savā tuknesī. Veselu gadu bez brīvības viņam bij jāpavada drūmos mūros. Šis laiks satreeca viņa meesas; kā salausts

sirmgalvis viņš atgriezās pee sava darba. Bet viņa gars bij noskaidrojees un viņš bij izaudzis par īstu tautas vadoni. Ap Olavu pulcejās dzimtenē, kad leeli darbi tika nodomati, ap viņu pulcejās bēgļu laikmetā bēgļu apgādašanas darbīneeki. Viņa gars bij skaidrs, viņa sirds tīra, viņa mīlestība leela, un viņš prata sirdis uzvaret. Kā viņš mums būtu vajadzīgs, kur mēs taisamees eet pāri Jordanei savā apsolītā zemē. Viņš ir aizgājis, bet viņš ir aizgājis savu tautu svētidams un par viņu Deevu lūgdams, un viņa testaments, ko viņš mums ir atstājis, ir lūgums, lai mēs veenojamees uz jaukeem tautas darbeem. — Žēl mums no tevis šķirtees, bet mēs pateicam Deevam, ka Tu mums bijī dots.“

Pēc bēru garīgā ceremoniala beigšanas un skolotāju koŗa dzeesmas pee nelaiķa zārka stājās dažādu organizāciju preekštāvji un sabeedriski darbīneeki, lai aizgājejam sacitu pēdejos atsveicinašanās vārdus. No Olava tirdzniecības skolas — Fr. Adamovičs, no Olava komercskolas — Andersons, no skolotajeem — P. Kūla, no Centralkomitejas — J. Čakste, no Centralkomitejas darbīneekem — P. Ašmans, no Rīgas Latv. Beedribas — J. Zālīts, no laikraksta „Baltija“ un V. Vidzemes Savstarpīgās Kreditbeedribas A. Bergs, tālak — valstsdomneeks J. Goldmans, preekštāvji — no Latveešu Izglītības Beedribas, „Letonijas“, „Talavijas“, no Baltijas Bēgļu Apgādašanas Komitejas un citi. Cildina Olava spējas, Olava taktu, Olava tautas mīlestību. Latveešem ir daudz svinīgākas bēres bijušas, svinīgākas par šīm šīnī mazajā baznīcīnā, svešumā, svešas tautas starpā. Bet sirsniģakas un sāpēs dziļāki izjūstas — ne.

4. aprīlī 1917. Latveešu Seeveešu Nacionalā Līga sarīko Peterpilī „Viļa Olava peemiņas vakaru“. Plašā Tēniševa zāle tepat pilna apmekletajeem. Te dzīva vēl Olava tautas darbīneeka un cilveka peemiņa. J. Kreibergs sneedz vispārīgu raksturojumu, Fr. Adamovičs apģaismo Olavu, kā skolu darbīneeku. Starp vakara mākslas daļas izpilditajeem: O. Pļavneek jkdze, A. Dombrovskis, A. Kaktiņš, Kr. Linde, P. Zakss, Šuberts, Vītols...

Latveešu inteliģence zin vērtet Olavu.

„Centralkomitejas Ziņojums“ savā 84. num. no 23. marta 1917. tuvaki pakavejas pee Olava mūža beidzamā posma:

„Latveešu bēgļeem sava mūža pēdejo laiku nelaiķis Olavs zeedojis kā Centralkomitejas valdes preekšneeks un viņam gan peeder pirmee nopelni un leelakā pateiciba par to, kas ticis sasneegts. Ar nenogurstošu, līdz pašaizmiršanai, enerģiju viņš ķērās pee darba, ar retu veiksmi viņš prata apveenot pee ta ari citadi citu citam uzskatu ziņā pretejus ļaudis. Ar gaišu skatu pārredzedams leetas acumirkliigo stāvokli Olavs māceja izšķirt svarigako no mazak svarīgā, eeturet īstās robežas nākot pretim pretineekeem, un tomēr neatsakotees no sava par pareizo atzītā veedokļa, kā ari izvēlet darbineekus katru savā īstajā, spējām peemērotā veetā, — visas šis īpašības bagatīgā mērā peemita nelaiķim Olavam un kā reti kādam nodrošināja ceenibu uz visām pusēm. Karsti miledams savu tautu un dzimteni, viņš viseem spēkeem centās organizet viņas spēkus, kopot un uzturet svešumā izkaisitos tauteešus un spēcīnat tos dzimtenes atjaunošanas darbam. Visi, kas Olavu pazīna, sajuta, ka tagad viņš vėl tikai norūdas un ka visas viņa darba spējas pilnīgi varēs parāditees pee brīvā atklātības darba turpmak, kad visas zemās kavekļu važas būs nokritušas. Gan uz nāvi slimš, viņš ar sirdspreeku saņēma ziņu par eegūto brīvību Kreevijā un Latvijā, viņš redzeja tās sauli uzlecot, bet viņā staigat un to izbaudit ļaunais liktenis vairs jau nelāva.“

Peterpili iznākošais deenas laikraksts: „Baltija“ atsaucās ar garaku rakstu par Viļa Olava darbu un nozīmi (Nr. 47, 1917.): . . . „Meerigakos laikos Olava nāve raditu dziļas sēras visā tautā, jo klusā, pašaizleedzigā un nenogurstošā darbineeka vārdam bija tāla skaņa. Viņu kā cēlu un augstakā mērā godīgu, prātīgu un diženu personību ceenija neveen viņa draugi, tuvakee darba beedri, bet ari visi viņa domu un eeskatu pretineeki. Tāda tolerance pret citu eeskateem, kāda bija Olavam, trūkst dūdzeem mūsu aicināteem un neaicināteem tautas vadoneem. Neveen tolerance, bet ari mīlestiba uz cilvekeem, kas eerosina un sasilda, kas modina un veeno uz kopeju mērķi.

Veenmēr un visur runāja viņa sirds. Un šī sirds centās pēc humanitātes, saprašānās, laimīgas izlīdzināšanās. Šim īpašībām vēl blakus nostājās Olava leelā takta sajūta, kautrīgā smalkjūtība, necenšanās pēc varas un pirmās veetas. Bet veenmēr notika tā, ka apstākļi Olavu nostādīja pirmā veetā. ...“

Maz būs tādu latveešu atklātības darbineeku, kas šādā vaj tādā kārtā savā darbā nebūtu sastapees ar Vili Olavu. Nostādamees gan etnogrāfiskās izstādes, gan Zinību Komisijas, Derīgu Grāmatu Nodaļas, Literatūras Fonda, gan leelaku avižu un beidzot Latveešu Bēgļu Centrālkomitejas preekšgalā, Olavs prata ap sevi pulcināt istus darbam vajadzīgos darbineekus, laudams katram brīvu rīcību. Viņš prata eeskatīties cilvēkā un to saprast, veenmēr nākdams katram silti pretim. Ir saprotams, ka tāds cilvēks manto tikai simpatijas un dziļu ceenību ...

No Olava darbības vēl nevar izslēgt sabeedriska politika nopelnus. Šai nozarē viņa vārdam bija autoritatīva nozīme. Kad bija vajadzīgs kādam leelakam darbam vadonis, tad par tādu eevēleja Olavu, kurš prata apveenot un eeņemt isto pozīciju, kā arī novadīt kuģi gar bīstamām klintīm.“

Valkā iznākošais „Līdums“ savā 65. num. no 19. marta atzīmē pirmā eevadā veetā Olava nāvi:

... „Olava vārdam ir skaidrakā sabeedriska darbineeka skaņa. Olavs bij autoritate tanī latveešu sadzīves laukā, kurš visvairak ceesh no šādu autoritatu trūkuma, proti mūsu sabeedriski-politiskā dzīvē ... Olavs pēc savas dabas bij kluss cilvēks; viņš nebij tas visu leecošais dzelzs ceetais raksturs; viņš arī nedzinās pēc pirmajām veetām. Bet viņam peemita leelā mērā tās īpašības, bez kurām vispirmā kārtā nevar būt neveens īsts sabeedrīks darbineeks, proti godprātība, nesavtība, takts. Šīs īpašības bij tās, kurās kluso, kautro Olavu katrreiz izvilka pašā pirmajā veetā, kad bij darams kāds leels darbs, vaj kad nu bija vajadzīgs taktīks vadonis, kurš prastu apveenot un cīņā vest dažādus kaujas pulkus; vaj arī tautas leelās katastrofas brīdī, kad vajag meerīgas savaldītas pārlīkšanās, lai postam izrautu to, kas vēl glābjams. Tā mēs

redzam Olavu preekšgalā, kad četri gadi atpakaļ pirmoreizi visa latviskā Rīga gāja cīņā pret reakcionāro vācisko pilsētas pārvaldi. Tā mēs jaunākā laikā redzam Olavu Bēgļu Apgādašanas Centralkomitejas preekšgalā. Olavam bija ta retā īpašība, — prast izlidzināt pretešības; novērst asumus. Ne viņa vaina, ja viņam tomēr ne katrreiz izdevās novest pulkus pee mērķa; vaj arī novērst šīs pretešības pavisam.“

Maskavas laikrakstā „Dzimtenes Atbalss“ (Nr. 23, 1917.) Atis Ķeniņš, starp citu, raksta:

„Vilis Olavs — cik daudz milestības un neatlaidīga meerīga darba Latvijas labā saistīts ar šo vārdu. Bet laiks ir tāds, ka ne melancholiski žēlotees un gaustees tagad veeta. Pee kara vīra kapa beedreem nav parasts runās veldzetees. Un Olavs bij kara vīrs par Latviju, veselas darbīneeku armijas teoretiskais vadonis un praktisks cīņas organizētājs. Tagad, kur Olava personas vairs nav, jo dzīvas lai top viņa jauneklā ilgas par Latviju, viņa vīra darbs Latvijas izbūvē, viņa nobreedusē doma par latveešu tautas visteešakeem un tuvakeem cīņas ceļeem. Lai Olava kapa veetu svētījuši, dodamees jo ceešaku gribu cīņā uz augstako, kas deg latveešu sirdīs. Kas miris par Latviju, tas dzīvos ar Latviju un ta mūža sapņi augšam celsees jaunajā, brīvajā Latvijā. Kā Mozus uz Nebo kalna skatīja apsolito Kanaanu, tā Olavs jauna laikmeta robežu kalnā stāvedams svētīja Latviju un viņas gaitu. Saņēmuši šo svētību, lai ejam un eekaņojam to.“

Četrpadsmitā nodaļa.

1921. gadā, kad kara vētras Latvijā bij rimušas, dzīve eevirzas normalās sleedēs, bet pa Kreeviju izkaisitā latveešu tauta beidz atgreestees atpakaļ, Viļa Olava tuvakee peederigee sāk domāt par viņa guldinašanu karsti mīlotās dzimtenes klēpī. Par sava bijušā audzinataja pārvešanu interesejas arī Olava skolu audzekņi. Pee Olava Fonda Sabeedribas, kas ar paplašināteem statuteem 20. jūnijā 1920. atjaunojusi savu darbību Latvijā, peeveenojas īpaša no Olava bijušeem skolu audzekņeem un skolotajeem sastāvoša komiteja, kuŗa vāc līdzekļus Olava kapa veetai. Šīm kopeji apveenotām pūlēm, ar Olava Fonda Sabeedribas Valdes un Latvijas Ārleetu Ministrijas vidutajību izdodas nokārtot formalitates ar Padomju Kreeviju un 25. maijā 1921. gadā ar Latvijas tvaikoni, kuŗš nes Olava eemīlotā zengaleešu virsaiša „Veestura“ vārdu, pārvest Olava atdzisušās meesas Latvijas galvas pilsētā.

Šinī pašā reizē latveešu prese sneedz plašakus rakstus par Olava darba un personības nozīmi latveešu kulturas vēsturē. „Jaunakās Ziņas“ (121, 122, — 1921.) raksturo Olava dzīves saturu ar „taisnību un gaismu, apskata to kā mācītajū un audzinatajū, sabeedrisku politiķi, kuŗš neizlaida no acīm plašās latvju tautas politiskos centeenus un cīņas par tautas patstāvību.“ „Brīvā Zeme“ (119, 120, 124 — 1921.) cildina Olavu kā latveešu nacionalisma atjaunotajū, konzekventu liberalu, tautas apveenotajū un leelu organizatoru. „Latvijas Sargs“ (120, — 1921) atzīmē Olava darbību beedribās, avižneecībā, bēgļu apgādībā, politikā, un apvērtē, ka tas „nostaigajis visas dzīves ceļa pakāpes no deezgan šaurām beedribas darbīneeka gaitām līdz mūsu patstāvības izcīnitajai darbam.“ „Latvijas Vēstnesis“ (121, 123 — 1921.) raksturo Olavu Centralkomitejas preekšneeka amatā.

„Latvijas Kaŗeivī“, cildinadams V. Olava peemiņu, Centralkomitejas bijušais valdes loceklis K. Bachmanis

raksta (Nr. 120, 1921.): „Lai saprastu Viļa Olava leelo nozīmi, vispirms jāsaprot pašas Centrālkomitejas būve:

Centrālkomiteja bij ta eestāde, kurai visgrūtākos apstākļos vajadzēja izpildīt leelu valsts darbu.

Kreevu valsts intereses nebija — rūpetes par latvju tautas turpmāko pastāvēšanu, un kreevu valdības uzdevums bija nospeest Kreevijā katru citu tautu, kas sevi mēģināja uzskatīt kā kolektīvu vēsturisku būtni.

To jau gaiši, taisni tānī laikā peerādīja ministru padomes preekšsēdētājs Štūrmers nelaiķim mūsu valstsdomneekam Zālītim. Kad Zālītis Štūrmera kabinetā, savā referatā par kādu likumprojektu bija peeminejis vārdus: „latvju tauta“, Štūrmers viņu tūlīn dedzīgi pārtrauca ar vārdeem:

„Latveeši, bet ne tauta.“

Latvju tautas iznīcinašanas nodoms arī peerādīja mūsu aizdzīšana ar varu no mūsu zemes.

Latveešu Centrālkomitejai tad nu arī peekrita veenīgā mūsu aizstāvētāja loma, viņai arī peekrita ta pate loma, kādu izpilda katrā atsevišķā valstī suverenā likumdošanas un izpildošā valdības vara.

Šo lomu Centrālkomiteja un visas viņas nodaļas arī centās izpildīt pēc labākās pārleecības.

Formalus likumus latvju tautai Centrālkomitejā, zināms, izdot nevarēja; bet viņa centās eegūt tādu morālistisku suverenu autoritāti, kurai masas klausītu un ap kurās vārdu pulcetos. Leelākā mērā līdz 1917. gada oktobrim tas izdevās. Peespeedoša valdības vara Centrālkomitejai nepeedereja, bet viņas preekšraksteem un padomeem izklīdušee latveeši labprātīgi padevās.

Parastās valstiskās vajadzības mūsu bēgļeem bija tās pašas; kā katrai tautai vajadzēja uzturu, drēbes, apavus, pajumti, skolas, juridiskus padomus, latveešu kulturu, garīgo un reliģisko vajadzību apmeerinašanu un t. t., bet bez tam vēl nāca no leeka klāt vajadzības, kurās citas tautas nespeeda. Mums pašeem bija jāarūpejas, lai mūsu tauta galīgi neizklīst, lai viņa morālistiski nepagrīkst, lai svešās tautas redz, ka mēs esam kulturas tauta, lai svešatnē mūsu tauta turas kopoti apveenota, lai viņa atgriežas atpakaļ dzimtenē, lai dzimtenes dzīve top atjaunota un lai

mūsu tauta turpmak eegūst vairak teesibu, nekā viņai agrak bija.

Visus šos leelos darbus vajadzēja uzņemtees Centralkomitejai, cita latveešu parlamenta, citas latveešu valdības nebij.

Tamdēļ ari ap Centralkomiteju bez saukšanas paši pulcejās visi radošee un kulturelee spēki, kuŗa leelā vee-nībā izpildija savās nodaļās to, ko izpilda valsts dažadās ministrijas.“

Aprādijis līdzekļu trūkumu, kas dažkārt Centralkomiteju kaveija veikt viņas uzdevumus, autors turpina:

„Bet visi leelee darbi tomēr bij jāpadara un tadēļ viņus vareja veikt tikai leela sajūsma un leela pašuzupurešanās.“

Visleelako pašuzupurešanās peemēru rādija nelaiķis Vilis Olavs.

Slims būdams viņš padevās savas sirds balsij un savu vēletaju nelokamai gribai un peenēma grūto āmatu; visu laiku sirdsslims būdams un pamazitiņām jau izdzisdams, viņš ar sajūsmu izpildija savus smagos peenākumus un beidzot leelajā, bezgaligu rūpju un moralisku ceešanu pilnajā darbā pagura un atdeva savu dzīvību par upuri.“

Nelaiķa pavadišana uz pēdejo dusas veetu Meža kapos notika svētdeen, 5. junijā. Ši pavadišana savukārt leecinaja, cik dzīvā peeminā vēl latveešu sabeedribā ir Olava vārds un mūža darbs latveešu tautas labā. Olava bēru izdevumus Latvijas valdība leek uz valsts rēķina, ar to leecinot, ka ta saprot Olava darba nozīmi Latvijas labā.

5. junijā jau pirms pulksten 10 ritā visa tuvākā apkārtnē pee nama Nr. 26 Marijas eelā, no kuŗa noteek Olava izvadišana, tādā mērā pārpildīta ļaudīm, ka tikai ar pūlēm var uzturet tramvaja satiksmi. Tāpat pilns viss mājas pagalms un eeejas uz skolas zāli, kur starp zaļumeem un vijām metalzārkā atdusas nelaiķa pēdejas atleekas. Goda vakti uztur un pee zārka dežurē korporaciju „Letonijas“ un „Talavijas“ filistri. Zālē redzami valdības preekštāvji: Satversmes Sapulces prezidents J. Čakste, ministru prezidents K. Ulmanis, eekšleetu ministrs A. Bergs, kuŗa ministrs Goldmans, Rigas pilsētas

galva Andersons, daudzi Satversmes Sapulces locekļi, preses un mākslas preekšstāvji, sabeedriski darbineeki un t. t.

Izvadišanas vārdus pee zārka, pēc nodzeedatas dzeesmas, saka mācītājs Stanga. Kara vētras rimušās, izkaisītā tauta atgriežās atpakaļ, atgriezees arī viņas gara varonis. Ja taisnība Dostojevskim, ka cilvēks nevar iztikt nekalpojīs, tad šī pateesība peepildās arī pee mūsu dārgā aizgājeja. Viņš kalpojīs visu savu mūžu savai tautai un tēvijai. Kādam deevam tu kalpo, tik leels tu esi. Nelaiķis kalpoja tam augstakam un svētakam, un tapēc viņš tik leels mūsu vidū. Viņa gars lai tautā mājo simtkārtīgi.

Olava skolu audzēkņu korim sēru dzeesmu dzeedot, zārku iznes „Talavijas“ un „Letonijas“ locekļi un noleek bēru ratos. Orķestrim sēru maršu spēlejojot, leelais pavadičaju pulks sastājas svinīgā bēru gājeenā: pirmās, ar sērās tērpTEAM karogEEM, seko abas korporācijas un nelaiķa tuvineeki, tālak pirmee valsts vīri, sabeedribas un preses preekšstāvji, skolu jaunatne, sabeedriskās organizācijas ar vaiņageem, puķēm un zaļumeem, un aiz teem milzigs bērineeku pulks, kas seko gājeenā, gan lēni virzās gājeenam līdz gar trotuara malām. Gājeens pa Marijas eelu dodas līdz Pauluči eelai un tad nogreežas uz Rīgas Latveešu Beedribu. Pee Beedribas nama gājeens apstājas. Tur Beedribas preekšstāvis zv. adv. Purgals saka īsu runu, kurā cildina Olavu kā šīs Beedribas raženu darbineeku, kam Beedriba paliks pateicību parādā. Beedribas vīru koņa dzeesmai atskanot, sēru gājeenam še peeveenojas Latveešu Beedriba ar savu karogu sēru plīvurā, un no šejeenes tad ļaužu jūra lēnam plūst līdz Aleksandra bulvaram, bet pa to nogreežas uz Aleksandra eelu. Pēc vairak kā stundas ilga gājeena, ceļā arveen peeveenojotes jauneem pavadičajeem, gājeens nonāk Meža kapos, kur arī tekas un celiņi pilni ļaudim.

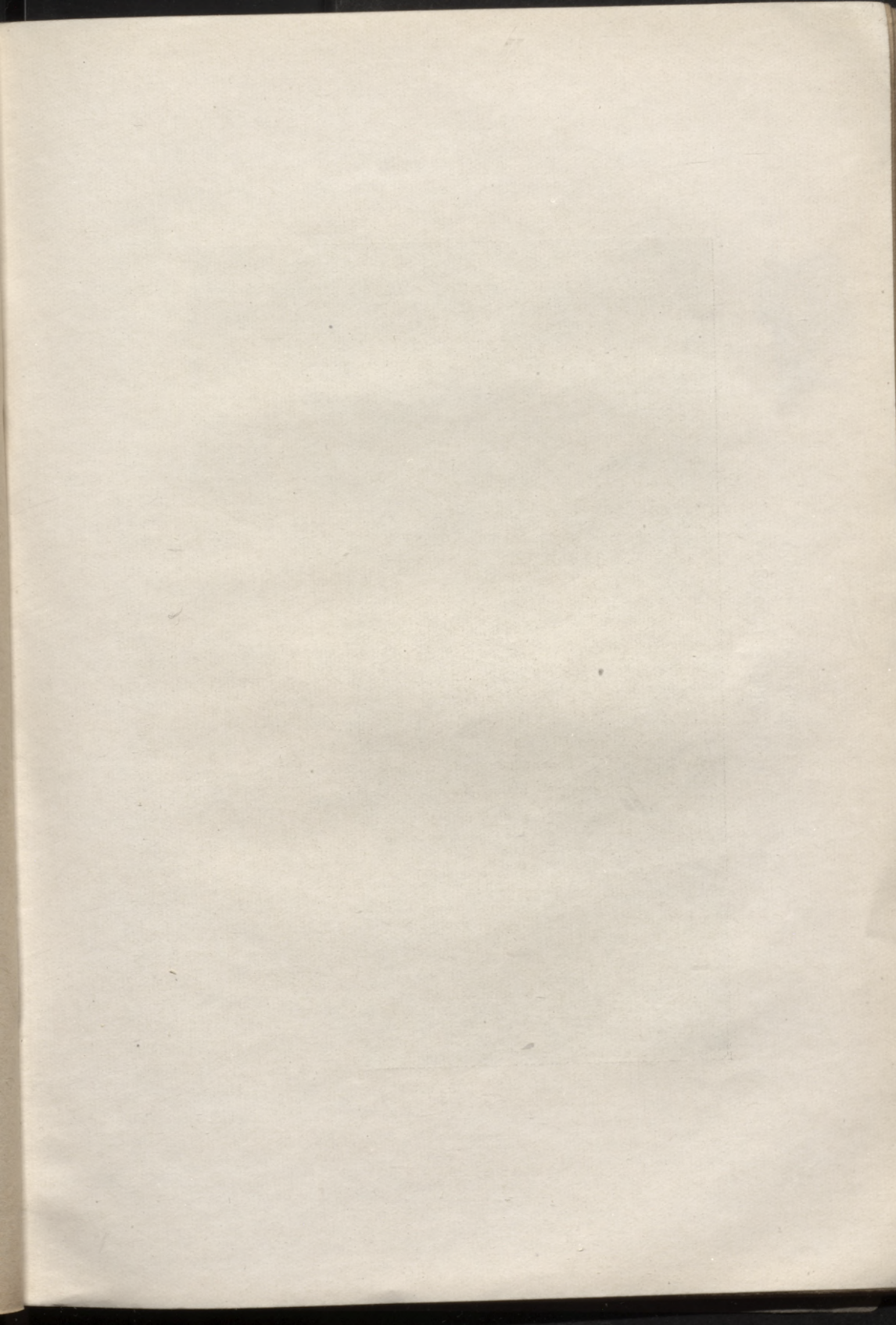
Kapos zārku sagaida mācītāji Stanga, Mūlenbachs un Freidenfeldts, Satversmes Sapulces prezidents, ministri un citi. Korali: „Jūs, dzīves jūras klusee krastī“ dzeedot, zārku eelaiž kapā. Runā mācītājs Mūlenbachs. Viņš raksturo Olava mūžu — kā darba un pūliņu mūžu. Kur Ōlavs līcis roku, tur darbs bijis veltīts panākumeem. Spēks iz-

gāja no viņa un neveens nevarēja turetees pretim šim spēkam. Apvērtet Olava gara spēkus, dvēseles bagatību un darbu nozīmi tautas dzīvē un Latvijas nodibinašanā varēs nākamais vēsturneeks. Vissatreecošakais nelaiķa dvēselei bij nepelnitais soda gads ceetumā, ko tam uzlika kreevu valdība. Tomēr arī savas dzīves grūtākos pārbaudījuma brīžos viņš palika pats sev uzticīgs, sarakstidams savu darbu: „Etika“. Kad atkal nāca jauns siiteens — tautas bēgļu deenas, Olavs gāja un strādāja tautas glābšanas darbu. Tautas brīvības rītam austot, Olava sirds beidza pukstet, bet viņš pameta svētu mājeenu tautai savos šķiršanās vārdos: „Mīlejeet cits citu un esat eeceetīgi un panesīgi.“ Olava gars dzīvos tautā mūžīgi. Pēc koŗa dzeesmas mācitajs Freidenfelds izdara garigo ceremoniju un eesvēta kapu; tad nokrīt pirmās smilšu sauļas uz Olava zārku kapā. Korim sēru dzeesmu dzeedot un siltam vasaras leetum listot, kaps pildas smiltīm.

Pee aizbērtā kapa pirmais runā Satversmes Sapulces prezidents J. Čakste. Viņš runā nelaiķa līdzdarbineeku vārdā par Olava darbību Bēgļu Apgādašanas Centŗalkomitejā. Runatajs cildina Olava nopelnus neveen palīdzības darbā, bet aizstāvot arī latveešus un Latviju kreevu un ārzemju presē. Ar nelaiķi preekšgalā sākusēs cīņa par Latvijas valsti un par to, kas tagad sasneegts, leels nopelns peekrīt arī Olavam. Runatajs noleek lauru vaiņagu. Ministru prezidents Ulmanis cildina Olava gara un dvēseles spēkus un ar atzinību min tos idealus, kuŗeem pukstėjusi Olava sirds — tautas gaismas un brīvības idealeem. Olavs mums mācijis, kā mīlet tautu un tēvijū, kā strādat un cīnites par gaismu, brīvību, neatkarību. Vaj sekojam Olava preekšzīmei, vaj esam katrs savā veetā, vaj aizleedzam sevi par labu savai tautai un savai jaunajai tautas gara milžū izcīnitai valstij? Vaj esam gatavi visu darit savas valsts un tautas nākotnes labā? Vaj esam gatavi Olava eesākto darbu izvest laimīgi līdz galam? Kas nevar atbildet ar drošu „ja“, tas nav Viļa Olava ceenīgs. Tikai ar šo apņemšanos mēs varam aizeet no ši mūsu leelā tautas vīra kapa. Lai Olava gars mūs pavada ik uz soļā, tad Latvija dzīvos saules mūžū. Ministru prezidents puško kapu ar ozolu un lauru vaiņagu.

Seru gājeens 5. jūnijā 1921.

(Pec Meža kapu varteem.)

Eekšleetu ministrs A. Bergs noleek vaiņagu Olava Fonda Sabeedribas vārdā. Runatajs aprāda Olava darbības daudzpusību un sekmību. Latvju tauta ir ceešanu tauta, bet viņa ir arī mācijusees ceešanas un zaudejumus panest. Kā ceešanās stipram būt, to mums rādījis Olavs. Latveešu tauta bij zaudejusi savu dzimto zemi, bet viņa atgriezās jaunā spēkā. Kamēr tautai netrūks vīru, kas zeedo visu tautai un tēvijai, ta augs un peedzīvos gaišus laikus.

Izglītības ministrijas skolu departamenta vārdā nelaiķim peemiņas vārdus sauc pakal departamenta direktors Ausejs un cildina Olava skaidro sirdi un cēlo garu. Runatajs noleek puķu vaiņagu. Tāpat ar vaiņagu nelaiķa kapu puško Rigas pilsētas galva Andersons, cildinadams Olavu kā latveešu tautas cīnītāju Rigas pilsētas pašvaldībā. Tālāk runā un vaiņagus noleek „Letonijas“ un „Tallavijas“ preekštāvji. Tad Olavam sirsnigus atvadišanās vārdus runā dzejneeks Rainis. Gan viņeem dzīvē ceļi bijuši šķirti, bet mērķis bijis veens — brīva tauta un brīva Latvija. Olavs bijis īsts latveešu tautas dēls un brīvības cīnītājs. Ši deena neesot šķiršanās deena, bet saredzešanās svētki. Mēs ejam pretim Latvijas saules mūžam Olava garā. Olava gars lai mūžam neizzūd latveešu tautā. Mācītājs Gailits dedzīgā runā saka, ka Olavs mācījis ar savu dzīvi — strādat, mīlet, ceest. Olavam un viņa darba un cīņas beedreem pārmesti četri grēki: ka viņi mīleja Latviju, ka redzeja ceļu, zināja, pa kādu ceļu jāeet un ka tee gāja šo ceļu. Olava nopelnus sevišķi skolas un audzinašanas laukā atzīmē Olava komercskolas vārdā Fr. Adamovičs. Rigas Latveešu Beedribas vārdā J. Purgals cildina Olava nopelnus darbojotes Zinību Komisijā un Derīgu Grāmatu Nodaļā. Leelas spējas Olavs parādījis, apveenojot tautu kopejās nacionalās cīņās un darbos un prātis mazināt šķiru pretekļus. „Sarkanā Krustā“ preekšneeks Dr. med. Jankovskis cildina Olavu kā darbīneeku fiziskās audzinašanas laukā. „Sarkanais Krusts“, Olava peemiņu godinot, nosauc savu bērnu sanatoriju Krimuldā par Olava sanatoriju. Vēl runā preses preekštāvji no „Latvijas Vēstneša“ un „Latvijas Sarga“ redakcijām, nolikdams vaiņagus; ar vaiņageem Olava

cīņas vīru, kuŗš no savas dzīves pirmēem soļēem cīnījēes par to, lai latveešu tautai Latvijā būtu viņas pirmteesības un to nenomāktu vācu kultura un preekšrocībām nodrošinātee vāceeši. Ir daudzas darbības nozares, kuŗās Vilis Olavs atstājis savas pēdas, bet visur Olavam ir bijis mērķis mūsu tautas teesības un nacionalā ceņņa.

Notars J. Kreicbergs savā runā cildina Olava idealismu, viņa ticību cilvekeem, viņa tautas mīlestību, viņa apveenotāja un tautas kōpotāja spējas. Kur viņš peeleeē roku, tur darbs zel, tamdēļ, ka daritajs ar viseem saveem gara un dvēseles spēkeem nododas savam darbam. Runatajs beidz ar Olava vārdeem: „Uz augšu! censtees arveen pēc leelakas pilnības, pēc augstakeem idealeem.“ Olava skolu audzekne aktrise P. Baltābol jūsmīgi nodeklamē Olava: „Solijumu“, Plūdoņa: „Vilim pēdejais sveiceens“ un Fr. Bārdas: „Skaidu spilvens“.

Ar koŗa dzeesmu nobeidzās savā noskaņojumā un izpildijumā teicami izdevees vakars, apmeerinadams kuplā skaitā sanākušos apmekletajus, un leecinadams, ka Olava darbs ir sen jau laidis dziļas saknes dziimtenēs zemē, kuŗas klēpi tagad pašam daritajam būs saldi duset, savas tautas vidū, viņas jaunās dzīves elpai ejot pār zemi.

Peecpadsmītā nodaļa.

Olava personā ir koncentrējis lels cilvēks un karsts patriots. Dziļa cilvēca, apvesta ar laipnību, ar god-sirdību, ar lēnprātību, ar peedošanu — izstāro no visas Olava darbības, vaj ta norisinājas beedribās, skolas klasē, vaj no baznīcas kanceles, vaj ikdeenā uzdevumos saveju vidū. Šis cilvēca avots ir gaišs kristicisms, bez vār-deem, bez frāzēm, bez izlikšanās un izsakams vārdos — bīstees Deevu un mīlē savu tuvaku. Tikai Olava kristi-cismam nav neka dogmatiska klāt, tapēc viņš jūtas tik brīvs un ērts visos dzīves apstākļos un darbos. Svēt-deena ir cilvēka dēļ, ne otrādi. Šo savu kristicisma ideju Olavs formulējis „Balsī“, 1906. gadā, kad nāve un izmi-sums gāja pa latvešu sētām, bet vēlāk — savā „Etikā“. Olavs neveen redz kļūdas un trūkumus, bet cenšas iz-prast to cēloņus, izskaidrot sev, kas darītaju pamudinājis uz viņa soli, izklausīt apvainoto, spreest neveen taisni, bet līdzceetīgi. Olavs ir prāta cilvēks, kā viņš to dažkārt uz-sver pats savās vēstulēs, viņam pat leekas, ka tam nav nekādas sajūsmas, ka viņš vispār nemaz nespēj sajūsmi-natees, bet vadas tikai no skaidra prāta aprēķineem. Šis skaidrais gaišais prāts palīdz disciplinēt Olavam viņa gribu. Tapēc Olavs ir reizē prāta un gribas cilvēks. Šo savu gaišo saprātu un stingro gribu Olavs, leekas, man-tojis no savas mātes, un ta izpaužas viņā jau no mazām deenām. Kad Leelupē pee Bauskas pavasaros eet ledus, upe pārplūdusi, satiksme stipri apgrūtināta, zēnam kādas deenas japaleek no skolas mājā. Olavs parāda stingru gribu — viņš nekavē skolu. Stundām viņš reizēm salst upmalā, slēpdamees aiz sadzītām ledus litīm upmalā no pavasara vēja un aukstuma, kamēr to ar laivu pārceļ cē-lajs no otras puses. Tādu pat gribaš un rakstura stin-gribu Olavs parāda Jelgavas ģimnazijā: skolotaji pee uz-ņemšanas eksamēna šaubās, vaj Olavs spēš sekot at-teecīgā klasē latīņu valodas mācībai, jo latīņu valodu tas maz mācījees. Olavs apsola un ar leelu peespeešanos

panāk to, ka ir veens no kreetnakeem skoleneem. Kad skolā brīvdeenas, bet neveens nav atbraucis pretim, Olavs vairak kā 40 verstes leelo atstatumu no Jelgavas līdz Bauskai noeet kājām. (Tvaikonišu satiksmes pa Leelupi uz augšu toreiz vēl nebij.) Tikpat stingru gribu Olavs parāda pēc ģimnazijas beigšanas: tēvs miris: māte cīnas ar trūkumu, izglītojami vēl citi brāļi, tomēr Olavs pats ar saveem spēkeem uzsāk studijas, gādadams sev vajadzīgos naudas līdzekļus, vaj nu aizņemdamees no paziņām, vaj pelnidamees ar literariskeem darbeem (Reinberģa premijas par vēsturiskeem darbeem), vaj ar stundu došanu. Kamēr citi jaunieši Olava gados nododās izpreecām, flirtam, Olavs strādā neatlaidīgi maizes darbu, vaj nododas savām vēstures studijām, lai tiktu kārtīgi uz preekšu. Tā Olavs eevingrinajees savaldīt savas eegribas, turet grožos savus instinktus, pārvaret sevi, disciplinet savu rīcību. Ši stingrā griba speež Olavu uz darbu, lai tiktu uz preekšu, darbs attura no izdzīves, tā kā Olavs leelā mērā bij uzglabajis savus fiziskos un gara spēkus un vēl vīra gados, otrreiz studejot, spēja pa 18 stundām strādat karstā vasaras deenā, gatavojotees uz eksameneem! Beidzis studijas Olavs pārnāk uz Rīgu, lai te strādātu savas tautas labā un darbotos kā mācītajs. Še viņā noteek lūzums: Olava stingrā griba un meerigais prāts te teek likti stiprā pārbaudišanas ugunī. No Olava dvēseles dziļumeem iznirst viņa personības otrā puse — no tēva mantotās jūtu īpašības — Olavs — jūtu cilvēks, Olavs dedzīgs patriots.

Ir tikai veens garīgs elements, kas aizdedzina Olava dvēseli gaišās leesmās — viņa patriotisms. Tad sirds runā savu vareno valodu un prātam japaleek klusu. Ne klusu — bet prātam japāreet pilnīgi sirds kalpībā. Kur un no ka Olavs eezīdis savu patriotismu? Eezīdis viņš to no mātes krūtīm, ar pirmām mātes valodas skaņām. Mācijees tas tautu mīlet jau kā zēns būdams. Pee Jelgavas ģimnazijas pastāv latveešu skolenu vakari. Tajos ģimnazisti sanāk kopā, lasa latveešu literaturu un vācu literaturu par latveešu leetām, apspreež literariskus jautajumus, izstrādā neleelus referatus par latveešu vēsturi, literaturu. Latveešu valodā toreiz sevišķi sajūtams vēsturisku rakstu trūkums. Maskaveeši, lai pamodinātu jau-

natni, sevišķi studentus, interesēties par latveešu vēsturi, izsola godalgas par vēstures raksteem latveešu valodā. Olavs bij sevišķi pēgreesees Baltijas vēstures raksteem. Jau kā ģimnazists tas pazīst vecās kronikas, Rutenberga vēsturi un citas popularakas grāmatas par Baltijas vēsturi. Izsolitās godalgas un trūcigee apstākļi to sevišķi skubina, pēgreesees latveešu vēstures jautājumeem. Kā beidzamās klases ģimnazists Olavs divreiz izpelnas Reinberģa prēmiju par vēstures raksteem. Tas leecina, ar kādu nopeetnību un enerģiju Olavs nodevees vēstures rakstu studijām. Ši vēstures eemiļošana jau no skolena gadeem izskaidro, kapēc savā vēlākā mūžā Olavs aizveen parādas tāds dziļš vēstures pazinejs un kadēļ katrā svarigakā gadījumā principiēlā polemikā Olavs meklē savām domām un uzskateem peerādījumus vēsturē. Ši nodarbošanās ar savas tautas vēsturi attīsta Olavā viņa spēcigo patriotismu, kuram eerosinajumus dod nacionalisma aparotee laikmeta centeeni, bet īpaši pašas jaunatnes nodarbošanās „vakaros“ ar latveešu rakstneecibas, vēstures un mākslas jautājumeem. Baltijas senvēsture Olavam gaiši rāda, cik daudz un nepateesi viņa tauta ir ceetusi no eekarotajeem vāceeseem, kuři zem mūka un katoļu garidzneeka segas un ar tīrgotajā paunu padusē krāpuši veetejās ciltis, rīdijuši tās savā starpā, un tad veenu pēc otras pārvarejuši un padarijuši par saveem vergeem. Vēl pēecpadsmītā gadusimtenī tīrģošanās ar zemneekeem Baltijā stāv zeedos. Zemneeki teek pīrkti un pārdoti, kauti, šausti, pērti, badā mērdeti. Tas ir viņa tautas moku un ērkšķu ceļš, ko Olavam atklāj tās vēsture. Sirds Olavam spīrdzinajās pēe gaišā zemgaleeša Veestura tēla, kur redzams pirmais mēģinajums, apveenot Latvijas ciltis pretim saveem eenaidneekeem, bet deemžēļ bez sekmēm. Naids un lepnums tagad kurina Olava uzleesmojošo tautas mīlestību. Naids pret viseem teem, kuři saņēmuši viņa tautas apspeedeju mantojumu un vēl tagad to labprāt redzetu atspeestu atpakaļ agrako gadusimtenu stāvoklī. Lepnums, ka ne lūģšanās, ne padoššanās, ne zemošanās var uzlabot viņa tautas likteni, bet gan tautas garīgā un materiēlā stāvokļa pacelšana, kādā darbā jau strādāja tauteeši, kas bij agrak izgājuši

darba lidumā. Ar šo tautas mīlestību pildīts, dedzīgas jauneklju jūsmas nests, Olavs studē Terbatas univerzitatē, uz mātes vēlēšanos deevvārdu zinības, lai vēlāk atgreetos un darbotos tautā. Te Terbatā, bez teešām studijām, Olavs turpina savu eepazišanos ar latveešu vēsturi. Raksti par Veesturu, par Pavilu Einhornu un citi ir šo jauno pētījumu auglis. Spirgts patriotisks gars valda toreiz pirmā latveešu studentu korporacijā „Letonija“. Olavs ir veens no tās darbīgakeem beedreem. Kad „Letonija“ gatavojas svīnet savu desmitgadu jubileju, idealistu jauneklju starpā rodas leels nodoms, izdot enciklopedisku rakstu virkni: „Latvju tauta“, kuŗas uzdevums ir: mācīt tautu pazīt sevi pašu, redzet savus dzīves uzdevumus un ār vīseem gara spēkeem raudzīt tos izpildīt. „Mums jāizpētī sava vēsture,“ — kā preekšvārdā sacīts, mums čakli un nenogurstoši jakrāj savu preekšteču gara mantas, no šīm gara mantām mums jāpeerāda, ka ari vecajeem latveešeem bijusi sava skaista deevu pasaule, ka vīņas teikas, sakami vārdi un mīklas galvo par vīņas prāta asumu, spēku un bagatību, un ar vīsu to mums jā smalki jāeepazīstas, lai caur to mūsu gars augtu augumā.“ Olava agrakās un Terbatā turpinātās latveešu vēstures studijas tam nāca kā veetā. No vīseem studenteem jāneeešeem tikai kādi četri spēja savu nodomu vaj nu pilnīgi (Ozoliņš), vaj pa daļai izpildīt, un Olavs bij veens no šeem četreem, ar kuŗa darbu: „Latvju vēsture līdz 12. gadu simtēņa beigām,“ — enciklopediskā rakstu virkne atklāj savu iznākšanu. Ce-ribu pilns Olavs pārņāk Rīgā pēc studiju beigšanas, lai te dotu realu veidolu saveem jāunības idealeem. Te sākās tee izšķīrošee pārbaudījumi Olava mūžā, par ku-reeem pirms bij runa.

To, ko Olavs bij eepazinis teorijā no latveešu vēstures, vīņam tagad vajadzeja reali izbaudit pee sava paša personas ar rūgtakeem peedzīvojumeem. Proves gadu vīņš nokalpo pee Jāņa draudzes mācītāja Veiricha. Te vīņš redz pilnu pretstatu sava patrona personā tam idealam, kas par draudzes gana personu notēlojees Olavam. Slinks un skops, Veirichs novel vīsu darba nastu uz Olava pleceem, saņem vīsu mācītāja algū, bet Olavam maksā 400 rubļi gadā! Bet tas bij „mācekļa“ gads. Drīz

veen Olavam vajadzeja novērot un ne pee sevis veen, ka viņa tautas eenaidneeki vēl tagad bij dzīvi. Ar kājām un rokām tee saistijās pee veceem mantojumeem, tureja ceeti katru veetu un eespēju, kur latveetis ar augstskolas izglītību draudeja eetikt nodrošinātā veetā, nedeva teem to, bet lika savejos eekšā. Šo latveešu tautas eenaidneeku pirmā fronte bij — luterāņu garidzniecība, kuŗas vairums sastāveja toreiz no vācu tautības mācītajeem. Ar nenogurstošu uzmanību un neatlaidīgu gādību vācu konzistorijas lika vāceetībai uzticīgus savus tauteešus latveešu draudžu ganu amatos, brangās mācītaju muižās, eenesīgās mācītaju veetās, bet latveešu tautības mācītajeem eerādija veetas vaj nu Jeiskas kolonijā, vaj Irkutskā, vaj kur Mogiļevas guberņā. Tam, kas negribeja kājas aut tādā garā ceļojumā, kā Olavam, Pavasaņu Jānim, Steikam un citeem, eerādija še veetas par ceetuma mācītajeem, par mācītajeem bērnu deevkalpošanās, par adjunktū pee kāda neapdāvinata, nesaticīga vaj slimīga vācu patrona. Liktenis šinī ziņā Olavam grib būt itkā labvēlīgs un peešķirt darba lauku prāvā Lutera draudzē Torņakalnā, kur tas ilgak par gadu jau strādajis un eeguvis mīlestību un siltu peekrišanu plašajā, galvenā kārtā strādneeku draudzē. Bet vāceetībai Olavs jau bīstams. Aiz viņa jau tādi grēki, kā vairak raksti no latveešu vēstures, darbība Zinību Komisijā un Latveešu etnografiskās izstādes rikošana, peederība pee Rīgas Latveešu Beedribas aprindām, referats: „Rīgas reformatori“ un citi darbi. Viņš neslēpj ari, ka raksta latveešu laikrakstos un ar vāceešu eenīsto „Baltijas Vēstnesi“ tam tuvas atteecības, ja viņš nesēž pat ta redakcijā! Lai nebūtu jādod Olavam peekritīga mācītaja veeta (pēc Paukšena nāves), no vācu ģeneralzuperintendenta teek izsaukta kāda vācu garīga neapdāvinatība un par spīti visas Torņakalna Lutera draudzes gribai, — eesēdinata Olava veetā. Šinī acumirkli prāts un jūtas cīnijās Olava personā. Bija taču tik veegli taisīt labu karjeru — vajadzeja tikai palikt „rāmakam“ latveetības ziņā, vajadzeja ar aukstu „nevaļu“ paeet gaŗam latveešu tautas nacionālām interesēm, vajadzeja ar dažu vācu tautības amata brāli tā pamatīgi izrunatees un leeta būtu citadi grozijusees. Ne! Olavs bij leels jūtu cilveks, kad leeta

grozijās ap viņa tautu, viņas dzīvības un goda interesēm. Nedēļām, mājās naktis neguledāms, bet turpat būves pajumēs, Olavs bij strādājis pee etnografiskās izstādes rīkošanas, nepeekusis peedalijees visadās beedribu komisiju un apakškomisiju sēdēs, bij gājis un atklāti runājis tautas interešu un tautas ceņņas vārdā — tautas un tautības vārds nebij Olavam tukša skaņa, bet gabals no viņa paša eekšējās būtības, viņa dvēseles skaidrakā un spēcigakā skaņa. Zemgaleeti pamodās viņa ciltstēvu lepnums. Olavs nelocijās. Labi, viņš paliksees bez mācītāja veetas, bet viņš nepadosees. Viņš sitis savus pretineekus jūtīgākā veetā. Tas, par ko Olavs kā zēns un students sapņojis, nu kā neatleekams reals uzdevums stāv Olava preekšā:

„Par eeroci lai top man čakla spalva,
Par eenaidneekeem — tumsib's draugu bars;
Pēc cīņas vēlos tikai veenu balvu:
Lai katrā būdā eespīd gaismas stars.“

Ši devize kļūst par Olava mūža uzdevumu. Olavu vada un valda viņa svētā jūsma. Sākot no 1898. līdz 1907. gadam mēs redzam Olavu mūsu kulturas sparigako cīnītāju pašās pirmās rindās. Viņa tautas milestības gunkurs deg gaišākās leesmās. Viņa naids un lepnums svēti to. Viņš cīnisees un tad redzesim, kuŗš kuŗu uzvarēs.

Bet Baltijas vāceetiba toreiz, likās, bij neeņemama Bastilija. Carisms bij tik stiprs, ka uz ta gāšanās nevoreja domat. Latvijas likteņa grozišanās no Kreevijas nebij gaidama. Katrs mazākais politiskās reformas projekts Baltijā tika nosmacets no vācu muižneecības, kuŗas spēks kreevu ķeizara galmā pee Nikolaja II. ar katru deenu peeauga. Zemes pašvaldiba bij vaj nu muižneeku landtagu, vaj kreevu birokratu rokās, tiklab veenā, kā otrā gadījumā ārpus latveešu eespaida. Tā tad politiskā laukā vāceetibai bij tikpat kā neeespējami peetik. Bet jaunlaiku dzīvē ir vēl otrs ne mazak svarigs lauks: ekonomiskais lauks! Šinī laukā latveetis cīnisees ar vāceeti, te Olavs asiņās savus cīņas eeročus un ees savai tautai palīgā. Ekonomiskā laukā latveešeem jātop stipreem, tad viņi varēs cīnitees ar vāceeseem. Šis ekonomiskais lauks

ari pašam Olavam dos neatkarību no eēnīsteem pretīneekeem. Šee ir tee paskubinājumi, kas 33 gadus veco Olavu, kas veenreiz augstskolu jau beidzis, skubina pa otram lāgam sēstees uz skolas sola un ar 1899. gada septembri eesākt studēt tirdzneecību Rīgas politechnikā. Rīga ar katru deenu izvēršas par pasaules tirdzneecības pilsētu. Te ir darba pilnas rokas jaunai tirgotāju paaudzei. Kapēc šee tirgotāji nevar būt latveeši? Viņeem nav kapitāla. Kad viņeem būs galva un enerģija, tad viņi tiks pee kapitāla.

Bet latveešu tauta neaugs, ja latveešu ģimene nebūs latviska. Tee peemēri, ko viņš redz pee Rīgas latveešu pilsoņeem, beeži pavisam atbaidoši. Izkārtne latviska, mājās viss eet vāciski. Te jāgroza citādi. Jaaudzina inteligenta latveešu seeveete, kurai nebūs kauns atzītees par latveeti un kurā savus bērņus audzinās par latveešem. Latveešu ģimene būs tas vanagu ligzds, kas dos nepēekusušus cīņitājus pret visvareno vācu muižneecību. Tapēc Olavs atveļ latveešu jaunavām tirdzneecības skolu. Tas ir Olava tālaks cīņas plans. Atkal Olava jūtu cilvekam nāk palīgā viņa nelokamā griba un leelās prāta spējas. Viņš strādā vairak kā par diveem šīnīs gados. Viņš studē, viņš ir ceetuma mācītājs, viņš tura atgadījuma spređikus, viņš darbojas Rīgas Latveešu Beedribā, viņš pulcē un vada Rīgas latveešus pilsētas domneeku vēlešanu cīņās, viņš strādā „Austruma“ redakcijā, bet vēlak vada „Peterburgas Avizes“, bet pēc studiju beigšanas: „Balsi“, viņš pasneedz stundas skolās, viņš saraksta garīgas grāmatas. Veselu rindu vēstule tuvakeem cilvekeem Olavs paraksta tajā laikā „Darbiņš“. Ne, viņš bij leela darba vīrs. Katrā veetā un katrā leetā viņš prot darbam uzspeest savu ipatnejo seju. Atklātības darbīneeka spēcīgs eerocis jaunlaiku sabeedribā ir prese. Trīs preses organi ilgaku vaj īsaku laiku atrodas Olava vadībā, bet visos trijos parādas viņa markantā personība, viņa skaidrā garīgā seja, viņa vīrišķība cīņas zituacijā, viņa godīgee cīņas eeroči, viņa domu spēks un viņa skata tālums. Olava dedzīgā tautas mīlestība runā gaišu, skaidru prāta valodu.

Kā izpaužās Olava nacionalā ideoloģija? Olava tēvzemes mīlestība izaug no teesiskās un moraliskās ap-

ziņas par latveešu tautas teesibām uz savu zemi. (Sal. „Baltija“ Nr. 5, 1916. „Mērķu koncentrācija“.) Neveenai citai, kā latveešu tautai ir teesiba uz šo zemi. Ja latveešiem var ko pārnest, tad to, ka baididamees nodarit pārestību cittauteešiem, tee (latveeši) visvairak pārestības nodarijuši sev. Ta ir mūsu zeme, ko, runajot Olava vārdeem, „bagati slacijuši savām asinīm mūsu senči, laistijuši saveem sveedreem mūsu tēvi un atpirkuši ar savu dzīvību un ceešanām mūsu dēli un brāļi.“ Ja nu mums ir visas moraliskās un vēsturiskās teesibas uz šo zemes stūrīti, tad no tam izreet tālakais peenākums, darbotees, strādat, izkopt un uzturet savu īpatneju kulturas dzīvi, izleetojot savu darbu augļus un visus tos līdzekļus, ko dod zinātne un nacionalā māksla. Pee tam šī kultura nedrīkst atteektees tikai uz veenu kādu šķiru, bet tai jaaptvej visas tautas šķiras, kas strādā raženu darbu. Ja mums vēl ir pretekļi, kas kavē tautu šīs savas kulturas dzīves izkopšanas teesības realizet, veenalga, vaj politiskā, vaj materialā ziņā, tad viseem tauteešiem uz to jadarbojas, šos kavekļus novērst. Tāds, pēc Olava paša raksteem, ir viņa idejiskā patriotisma pamatojums. Šis patriotisms top par kardinalo ideju viņa pasaules uzskatā: ar šo patriotismu jasaskaņojas viseem cilveka individueem, zocialeem un humaneem mērķeem, jo kalpojot tēvzemes mīlestībā tikai cilveka personība dabun savu moralisko nozīmi un pilnību.

Ja nu ta zeme, uz kurās dzīvojam, ir svēts mantojums no mūsu pirmsenčeem, ja mūsu peenākums ir to dārgu turet, apsargat, izkopt savu kulturas dzīvi, vaj tad var rastees šaubas, ka mēs nespēsīm šos uzdevumus veikt! Uzstādot šo jautajumu, tūlit izreet preekšnoteikums nākošai Olava darbībai, viņa mūža princips: latveešu tautas spēku apveenošana un kopošana. Vaj tas ir Zinību Komisijā, vaj uz kanceles, vaj Centralā Komitejā — šis princips nosaka Olava sabeedriskās darbības līdzekļus un ceļus. „Mēs savās acīs bijām kā siseni,“ — šos praveeša vārdus Olavs uzsauc latveešu tautai liktenīgā 1905. gadā („Balss“ jaungada eevadā), un skubina to uz apveenošanas, uz kopeju darbu un kopejeem mērķeem vispārības labā. „Mūsu spēki,“ — saka Olavs, — „var desmit- un simtkārt paleelinatees, ja atmetam savstarpejas ķildas, ne-

uzticību un veenaldzību pret vispārības darbeem.“ Pil-sētu vēlešanu vadība, darbs latveešu naudas eestādēs, inteliģences organizēšana praktiskā bēgļu palīdzības darbā, — ir šī Olava uzskata praktiski peeleeetojumi, un mēs zinām, ar kādu taktu, apdomību, toleranci, bet reizē arī — neatlaidību Olavs šinīs un citās latveešu sabeedri-skās leetās izveda savu principu par latveešu tautas apveenošanu.

Galvenā veeta, kur pee agrakeem politiskeem apstākļiem, latveešu tauta praktiski mācijās apveenošanos un kopdarbību, bij beedribās. Tapēc Olavs, skubinats no saveem vairak vaj mazak skaidri apzinateem dzenuleem, pulcet, ar kopošanu audzinat un stiprinat latveešu tautas spēkus, no laika gala peegreež tādu vēribu beedribu dzīvei. Viņš ir „beedribu vīrs“ šī vārda teešā nozīmē. Viņš ir preekšneeks Zinību Komisijā, Derigu Grāmatu Nodaļā, runas vīrs Beedribas padomē, dažādu mazak-svarīgu komisiju loceklis citās beedribās. Un visur Olavs strādā. Vaj godkāribas dzīts? Āreajā goda Olavs nekad nemekleja, eekšeju gandarijumu viņa darbs beedribās, kas saskaneja ar viņa pasaules uzskatu, tam bez šaubām deva. Olavs šo savu nodošanos beedribu darbam — pee reizes atzina kā savu „vājību“. Ta nebij rakstura vājība, ta bij viņa sirds valoda, kas to skubināja strādat savas tautas labā. Un beedribas bij veens tas lauks, kur Olavs at-rada praktisku eespēju strādat „tautas druvā“. Šo mī-lestību uz sabeedrisku darbību Olavs jau āgri, kādā savā vēstulē no 22. marta 1901. formulē savai ligavai, kā tādu, kas var eet pāri viņas ģimenes peenākumeem. (Dziļaki Olavs šo pašu ideju motivejis rakstā „Mērķu koncentrācija“ 1916.) „Ar teem amateem (beedribās, Lt.) būs Tev leels kaŗš. Man viņi patik un es ātri ļaujtos peerunates, kaut-gan pats atzīstu, ka tee man kaitīgi un ka, citādi darboda-meem, varetu pastrādat ko derīgaku...“ Vaj citā laukā (Olavs sava mūža pēdejos gados daudz domāja un cereja par latveešu vēstures sarakstišanu) Olavs būtu „ko deri-gaku pastrādājis,“ mums tas paleek atklāts jautājums, bet no ta, ko Olavs ir pastrādājis, mēs varam leecināt, ka tas ir leels darbs, kas ceļ paleekamu vēsturisku peemiņu viņa daritajam.

Olava ārejā bilde: slaiks, stalts, sevišķi rumpja virsdaļā drukns, spēcīgs augums, staltu galvu, tumšiem, gandrīz koši melneem mateem, ko mēdza valkat īsi, augstu peeri, intelligentu seju, drošu, atklātu skatu gaišzilajās acīs, savos labajos spēka gados, ar ūsām un žoda bārdu, kas kopta smaili. Ģērbās veenkārši, bet ne nolaidīgi. Labprāt mīleja peleku uzvalku. Runā un satiksmē veenkāršs, atklāts, nekad neuzbāzīgs ar lētām pamācībām, ļautri laipns, kam katrreiz atteicīgs humora izteiceens vaj sakams vārds pee rokas. Jaunajos gados ļautrs ļautru draugu starpā, nekautrējās kopā eedzert („jo Plutu Vilis nemil veens sēdet pee Trimpus traukeem, tam vajadzeja lustīgu beedru“), vēl kā mācītājs — students — spēleja teatri korporācijas vakarā. Runāja meerīgi, leetišķi, pats sevišķi nesajūsminadamees, ne arī sajūsminadams klausītājus, bet katrreiz tos neatlaidīgi saistīja pee sevis ar savu skaidro, veenkāršo, beeži uz vēsturiskām paralelēm dibināto runu. Spēks, gaiša pārleecība, droša doma — tas Olava valodas pirmais eespāids. Atturīgs solījumos un nākotnes izredžu tēlošanā, bet ko bij spraudis par savu uzdevumu, to izpildīja ar neuzkrītošu, bet ļoti neatlaidīgu enerģiju, itkā galvenā kārtā kādu solījumu attaisnodams pats preekš sevis. Preekšzīmīgi kārtīgs un akurats, apdomīgs, bet vīrišķīgs. Runājot reti kad paaugstināja balsi, nekad nebij retorīķis, kas mīletu frazi labas izskaņas vaj formas dēļ. Pēdejo gadu ceešanas stipri bij atstājušas pēdas viņa sejā; augums bij leesaks, drusku uz preekšu itkā sametees, kā cilvēkam, kas daudz sēž pee rakstama galda. Viņa laipnais, gudrais skateens skatījās cilvēka dvēselē: tas bij bez viltus un izlikšanās un tam vajadzeja būt samaitatam cilvēkam, kas Olava preekšā būtu spējis melot. Arveenu interesejās un preecajās par citu darbeem un panākumeem sabeedribas laukā, nekad neleelījās vaj nerunāja par saveem darbeem un nodomeem. Ja teeši vaicāja, nenoleedza, veentesīgi atstāstīja, kas darīts, kas vēl darāms. Nekad nerunāja par zocialismu, teoretiski to apkaŗoja, bet dzīvē ik uz soļa eevēroja zocialo jautajumu un tikpat uzmanīgs kā pret atbildigeem darbineekeem, bij pret mazakeem kalpotajeem, beeži eeinteresedamees par viņu vajadzībām un kur eespējams izpalīdzedams ar savu

gādību. Teešam, „viņš bij labaks, nekā to rādija,“ — tas bij visai zīmīgs Olava raksturojums, ko sakustinātā balsi par viņu leecināja kāda bijusē audzekne pee viņa zārka Peterpili.

Olavs attīsta un paceļ augsti to latveešu nacionālo kārōgu, kas pēc Valdemara un Kronvalda nāves kautkur glabājās Rīgas Latveešu Beedribas nama jumta augšēnēs, apklāts putekļeem, un ko tikai goda deenās mēdza tauteeši uzmeklet un pacilat tautas preekšā. Latveešu nacionālā ideja Olavā atrod jau praktisku peelaiņotāju un nacionālā ideoloģija — savu padziļinātāju un tālaku izveidotāju. To politiski-praktisko nacionalismu, ko ar apbrīnojamu diplomata izvēicību, ar īsta jaunekļa idealismu eevadija, vadija un ar straujeem, leeleem panākumeem attīstīja Valdemars, to ugunīgo, leesmainīo latveešu gara īpatnības patriotismu, ko teoretiski „Tautiskos centeenos“ noskaidroja, bet ar savu dzīvo vārdu dedzināja sirdis savā darbā sade-gošais Kronvalds, — plašais gara cilveks un dedzīgais patriots Olavs itkā sintezē apveeno savā personā. Ari Olavs prasa mīlestību un atzišanos par tautēeti, bet tikai tādu, kas cīnas par savu tauteešu interesēm, kas nekaunas atklāti parādīt, ka viņš tautēetis vārdos un darbos, kuram tautas mīlestība un kalpošana tautai ir veens un tas pats. Tāpat kā Valdemaram — Olavam nacionalisms tikai tad klūst par leelu dzīvības neseju ideju, kad ta aptver neveen kādu šķiru, bet visas plašās tautas aprindas. (Ar kādu žulti citadi labsirdīgais Olavs peeziņē, ka tautiskās atmodas laiks tikai mums izaudzinājis — labakās familijas!). Tāpēc vilkt uz augšu tautas plašās aprindas ne tikai garīgā, bet arī materialā ziņā — ir veens no Olava nacionalisma būtības elementeem un ne par velti kalpu jautājums jau no studenta gadeem eeņem tik svarīgu veetu Olava pasaules uzskatā un viņš cīnas par kalpu stāvokļa pacelšanu gan kā students (Sk. „Sēta, Daba, Pasaule“ VI.), gan vēlāk „Austrumā“ un „Peterburgas Avīzēs“. Kalpu jautājuma atrisinašanu Olavs ved ceešā sakarā ar mūsu zemes agrarreformu, pareizi saprazdams, ka tikai tādā kārtā mūsu nacionalisms dabūs to zociālo bāzi, kas nepeeceesama, lai tas dabīgi vāretu plaukt un attīstītees un dot augļus nacionālai kulturai. Šinī virzeenā tā tad Olava dar-

biba ceeši peeslejās Valdemaram. Nenoleedzot diferencejušās šķiras — strādneecibu un pilsonību, Olavs, kā mūsu nacionālo spēku apveenotājs, jau tagad redz laukus, kur tiklab veenas, kā otras inteliģence jau varetu roku rokā strādat — latveetības cīņā par pilsētu pašvaldības eegūšanu un tautas izglītības darbā. (Skat. „Pet. Av.“ Nr. 7, 1902.). Saprotot latveešu kopotu spēku cīņas nozīmi, Olavs jau sākot ar „Peterburgas Avizēm“, Zinību Komisijā, Centralā Bēgļu Apgādašanas Komitejā — silti aizstāv latgaleešu un latveešu apveenošanos, pee tam lai katri, ari kā veena tauta, paturetu savas nacionālās nianšes. — Ar savu skolotāju un tautas audzinataju darbību Olavs uzņemas neaizmirstamā Kronvalda Ata teešu mantojumu. Kronvalds runā presē, organizē un audzē tautskolotājus, viņu nacionālo apziņu. Olavs audzē latveešu pilsoņu nacionālo apziņu pilsētas domneeku un valsts domneeku vēlešanās. Praktiskeem panākumeem politiskā laukā pilsoņeem japeerāda, kāds nacionālai idejai spēks. No šī veedokļa mums jaapskata Olava grūtais, beeži nepateicīgais latveešu pilsoņu apveenotāja un vaditāja uzdevums vēlešanās. Kronvaldu Ata evaņģeliums ir ari svēta grāmata Vilim Olavam: „Mēs, kas ar skaidru apziņu savu eegūto izglītību, savu spēku, savu dzīvību zeedojam savas tautas labā, mēs turamees ceeši un uzticīgi pee savas tēvu valodas un savas tautības, un viņas sevišķi tagad nevaram ne par kādu naudu pārdot, tadēļ, ka mums nevar dot neko citu veetā, kas būtu tikpat svarīgs un ceenīgs mūsu tautas civilizācijas interešu ziņā“ (Kronvalda „Tautiski centeeni“, — 22 l. p.). Nē, ari Olavs nepārdeva ne savas tēvu valodas, ne tautības, bet kā tautas un jaunatnes audzinatajs, mācija to, šīs mantas izkopt un dārgas turet, noskaidrot latveešu īpatnejo nacionālo seju, ciktāl ta izpaužas mūsu senču kulturā, parašās, tautas gara mantās. Paleekamu darbu te zinatnei un mūsu kulturas vēsturei Olavs atstājis ar pirmo un līdzšim veenigo sarīkoto latveešu etnografisko izstādi. Tālak prasība par mātes valodu latveešu skolās, latveešu eestādēs un organizacijās, latveešu sabeedriskā dzīvē ir tikai augšejā ideālā nacionalisma dabīgas sekas. Tāpēc tādu dzīvības interesi Olavs parāda latveešu valodai un gara dzīvei, faktiski va-

didams pats savas skolas, vadidams Izglītības Beedribas daudzās skolas, organizedams mūsu zinātnes un literatūras izkopšanu Zinību Komisijā, gādadams tautai par derīgām grāmatām kā Derīgu Grāmatu Nodaļas preekšneeks, organizedams vaj pabalstidams ap 80 skolu latveešu bēgļu palīdzības organizacijās, aizstāvedams mātes valodas teesības ari Kreevijā šinīs skolās. No šī Olava nacionalisma ari izreet vispārejā prasība par nacionalo baznicu, tāpat prasība par latveešu mācības krēsla dibinašanu Terbatas augstskolas teoloģiskā fakultatē, par Lutera draudžu pašvaldības eekārtu uz demokratiskeem pamateem, par latveešu peedališanos pilsētu un zemes pašvaldībā, peemēroti viņu skaitam. Savas cīņas patriotisma apgarots, Olavs vāc, skubina, organizē latveešu pilsonību cīņā par latveetības interesēm pilsētu vēlešanās un Rigā kādus divi lāgus uzņemās uz sevis visas cīņas vadoņa grūtības — peenākumus un atbildību. Rigas pilsētas vēlešanu cīņas veenadā mērā mums rāda Olavu kā cīnītajū un patriotu. Kā gudrs politiķis un apveenotajs Olavs parādas ari I. un IV. Valsts Domes vēlešanās Rigā.

Kā cīnītajam Olavam bij jasaņem ari siteeni no saveem pretineekeem — un viņš tos saņēma ar istu zemgaleešu dūšu un vīrišķību. Kā ozols viņš stāv 1905. gada revolucijas preekšvakarā. Ne revolucijas ekscesi, ne vācu preses nemitīgi apmelojumi nevar grozit Olava noteikto politiskā liberalismā liniju. Tad nāk negaiss no otras puses. Bet jau revolucijas pavasara plūdu mutulī, Olavs gaiši un skaidri apzīmē savu stāvokli pretim revolucionareem un zocialismam, kā to dažus mēnešus preekš tam ir apzīmejis pretim vāceetībai. Ne mazākā mērā Olavs nepūlas ne peelaikotees, ne iztapt pašlaik valdošai zocialistu partijai. Bet kad Baltijas vācu muižnecība 1905. gada decembrī un 1906. gada zeemā svin savas asins dzīres pār neapbruņoteem latveešu zemneekeem, kad zemneeki pilnā mērā padoti draguņu un kazaku nagaikām un nošaušanai „bēgot“, kad latveešu inteligence slapstās pa mežeeem un lauku šķūņeeem, Olavs ir pirmais, kas sauc tautu uz izlīdzinašanos, beedina no nodevības, runā ļoti mērenu, bet tomēr drošu valodu pretim militarai diktaturai savā „Balsī“, ka šī valoda paliks uz viseem laikeem kā tautas vadoņa

V. Olava dusas veela (Meža kapos).

ceeniga valoda tautas traģiskā vēstures brīdī. 1905. gada revolūcijai sekojošā asņainā reakcija deva izdevīgu eeroči rokās Olava pretineekam. Veens gads ceetokšņa soda Rigas centralceetumā — savā juridiskā būtībā plīķis taisnībai seļā — bij tas atreebibas eeročis, ar kuŗu Olava pretineeki to domajās pee malas dabut. Olava fiziskos spēkus tee teešam salauza — gadu desmit paņēma no viņa mūža. Ar kādu dziļu traģiku šos laikus atceras Olava dzīves beedrene: „Spēcīgs un stalts viņš ceetumā eegāja, un kad es pēc grūtām pūlēm dabuju atļauju ar viņu satiktees, kas notika pēc divām nedelām, tad atradu pilnīgi sakritušu liku veciti.“ Bet Olava garīgais cilveks iznāca apskaidrots un vēl spēcīgaks no drūmajeem ceetuma mūreem. Nebij salausts ari viņa darba preeks un ticība savai tautai. Viņa tikumiskās idejas bij kristalizejušās, viņa spreedums par atziņu vērtībām kļuvis vēl dziļaks un pārleecinošaks (Sal. Olava polemiku ar Jūrgenu), viņa ticība skaidras tikumības dzīvinošam spēkam vēl nesatreecamaka. Veeven teoretiski jo sīki eepazīnees ar etikas jautajumeem, bet bagatos pārdzīvojumos un ceeshānās sevi svēris un izšķīris tās vērtību vērtības, Olavs atstāj kā rokas grāmatu tautai savu „Etiku“. Veenkāršu un elementaru, bet tikumiski cildenu un dzīvinošu. Par leelām tikumiskām pateesībām, kur filozofija cīnas ar morali, Olavs te pastāsta veenkāršā populārā formā, nenogrimst veenkāršam lasitajam grūti izprotamos teoritezejumos, bet izloba kodolu par tikumiskām vērtībām un cilveka garīgās individualitātes izkopšanu.

Tā zinātniski, bagateem peedzīvojumeem un tikumiski augsti sagatavotu, Olavu liktenis aicina leela uzdevuma preekšgalā savas tautas grūtākās likteņa deenās. Par Latviju eet pāri pasaules karš. Vairak simti tūkstoši, vaj nu ar varu speesti, vaj laika psichozes aizrauti, labprātīgi pamet savas dzīves veetas, paleek par bēgļeem. Ēkas nodedzina, dārzus izcērt, bites iznicina, tīrumus izposta. Par mijoneem eet bojā tautas sveedreem gūtā manta. Gar ceļmalām un mežmalām mirst latveešu bēgļi: bērni, seevas, veciši, vīri. Valdība neleekas ne zinīs par šo tautas postu. Vēl vairak. Viņas preekštāvju rīcība, leekas, iz eet uz to, to izdzīt, latveešu tautu ar saknēm izraut no vi-

ņas dzimtenes veetām un to kā puteklus izklīdinat kara vējā pa leelajeem Kreevijas klajumeem. Katrs glābj sevi, katrs domā par savu nākamo eksistenci un par saveem tuvakeem peederigeem. Tautas posts ir redzams tik leels, ka neveens cilveks te nevar eedomates, ar saveem spēkeem veen ko palīdzet. Un atkal Olavā, kuram jau pāri par četrdesmit peeceem, pamostas jauneklja dvēsele visā viņas dedzībā, meerigais, pārbauditais, „prāta cilveks“ deg dziļās sāpju un tautas mīlestības ugunīs, viņš pat neklausā vairs savam prātam, kad tas beedina vājas veselības dēļ no jauneem grūteem peenākumeem. Pirmās veetejās leelakās bēgļu palīdzības organizācijas preekšgalā stājas Olavs. Viņš apbraukā bēgļu saplūduma punktus, viņš stāv līdz savai tautai viņas dziļā bēdu un posta jūrā. Bet ne slikt un grimt tur. Viņa balss skan pilna ticības un drosmes. Tikai ceešaki kopā sasleetes, nepagurt un izturet. Te jānāk palīdzībai valstiskos apmēros. Ja kreevu valsts ļauj eet bojā saveem pavalstneekeem, latveešu tauta nees bojā, ar savu pašdarbību viņa organizēs un gādās sev palīdzību. Peterpili noteek latveešu bēgļu palīdzības organizāciju preekštāvju kongress. Nolemj dibinat centralu eestādi šim leelam tautas glābšanas darbam. Ko aicināt šī svarīgā darba preekšgalā? Visu skati, domas un vēlejudi vēršas uz Olavu. Vaj viņš uzņemsees šo uzdevumu? Sirds izšķīra. Viņš upureja sevi. Olavs paleek par Latveešu Bēgļu Apgādašanas Centralkomitejas preekšneeku.

Olava Centralkomitejas preekšneeka amata izpildīšana ir vaiņags viņa mūža darbam, tiklab darba plašuma, nozīmes, kā laimīga izpildījuma ziņā. Vēstures brīdī, kad leekas, nav neveena faktora, kas darbotos latveešu tautas labā, Centralkomiteja, tikpat ātri, cik posts ir leels, glābj mūsu bēgļus no fiziskas nonikšanas uz klaja lauka, peestātnēs un dzelzsceļa vagonos, noveeto tos nepeceesāmās dzīves veetās, gādā par pirmo materialo palīdzību gan naudā, gan darbā, gan drēbēm, mobilizē visus dzīvos latveešu inteligences spēkus pee šī tautas glābšanas darba, gādā par skolām bēgļu bērneem, par reliģisku palīdzību bēgļeem, uztura ticību plašās latveešu tautas masās uz atgriešanos dzimtenē, kavē tās saistišanos ar ilggadejeem

ligumeem pee kreevu zemes, aizstāv latveešu bēgļu intereses pee valdības un caur valstsdomneekem no Domes katedra, informē par latveešu tautas apstākļiem kreevu un ārzemju presi. Un Olavs ir neveen pirmais goda veetā stāvošais; viņš ir arī pirmais darbā un grūtā peenākumu izpildišanā. Viņš māk sameklet katram darbam vajadzīgos līdzstrādneekus, dot katram atteecīgam darbam principielus norādījumus, novērst leelakos darba kavekļus, izlīdzinat nesaskaņas, saturet kopā un apveenot, kur šķelšanās draud izjaukt kādu darbu, vadīt tik kreetni un teicami visu leelo darbu, ka vīseem ļaunprātīgeem apmelotajiem japaleek kaunā, aizstāvet Centralkomiteju un latveešus uz āreeni, cīnitees ar viņas politiskeem pretineekeem, uzturet latveešu politiskas prasības, stāvet nomodā par latveešu zemi un viņas likteni. Leelais cilveks un dedzīgais patriots te top veens, un kad Olavs vairak kā veselu gadu, izņemot nedeļas, kad to teeši aiztur slimība, gandrīz deenu no deenas vārda pateesā nozīmē caur savu darbu upurē savu dzīvību savu tauteešu un līdzcilveku labā, tad tikai dvēseļu lasitajs te varēs izšķirt, vaj patriots vaj cilveks šīnī uzupurešanās darbā ņēma virsroku.

Kad Olavu apglabaja Meža kapos, uz kāda nolikta vaiņaga lentes stāveja vārdi: „Latvijas namdarim Vilim Olavam.“ Ja, Vilis Olavs bij Latvijas namdaris. Viņa dzīvības laikā latveešu nacionalās kulturas sapnim vēl nebij konkreta veida patstāvīgas Latvijas valsts idealā. Tas dabuja savu izveidojumu un realo tērpu vēlāk, jau pēc Olava nāves, attīstotees leelajeem pasaules vēstures notikumeem. Bet tomēr Vilis Olavs ir „Latvijas namdaris“, tas, kas strādajis pee viņas pamatu likšanas, pee viņas cēleju sagatavošanas, pee viņas būvmateriālu sagādašanas. Valsti neceļ veenā deenā, vaj veenā gadā un tikai no politiskām un zocioloģiskām un teesiskām formulām. Valsti vispirmā kārtā ceļ no viņas tautas dzīvības spējīga gara, no tautas sapratas par saveem nacionali-kultureleem mērķeem un uzdevumeem, no tautas dziļakas eedvesmas par savu nacionalo būtību un tās īpatņeības veidošanu, bet ja latveešu tautā pee Latvijas valsts dibinašanas visas šīs īpašības bij sastopamas vairak vaj mazak peeteekošā mērā, tad zinami nopelni par to nākas viņas idejiskeem

darbineekeem, izglītotajiem un vaditajiem, bet atskatoties uz beidzamo pāris gadu desmitu kulturvēsturi, šemums gan nākšes veenā no pašām pirmajām veetām nostādīt Vili Olavu. Tādā ziņā Vilis Olavs ir pateešam „Latvijas namdaris“, Krišjāņa Valdemara un Kronvaldu Ata kreetnako tradīciju saņēmejs un tālakveidotajs. Olavs dzīvoja ar savu tautu un mira par savu tautu, viņa dzīvības centeenu ideja nezudīs latveešu tautā, kamēr ta pastāvēs kā tāda. Laiks atnesis un atnes daudz spilgtas personības, bet Olava peemiņu tās neaptumšos, jo tas darbs, ko Olavs savā tautas mīlestībā pastrādajis, nav izdzēšams no latveešu vēstures.

Avoti.

Pee esāktā darba galā vešanas man pirmā pateicība jaizsaka Olava Fonda Sabeedribas Valdei. Kad 1917. gadā uz viņas eerosinājumu ķeros pee Olava biogrāfijas sarakstišanas, darbs bij domāts jaunatnei, atstājot plašaku biogrāfiju turpmakam. 1918. gada zeedonī atgriezotēes no Peterpils Latvijā, darbs uz laiku bij japārtrauc. Tikai 1920. gadā, kad ar Sabeedribas Valdes gādību izdevās materialus no Peterpils pārvest Latvijā, vareju darbu turpinat. Nodziļinājotēes materialos un izleetojot no jauna klātpeenākušos, darbs izauga plašāks, nekā sākumā paredzēts. Sabeedribas Valde deva man arī materiālo eespēju darbu turpinat, kas citādi pārdzīvotos apstākļos grūti būtu bijis izdarāms. Pēdīgi Valdes locekļi uzņēmās neērtās pūles, rok-rakstu izlasīt. Par viņu pūlēm, aizrādijumeem un darba yeicinašanu — paldees!

Plašus materialus man pirmā kārtā sneedza Fr. Olava kdze un bibliogrāfs Misiņš, par ko viņeem arī šinī veetā mana sirsniņa pateicība. No Fr. Olava kdzes saņēmu neveen daudzas biogrāfiskā ziņā eevērojamas vēstules, bet arī citādus materialus — norakstus, pee-zīmes, telegramas, peemiņas rakstus un t. t. Misiņa kgs daudz izpa-līdzēja ar savu eevērojamo biblioteku, atļaudams katrā laikā pētišanai savu laikrakstu gadagājumus, kā arī apgādājot norakstus no citur nesadabujameem Olava raksteem.

Vēstules, atmiņas un citus materialus šim darbam esmu vēl sa-nēmis un izleetojis no: E. Adamovič, Elmas Pilsētneek, Ivandes Kaijas kdzēm, P. Ašmaņa, K. Bachmaņa, Arv. Berga, J. Brigadera, K. Gaigalas, K. Grigorija, J. Grūnberga, Gaujmaleeča, Fr. Vesmaņa kgeem un citeem, par ko vīseem pateicos.

No Olava raksteem, šo biogrāfiju sarakstot, izleetoti:

- 1) Kā dzimtbūšana Baltijā cēlusees, „Austrums“, 1886.
- 2) Baltijas tautu liktenis dzimtbūšanas vēsturē līdz 1561. ga-dam, „Sēta, Daba, Pasaule“ V.
- 3) Mūsu kalpu stāvoklis, „Sēta, Daba, Pasaule“ VI.
- 4) Latvju vēsture līdz 12. gadusimtena beigām, „Latvju Tauta“ I.
- 5) „Veesturs“, Austrums 1892.
- 6) Pavils Einhorns un viņa raksti par latveešeem, „Austrums“ 1893.
- 7) Rīgas Latveešu Beedriba savā 25. gadu darbā un gaitā (kopā ar Kārkluvalku), 1893.
- 8) Rīgas reformatori, „Balt. Vēstn.“ lit. p. 1895.
- 9) Kēniņš latveešu pasakās, „Balt. Vēstn.“ lit. peel. 1895.
- 10) Katalogs latveešu etnogrāfiskai izstādei, 1896.
- 11) Par rakstneeku godalgām, algošanu un pabalstu, „Austrums“ 1899.
- 12) Lauku strādneeku aizeešana uz pilsētām, „Austrums“ 1899.

- 13) Par amata vīru celšanu beedribās, „Austrums“ 1899.
- 14) Alkohola jautajums un krogu slēgšana Kurzemē, „Austrums“ 1899.
- 15) Zemneeku sabiedrības magazīnas un pārtikas kapitāli Kurzemē un Vidzemē, „Austrums“ 1899.
- 16) Evāņģeliskās Lutera draudzes mācītāju algas Kurzemē un Vidzemē, „Austrums“ 1899.
- 17) Runa A. S. Puškina svētkos, „Austrums“ 1899.
- 18) Galvenie virzeņi etiķā, I. d. 1910., II. d. 1918.
- 19) No laikrakstu gadgājumeem izleetoti ar Olava nodrukateem raksteem un runām:
  - „Baltijas Vēstnesis“ 1894.—1899.
  - „Peterburgas Avīzes“ 1901.—1902.
  - „Balss“ 1904.—1906.
  - „Dzimtenes Vēstnesis“ 1907.—1913.
  - „Latvija“ 1907.—1913.
  - „Latv. B. Apg. Centrāl. Ziņojums“ 1916.
  - „Baltija“ 1916.—1917.
- 20) Olava sarakstītās skolas grāmatas.
- 21) „Deenas Lapa“ 1894.—1904.
- 22) Peterpils kreevu laikraksti: „Birž. Ved.“ un „Nov. Vremja“ 1915.—1916.

Rigā, Leetus mēnesī, 1922.

Ligoņņu Jēkabs.

Aforismi,

izlasiti no

Viļa Olava raksteem

Alfort

1810

Paris

Katrs cilveks ir tāds, par kādu viņš iztaisits no dabas un sabeedribas.

*

Dilveks ir līdzalibneeks pee viseem saveem darbeem un tadēļ ari atbildigs par viņu sekām.

*

Dzīve bez šķēršļeem, bez cīņas un raizēm nebūt nepatīktu cilveku gribai.

*

Sāpes nevar no dzīves izmest, ja negrib pazeminat pašas dzīves vērtību.

*

Ja dzīvei atņemtu breemas, neizdevību, pūles, tad izzustu ari dedzība uz darbu, dziņa uz cīņu, gaviles par uzvaru.

*

Cilveku griba teecas uz pašas un cita labumu ļoti dažādā apmērā, bet veenmēr tā, ka abas teeksmes sastopamas.

*

Zimpatija ir altruisma sakne un pati kā tāda pilnigi patstāvīga, tikpat patstāvīga kā patība jeb egoisms.

*

Vēsture nevērtē cilvekus pēc tā, ko tee izceetuši vaj baudijuši, bet ko tee strādājuši.

*

Bauda ir vērtīga, ja ta seko kreetneem darbeem, bet viņa ir cilveka neceenīga, ja cilveks to padara par savas

dzīves mērķi; ja viņš baudas dēļ top par vergu savam „es“, aizmirstot peenākumu pret sabiedrību.

*

Pat viscēlākajam starp cilvēkiem nav vairāk kā ta pārleecība, ka arī viņš līdzī strādājis pē cilvēces diženuma.

*

Labs mērķis nedara labus visus tos līdzekļus, ar kādēem tas aizsneedzams.

*

Nevar apziņu saukt tadēļ par tikumigu, ka ta ved pē vērtigēem darbeem, bet gan otradi: teem darbeem ir tikumiga vērtība, kas nākuši no tikumigas apziņas.

*

Cilveku tikumigā vērtība pasaulē neatkaras no ta veen, cikdaudz viņš izdarījis un izvedis, bet ar kādu uzticību, apzinību un nesavtību viņš visu to darijis, ko sirdsapziņa tam pavēļjusi.

*

Sirds kreetnība un apziņas skaidrība ne ik reizes sastopamas pē izglītotakajeem uu augstakajeem, pē veenkāršeem ļaudīm daudzreiz ir stipraka peenākuma apziņa un leelaka uzticība.

*

Greestees pē savas paša eekšejas teesas un teesat savus darbus no tikumības stāvokļa var katrs cilvēks, lai būtu kādā kārtā un stāvoklī būdams.

*

Jūtas ir tas spirtgtais avots, iz kuŗa tikumigais cilvēks pastāvīgi smēļ jaunus spēkus. Tas nebūt nav par kavekli, ka prāts ņem jūtas savā vadībā; caur peedzīvojumeem un

novērojumeem prāts spēj dot jūtām vairak skaidribas un virzīt tās uz noteikta mērķa pusi.

*

Nav ko šaubīties, ka mūsu tautas dziļumos vēl ir tūkstoši, kam saprašana un silta sirds preekš moralisma ideālu cēluma.

*

Dažām avizēm peemīt kāre, to ļaunumu vaj nepareizību, kas novērota pee veena locekļa viņu pretneeku pusē, bez žēlastības atteecinat uz pretneeku visu sabeedribu.

*

Teem cilvekeem, kam pašem bijis japeedzīvo neērtības, grūtības, nepatikšanas — ir psiholoģiska vajadzība, atteecinat tās uz eespējami plašām aprindām, jo tāda gadījumā paša ceešanas veeglak panesamas. Ja paša izceestas sāpes būtu tikai izņēmums, pee kuŗa, varbūt, cilveks pats vainīgs, tad tāda apziņa būtu pārak mocoša un nospedoša.

*

Labu darot nevaram katreiz gaidīt pateicības, un, trūkumu ceešat, paļautees uz citu cilveku palīdzību, bet ja tas tomēr noteekas, un tādi gadījumi nav retums, tad ir eemesls preecatees no visas sirds. Tādas reizēs, varbūt, pārleecinasimees, ka cilveki no āreenes beeži lidzinas pazaudetam grasim, kas, dubļos samīts, vairs nespīd, bet savu eekšejo vērtību tomēr nav vēl zaudejis. Cik ļauni un atbaidoši arī neizliktos daži cilveki, dziļak tajos eeskatotees, atradisim, ka arī viņos ir deevišķa dzirkstele un atzīsim tos par Deeva gīmja nesejeem.

*

Mūsu laikmets gan nopostā ticību un izplata šaubas, bet no otras puses tas arī rada dziļu vajadzību pēc ticības. Aiz moderno rakstneeku zimbolisma, misticisma, demonisma

un citeem „ismeem“ slēpjas karstas ilgas pēc ka dziļaka un cēlaka, nekā dabas zinības, tehnika un tautsaimniecība spēj sneegt. Pēc ilgas maldišanās, veltas meklešanas un daudzām aplamībām cilvēki atkal no jauna atceresees, ka no viņeem atmetā un novartā liktā reliģija kristīgā baznicā sneedz viņeem taisni to, pēc ka viņi sajūt tik karstu vēlešanos.

*

Mūsu kultura ir sabeedriska, bet individs vēlas dvēseles kulturu.

*

Cilveka īpatnību izskaušana ir leelakā verdzība un breesmigakais ceetums, kādu veen var eedomatees, bet tikpat maz peļļaujama individam abzoluta brīvība, jo ta apdraud sabeedribas pastāvešanu.

*

Privatkapitalists nekādi nav uzlūkojams par nepececešamu locekli katrā ražošanas procesā. Var ļoti labi iztikt ari bez viņa. Pilnīgi leeks top tādos gadījumos, kur tas no sava veikala neka nesajēdz, ar viņa vadību nenodarbojas, bet parādās tikai gada beigās, lai eeraustu peļņu no sava kapitāla.

*

Kā līdzšim dzīvē bijuši veenmēr vajadzīgi visi trīs saimnieciskie principi: privatais, sabeedriskais un karitatīvais, tā cerams, ari nākamībā nevarēs iztikt bez teem.

*

Debesis zemes virsū cilvēki nekad neuzcels. Kas debesu valstību grib nodibinat zemes virsū, tee aizmirst, ka aūgot cilvēku labklājībai, vairojas ari cilvēku prasījumi pēc laimes. Kas grib panākt mirstigo dzīvē pilnīgu laimi, tee ceļ Babeles torni.

Ja sabeedribas locekļiem atļaus vaļu darīt, ko katrs vēlas, tad nākamības sabeedriba nekad nenodibinasees, un ja arī nodibinatos, tad viņa nevarētu pastāvēt neveenas deenas. Ja to gribēs uzturēt ilgāki, tad vajadzēs neizbēgami ķertees pēc spaidu leetošanas.

*

Lai groza leetu, kā grib, bez paklausības neiztikis arī nākamības sabeedribā, un prasījumu pēc paklausības tur nebūs mazāk, kā tagad.

*

Brīvības solījums ir gards kumoss, kas uzlikts maksķerei, ar ko zvejot peekritejus starp lētticigēem ļautiņēem. Peedzīvojumi, deemžēl, rāda, ka zvejneeki ar šo kumosu veenmēr vilkuši smagu lomu.

*

Ka zādzības mazinatos pēc labi eekārtoteem saimneeciskeem un zocialeem apstākļēem, taš skaidra leeta, bet tik pat droši var sacīt, ka tadēļ veen tās pavisam neizzudīs. Cilveks, kam kas ir, kāro eegūt vēl vairak.

*

Bez šaubām ārejeem apstākļēem ir zinama nozīme preekš cilveka intelektualās un moraliskās izglītības, bet ta ir veenpusība un nepareizība, ja neeevēro, ka cilveks spēj grozīt pats savus apstākļus.

*

Kas tikumīgā dzīvē visu sagaida no apstākļēem, tas līdzinas kuģineekeem, kuři, vētrai tuvojotees, meerīgi saleek rokas kabatā, gaididami, ko apštākļi nesīs. Ja jūrneekeem dotu šādu padomu, tad tee izsmeetu padoma devejus un atbildetu, ka dūšigee un izturigee kuģineeki mēdz aizsneegt ostu, bet glēvee un bailigee aizeet bojā.

Nav negēlibas, ko nevarētu aizbildināt ar apstākļiem.

*

Mēs visi labi pazīstam apstākļu preekšautu; ar viņu aizsedz izleetas asaras un asinis un aizbāž ari, varbūt, ausis, pret vaideem un lāsteem.

*

Apstākļu morale, kas glaimo ikdeenišķajam cilvēkam, principiēli attaisnodama viņu par nodarītām un vēl izdarāmām negēlibām, ir sekla mācība, ko nekādi nevar aizstāvēt no ziniskā stāvokļa, jo ta noārda cilvēku tikumības pamatus un dara atkarīgu cilvēka dzīvi no ācumirkļa eespaideem.

*

Līdzšīnejā morale uzlūkoja par peenākumu, censtees pēc ķildu, skaudības, nesaticības, neuzticības un naida novēršanas, mazinašanas, vaj izlīdzinašanas. Šķiru morale rīkojas otrādi: jo ļaunak, jo labak. Šķiru naidis top atklāti sankcionets, nostādīts pee kautko pareizu un galu galā pacelts pat par augstako etisko vērtību, kāda eespējama tagadeja sabeedriba. Tāda mācība ir aplama un kaitīga.

*

Izsacīts daudz dziļu, asprātīgu domu par kristalizaciju, celulām, protoplasmu jeb pirmglotām, kuņas būtu meklejamas jūras dziļumos, iznākums tomēr bij, ka neveens ķimikis nav spējis radīt savā retortē dzīvības dīgļus, tā kā gribot negribot vajadzēja atzītees, ka dzīvības sākums ir noslēpums.

*

Nav teesa, kā tikai zociale apstākļi rada leelus garus. Pateesi leeli gaŗa darbīneeki allaŗ pacēluŗees augstu pār teem sabeedriskeem apstākļeem, kādos tee auguŗi un attīŗījuŗees.

*

Vēsturiskais materialisms cer nodibināt cilvēku laimi un cenŗas attīŗīt visleelakā mēŗā ilgās pēc laimes, bet

meklē laimi materialās dzīves vajadzībās, aizmirdams, ka tās iztaisa tikai veenu un pēc tam šauru daļu no cilvēka laimes prasījumiem, bet - ka īstā un paleekamā cilvēku laime atrodama viņa eekšēnē un garīgā dzīvē.

*

Stipra griba un nešaubīga ticība pastrādā brīnumus pat ar vārgu un nevarīgu meesu.

*

Pasaules uzskati atspoguļo cilvēka gribu.

*

Uzskati, kas kādu reiri zinībā spēlejuši svarīgu lomu, tik tad top populāri, kad tie no zinības jau atmesti.

*

Neveena reliģija nav paguvusi tik īsā laikā uzcelt tādu plašu dogmu pili, kā marksisti, un neveenā ticībā neceena ortodoksismu vairāk par marksistiem, kaut gan tie labprāt mīl zobotes par kristīgas baznīcas dogmām, kas attīstījušās daudzos gadusimtenos un pāris gadutūkstošos.

*

Nedzīvais, bet tomēr breesmīgais biržas elks, zēlts. nepazīst tautas un tēvijas, viņš neprasa arī pēc cilvēcības, tas klausā veenīgi uz sauceņiem: vairāk peļņas! augstaka dividende!

*

Pilsoņi tagad žēlojas par proletariāta baudu kāri, neuzticību pret augstākām šķirām, eenaīdu pret valsti un sabeedribu un izplatīto neticību. Viseem arī labi zināms, ka tā nav žēlošanās bez pamata. Bet kur tad cēlās rupjais hedonisms, bezsirdīgais enerģisms, materialiskais pasaules uzskats un veenpusīgā ārejš kultūras ceenīšana? Tee visi ir vaj

nu agrākās vaj tagadejās buržuazijas gara bērni. Buržuazijas domas un idejas, noslīdedamas proletariātā, parādās tagad vairak koncentretā, pārspīletā un izķēmotā veidā.

*

Tikai kas pats sevi eekšķīgi būs saformejis un atjaunojis, spēs darīt eespaidu uz savu apkārtni.

*

Es ticu, ka latveešu centība nepagurs un ka tee nepaliks pee tagadejās moraliskās attīstības, bet dzīsees pēc augstakas pakāpes. Mūsu jaunības nemeers leecina, ka ta ilgotees ilgojas pēc cēlakeem idealeem. Es ceru, ka latveeši, tapat kā vecās kulturas tautas, turpmak atkal peegreelizees moralismam un cinisees nopeetnak nekā līdzšim dēļ tikumiga dzīves mērķa.

*

Ticība, cerība un mīlestība palīdzēs latveešu tautai pārceest grūto pārbaudījumu, sagādās tai laimigakus laikus un vedīs to pretim labakai nākamībai, nekā bijusi pagātne un ir tagadne. Lai nāktu kas nākdams pār mūsu tautu, trīs leetas mums paliks: ticība, cerība un mīlestība, bet mīlestība ir ta leelākā starp tām.

*

Viss nastas smagums mums jauzņemas pašēem, neveens cits to preekš mums nenesīs. Tadēļ vajadzīgs sasleetees viseem tauteešeem un dažādām grupām jo ceešak kopā, lai veeglak ar veenoteem spēkeem veiktum leelo darbu. Pat bites, izklistot, drīz nosalst un aizeet bojā, bet ja sametas veenā kamolā, tad uztur pašas savu siltumu un glābj savu dzīvību.

*

Cilveks pats uz zinama attīstības pakāpeena sāk prātot par dzīves mērķi, nenogaidot etikas padomus, viņš pats

pārbauda tos pamatus, uz kuņēem tas savu dzīvi dibinājis. Pētot, pārbaudot, un sverot, cilvēkam beeži uzmācas šaubas, vaj tikai viņš gājis un eet pareizu ceļu. Ja šaubas par pagātni ņem pārsvaru un cilvēks neatrod sevī spēka, tad viņš var krist izmisībā, kuņa parādas vaj nu apatiskā veenaldziba pret tikumības jautajumeem, vaj rupjos nozeegumos. Šādu ceļu staigā tikai vājee karaktri. Cilveki ar ceetaku gribu, kaut arī zaudejuši agrāko drošo pamatu zem kājam, tomēr nepagurst, tee, saņemdami visus spēkus, cenšas izlaust jaunas stigas un atrast jaunus pamatus.

*

Pee pilnigas cilvēku dzīves peeder, ka tas pats visu pēti, sveņ, un izšķirās par to, ko atzinis par pareizu.

*

Uz katru tikumigas dzīves jautajumu etika nevar dot matematiski noteiktu atbildi, kuņa būtu deriga visās veetas un uz viseem laikeem; viņa tikai spēj palīdzet ceļu atrast teem, kas meklē, šaubas uu cīnas, atveeglinat viņeem izšķiršanas un pasargat dažu labu reizi viņus no rūgtas maldišanās.

*

Katrai etikas normai ir dabas likums pa pamatu, uz kuņa tad etika dibina savas normas saistošo karakteri.

*

Kas darbojas saskaņā ar savu karakteri, tas ir psiholoģiski brīvs un tam jauzņemas atbildiba par saveem darbeem, neraugotees uz to, caur kādeem pirmatnejeem un attālakeem celoņeem noteikts viņa gribas virzeens.

*

Cilvēku karakteri gan ir ļoti dažādi, bet ceribas stari mēdz aspīdet katra cilvēka ceļu uz nākamību un eedvest tam drošību un pašpaļāvību, ka nākamības ceļa sastopamas neērtības un kavekli tomēr pārvārami.

Cilveka dzīve ir cenšanās un dzišanās bez gala, kas mērķi neaizsneedz.

*

Nevajag meklet dzīves mērķi ārpus dzīves.

*

Kur veen latveeši sateekas, tur dzird runajam par naudu, par peļņu un atkal naudu. Nebūt neesmu tādas dzišanās pretineeks; ir jau labi, ka latveeši arī materialā ziņā teek uz preekšu, jo bez turibas ir ideali nav sasneedzami. Bet ja latveeši tikai tadēļ veen dzītos pēc peļņas un naudas, lai varētu ērti dzīvot, grezni ģērbtees, gardi ēst un dārgus vīnus dzert, tad tomēr teem labak novēlu palikt tādeem, kādi bij latveeši gadus 25 atpakaļ, naudas uu mantas ziņā 4 un 5 reiz nabagaki, bet idealu ziņā bagataki. nekā tagadejee.

*

Kad saules vaigs nav redzams, tad preecajamees arī par mēness bālgano spīdumu; tomēr nedrīkstam aizmirst, ka arī šāds spīdums nāk tikai no saules.

*

Teešam var gan sasit, ka reti kāda tauta pasaulē parāda sāveem garigeem darbineekeem tik maz atzinibas, kā latveeši. Ja kāds atklāts latveešu darbineeeks paleek nezākats un neķengāts, tad tas teešam var runat par laimi.

*

Nevajag ķertees laika riteņa speeķos, jo šo riteni neveens nav apturejis.

*

Vispār pazīstama leeta, ka starp mūsu skolotajeem, skrīvereem, amatneekeem, eeredņeem un zemkopjeem netrūkst vīru, kas ar ceenību un godu drīkst nest „izglītota“ cilveka

vārdu. Bet tapat ari pazīstama leeta, ka uz „skolmeistareem“ un „skrīverīšēem“ mūsu studētee nereti nolūkojas par plecu, un ja ari parunā kādu vārdu, tad itkā likdami manīt, ka tee parādā leelu žēlastību un pašaižleegšanos. Ja būtu vairak dedzibas preekš tautiskas leetas, nekā šim brīdim, tad šos darbineekus neatstumtu un nenicinatu tā, kā tas deevamžēl deezgan beeži mēdz atgaditees,

*

Ja peedzimst kāds bērns, tad mēs apsveicam viņa vecakus un preecajamees līdz ar teem, kautgan nezinam, vāj bērns izaugs leels un taps par drošu sabeedribas loekli. Preecasimees ari par teem gadījumeem, kur dzimst mūsu politiskā brīvība un patštāvība, svinesim tos kā tautas svētkus.

*

Ne ik reizes daudzums dod žirgtumu un sparū, tur vajaga eekšķīgā spēka.

*

„Kas labi smērē, labi brauc,“ nav gan pee latveešēem cēlees sakams vārds, bet gan viņš pee mums teek beeži daudzīnats un pēc viņa teek darīts. Šis netikums, t. i. smērešana nav mūsu laiku bērns, tas ir seno grūto laiku atlikums, bet nu mums kā brīveem ļaudim nākas to iznīcinat un nevis veicināt.

*

Pasaulē noteek daudz nemoralisku leetu, preekš kuņām sodu likumi vēl nav izdoti. Blēži un ļaundaritaji veemēr izrādījušees par veiklakeem un gudrakeem dzīvē, nekā likumu deveji.

*

Katrs no latveešēem eeceltais domneeks lai tura par savu peenākumu, rūpētees par pirmmācības skolu ceļšanu un katrs latveešu vēletajs lai apzīnas, ka no viņa eemestā bum-

biņa latveešu domneekem par labu ir kaujas eerocis cīņā
dēļ zemako ļaužu šķiras vispārīgas izglītības.

*

Kas bērneem skola, tas peeaugušēem laikraksti un grā-
matas.

*

Vēlešanās justees laimīgam ir cilvēkam tikpat vaja-
dzīgs kā ēšana un dzeršana, kuŗu nevar ne ar kādeem spre-
dīķēem apkarot.

*

Ļaunuma sodīšana caur teesu līdzinama nezāļu no-
plūkšanai, bet ne izravešanai. Teesa nobīda pee malas tikai
ļaunuma redzamo daļu, kamēr viņa neredzamās saknes
paleek cilveku sabeedribā un laiž tur atkal jaunas atvases.

*

Nav nebūt jadamā, ka visi tee, kas ko spēj zeedot
vispārīgeem mērķēem, teešam ar jau būtu devuši savu pēdejo
artavu mūsu pazīstamām derīgām eestādēm. Jo vairak mums
būs vispār derīgu eestāžu, jo vairak ari radisees deveju.

*

Kas kautrejas veesnicā sulainim pa latviski pastellet
pudeli alus, vaj neuzdrošinas veikalā komiju uzrunat latveešu
mēlē, kur tas lai nem dūšu domneeku sapulcē runat latvee-
šēem par labu? Tādēļ jaceļ stingri vīri, kas nebaidas no
pretrunām. Tādam veenam pašam būs leelaka nozīme
domneekos, nekā desmit klibotajeem.

*

Jazeps bij varens vīrs un bij apprecējis, svešā zemē
dzīvodams, sveštauteeti. Viņam gan bija teesiba prasit no
Izraeļa bērneem: godajat mani visas tās nepilnības dēļ, jo
tās ir „kaujas rētas“; bet ko viņš darija? Viņš noveda

savus abus dēlus, kuŗus būtu varejis eevētot Eģiptē visaugstakos amatos, pee sava tēva uu saveem brāļeem, tādā kārtā rādidams, ka Abrama nama svētība tam dārgaka par eģipteešu goda amateem. Lai mūsu turigee un izglitotee latveeši dara pēc Jāzepa preekšzīmes, tad es pret teem noņemšu aiz godbijības cepuri un visa latveešu tauta tos svētīs.

*

Pee citām tautam turīgā un izglītotā ļaužu šķīra mēdz izkarot vispāribai teesības, pee mums latveešeem ta pati šķīra nevižo paņemt pat tās, kuŗas tai dāvā valdība.

*

Laikraksta peenākums ir turet atklātu teesu, kur uzklauša sūdzetāju, neleedz vārdu apsūdzetam, sarežģitos jautajumos leek runat leecineekeem, bet ja leeta vēl nav skaidra, tad redaktoram pašam jāpūlas to apgaismot, lai lasitaji zinatu spreest, kam taisnība.

*

Leela neskaidriba vēl valda tautiskos jautajumos. Leetas, par kuŗām cittauteeši aiz kauna nosarktu, latveeši nereti pūlas pārklāt ar „lēnprātības un mīlestības segu“. Es atrodu veenaldzību, remdenību uu pašmīlību tautiskās leetās par kaitīgām paradībām, kas kavē mūsu attīstību un mazina mūsu spēku. Tādas paradības es atklāti nosodu, veenalga, kur tās sastopamas, vaj pee veenkārša latveeša, vaj augstskolās izglītota tauteeša, vaj drauga, vaj eenaidneeka.

*

Ja tagad vispārigi sūdzamees par grūteem laikeem, jo lauksaimnecības krīze dažam nōgurdina spēkus, tas lai palasas mūsu vēstures tumšas lapas un pārleecinas, ka mūsu senčeem nav veeglaki klājees un tomēr tee pārceetuši visus dzīves negaisus.

*

Vēl trūkst mums istās sajūsmības preekš zemkopju kārtas pācelšanas. Lai tāda rastos, ir mūsu skoloto latveešu

peenākums. Kad tas būs sasniegts, tad izglītotee latveši būs nolīdzinājuši savu leelo paradu zemkopjeem.

*

Ir jau pateesiba, ka mēs, latveši, skaita ziņā esam maz, arī mūsu izglītība nav leelā un ar mantu nevaram lepotees, tomēr ir arī teesa, ka mūsu speki var desmit un simtkārt paleelinatees, ja atmetām savstarpīgās ķildas, neuzticību un veenaldzību pret vispārības darbeem. Ja tā darišim, tad vēl tzgadejais augums eees saimneciskajā Kanaanā, tai zemē, kur peens un medus tek un kuņas augļi gardi.

*

Pasaulē valda tāds likums, ka tam, kas savu laiku pārdzīvojis, novecojis, tapis nespēcīgs, jaiznīkst. Šim likumam padota neveen katra dzīvība, kuŗu pārtrauc nāve, bet arī sabeedribas organizacija. Cilveku eestādes un likumi tapat ar laiku noveco, kā dzīvība, arī teem peenāk brīdis, kad jaslīkst kapā. Bet par to nav janoskumst, jo ar nāvi stāv sakarā augšamcelšanās. Aprakts top tikai nespēcīgais, augšam ceļas spīrgtais.

*

Lai nedomā, ka ārejām reformām veen jau viss deezin kā labosees; līdz ar tām janāk arī eekšējai cilveka reformai.

*

Skola tik tad kalpos saveem īstajeem mērķeem, kad no skolas izslēgs politiku katrā veidā un kad izsludinās skolas neaizskaramību. Skola lai ir preekš vispārigas izglītības un zinības, ne preekš politikas.

*

Mums ne prātā nenāk kaut jel kāda žīdu pilsoņu aprobežošana, bet ta gan ir mūsu pārleeciba, ka žīdeem mazāk rūp visas valsts un sabeedribas labklajība, nekā savi

pašu veikali. Aiz ta eemesla latveeši nevarēs peekopt nekādu leelu brālību ar šo elementu mūsu valstī.

*

Vidus laikos katoļu baznīca ceeši turejās pee uzskata: kas nav ar mums, tas ir pret mums. Kur parādījās vismazākā novirzišanās no viņas mācībām, ta izleetoja spaidu līdzekļus, lai nepaklausīgos peespeestu locitees pēc viņas preekšraksteem. Ta eveda bēdīgi pazistamo inkvizīciju, kas citadi domajošus ļaudis spīdzināja un nonāveja. Tomēr par spīti viseem spaideem cilveku citadas domas pastāveja, pretīneeku skaits katoļu baznīcai ar laiku peeauga tik leels, ka vareja notikt reformacija, caur kuŗu katoļu baznīca zaudēja kādu pusi no saveem locekļeem.

Pēc mūsu domam, nav neveenas snbeedribas, nedz organizācijas, kas spētu uz ilgaku laiku nesoditi rikotees pēš principa: Kas nav ar mums, tas ir pret mums. Tadēļ eeteicama paceutiba pret citu domām.

*

Kā visi citi cilveki pasaulē, tā ari mēs latveeši esam čakli modes kalpi. Mēs kalpojam modei neveen savās drēbēs un māju dzīvē, bet ari atklātības darbos. Šai sajūsmībai nav leelas vērtības.

*

Nabaga latveeti! Nebrīvs tu esi bijis, nebrīvs tu paleec, tikai tavi kakla kungi mainas. Vācu mācītājs tevi pēra ar pātagām, kreevu eerednis ar skarpjeem, latveešu tautas labdaris tevi pārmācīs ar pistoli. Tadēļ, mostees, latveeti, un stājees pretim katrai nebrīvībai, veenalga no kādas puses ta nāk, vaj vācu, vaj kreevu, vaj latveešu!

*

Maizi rada tikai darbs!

*

Pat visplašākās politiskās teesības bez darba neveenam nespēj dot ne maizes kumosu. Tadēļ nenoleedzot politisko

teesību svaru, tomēr nedrīkstam darbu pilnīgi nicinat, uzņēmības garu nokaut, un katram cilvēkam laupīt preeku un patikšanu strādāt.

*

Ja veens otrs neatrod sevim noderīga darba lauka šinis politiski-grozīgajos laikos, tad lai nepeemirst, ka veens darba lauks katram cilvēkam peeeetams, proti, izkopt pašam sevi, t. i. tapt per pilnigaku cilvēku intelektualā un morāliskā ziņā, jo tikai tāds cilvēks uzvarēs. Lai eet revolūcijas viļņi cik augsti eedami, lai brāžas mums gařam reakcijas vētras: cilvēks uzvarēs.

*

Mums vajadzīgi nevis tauteeši un tauteetes vārda pēc, kas mākslīgi varbūt pavairo latveešu skaitu, mums vajadzīgi tauteeši pēc pārleecības, kas teešam jūtas par latveešeem, kas savu tautību uzlūko par veenu no mūsu dārgākām mantām, kuŗas dēļ gatavi panest neveen nepatikšanas un neērtības, bet uzņēmtes ari ceešanas. Tikai tādeem tauteešeem, kas gatavi uz upureem, pat leeleem upureem, peederēs nākamība.

*

Kā vērsis nevar iztikt bez seena, tā kapitāls bez rentēm.

*

Vēl līdzšim latveeši savā dzīvē peegreezuši leelaku vēribu visam ārejam, neka nodevušees savai eekšķigai izkopšanai.

*

Es ceru, ka paleekamais apmeerinājums panākams caur nesavīgeem darbeem sabeedribas labā, kas pastrādāti aiz līdzceetības un labvēlības uz tuvako, bet stipri esmu pārleecinats, ka paleekamais meers nav sasneedzams slinkojot un pūstot, rokas klēpī turot un aizkrāsnī sēžot, vaj ari

neaugligas polemikas rakstot, citus ķengajot, viņu darbus noplēšot un par gruvešiem pārvēršot, un kaut arī cilvēks vaj visu mūžu dzītu tādu gruvešu ķerru.

*

Tas drošākais, ko cilvēks var zināt, ir viņa paša esamība: viņa griba, viņa jūtas un domas; tam nedrīkstētu tadēļ arī būt neka svarīgāka par paša eekšējās dzīves izpētišanu, bet leelum leelai cilvēku daļai viņu psihika ir sveša pasaule.

*

Stipra griba caur izturību pārspēj ar laiku to, kas izleekas nepārspējams, caur neatlaidību tā sasniedz apbrīnojamu izveicību un meistarību, caur pastāvību, klusi un godīgi stādajot, beidzot tā nonāk pē mērķa, caur sajūsmību tā teecas veenmēr tālak, veenmēr uz preekšu, neatdzisdama savos centenos.

*

Jo gaišāk cilvēks atzīst savas gribas mērķi, jo vairāk viņš jūtas skubināts pēc tā dzītees.

*

Strādājot cilvēks daudz mazāk padots mocošām kāribām, nekā laiskojojot.

*

Intrese pēc darba var dažreiz izvērstees par tik stipru dziņu, ka pilda visu cilvēka apziņu un neļauj tam mostees kāribām. No darba atlec cilvēkam daudzķārtīgs labums: saimneciskā ziņā darbs ražo uzturas līdzekļus un tikumiskā ziņā pasargā no kārdinašanām.

*

Sirsnīga lūgšana spēj cilvēka gribu tā pārvaldīt un viņu tik pilnīgi nodarbināt, ka neļauj tam mostees un at-

tīstītees ļaunām karībām. Bez tam ticīgais cilvēks jūt, ka cīņā pret zemajām dziņām viņš nestāv veens ar savu gribu, bet ka to pabalsta tā mūžīga vara, kas atzistama par katras gribas darbības pirmo un isto cēloni.

*

Neveens cilvēks nepeedzimst kā melkulis.

*

Neveens nedzer pirmo glāzi, gribedams tapt par dzēraju.

*

Kaislibas ir teešam dvēseles ceešanas, kuņas prasa ne mazak rūpīgu ārstešanu, kā meesas kaites.

*

Itkā no dažām grūtām meesas kaitēm slimneeku var glābt veenīgi caur drošu operaciju, tā ari no kaislibām cilvēks dažreiz spēj tik tad atsvabinatees, ja peepeži atraujas no kalpošanas slimīgai dziņai.

*

Sargotees no zemu dziņu modinašanas un veicinašanas, cilvēka patvaļīgā griba var tās vājinat un dažreiz pat pilnīgi nomākt, bet vājas dziņas un spējas var caur vingrinašanu un peeradinašanu tā stiprinat, ka tās cilvēkam top par otru dabu. Cilvēka patvaļīgā griba ir kā vārigs stāds, kas, rūpīgi kopts un labi sargats, spēj nest krāšņus augļus, bet nicinats un novārtā likts drīz top nomākts no nezālēm.

*

Individualitate ir dēklis, kas likts cilvēkā pee viņa dzimšanas, bet top, aug un attīstas tikai vēlākā dzīvē, saņemot eespaigus no āreenes.

*

Personiba nav uzlūkojama par kautko gatavu, ko cilvēks saņem šūpulī būdams, ta ir viņa pašdarbības rezultats

no viņam uzticētā fiziskā un psihiskā materiala. Ja labak kāds cilvēks spēj izstrādāt fizisko un psihisko par garīgo, jo pilnīgaks viņš top kā personība.

*

Tapšanā par personību cilvēks izpilda veenu no savas dzīves cēlākiem uzdevumiem. Personībai tadēļ peenākas vispārīga ceenība, neraugotees uz individualām dažādībām, kuŗās tā parādas.

*

Katrai sabeedribai, vaj ta būtu leela vaj maza, ir sava kopīga griba, un individualās gribas atteecas pret to kā locekļi pret visu meesu.

*

Pārgrozījumi sabeedribā gan vajadzīgi, viņi pastāvīgi ari noteek, bet sekmīgi tee var būt tikai tai gadījumā, ja paleek ceešā sakarā ar vēsturiski nodibinateem sabeedribas noteikumeem.

*

Kopīga saimneekošana, dibinadamās uz paradumu un turedamās pee vispārīgi atzītas kārtības, nevar tik ātri peemērotees pārgrozījumeem un izdarit vajadzīgos pārlabojumus. Individs spēj daudz veeglak sekot progresam; skubīnats no pašlabuma, tas drīzak izmanto jaunakus izgudrojumus, un tā sasneedz daudzkārt leelakas sekmes, nekā saimneekojot sabeedribā.

*

Īsts māksleneeks mēdz būt spītīgs unīverzalīsko ceenteenu pretīneeks un tadēļ pret unīverzalīisma pārspīlejumeeem un veenpusību allaž atskanejuši pīrmee protesti no māksleneeku puses.

Normalais cilvēks grib divas leetas: viņš grib dzīvot savu personīgo dzīvi un vēlas darboties tai sābedribā, pē kūras jūtas saistīts. Vest individuālo gribu sākaņā ar kopīgo gribu ir veens no svarīgākajēem etiskeem uzdevumeem.

*

Vadošās individualitātes atsvabina sābedribu no aizspredumeem un ved to pē pilnīgākas attīstības.

*

Dažreiz pirmo ceļa rādītāju vārdi noskan kā sauceja balss tuksnesī. Sābedriba tos uzlūkodama par saveem pretineekeem un eenaideekeem, atmaksā nereti viņu pakalpojumu ar visādām vājašanām, bargeem sodeem, pat nāvi. Bet mocekļu asinīs daudzreiz bijušas ceļa līdzinātajas un durvju vērejas jaunām idejām. Tas noteek tādos gadījumos, ja no mocekļēem sludinātā mācība nav viņu zubejektivās eedomas, bet stāv sākaņā ar sābedribas garu.

*

Kas dibinādamees uz sābedrisko apziņu, cenšās cilvēkeem rādīt jaunus ceļus un uzdevumus, tas atrod sābedribās atbalsi par spīti viseem aizspredumeem.

*

Leelum leelais cilvēku vairums ir pasīvas dabas.

*

Cīruļa agrā dzeesma gan neatnes vēl pavasari, ta neizkausē zeemas ledu un sneega kupenas, bet viņa vēsti, ka zeemas bardzība mitejusees un ka gaisā nomanamas pavasara dvēsmas.

*

Pirmais eekustinājums katram jaunam domu virzeenam ižeet no individa, viņa ideju izplatišana un nostiprinašana atkaras no sābedribas.

Latveešu savstarpejā ķildošanās tapusi vaj par parunu, kamēr kopīgi tautas darbi tik reti, kā balts zvirbulis.

*

Stipras un apzinīgas kopīgas gribas trūkums ir leels kaveklis mūsu vispāriģeem uzņēmumeem un atklātības darbeem.

*

Dabīgā kārtība ir ik reizes arī tikumīgā kārtība.

*

Cilveks var tapt skubinats uz darbību tikai caur savu gribu, var just tikai savas, ne citu domas.

*

Čaklums, rosība, saimneeciska saprātība ir ne mazākā mērā peenākums pret citeem. Viņu šekas teeši nāk par labu ģimenei un nākamai paaudzei, draudzei, tautai, visai saimneeciskai sabeedribai, jo tautas un sabeedribas labklājība sastādas no atsevišķu cilveku labklājības.

*

Negodīga peļņa nokauj dziņu pēc godīga darba un peļņas, bet pārtikšana no blēdības ir nedroša un bīstama maize.

*

Upurejot sevi, leekot ķīlam savu dzīvību par kādu labumu, ko vērtē vairak par savu dzīvību, ir augstakā pašceenišana. Augstaku saturu nevar neveens dot savai dzīvei, kā lepni dodotees nāvē, lai sagādatu savam vārdam mūžīgu slavu un atstātu nākamām paaudzēm varonīgu preekšzīmi.

*

Univerzumā nav izoleta punkta; katra sīkakā ķermeņa pasaules daļiņa stāv sakarā ar citām. Tapat arī tikumības pasaulē nav izoletas darbības. Katrs cilveka darbs atsau-

cas uz tikumības visumu, un katrs notikums visumā dara
eespaidu uz individu.

*

Latveetis no darba un grūtībām nebaidas, viņam ne-
trūkst inteligences, un stipri izplatītais zangvinistiskais tem-
peraments latveetim atveeglina jaunu eespaidu uzņemšanu un
peemērošanos visadeim apstākļiem, bet palīdz tam arī pee-
dzīvojumus drīz aizmirst un nereti pamudina to uz neapdo-
mīgeem soļiem un veegļprātīgeem darbeem.

*

Personīgas dzīves ideāls var izaugt tikai no sakara
ar sabeedribu un Deevu.

*

Tā arī tikumības likumi nevar zaudēt savu nozīmi:
kas grib ņemt dalību pee tautas tikumīgās dzīves, tam jā-
eevēro viņas parašas, likumi un jāizpilda viņas sirdsapziņas
pavēles; viņam tas jādara nevis tā, itkā viņš varetu arī no
tam atteiktees, bet tadēļ, ka tautas valoda ir arī viņa paša
sirdsapziņa, un ka viņš ir atvasinājums no tautas visās
savās domās, jūtās, un gribešanā.

*

Taisnības un patesības mīlestība ir bez šaubām tiku-
mīgi motivi, bet viņi var kalpot pee gadījuma arī netiku-
mīgeem mērķeem.

*

Tikumīgu vērtību pašaplaimošana dabū tikai tad, ja
ta ceļas no darbības, kas veicina ģimenes dzīves uzplauk-
šanu, draudzības uzturešanu un stiprinašanu, sabeedribas
un tautas labklājību un stāv sakarā ar panākumeem un
pārlabojuemeem visas cilveces dzīvē.

Jo leelaka un augstaka ir kāda cilveka darbiba preekš vispāribas, jo vairak viņš veicinajis vēsturīgi-garigo dzīvi caur labdarīgām un derīgām eetaisēm, cēleem darbeem, pateesām, labām un bagatām domām, daļeem un pacilajošeem ražojumeem, jo leelaka ir viņa nozīme un jo augstaka tam pakāpe vēsturiskā vērtēšanā, bet tikumigai vērtēšanai ar to vēl nepeteek, ta prasa pēc mērķu un motīvu saskaņas, apspreež neveen pēc panākumeem, bet ari pēc nolūkeem.

V. Olava Fonda izdevumi.

	Maksā Rbļ.
Apsišu Jākuba. Pi pogusta tisas	15
Blaumaņa, R. Noves briosmas	15
Бергъ, А. Латвія. Матеріалы и очерки (Izpārdots).	—
Izpostitā Latvija. Albums ar Bermondta laika postijumu skateem. Uz smalka papira, glīti eeseets	100
Latvijas karte, leelā formātā (174×118). No Izglītības ministrijas atzīta par derīgu leetošanai skolās. Eeteicama arī dažādām eestādēm. Maksā	350, 325 un 300
Latvijas karte, maza, ar pārbauditeem veetu apzīmējumeem, skolām un praktiskām vajadzībām.....	40
Olavs, V. Galvenee virzeeni, etikā II. daļa.....	50
Fr. Zālits. Latvijas vēsture.	100

Sagatavošanā:

Latvju Raksti. Zimejumi krāsās, latveešu stilā: architekтура, podneeciba, izšuvumi, apģērbi, rotas u. t. t.

Manaseina revizijas materiali.

1350

Olava Fonda izdevumā

iznāk četros sējumos:

Viļa Olava Kopoti Raksti

Pirmais sējums:

Biografija. Aforismi

Otrais sējums:

Raksti par vēsturi

Trešais sējums:

Galvenee virzeeni etikā

I. un II. daļa

Ceturtais sējums:

Sabeedriskā satura raksti

Olava Fonda Sabeedribas Birojs

otrodas **Marijas eelā Nr. 26**, Olava skolā;
atvērts no plkst. **6** līdz **8** vakarā.

Turpat peeņem jaunu beedru peeteikšanos un
dod paskaidrojumas uz peeprasijumeem.